

ISSN 1810-309X

ediție specială 2022

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

Se editează din ianuarie 1991

Ediție specială

Chișinău
martie • 2022

Revista în proces de acreditare

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**; prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. **D. Ostavciuc**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **I. Trofimov**; conf. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **B. Glavan**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; conf. univ., dr. **V. Ionașcu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ. **Ed. Pui**; drd. **Ion Chirtoacă**; drd. **A. Lungu**; drd. **Ig. Soroceanu**.

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); dr. **M. David** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); prof. univ., dr. hab. **V. Komarnițchi** (Lugansk, Ucraina); conf. univ., dr. **Iu. Șcaplerov** (Mogileov, Republica Belarus); conf. univ., dr. **V. Abroschin**, (Odesa, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Donețk, Ucraina).

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Angela Pareniuc, traducător

Marius Chiriță, redactor

Victor Moțpan, tehnoredactor

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009,

Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitatea)

© Legea și viața

pagina web: www.academy.police.md

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MAI AL REPUBLICII MOLDOVA

ȘCOALA DOCTORALĂ „ȘTIINȚE PENALE ȘI DREPT PUBLIC”

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ INTERUNIVERSITARĂ
A STUDENȚILOR-DOCTORANZI

**„PREVENIREA ȘI COMBATEREA CRIMINALITĂȚII:
PROBLEME, SOLUȚII ȘI PERSPECTIVE”**

EDIȚIA A IV-A

COMITETUL ORGANIZATORIC

Președinte:

Iurie LARII, profesor universitar, doctor în drept,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membrii:

Radion COJOCARU, profesor universitar, doctor în drept,
director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”

Carolina PANUȘ, specialist principal al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”

Victor MOȚPAN, specialist principal al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”

Natalia CONDRAT, specialist principal al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”

Redacția revistei „Legea și Viața” nu-și asumă nicio răspundere pentru nerespectarea reglementărilor înscrise în legislația privind drepturile de autor. În caz de plagiat - parțial sau integral - întreaga răspundere, atât juridică (penală, contravențională, civilă), cât și deontologică, revine în exclusivitate autorului. De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în abordarea subiectelor de referință.

SUMAR:

Iurie ODAGIU, Andrei LUNGU	
Competențe și abilități profesionale ale specialistului poligrafolog.....	6
Vasili BEDA	
Fenomenul „returnees”. Returnarea și relocarea combatanților teroriști străini (ftf): un risc transferabil.....	9
Mihaela BEJENARI	
Considerațiuni generale privind principiile fundamentale ale dreptului mediului.....	12
Valeria BEJENARI	
Considerațiuni generale privind conceptul de act administrativ.....	15
Ecaterina BORTA	
Unele considerente privind liberarea condiționată de pedeapsă penală înainte de termen.....	18
Anatoli BUZEV	
Unele considerații privind metodele de estimare a migrației ilegale.....	21
Cristina CARAJELEASCOV	
Controlul judiciar al rezultatelor obținute în baza măsurilor speciale de investigații.....	26
Ana CHIRUȚA	
Semnele laturii obiective ale infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier (art. 266 CP al RM).....	29
Olesea CREȚU	
Acțiunea civilă versus încetarea procesului penal la faza urmăririi penale.....	34
Daniel CRISTEA	
Încălcarea dreptului la viață privată ca urmare a interceptării convorbirilor persoanelor care nu sunt părți în proces.....	37
Alexandr CRUDU	
Scopurile clasificării condamnăților în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei.....	40
Veaceslav DANDEȘ	
Atribuțiile procurorului în procedura de revizuire.....	43
Florin George DUMITRESCU	
Rolul judecătorului de drepturi și libertăți în cursul urmăririi penale privind măsurile asiguratorii luate față de persoana juridică suspectă/ inculpată.....	47

Ghennadi EPURE	
Monitorizarea electronică în contextul aplicării măsurilor preventive.....	51
Alexandru FRUNZĂ	
Aspecte comparative privind criminalitatea rurală în diferite state.....	54
Alexandru GAINA	
Retrospectiva reglementărilor normative internaționale și naționale privind infracțiunea de divulgare a secretului de stat.....	60
Sergiu LISNIC	
Practica judiciară a altor state privind infracțiunea de producere, import, comercializare sau punere ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor software.....	68
Victor NEDELICIUC	
Obiectul infracțiunii de îmbogățire ilicită.....	71
Mihaela PASCAL, Doina ROTARI	
Aspectele gestionării deșeurilor medicale generate de pandemia COVID-19.....	74
Artiom PILAT	
Aspecte procesuale privind recuzarea expertului judiciar în faza de judecată.....	77
Ghenadie PREȚIVATÎ	
Aspecte etice în contextul eficientizării activității autorităților publice.....	81
Ion ROTARU	
Aspecte generale privind prevenirea victimologică a criminalității violente.....	84
Valentina RUSSU	
Specificul aplicării pedepsei închisorii față de minori.....	87
Sergiu SOCEVOI, Victor CIMBIR	
Corelația principiului dreptului la apărare cu alte principii ale procesului penal....	91
Igor SOROCEANU	
Atmosfera din Estul Ucrainei – pretins factor de generare a unui conflict internațional, pasibil cu participarea mercenarilor.....	95
Alina STAHURSCHI	
Atragerea minorilor la activitate criminală – modalitate normativă de comitere a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 208 Cod penal al Republicii Moldova.....	99
Elena STOLERU	
Noțiunea și particularitățile infracțiunilor ecologice.....	104
Liudmila ȘUBELIC	
„Punga comună” și rolul său în atragerea minorilor la activități infracționale.....	109
Efrosinia URSU	
Personalitatea infractorilor care comit infracțiuni de pornografie infantilă.....	113

COMPETENȚE ȘI ABILITĂȚI PROFESIONALE ALE SPECIALISTULUI POLIGRAFOLOG

Iurie ODAGIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și managementul calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Andrei LUNGU,

*doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
masterand psihologia juridică, ULIM*

Introducere. În prezent, în Republica Moldova la fel ca și în peste șaptezeci și cinci de țări ale lumii (SUA, Canada, Japonia, India, Israel, Polonia, Bulgaria, Romania, Ucraina, Rusia) se efectuează testări cu aplicarea poligrafului.

Poligraful, ca instrumentar, nu detectează minciuna, ci este un mijloc tehnic de înregistrare a parametrilor fiziologici (inclusiv ai respirației, ai activității cardio-vasculare, ai sensibilității chinetice a pielii), care permite detectarea comportamentului simulat cu prezentarea rezultatelor înregistrate în formă analoagă și/sau digitală [1].

Pentru a obține date cu privire la comportamentul simulat al persoanei testate, este necesară descifrarea rezultatelor cu ajutorul specialiștilor poligrafologi.

Scopul studiului. Autorii își propun să facă o analiză a abilităților de bază pe care trebuie să le demonstreze specialistul poligrafolog, ele constituind un cadru de referință pentru dezvoltarea continuă a competențelor profesionale în raport cu necesitățile și tendințele existente.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația, și conștientizarea logică. Materialele utilizate le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația națională și internațională corespunzătoare.

Rezultate și discuții. Având la bază premisa că minciuna este însoțită de un stres emoțional, manifestat prin modificări ale unor parametri psiho-fiziologici, au fost concepute aparate care amplifică și înregistrează aceste fenomene [2]. Aceste aparate complexe, care înregistrează în mod simultan prin intermediul a cel puțin 3 canale distincte reacțiile fi-

ziologice ale persoanei, trebuie să fie asistate de un specialist.

În opinia noastră, poligrafologul este persoana care efectuează examinări psiho-fiziologice cu ajutorul tehnicii poligraf, interpretând reacțiile fiziologice umane corelate cu răspunsurile furnizate de o persoană la întrebări legate de o cauză punctuală, în scopul stabilirii comportamentului sincer sau simulat, referitor la veridicitatea unor fapte, evenimente, depoziții precum și pentru determinarea adevărului în orice situație în care se impune verificarea sincerității unei persoane.

Funcțiile și rolul examinatorului poligraf nu sunt doar de a cupla senzorii la persoana testată, ci și studierea cauzei, alcătuirea bateriei de teste, analiza comportamentală a persoanei testate, interpretarea diagramelor, formularea răspunsului etc.

Considerăm că competențele și abilitățile profesionale ale unui specialist poligraf ar trebui să întrunească două componente:

- nivelul de pregătire al specialistului poligraf;
- calitățile personale ale specialistului poligraf.

În continuare, ne vom referi la competențele și abilitățile profesionale ale examinatorilor poligraf ce activează sau urmează să activeze în ministerele de forță și testările la poligraf vor fi petrecute în cadrul procesului penal.

La ora actuală, tot mai des întâlnim definirea testărilor la poligraf aplicate de organele polițienești ca fiind „psihofiziologia criminalistică”. Acest termen este îndeosebi des utilizat în SUA – cel mai mare utilizator al testărilor la poligraf.

Pregătirea specialistului poligraf se compune din pregătirea teoretică și practica de specialitate, urmată de o perioadă în care tânărul specialist po-

ligrafolog activează sub supravegherea unui expert cu experiență.

În SUA există peste 30 școli de pregătire a specialiștilor în domeniul aplicării testării la poligraf, care contribuie inclusiv și la pregătirea specialiștilor pentru alte țări ale lumii.

Academia în Științe Juridice din SUA, (American Academy of Forensic Sciences) pregătește specialiști poligrafologi în cadrul cursurilor inițiale, având un program de 160 ore în grupe ce nu depășesc 15 persoane. Programele de perfecționare durează 4 săptămâni și se organizează în grupuri a câte 25 persoane cu un număr de 180 ore.

Absolvind cursurile inițiale, cursantul devine stagiar și are obligația să petreacă peste 200 de teste tutelat de un poligrafolog experimentat, având obligația ca un număr de minim 25% din teste să fie direcționate în domeniul cercetării infracțiunilor.

Analizând modalitățile de pregătire în țările vecine a specialiștilor în testarea la poligraf, am constatat o asemănare în instruirea acestora.

În Belarus, pregătirea poligrafologilor are loc în incinta Academiei MAI al Republicii Belarus (Академия МВД Республики Беларусь). Programul de studii este prevăzut cu 840 de ore academice.

După absolvire, specialiștii poligrafologi belaruși vor activa sub supravegherea unui expert cu experiență, cel puțin 1 an, având obligația efectuării a peste 500 testări.

În așa mod, o comisie specială, formată pe lângă MAI al Republicii Belarus va evalua activitatea specialistului poligrafolog și va constata prezența abilităților și competențelor profesionale ale candidatului în vederea permisiunii acestuia de a activa de sine stătător.

Specialiștii poligrafologi din cadrul MAI al Republicii Belarus, o dată la 5 ani, vor fi instruiți în cadrul cursurilor de reciclare și perfecționare.

Formarea de competențe în domeniul evaluării comportamentului simulat prin tehnica poligraf în România are loc în baza cursurilor specializate cu o durată de minim 400 ore.

Programa analitică a cursului este divizată în mai multe module după cum urmează:

- modulul 1 – Bazele psihofiziologice ale comportamentului simulat – 80 de ore (40 ore de curs, 40 ore de seminar și activități practice);
- modulul 2 – Etapa pre-test a examinării poligraf – 80 de ore (40 ore de curs, 40 ore de seminar și activități practice);

- modulul 3 – Etapa in-test și de stabilire a diagnosticului poligraf – 80 de ore (40 ore de curs, 40 ore de seminar și activități practice);

- modulul 4 – Valorificarea rezultatelor obținute în urma examinărilor poligraf – 80 de ore (40 ore de curs, 40 ore de seminar și activități practice);

- modulul 5 – Practica de specialitate – 80 de ore de practică de specialitate.

Ulterior absolvirii cursului, specialiștii în testarea la poligraf au posibilitatea obținerii autorizației de la Ministerul Justiției al României și prin urmare vor obține calitatea de expert poligraf.

Calitățile personale ale specialistului poligraf trebuie să fie determinate de o cultură și inteligență înaltă, dispunând de abilități adaptive dezvoltate și rezistență la frustrare în situații stresante, fiind o persoană caracterizată de integritate morală, obiectivitate, echilibru emoțional, autocontrol și capacitate de persuasiune.

Specialistul poligrafolog are potențial empatic bine dezvoltat și o mare capacitate de a se transpune în diferite situații concrete în raport de subiect și cauza cercetată, fiind o persoană voluntară, cu motivație profesională intrinsecă puternică, având capacitatea de a-și asuma cu fermitate deciziile luate.

Considerăm importantă capacitatea poligrafologului de a fi lipsit de stereotipuri și să nu proiecteze situațiile prin prisma personalității sale.

Calitatea de *poligrafolog-psiholog* a fost combătută de nenumărate ori în cadrul diferitor conferințe științifice, recomandându-se modificări ale legislației în acest sens. De altfel, în toate statele lider, unde se aplică testarea cu poligraful de către organele de aplicare a legii, condiția obligatorie de specialist-psiholog lipsește cu desăvârșire, majoritatea poligrafologilor având studii juridice cu o vastă experiență polițienească.

Ca urmare a celor expuse mai sus, trecând prin prisma faptului că obiectele de studiu ale acestui articol sunt competențele și abilitățile profesionale ale specialistului poligrafolog ce aplică poligraful în cadrul procesului penal, deducem că specialistul poligrafolog angajat în cadrul MAI folosește cunoștințe structurate specific, din zona disciplinelor cum ar fi:

- criminalistica;
- dreptul penal;
- activitatea specială de investigații;
- psihologia judiciară;
- analiza și evaluarea comportamentală.

În această ordine de idei, **considerăm** că poligrafologul ar trebui să posede studii în domeniul psihologiei și/sau dreptului, preferențial cu o vastă experiență de activitate în organele de aplicare a legii, fără antecedente penale, de o moralitate neîndoielnică și o înaltă autoritate profesională în exercitarea activității ca specialist poligrafolog.

În Rusia, pentru a fi admiși la cursurile specializate din cadrul școlii „Detectia comportamentului simulat” după metoda lui Stepanov, din or. Sankt Petersburg, candidații trebuiau să întrunească următoarele condiții:

- vârsta minimă de 30 ani;
- căsătorit (calitatea de părinte este un avantaj);
- studii superioare;
- fără antecedente penale;
- experiență de activitate în colective cu interacțiune umană;
- nivel intelectual ridicat;
- memorie bună;
- rezistent la situații de stres;
- abilități de comunicare dezvoltate;
- înclinații artistice;

În țara noastră, legea 269 din 12-12-2008 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) este absolut lacunară în a da o definiție clară și exactă cu privire la calitățile poligrafologului, referindu-se doar la faptul că *poligrafologul* este un specialist, atestat în conformitate cu cerințele legii, care testează la poligraf și potrivit prevederilor art. 20, alin. (2), inter alia este indicat că:

- a) să fie cetățean al Republicii Moldova;
 - b) să aibă studii superioare în domeniul psihologiei;
 - c) să aibă cel puțin 25 de ani.
- Referindu-ne la art. 20, alin. (2), lit. b) al Le-

gii nr. 269/2008, cităm: „Poligrafologul trebuie să corespundă următoarelor cerințe: ... b) să aibă studii superioare în domeniul psihologiei”, **considerăm** depășită această cerință. La etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, sunt impuse rigori ridicate față de instrumentarul metodologic aplicat în cadrul activității, cum ar fi: cercetarea infracțiunilor; măsuri de profilaxie și prevenirea comiterii unor anumite categorii de delict; cercetarea de serviciu în raporturile de serviciu/ muncă; implicarea în raporturi frauduloase de obținere a unor beneficii pecuniare (credite, investiții în construcții) etc.

Generalizând, se desprinde ideea de bază în ceea ce privește cunoașterea detaliată a fenomenului infracțional sub aspect investigativ-operativ, criminalistic, penal, legislația muncii, precum și alte categorii de raporturi de natură economico-financiară ș.a. Or, acest lucru este posibil doar dacă poligrafologul posedă cunoștințe teoretice și practice în acest domeniu.

Bibliografie

1. Legea Republicii Moldova privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) nr. 269-XVI din 12.12.2008.
2. T. Butoi, Ioana-Theodora Butoi, Psihologie judiciară. București: Editura Fundației România de Măine, 2009.
3. APA Standards of Practice, adopted august 23, 2019.
4. Викторович А.Н. – Система подготовки специалистов-полиграфологов в МВД Республики Беларусь, доклад на конференции в г. Сочи октябрь 2014г.

FENOMENUL „RETURNEES”. RETURNAREA ȘI RELOCAREA COMBATANȚILOR TERORIȘTI STRĂINI (FTF): UN RISC TRANSFERABIL

Vasili BEDA,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Recenzent: Alexandru Pareniuc, conf. univ., dr.

Definirea fenomenului „returnees”

Spre finele anilor 2010, mulți combatanți teroriști străini (*foreign terrorist fighters – FTF*) care au participat la activități teroriste și lupte împotriva structurilor constituționale din Siria și Irak în rândurile organizației teroriste DA'ESH (ISIS) și ale altor grupări jihadiste s-au eschivat de răspundere penală. Conform datelor ONU din iulie 2019, la nivel global, rata lichidării FTF de către forțele coalitiei antiteroriste a fost de 25% uciși și 15% dispăruți. Astfel, dintr-un total de aproximativ 40.000 de FTF, ar putea exista între 24.000 și 30.000 din cei care au supraviețuit [1, para. 13, p. 4], [2, para. 8, 83, p. 6, 19].

Unde au plecat și ce s-a întâmplat cu ei? Datele privind dinamica și amploarea fluxurilor de FTF în direcția opusă de Siria și Irak variază foarte mult. Acest aspect se datorează faptului că estimările corespunzătoare au fost făcute în momente diferite, în diferite etape ale fluxului de FTF, ținând cont de statistici pe un număr și un set diferit de țări, luând în considerare sau neluând în considerare membrii familiilor militanților etc.

Astfel, conform unor date, până în octombrie 2017, din 40.000 de FTF, cel puțin 5.600 de luptători și migranți din 33 de țări s-au întors în țara de exod, adică 14% [3, p. 40] (cu toate acestea, ținând cont de combatanții teroriști care ar putea reveni în țări pentru care nu a fost realizată statistica de evidență în acest sens). Aproximativ în aceeași perioadă, în noiembrie 2017, într-un studiu bazat pe statistici mai complete pentru o gamă mai largă de țări (79), ale căror autorități au început să publice date oficiale cu referire la FTF, din 40.000 de luptători teroriști străini, 14.910 persoane părăsiseră deja Siria și Irak. Nu toți, dar marea majoritate

dintre ei până atunci au revenit în țările de origine [4, p. 77-78]. Este de remarcat faptul că numărul de FTF și membrii familiei lor care au părăsit regiunea a fost de două ori mai mare decât numărul de FTF nimiciți în Siria și Irak (6957 de persoane) [4, p. 79-90]. Potrivit altor date statistice, în iunie 2018, din 41.490 de FTF și rudelor acestora, 7366 de persoane, sau 17,7%, s-au întors în țările lor de exod sau erau în proces de repatriere [5, p. 3-4, 7].

În stadiul formării și avansării califatului proclamat de ISIS, liderii și ideologii săi au depus multe eforturi pentru a atrage cât mai mulți luptători străini și migranți în rândurile sale pe teritoriul Siriei și Irakului, privindu-i ca pe cea mai importantă sursă militară, ideologică și populaționistă. FTF nu numai că au devenit o parte integrantă a tendințelor ISIS spre un califat global, dar au fost și una dintre condițiile sine qua non pentru mitul propagandistic al califatului și funcționarea sa practică.

Dimpotrivă, pe măsură ce nucleul teritorial DA'ESH s-a slăbit și s-a dezintegrat, conducerea sa a început să-și piardă rapid interesul față de FTF, cel puțin față de cei care se aflau încă în Siria și Irak. În mass-media și în cercurile politice este răspândit un stereotip conform căruia chiar și fiind slăbit, ISIS totuși a dirijat în mod centralizat fluxurile de revenire planificate și bine organizate ale FTF din Siria și Irak și le-a finanțat aproape toate deplasările. Însă conform investigațiilor Grupului de Monitorizare și Suport Analitic al Sancțiunilor ONU, la etapa retragerii și dezintegrării ISIS, dimpotrivă, luptătorii teroriști străini au început să fie priviți de către liderii organizației teroriste menționate ca un „material consumat”. Chiar și dacă ISIS le-a oferit asistență unora pentru a se întoarce acasă, aceasta a fost mi-

nimă, iar mulți dintre ei au fost lăsați să se descurce singuri [2, p. 3]. Acest fapt este confirmat de datele ONU pentru 2018-2019 privind transferurile financiare legate de FTF, care au constat preponderent din foarte multe sume mici, care, aparent, au fost destinate pentru achitarea transportului și altor cheltuieli în scopul revenirii acasă sau imigrarea în țări terțe, dar aceste sume în mod vădit nu erau suficiente. În aceste condiții, mulți FTF aveau mare nevoie de fonduri pentru a părăsi Siria și Irak și au fost forțați să folosească cardurile de credit ale rudelor care au rămas acasă sau chiar să se angajeze într-un fel de *crowdfunding*, colectând fonduri pentru călătoria acasă pe platformele de socializare și prin intermediul mesageriei electronice, inclusiv Telegram [2, para. 11, p. 7].

În același timp, fluxul net de FTF din Siria și Irak (care, poate fi desemnat convențional drept „flux jihadist pur”, adică numărul de FTF care a revenit efectiv în țările de exod), s-a dovedit a fi mai mic și mai lent decât se aștepta de majoritatea observatorilor. Mulți din FTF „necontabilizați” fie au rămas temporar în teatrele de conflict și zonele adiacente, încercând să se piardă și să se dizolve în rândul populației locale, fie au rămas temporar ascunși în țările vecine [2, para. 3]. Mai mult, faptul că „*returnees*” au părăsit Siria și Irakul nu a însemnat deloc că ei s-au direcționat spre țările lor de origine sau că au putut ajunge acolo.

Pentru o mare parte dintre supraviețuitorii FTF legați de ISIS, schema de revenire „*țara de origine – țară de tranzit – țară de destinație – înapoi în țara de origine*”, tradițională pentru valurile anterioare de mobilizare a jihadiștilor străini, nu mai funcționa. Dacă existau cel puțin unele statistici și cel puțin o oarecare claritate cu privire la numărul absolut de FTF reveniți (și ponderea lor aproximativă din numărul celor plecați) și majoritatea țărilor de origine FTF, atunci cu date despre FTF blocați în țările de tranzit sau relocați din zonele de conflict în Siria și Irak până în țări terțe, situația era mult mai gravă.

Amploarea fenomenului, tipurile de riscuri și problemele de contracarare a acestora

Majoritatea FTF în timpul aflării lor în Siria și Irak, într-o măsură sau alta, au participat la activități armate. În același timp, unii dintre ei au participat la acte de violență extrem de brutale, inclusiv decapitarea prizonierilor, acțiuni cu caracter diversionist și atacuri teroriste sinucigașe etc. Mulți au obținut experiență de luptă și au primit o anumită pregătire militaro-teroristă și tehnică, inclusiv abilități în domeniul utilizării armelor și explozivilor. Nu este mai puțin important faptul că, în condițiile unui caracter cu ade-

vărat transnațional, dacă nu global, al contingentului FTF din cadrul ISIS, luptătorii teroriști au creat contacte cu alți purtători de idei similare din diferite țări și regiuni ale lumii. Drept urmare, primul val mare de FTF din secolul 21, al cărui catalizator principal a fost fenomenul ISIS, a avut toate șansele să producă „cei mai pregătiți din punct de vedere operațional (inclusiv cu aplicarea violenței letale) și cel mai transnațional grup de luptători teroriști străini de până acum” [6]. În acest sens, fluxul unui număr semnificativ de FTF din Siria și Irak în a doua jumătate a anilor 2010 a creat o serie de probleme de securitate. De o îngrijorare deosebită a fost impulsul pe care FTF l-au transmis circulației transnaționale constante a luptătorilor jihadiști, mai mult decât atât – la un nivel calitativ nou. Acest proces s-a combinat cu un grad ridicat de fragmentare și un anumit oportunism al acestor fluxuri, dintre care unele au fost direcționate către țările de origine, altele au rămas temporar sau pentru o lungă perioadă în țări terțe (inclusiv de tranzit), iar unele au rămas deloc neidentificate, urmele lor fiind pierdute în totalitate. Cu alte cuvinte, vorbim de o amenințare diseminată și mobilă, periodic sau potențial deplasându-se dintr-un loc în altul, diversificată și slab previzibilă, a cărei elemente, de altfel, pot fi sau nu interconectate prin rețele transnaționale. Potrivit estimărilor ONU, o dificultate deosebită în contracararea acestui risc prezintă faptul că FTF care au revenit în patria lor sau sunt blocați undeva în drum spre casă se pot opri și ascunde, inclusiv pentru o perioadă îndelungată, și să nu mai manifeste activitate, dar, în același timp, dacă împrejurările o permit, ei pot reveni oricând la sprijinirea sau participarea la activități extremiste armate [7, para. 6, p. 5-6].

Complexul de riscuri și amenințări pe care le-ar putea prezenta FTF după ce au părăsit Siria și Irak poate fi subdivizat în:

- mai urgente, cu prioritate ridicată;
- provocări potențiale pe termen lung.

Dintre **provocările prioritare**, remarcăm **două principale**. În primul rând, există *riscul participării directe a combatantului reîntors sub orice aspect al activității teroriste*, începând cu *planificarea și pregătirea atacurilor teroriste* și terminând cu executarea nemijlocită a acestora. De subliniat că în timp acest risc nu a scăzut, ci a crescut. Acest lucru este de înțeles: la început, la mijlocul anilor 2010, toate forțele, aspirațiile și activitățile FTF s-au concentrat asupra califatului teritorial din Siria și Irak, iar operațiunile din afara califatului nu au fost considerate prioritare nici de FTF, nici de conducerea ISIS.

Cu toate acestea, treptat, pe măsură ce califatul a slăbit, tot mai mulți luptători teroriști străini

au început să se întoarcă și să participe la atacuri teroriste deja în țara de origine sau în țări terțe. Combatanți teroriști străini au fost implicați în 138 din cele 510 atacuri ale ISIS în afara Siriei și Irakului până la 1 noiembrie 2017, mai mult de un sfert (27%) din toate atacurile. Este semnificativ faptul că din 138 de atacuri teroriste care au implicat FTF, doar 51 (adică 37%) au fost comise cu participarea militanților care s-au întors deja acasă, direct în țările lor de origine. Restul 87 de atacuri teroriste, sau aproape două treimi din toate, comise cu participarea FTF, au fost comise de aceștia nu în țara lor natală, ci în state terțe [4].

În al doilea rând, *relocarea FTF în țări terțe a adus amenințarea întăririi ramurilor locale ale ISIS, atât cele „oficial recunoscute” de „nucleul” său, cât și cele autoproclamate, în primul rând, în zonele de conflicte armate active și declanșate cu participarea islamistilor înarmați*. Potrivit concluziei organelor de specialitate ale ONU, principalele direcții potențiale pentru fluxul FTF către astfel de filiale regionale ale ISIS nu erau nicidecum Europa sau Eurasia post-sovietică, adică nu cele două regiuni principale de origine a FTF pe lângă Orientul Mijlociu, ci Africa de Est și Nord, Asia de Sud (în special Afganistan) și Asia de Sud-Est [8, p. 4], [9]. Cu alte cuvinte, acestea sunt regiunile în care s-au dezvoltat cele mai mari și mai dinamice ramuri regionale ale ISIS, în special în Afganistan și Africa de Vest, și unde terorismul la sfârșitul anilor 2010 era deja în creștere și nu în declin (cum, de exemplu, în Rusia pe tot parcursul anilor 2010 sau în Europa din 2017).

Abordarea acestor riscuri prioritare a devenit o provocare majoră, atât la nivel național în majoritatea țărilor afectate de acest viciu, precum și la nivel internațional. Desigur, abordările antiteroriste, inclusiv problema FTF-urilor, poartă un caracter contextual pronunțat, variază semnificativ în funcție de țară și regiune și, prin urmare, ar trebui luate în considerare în contextul său național-regional (sau comparativ). Cu toate acestea, chiar și pe baza unor date departe de a fi complete, se pot face o serie de observații generale cu privire la eficacitatea răspunsului antiterorist la problema FTF [10, p. 67].

Concluzii. Dintre luptătorii teroriști străini din Siria și Irak au predominat numeric jihadiștii, care proveneau din zone de conflict, comunități radicale și alte zone de tensiune din țările Orientului Mijlociu și Africa de Nord (regiunea de origine a majorității FTF), alte state musulmane, precum și din țările Asiei și Eurasiei (inclusiv Federația Rusă), care au mari minorități musulmane indigene și o is-

torie de conflicte periferice islamist-separatiste. În ansamblu, astfel de militanți au predominat nu numai numeric, ci au fost foarte întrebați pe câmpul de luptă, deoarece mulți aveau experiență în activități armate, inclusiv activități subversive, diversioniste și teroriste în țările lor de origine, chiar înainte de a se alătura ISIS și de a ajunge în califat.

Cu toate acestea, afluxul de FTF din Occident, în principal din Europa, a jucat cel mai vizibil rol pentru ISIS în sens ideologic și media-propaganda, iar acest rol a fost cu adevărat de neînlocuit în ridicarea importanței califatului la nivel global. Prin urmare, o privire în ansamblu, comparativă, regională, a principalelor specificuri, contexte și tendințe în dinamica fluxurilor de luptători teroriști străini care au plecat să lupte pentru ISIS, este logic să începem cu FTF din Europa, deși nu au devenit categoria cea mai numeroasă, reprezentând doar o cincime până la un sfert din toate FTF din Siria și Irak.

Referințe bibliografice

1. Ninth Report of the Secretary General on the Threat Posed by ISIL (Da'esh) Terrorist Organization to International Peace and Security.
2. Twenty-Fourth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team.
3. Barret R. Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees. N.Y.: The Soufan Center, 2017.
4. Cragin K. Foreign Fighter „Hot Potato”. The Global ISIS Threat in Historical Context // Pathways to Peace and Security, 2017, Nr. 1 (52): Special Issue.
5. Cook J., Vale G. From Daesh to „Diaspora”: Tracing the Women and Minors of the Islamic State. ICSR Report. – L.: ICSR, 2018.
6. Shanahan R., Khalil L. Foreign Fighters in Syria and Iraq: The Day After. – Sydney: Low Institute for International Policy Analysis, 2016.
7. Twenty-Second Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team.
8. Twentieth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2253 (2015) Concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and Associated Individuals and Entities. UN Doc. S/2017/573. 7 August 2017.
9. The Challenge of Returning and Relocating Foreign Terrorist Fighters.
10. Степанова Е.А., ИГИЛ и феномен иностранных боевиков-террористов в Сирии и Ираке, Москва, ИМЭМО РАН, 2020.

CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI MEDIULUI

Mihaela BEJENARI,

*doctorandă, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

În contextul globalizării problemelor ecologice, protecția mediului este o prioritate a întregii omeniri, statele și comunitatea internațională, conștiente de insuficiența și fragmentarea răspunsului la problemele globale cauzate de poluare, au întreprins măsuri pentru extinderea și consolidarea reglementărilor relevante atât în plan intern, cât și pe plan internațional, menite să asigure protecția tuturor factorilor de mediu. Un asemenea fenomen este perceptibil mai ales în privința principiilor sale în general, și a celor fundamentale în special, amploarea căruia a condus nemijlocit la formarea și afirmarea unor principii comune de drept național și internațional.

Necesitatea reconsiderării rolului principiilor de dreptul mediului este cu atât mai evidentă în contemporaneitate, când dinamica societăților implică ansamblul reglementărilor juridice privind protecția, conservarea și ameliorarea mediului, conferind principiilor fundamentale unitate, uniformitate și tendință permanentă de integrare.

Utilitatea practică a cunoașterii principiilor juridice de dreptul mediului, constă în faptul că, prin intermediul lor, cunoaștem liniile directoare ale unui sistem juridic, principiile exercitând o acțiune constructivă orientând atât activitatea legiuitorului, cât și a practicianului. Normele juridice de dreptul mediului se raportează la principiile juridice specifice în două sensuri, pe de o parte ele cuprind și cristalizează principiile, iar pe de altă parte, funcționarea principiilor se realizează prin elaborarea și aplicarea normelor.

Principiile dreptului mediului au funcția de a structura și dezvolta sistemul de drept la nivel internațional și național, asigurând garanțiile necesare ale indivizilor, în sensul că normele juridice se vor aplica în conformitate cu spiritul legii, spirit conținut de principii.

Termenul de *principiu* provine de la latinescul *principium*, ceea ce înseamnă început, prim, temei.

În sens juridic, termenul principiu înseamnă ideile de bază, ideile diriguitoare, călăuzitoare. Profesorul Costică Voicu consideră că „principiile fundamentale ale dreptului sunt acele idei generale,

diriguitoare care stau la baza elaborării și aplicării dreptului” [7]. Altfel spus, principiile dreptului mediului sunt acele reguli esențiale, de maximă aplicabilitate, care stau la baza ramurii de drept și servesc drept axiomă în interpretarea normelor juridice.

În literatura de specialitate, conținutul principiilor de dreptul mediului și clasificarea acestora este determinat în mod diferit de diverși autori, însă de cele mai dese ori, întâlnim clasificarea principiilor după categoriile de relații pe care le guvernează sub aspect intern sau care se referă la relațiile de drept internațional [3].

În acest sens, desprindem ideea că principiile de drept internațional nu își găsesc întotdeauna reflectare expresă în legislația națională. În același timp, trebuie reținut că unele principii au deopotrivă caracter intern și internațional.

Astfel, în legislația Republicii Moldova sunt reflectate un șir de principii fundamentale ale dreptului mediului, dintre care fac parte următoarele [2]:

Prioritatea scopurilor și activității de protecție a mediului în cadrul realizării intereselor de ordin economic și social-uman ale populației pentru prezent și viitor. În viziunea profesorului român M. Duțu [5, p. 87-88; 6, p. 131-132], în sens larg, protecția cuprinde, în linii generale, toate problemele prevenirii și combaterii degradării mediului, conservării și ameliorării sale, dar nu se reduce la aceasta și nu le presupune întotdeauna. Din perspectivă juridică se urmărește, pe de o parte, evitarea activităților nocive, iar, pe de altă parte, adoptarea unor măsuri pozitive pentru împiedicarea deteriorării mediului. Într-o altă viziune [4, p. 42], protecția exprimă aplicarea concepțiilor și măsurilor cu privire la mediu susceptibile să prevină acțiunea factorilor negativi care se manifestă atât în mediul natural, cât și în cel creat de om. Acest principiu își găsește reflectarea în art. 36, 37, 59 ale Constituției Republicii Moldova [1].

Obligativitatea executării legislației cu privire la protecția mediului, respectării standardelor, normativelor și limitelor admisibile de folosire a resurselor naturale și energiei, de aplicare a factorilor chimici, fizici și biologici asupra componentelor mediului, de

emisii și deversări nocive, de depozitare a deșeurilor provenite din activitățile economice. Astfel, conform acestui principiu, toate activitățile de protecție a mediului trebuie să se realizeze prin instituirea anumitor standarde, normative, obligații, stabilirea unor condiții speciale și stipularea unor interdicții privind utilizarea rațională a resurselor naturale, prevenirea și combaterea poluării mediului și a efectelor dăunătoare pentru prezent și viitor ale fenomenelor naturale asupra componentelor sale.

Responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum și recuperarea pagubei cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna. Importanța acestui principiu este colosală, dat fiind faptul că consacră o nouă instituție dreptului mediului, și anume instituția răspunderii de dreptul mediului, bazată pe principiul de răspundere obiectivă pentru faptele cauzatoare de daună mediului [8, p. 26]. Astfel, conchidem că, de fapt, cerințele responsabilității ecologice sunt regulile de protecție a mediului stabilite de legislația în domeniu.

Planificarea, proiectarea, amplasarea și punerea în funcțiune a obiectivelor social-economice, realizarea programelor, planurilor și activităților planificate care pot avea impact asupra mediului din Republica Moldova sau din alte state se admit numai cu condiția:

- supunerii activităților menționate în anexele nr. 1 și nr. 2 la Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului la procedura de evaluare a impactului asupra mediului sau, după caz, la expertiza ecologică de stat și obținerea acordului de mediu sau a avizului expertizei ecologice de stat în modul stabilit de legislație;

- informării populației care locuiește în perimetrul obiectivului respectiv, de către autoritățile administrației publice locale și inițiatorul activității planificate, despre activitățile planificate și asigurării procesului participativ la luarea deciziei în etapele de proiectare și amplasare;

- supunerii procedurii de evaluare strategică de mediu a planurilor și programelor cu posibil impact semnificativ asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, constatat de autoritățile competente în sănătatea publică, precum și celei de obținere a avizului de mediu în conformitate cu capitolul II din Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu.

Folosirea contra plată a solului, subsolului, apei, pădurilor în scopuri economice și social-umane conform legislației în vigoare; perceperea de taxe și aplicarea amenzilor pentru încălcarea legislației cu

privire la protecția mediului; folosirea în exclusivitate a mijloacelor obținute pentru combaterea poluării mediului, secătuirii resurselor naturale, dezvoltării unor procese geologice primejdioase, pentru redresarea mediului și componentelor lui și regenerarea resurselor naturale. Acest principiu este concretizat și în Legea cu privire la resursele naturale (art. 11 alin. (2) pct. e) – folosirea contra plată a resurselor naturale, cu excepția cazurilor de regenerare a lor. Potrivit acestei legi, principiul utilizării contra plată constituie un element important al mecanismului economic de gestiune a resurselor naturale.

Stimularea aplicării tehnologiilor de economisire a resurselor prin acordarea de credite preferențiale și prin alte metode; sporirea responsabilității beneficiarilor prin arendă pe termen lung a resurselor naturale. Acest principiu reflectă tendința de a obține cu cheltuieli minime, în contextul dezvoltării dinamice a industriei moderne, cel mai performant efect al exploatării economice a obiectelor și resurselor naturii pe termen îndelungat. Dat fiind faptul că industria modernă se desfășoară într-un mod intensiv, cu implicarea celor mai recente evoluții științifice, tehnologia de economisire a resurselor este de mare importanță. Acest principiu este înțeles ca un întreg sistem de măsuri care vizează o reducere semnificativă a consumului de resurse. În termeni simpli – prevenirea este mai eficientă decât vindecarea. Principiul dat permite întreprinderea acțiunilor pentru a proteja mediul la o etapă timpurie, solicitând luarea de măsuri pentru a preveni apariția oricăror deteriorări.

Conștientizarea populației asupra necesității de a stabili relații eficiente și armonioase între om și mediul ce-l înconjoară și de a lua măsuri pentru prevenirea pericolului pentru biosferă și sănătatea omului; încurajarea inițiativelor promovate de mișcările și formațiunile obștești în sistarea activităților dăunătoare mediului. Ridicarea la rang de principiu al responsabilității beneficiarilor privește scopul principal al acestei activități și esența protecției mediului, dând rațiune și existenței normelor ramurii de drept pe care o analizăm.

Respectarea tratatelor și acordurilor internaționale și internaționale, care au fost ratificate de către Parlament; coordonarea legislației Republicii Moldova cu privire la protecția mediului cu principiile legislative în acest domeniu ale statelor vecine, ale comunității europene și mondiale. În general, se poate susține că categoria dată de principii este una foarte importantă întrucât ghidează întreaga activitate de protecție a mediului. Această cerință imperativă nu vizează doar abordarea teoretică, ci și realizarea practică a protecției mediului. Cooperarea în domeniul protecției mediului dintre cei ce dețin,

administrează și folosesc factorii de mediu este nu numai o necesitate obiectivă, ci și o cerință elementară practică, atât pe plan intern, cât și internațional. Toți participanții la aceste raporturi juridice trebuie să urmărească obținerea de rezultate bune în lupta împotriva poluării, care nu pot fi obținute separat.

Granițele nu opresc poluarea. Bineînțeles că cea mai mare provocare cu care se confruntă comunitatea internațională este nevoia de dezvoltare economică și protecția mediului în același timp. Dezvoltarea dreptului internațional al mediului a dus într-o mare măsură la concentrarea pe adoptarea de măsuri preventive decât pe măsuri de compensație, având în vedere că de cele mai multe ori daunele de mediu sunt ireversibile.

Datorită acestui fapt, cooperarea între state joacă un rol important în domeniul protecției mediului, mai ales înainte de producerea daunelor. Necesitatea cooperării internaționale a fost afirmată prin principiul 24 din Declarația de la Stockholm și prin principiul 7 din Declarația de la Rio, prin care s-a subliniat importanța cooperării internaționale în domeniul protecției mediului, statele având datoria de a coopera în spiritul unui parteneriat global.

Evident, faptul că *reglementările internaționale* cunosc un șir mult mai mare de principii ale dreptului mediului, care s-au concretizat prin multe acorduri internaționale bilaterale și multilaterale între state care au inclus cooperarea internațională, însă le vom enumera pe cele fundamentale: principiul suveranității statelor în valorificarea resurselor naturale de pe teritoriul național; principiul cooperării internaționale în soluționarea problemelor conservării mediului; principiul bunei vecinătăți; principiul notificării și consultării; principiul protejării patrimoniului comun; principiul poluatorului plătește.

Totuși, cu toate că la nivel teoretic s-a afirmat că o cooperare internațională reprezintă cheia prevenției daunelor de mediu, practica a demonstrat contrariul. Este cazul accidentului nuclear din Japonia de la centrala Fukushima din martie 2011, care a demonstrat că există multe deficiențe în gestionarea unui astfel de dezastru la nivel internațional, fiind nevoie de multe îmbunătățiri mai ales în plan practic.

Un alt exemplu elocvent ar fi că, având în vedere caracterul difuz al poluării, de multe ori apare problema identificării statului de unde provine poluarea, ca de exemplu în cazul ploii acide, deprecierii stratului de ozon sau încălzirii globale. În plus, dat fiind faptul că de multe ori poluanții acționează și produc efecte conjugate, este dificil de a se stabili exactitatea efectelor fiecăruia dintre aceștia [9, p. 217].

Prin urmare, astfel de cazuri de mare amploare demonstrează de nenumărate ori rolul și importanța deosebită a principiilor atât la nivel național, cât și la nivel internațional, deoarece acestea pot să compenseze, în mare parte, necunoașterea normelor juridice de dreptul mediului, contribuind substanțial la obținerea unui comportament ecologic adecvat din partea tuturor subiecților raportului juridic al dreptul mediului.

Reieșind din cele expuse, apreciem ca fiind deosebit de benefică și necesară preocuparea legiuitorului nostru în vederea armonizării legislației naționale cu privire la răspunderea de mediu, pentru că, în cele din urmă, problematica mediului nu este doar o problemă națională, ci una universală, poluarea necunoscând frontiere.

În lumina celor analizate în prezenta lucrare, susținem că rolul principiilor de mediu este imperativ, acesta se regăsește fie în stabilirea politicilor de mediu, fie în edictarea de reglementări în domenii specifice de activitate cu potențial ridicat de poluare, precum și în stabilirea cadrului general al răspunderii de mediu și în stabilirea relațiilor internaționale în acest sens.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.03.2016. MO nr. 78/140 din 27.08.1994.
2. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător, MO nr. 10/283 din 30.10.1993.
3. Lupan Ernest. Dreptul mediului. Partea generală, vol. I, București 1996; Daniela Marinescu. Dreptul mediului înconjurător, București, 1996.
4. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului. București: Editura ALL Beck, 2003.
5. Duțu M. Dreptul mediului (curs universitar). București: Editura C.H. Beck, 2007.
6. Voicu Costică. Teoria generală a dreptului. București, 2002.
7. Duțu M. Tratat de dreptul mediului. București: Editura C.H. Beck, 2007.
8. Trofimov Ig., Ardelean Gr., Crețu A. Dreptul mediului, Tipogr. „Bons Offices”, Chișinău, 2015.
9. Popescu Dumitra. Protecția fluviilor internaționale și combaterea poluării lor. În: Drept internațional fluvial. Editura Academiei, București, 1973.

CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND CONCEPTUL DE ACT ADMINISTRATIV

Valeria BEJENARI,

doctorandă, asistent universitar al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Din cele mai străvechi timpuri și până astăzi, administrația îndeplinește aceleași funcții de organizare și de asigurare a executării în concret a legilor. Principala formă de activitate a administrației publice, prin care aceasta își îndeplinește funcțiile, este actul administrativ.

Actul administrativ, în cea mai largă accepțiune, este un act juridic unilateral și constă într-o manifestare expresă de voință prin care se creează, se modifică sau se sting raporturile juridice de drept administrativ. Actul administrativ reprezintă unul dintre principalele izvoare ale raporturilor juridice de drept administrativ. El constituie o categorie aparte de acte juridice adoptate sau emise de autoritățile publice, de instituțiile publice și de celelalte structuri organizatorice constituite în condițiile legii, prin care se asigură realizarea sarcinilor ce revin administrației publice.

Fiind o temă mereu actuală în dreptul administrativ, studiul actului administrativ constituie un obiectiv de importanță majoră, în măsura în care este un element fundamental al procedurii interne administrative. Actul administrativ a fost subiectul mai multor definiții distincte, acesta fiind exprimat sub diferite forme și denumiri ca: *decizie, instrucțiune, ordin, dispoziție, regulament, hotărâre, permis* etc. De aceea, este foarte dificil a formula o singură definiție a actului administrativ, fiindcă legislația, practica judiciară și literatura de specialitate nu folosesc o terminologie unitară, ci folosesc, de regulă, denumiri concrete. Astfel, actul administrativ a beneficiat de numeroase studii doctrinare, consacrandu-i-se și diferite reglementări juridice.

Legislația folosește, de regulă, denumirile concrete ale actelor juridice administrative, ca de exemplu, hotărâre, regulament, autorizație etc.

Unii autori [2, p. 42; 3, p. 50-51; 4, p. 218-222; 5, p. 218] folosesc termenul de act de drept administrativ, alții pe cel de act administrativ [6, p. 110].

Sintagma „act de drept administrativ” a fost

fundamentată de Școala de la Cluj, prin reprezentantul său, profesorul Tudor Drăganu, în lucrarea „Actele de drept administrativ”, din dorința de a releva regimul juridic care guvernează actele organelor administrației de stat, care este unul de drept administrativ. Noțiunea de „act administrativ” a fost fundamentată de reprezentanții Școlii de la București, aceștia apreciind-o ca fiind cea mai potrivită pentru a evoca efectele juridice ale organelor administrației de stat [7, p. 216; 8, p. 79].

În baza celor expuse, considerăm că denumirea de act administrativ se impune a fi reținută. Astfel, în literatura de specialitate, actul administrativ poate fi definit ca manifestarea unilaterală și expresă de voință a autorităților publice, realizată în scopul de a produce efecte juridice, în temeiul puterii publice [10, p. 287; 11, p. 187; 2, p. 42; 12, p. 27].

Din definițiile prezentate mai sus, trăsăturile caracteristice ale actului administrativ, reieșind din reglementările Codului administrativ al Republicii Moldova și din analiza doctrinei de specialitate, sunt următoarele:

– actul administrativ este forma principală de activitate juridică a organelor administrației publice.

Această trăsătură determină forma concretă de activitate a organelor administrației publice, ca o semnificație juridică prin care își realizează competența aceste organe [13, p. 215]. Altfel spus, este o manifestare de voință exprimată pentru a produce efecte juridice, adică a da naștere, a modifica sau a stinge anumite drepturi și obligații [14, p. 60; 15, p. 95], potrivit voinței celui care a emis actul; *actul administrativ reprezintă o manifestare de voință expresă, cu efect în exterior, unilaterală și supusă unui regim de putere publică.*

Caracterul expres al manifestării de voință este determinat de regimul de putere publică în care se emit actele administrative. Voința juridică se exprimă în mod expres și neîndoiește în scopul de

a aduce o modificare în realitatea juridică existentă [9, p. 9].

Caracterul unilateral reprezintă acea calitate a actului administrativ potrivit căreia el este emis fără participarea sau consimțământul subiecților de drept cărora le este destinat sau care generează drepturi și obligații.

În literatura de specialitate s-au purtat discuții referitoare la periclitatea acestui caracter, în situațiile în care actele administrative emise cu participarea mai multor persoane (structuri colegiale) sau cele, la emiterea cărora, participă mai multe persoane juridice, în general două sau mai multe autorități administrative și alte structuri nestatale. Totuși, ceea ce conferă acest caracter actului administrativ nu este numărul de persoane implicat în emiterea lui. Actul este unilateral nu pentru că este opera unei singure persoane sau a unui singur organ, ci pentru că el degajă o singură voință juridică.

Codul administrativ al Republicii Moldova, la articolul 6, definind procedura administrativă, identifică și un caracter juridic specific actului administrativ, și anume efectul în exterior [1]. O condiție ca un act să fie administrativ este ca actul să vizeze crearea unor consecințe juridice externe. În primul rând, aceasta înseamnă că aceste consecințe sunt rezultatul direct al măsurii.

În acest sens, considerăm oportună scoaterea în evidență a opiniei autorului Autexier Ch., care a analizat conceptul german al actului administrativ, deoarece la baza codificării dreptului administrativ în Republica Moldova a stat exemplul Germaniei. Așadar, autorul menționat explică faptul că va exista un efect extern al actului administrativ dacă o măsură internă afectează o persoană în serviciu, nu ca administrator, ci în situația personală, cum ar fi: numirea, transferul, concedierea unui funcționar, admiterea unui elev într-o școală publică sau într-o clasă superioară, aducerea la cunoștință a rezultatului examenului. În același timp, nu există niciun efect în exterior atunci când o autoritate administrativă dă instrucțiuni unei alte autorități ale aceleiași instituții administrative și nici atunci când o autoritate a administrației de stat (centrală) dă instrucțiuni unei autorități municipale (locală) în contextul unor atribuții delegate [16]; *regimul de putere publică nu exclude exercitarea de către instanțele judecătorești a unui control de legalitate*.

În virtutea faptului că administrația publică constituie un „mecanism de realizare a valorilor po-

litice pentru satisfacerea necesităților sociale”, este deosebit de important ca în acest proces de realizare să nu se admită abateri de la prevederile normative de către înșiși reprezentanții administrației. În acest scop, administrația publică este supusă diverselor forme de control care reprezintă una din modalitățile cele mai eficiente de asigurare a legalității.

Cu alte cuvinte, administrația publică nici nu poate fi concepută în afara unei activități de control asupra modului în care își realizează obiectivele, decizia, execuția și controlul execuției fiind un proces unitar, care asigură însuși scopul legii [17, p. 63].

În conformitate cu articolul 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova, „Orice persoană care revendică încălcarea unui drept al său prin activitatea administrativă a unei autorități publice poate înainta o acțiune în contencios administrativ” [1].

Judecătoriile soluționează în fond toate acțiunile în contencios administrativ, cu excepțiile cazurilor ce țin de competența Curților de Apel – acțiunile în contencios administrativ împotriva actelor administrative, care nu se supun controlului constituționalității; Curtea de Apel Chișinău – acțiunile în contencios administrativ împotriva hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii, ale Consiliului Superior al Procurorilor, acțiunile în contencios administrativ atribuite în competența sa prin Codul electoral.

Totodată, Codul administrativ, prin articolul 190, indică expres asupra actelor administrative exceptate de controlul judecătoresc, acestea fiind:

- actele exclusiv politice ale Parlamentului, ale Președintelui Republicii Moldova și ale Guvernului;
 - actele administrative cu caracter diplomatic referitoare la politica externă a Republicii Moldova;
 - actele de comandament cu caracter militar.
- Prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii din 1 ianuarie 2019, Judecătoria Chișinău a specializat judecătoriile, judecătoria Chișinău, sediul Râșcani fiind specializat în materie de contencios administrativ.

Motivarea actului administrativ normativ reprezintă o obligație generală a autorității publice și de a conferi instanței de contencios un instrument eficient în vederea realizării controlului judiciar, având astfel posibilitatea de a verifica condițiile de fapt și de drept care au fost avute în vedere de insti-

tuția publică care a emis/ adoptat actul;*actul administrativ are un regim juridic specific și este executoriu de la intrarea lui în vigoare.*

Datorită acestui caracter, avem posibilitatea să deosebim actele administrative ale organelor administrației publice de actele administrative ale altor autorități publice. Respectiv, regimul juridic divizează modalitățile de control asupra acestor acte, instituind controlul judecătoresc pe calea contenciosului administrativ, controlul efectuat de Curtea Constituțională și controlul efectuat de Parlament;*actul administrativ este emis pe baza și în vederea executării.*

Această trăsătură denotă faptul că actul administrativ este obligatoriu pentru toate subiectele de drept care intră sub incidența sa, pentru autoritatea publică eminentă sau inferioară, precum și pentru autoritatea publică superioară. Acestea nu pot conține dispoziții contrare legilor, deoarece o lege poate să modifice sau să anuleze oricând un act administrativ.

În concluzie, putem afirma că buna funcționare a administrației publice depinde de calitatea actelor juridice emise sau încheiate. Astfel, prin reglementarea actului administrativ în redacția Codului administrativ al Republicii Moldova, putem conchide faptul că actul administrativ reprezintă principalul instrument juridic de realizare a activității administrative. Totodată, acesta constituie un subiect actual de cercetare datorită novațiilor introduse prin prisma aplicării reglementărilor legale și de către autoritățile publice, ceea ce oferă posibilitatea de a identifica carențele legislative și de a interpreta termenii utilizați de către autoritățile publice emitente.

Referințe bibliografice

1. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 309-320 din 17.08.2018.
2. Drăganu T. Actele de drept administrativ. București: Editura științifică, 1959.
3. Ionescu R. Drept administrativ. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
4. Iovănaș I. Drept administrativ și știința administrației. București: Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.
5. Negoită Al. Știința administrației, multiplicat. București, 1972.
6. Negoită Al. Drept administrativ și știința administrației. București: Editura Atlas Lex S.R.L. 1993.
7. Romulus Ionescu. Drept administrativ. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
8. Vedinaș Verginia. Drept administrativ. București: Editura Universul Juridic, 2007.
9. Apostol Tofan D. Drept administrativ. Vol. II, Galați, 2008.
10. Petrescu R.N. Drept administrativ. Cluj Napoca: Accent, 2004.
11. Trăilescu A. Drept administrativ. Tratat elementar. București: ALL BECK, 2002.
12. Chiriac L. Activitatea autorităților publice. Cluj Napoca: Accent, 2001.
13. Creangă Ion. Curs de drept administrativ. Vol. I, Chișinău: Editura Epigraf, 2003.
14. Brezoianu Dumitru. Drept administrativ român. București: Editura ALL BECK, 2004.
15. Orlov Maria. Drept administrativ. Chișinău: Editura Epigraf, 2001.
16. Autexier Ch., Chapitre 10: Les actes de l'administration à caractère de droit public. Introduction au droit public allemand, PUF, 1997. Reprint Revue générale du droit: Revue générale du droit, on line, 2015, numéro 22111. www.revuegeneraledudroit.eu/?p=22111 (accesat la 26.12.2021).
17. Diaconu Mihail. Legalitatea administrării publice. Studii științifice, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene. Chișinău, 2017.

UNELE CONSIDERENTE PRIVIND LIBERAREA CONDIȚIONATĂ DE PEDEAPSĂ PENALĂ ÎNAINTE DE TERMEN

Ecaterina BORTA,
doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Criminalitatea, din cele mai vechi timpuri, a erodat valorile sociale, bunăstarea, periclitând viața și sănătatea tuturor membrilor societății. Normele de drept, în special cele penale, au menirea să contribuie la menținerea ordinii publice, prin amenințarea și aplicarea cu sancțiunea corespunzătoare pentru fapta ilegală comisă. Deși aceste norme sunt aplicate până în prezent, acest fapt nu înlătură comiterea faptelor penale.

Pedeapsa penală sub forma închisorii a dominat decenii la rând, însă aceasta nu a convins societatea că este unicul mijloc desăvârșit în corectarea și reeducarea persoanelor care au săvârșit fapte penale, pedepsite cu o astfel de sancțiune. Datorită răsturnării postulatului desăvârșirii aplicării pedepsei cu închisoare ca fiind unicul mijloc rațional al salvării societății de flagelul infracțional, sistemul justiției a beneficiat din partea legiuitorului de apariția unor norme penale ce reglementează astfel de situații cu alternative pentru pedeapsa închisorii.

Apariția instituției liberării de pedeapsa penală, în general, și a eliberării de pedeapsă înainte de termen, în special, la jumătatea sec. XX a avut un efect pozitiv în reglementarea relațiilor juridico-penale, deoarece a dat posibilitatea ca pentru unele infracțiuni ușoare să se aplice o măsură represivă mai blândă sau chiar să exonereze de pedeapsa penală prin stabilirea unui termen de probă. Desigur, instituția liberării de pedeapsa penală a fost completată pe parcursul deceniilor cu modalități noi, care reflectau mai bine atitudinea statului față de cei care au săvârșit infracțiuni cu un pericol redus pentru societate. Din cele menționate se poate deduce concluzia că instituția liberării de pedeapsa penală a fost perfecționată în ultimele decenii ale sec. XX și în primii ani ai sec. XXI [1, p. 3-4].

O importanță deosebită în acest sens a avut-o adoptarea Codului Penal al RM, în vigoare din 12 iunie 2003, care a sistematizat normele ce prevăd modalitățile liberării de pedeapsa penală într-un

capitol separat, ceea ce în legea penală anterioară a RM nu a fost, și, respectiv, a invocat și modalități noi de liberare de pedeapsa penală.

Instituția liberării de pedeapsa penală, în general, a apărut în Republica Moldova după cea de-a doua conflagrație mondială și anume odată cu adoptarea Codului Penal al RSSM în 1961. Codul prevedea, pentru prima dată, modalități concrete de liberare de pedeapsa penală, care ulterior au fost completate cu altele noi.

Este cunoscut faptul că un număr mare din dosarele examinate în instanțele de judecată din Republica Moldova vizează persoane care au săvârșit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Pornind de la acest fapt, instanțelor de judecată le este mai ușor, în prezența anumitor circumstanțe în favoarea condamnatului, să aplice una dintre modalitățile de liberare de pedeapsă penală. Acest concept este argumentat prin faptul că statul nu este interesat să trimită persoanele pentru astfel de infracțiuni în locuri de recluziune, suportând ulterior cheltuieli pentru întreținerea deținuților. Însă aplicarea instituției liberării de pedeapsa penală, în cazul săvârșirii unei fapte penale, rămâne pentru doctrina și practica penală un subiect care urmează a fi cercetat și în privința căruia pot fi oferite unele soluții de îmbunătățire. Cele consemnate reies, de exemplu, din premisa că unele instituții ale liberării de pedeapsă penală înainte de termen au prevederi discutabile, confuze și duc la complicarea aplicării lor de către instanțele de judecată, determinând o abordare practică diferită.

Cu toate acestea, considerăm că o reușită a prevederilor legale se întâlnește în situația liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen în condițiile art. 91 din Codul penal al R. Moldova care prevede: „Persoanei care execută pedeapsa cu închisoare i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă a realizat programul individual de executare a pedepsei, a repa-

rat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nici o posibilitate să le îndeplinească, și dacă se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei. Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară”. Astfel, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, este privită ca un act de stimulare a persoanei condamnate, care îl motivează să fie eliberat înainte de a fi ispășit, efectiv, întreg termenul de pedeapsă stabilit prin sentința de condamnare [2].

Totodată, Codul de executare al Republicii Moldova, în art. 265-267, stabilește faptul că în cazul în care condamnatul întrunește condițiile prevăzute în art. 91 și 92 din Codul penal, administrația locului de deținere sau comandamentul militar, după caz, adoptă, în termen de o lună, o hotărâre privind propunerea pentru liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau pentru înlocuirea părții neexecutate în pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă sau privind refuzul în acest sens.

La demersul pentru liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau pentru înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă se anexează dosarul personal al condamnatului, dovezile motivelor de fapt invocate și, după caz, calculul zilelor conform compensării privilegiate a zilelor de muncă. Demersul se judecă în condițiile Codului de procedură penală [3].

Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre ale Consiliului Europei cu privire la liberarea condiționată (adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003, la cea de-a 853-a întrunire a prim-miniștrilor) recunoaște că eliberarea condiționată prezintă una dintre cele mai eficiente căi de prevenire a recidivei și promovare a plasării, reintegrării planificate, asistenței și supravegherii deținutului în comunitate.

Ținând cont că costurile financiare de executare a pedepsei cu închisoarea reprezintă o povară grea pentru societate și că cercetările au demonstrat că detenția deseori are efecte inverse și nu sporește efectul de reabilitare a inculpaților, acest act recomandă guvernelor statelor membre să introducă liberarea condiționată în legislația lor dacă aceasta încă nu e prevăzută și să asigure ca prezenta recomandare să fie răspândită cât mai larg posibil.

Potrivit prezentei recomandări, liberarea condiționată reprezintă liberarea devreme a

deținuților sancționați conform condițiilor individualizate de post-eliberare. Amnistia și grațierea nu sunt incluse în această definiție. Liberarea condiționată reprezintă o măsură comunitară. Liberarea condiționată are ca scop asistența deținuților de a trece de la viața penitenciară la viața supusă legilor prin condițiile post-eliberare și supraveghere care promovează și contribuie la siguranța publică și reducerea infracțiunilor în comunitate. Pentru a reduce riscul recidivei din partea deținuților eliberați condiționat, trebuie să fie posibilă impunerea față de ei a condițiilor individualizate, cum ar fi:

- plata compensațiilor sau de reparare pentru victime;
- tratamentul contra utilizării drogurilor și alcoolului sau alte condiții de tratament asociate de comiterea infracțiunii;
- munca sau urmarea altor activități profesionale aprobate, spre exemplu, educația sau instruirea profesională;
- participarea în programe de dezvoltare personală;
- interzicerea de a locui sau vizita anumite locuri.

Liberarea condiționată trebuie, de asemenea, să fie însoțită de supraveghere, care constă în măsuri de ajutor și control. Natura, durata și intensitatea supravegherii trebuie adaptate la fiecare caz individual, iar adaptările trebuie să fie posibile pe întreaga perioadă a liberării condiționate [4, p. 47-50].

Recomandarea Rec (2006) 2 a Comitetului de Miniștri al statelor membre ale Consiliului Europei cu privire la Regulile Penitenciare Europene (adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006, în timpul celei de-a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați), prevede în art. 107 că deținuții condamnați vor fi asistați la momentul oportun și înainte de liberare, prin proceduri și programe speciale concepute, astfel încât să le permită să parcurgă perioada de trecere de la viața din penitenciar la o viață în cadrul colectivității, în care să respecte legislația națională. În cazul deținuților cu pedepse de lungă durată, vor fi luate măsuri pentru a li se asigura o întoarcere progresivă la viața în mediul liber. Acest scop poate fi atins în penitenciar printr-un program de pregătire pentru liberare sau printr-o liberare condiționată, sub supraveghere, însoțit de o asistență socială eficientă. Autoritățile penitenciare vor lucra în strânsă cooperare cu serviciile sociale și organismele care sprijină deținuții eliberați

să-și găsească un loc în comunitate, să se întoarcă la viața de familie și să găsească un loc de muncă. Reprezentanții acestor servicii sau organisme sociale vor avea acces în penitenciare și la deținuți, în vederea pregătirii acestora pentru liberare și planificării asistenței post-penale [5, p. 29-30].

Concluzii. Liberarea condiționată are caracter facultativ, nereprezentând un drept, ci numai o vocație generală a condamnatului. În același sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a statuat în art. 5 parag. 1 lit. a) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale că nu garantează dreptul unui deținut de a beneficia de o lege de amnistie sau de a fi eliberat condiționat sau definitiv, înainte de executarea pedepsei.

În baza expuse mai sus, considerăm că eliberarea condiționată de pedeapsă penală înainte de termen reprezintă cea mai eficientă alternativă a detenției, deoarece, în primul rând, persoanei condamnate i se restituie dreptul fundamental – dreptul la libertate și constituie un stimulent important pentru reeducarea acesteia și reintegrarea în societate.

Referințe bibliografice

1. Amza Tudor. Criminologie teoretică. Teorii reprezentative și politică criminologică. București: Lumina Lex, 2002, 816 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.
4. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre ale Consiliului Europei cu privire la liberarea condiționată adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003, la cea de-a 853-a întrunire a prim-miniștrilor.
5. Recomandarea Rec (2006) 2 a Comitetului de Miniștri al statelor membre ale Consiliului Europei cu privire la Regulile Penitenciare Europene adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006, în timpul celei de-a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND METODELE DE ESTIMARE A MIGRAȚIEI ILEGALE

Anatoli BUZEV,

doctorand, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Mișcările refugiaților și fluxurile migrației ilegale se află în centrul atenției întregii lumi. În ultimii ani, Europa a fost nevoită să răspundă celei mai severe provocări legate de migrație de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Numărul fără precedent al refugiaților și migranților sosiți ilegal în UE, care a atins punctul maxim în 2015, a scos în evidență o serie de deficiențe și de diferențe în politicile UE privind azilul, controlul frontierei externe și migrația ilegală. Ca răspuns la aceste provocări, UE s-a angajat într-un proces mai amplu de reformă, menit să reconstruiască politicile Uniunii legate de azil și migrație pe baza a patru piloni: (1) reducerea stimulentei pentru migrația ilegală prin abordarea cauzelor sale fundamentale, prin îmbunătățirea proceselor de returnare și destructurarea rețelilor de introducere ilegală și de trafic de persoane; (2) salvarea vieților și securizarea frontierelor externe; (3) stabilirea unei politici UE solide în domeniul azilului; (4) oferirea mai multor căi legale pentru solicitanții de azil și a unor canale legale mai eficiente pentru migranții ilegali. Numărul migranților la nivel internațional a continuat să crească rapid în ultimii ani, ajungând la 258 de milioane în 2017, în creștere față de 220 de milioane în 2010 și 173 de milioane în 2000. De la Conferința Internațională a Organizației Națiunilor Unite privind Populația și Dezvoltarea din 1994, problema migrației și a relației acesteia cu dezvoltarea a urcat constant pe agenda de priorități a comunității internaționale [1].

Cifrele precise sunt dificil de obținut. De unde vin aceste numere? Este dificil și costisitor să faci estimări ale oamenilor sosiți ilegal sau care se află ilegal pe teritoriul unui stat străin. Cercetătorii în domeniul științelor sociale sunt adesea reticenți să prezinte estimări, deoarece nu pot atinge un grad de fiabilitate cu care sunt obișnuiți din alte domenii de studiu. Prin urmare, un număr care este citat undeva în presă are șanse mari să-și dezvolte o viață proprie și să supraviețuiască mulți ani în mass-me-

dia unde este citat ca un fapt, chiar dacă estimarea inițială a fost însoțită de inexactitate.

Există o serie de metode pentru aceste estimări, care necesită date diferite și abordări diferite. Ele diferă în ceea ce privește comprehensivitatea, sofisticarea și conștientizarea problemelor legate de migrația ilegală [2]. Până în prezent, în Republica Moldova nu există încă o metodologie de a evalua estimările migrației ilegale.

În ciuda progreselor tehnologice avansate și a digitalizării sistemelor controalelor de stat, în lumea actuală există multe fenomene sociale asupra cărora avem puține informații sau, în cel mai bun caz, informații imperfecte. Domeniile de politici publice în care cunoștințele sunt limitate includ persoanele fără adăpost, abuzul de droguri, evaziunea fiscală, corupția, contrabanda cu țigări, conducerea în stare de ebrietate, prostituția, economia tenebră, precum și *migrația ilegală*. Toate aceste zone implică așa-numitele „populații ascunse” sau „activități ascunse”, care sunt fie dificil de observat, fie, odată observate, sunt dificil de identificat ca aparținând unui spectru concret de persoane [3. p. 683].

Cu toate acestea, politicile publice trebuie să fie ghidate de dovezi, adesea sub formă de fapte și cifre. Acest lucru duce la apeluri pentru estimarea „cifrei necunoscute” a statisticilor oficiale, un termen care desemnează acea parte a populației de migranți ilegali care nu este documentată în date, dar este probabil să constituie partea majoră a acesteia. După cum vom vedea în continuare, există diverse metodologii pentru estimarea numărului de migranți ilegali (stocuri și fluxuri), dar este important de menționat că, în cele din urmă, toate metodele serioase de estimare a părții necunoscute a acestor populații trebuie să se bazeze pe o anumită formă de „date hard” despre cazuri cunoscute și raportate.

Astfel, metodele „științifice” prezintă un avantaj considerabil prin faptul că specifică metodele lor de calcul, domeniul acoperit, ipotezele uti-

lizate și prejudecățile statistice ale acestora. Numai dacă metoda de estimare a unui fenomen ascuns este transparentă putem evalua dacă estimarea rezultată poate fi considerată mai mult sau mai puțin fiabilă. Acest articol își propune să ofere o imagine de ansamblu cuprinzătoare asupra metodelor care pot fi utilizate în prezent sau care ar putea fi utilizate cu ușurință pentru a estima dimensiunea migrației ilegale, discutând ideea lor cheie, condițiile prealabile și limitările necesare.

În analogie cu datele privind migrația legală, distincția fundamentală între toate estimările privind migrația ilegală este că acestea se referă la unul dintre cele două concepte statistice distincte: *stocuri* (de exemplu, de rezidenți nedocumentați/ilegali sau lucrători migranți ilegali la un moment dat) sau *fluxuri* (de exemplu, ale migranților ilegali sau ale migranților care „supraviețuiesc” într-o anumită perioadă).

În timp ce, teoretic, cele două concepte sunt legate, în practică, consistența cantitativă a celor două variabile s-a dovedit a fi evazivă (vezi figura nr. 1) [4].

Metoda de multiplicare – această metodă pleacă de la ideea că dimensiunea totalului necunoscut poate fi calculată direct din dimensiunea unui subtotal cunoscut prin utilizarea unui multiplicator estimat în mod corespunzător (de exemplu, că stocul de migranți ilegali într-o țară la un moment dat poate fi calculată prin utilizarea unui multiplicator al numărului de detecții ale migranților ilegali). Odată ce această propunere este acceptată, problema este redefinită ca găsirea multiplicatorului „corect” [5. p.65].

Metode simple de multiplicare – pentru obținerea unui indicator de bază relevant privind aflarea ilegală, majoritatea țărilor din Europa colectează date despre persoanele constatate a fi prezente ilegal pe teritoriile lor (chiar dacă aceste statistici adesea nu sunt disponibile publicului). Definițiile variază de la țară la țară, iar unele agregate pur și simplu nu sunt potrivite pentru estimarea numărului de migranți ilegali la un moment dat. De exemplu, Eurostat (oficiul de statistică al Comisiei Europene) menține o bază de date actualizată în mod regulat (numită CIREFI) care întocmește statistici privind

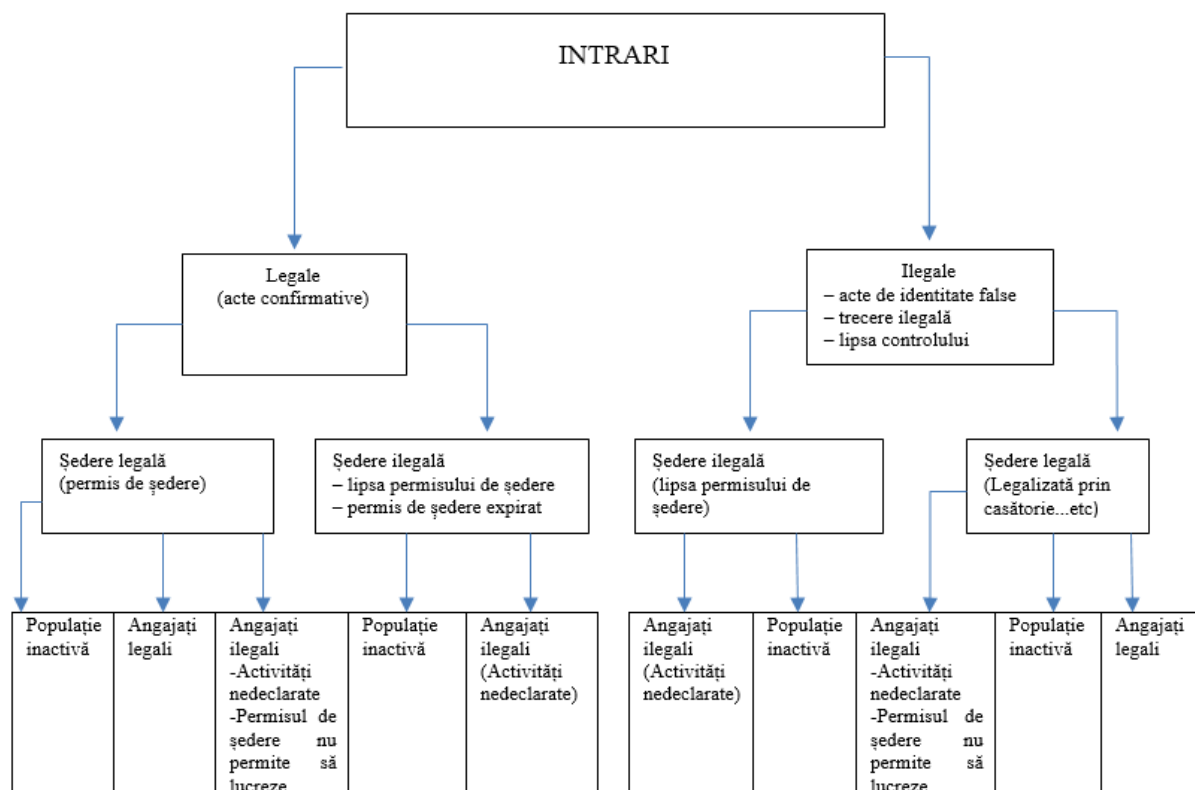

Fig. 1. Prezentarea situațiilor în care se pot afla migranții străini

Metodele directe de estimare a stocurilor de migranți ilegali.

migrația ilegală în statele membre ale UE. Există trei tipuri principale de date legate de migrația ilegală

și publicate în baza de date CIREFI, și anume statistici privind „refuzurile de intrare”, „returnări” și „reținerile de migranți ilegali”.

Metoda de concordanță a registrelor – concordanța registrelor folosește faptul că persoanele aflate ilegali apar uneori într-un anumit registru (de exemplu, dosarele de reținere ale poliției, registrul străinilor) și pot fi identificați în baza informațiilor dintr-un alt registru prin interoperabilitatea sistemelor informaționale.

Metode de autoidentificare – metodele care se bazează pe autoidentificarea membrilor „populațiilor ascunse” sunt adesea confundate cu numărarea totalului. În ceea ce privește migrația ilegală, în practică, cel mai cunoscut exemplu de „metodă de estimare” care se bazează pe autoidentificarea migranților fără acte este numărul obținut din regularizări la scară largă. Aceste date sunt adesea interpretate ca o dimensiune aproximativă a populației rezidente ilegal (sau care lucrează ilegal), cu presupunerea implicită că toți membrii populației ascunse ar fi capabili și dispuși să profite de șansa incertă de a obține un statut regulat în schimbul dezvăluirii identității și statutului lor (de muncă sau de reședință) către autorități. Amnistiiile generale sunt de obicei deschise pentru majoritatea persoanelor aflate într-o astfel de situație nereglementată (ilegală), amnistiiile limitate pot fi aplicate la anumite subgrupuri ale populației (de ex., foști solicitanți de azil, membri de familie ai migranților obișnuiți, minori etc.). Regularizări la scară largă (sau amnistii) sunt adesea efectuate pentru a rezolva problemele percepute de a face față unui număr mare de migranți ilegali sau lucrători migranți. Aproape ca un produs secundar, ele oferă și informații despre populația rezidentă ilegal [6].

Metode de anchetă – metodele de sondaj aplicate pentru studiul populațiilor aflate într-o ședere ilegală sunt dominate de două tipuri de tehnici: Tehnicile de eșantionare într-o locație unde populația-țintă este concentrată geografic (în ansamblu sau în anumite momente) și eșantionarea în lanț, potrivită atunci când membrii populației-țintă se cunosc între ei și sunt interconectați [7. p. 11].

Metodele indirecte de estimare a stocurilor de migranți ilegali.

Există diferențe mari între metodele incluse în „metode indirecte”. Ceea ce au în comun este că nici într-un caz nu folosesc numărul de migranți ilegali (cum ar fi reținerile etc.) direct și final pentru

estimările lor.

Metode de estimare reziduală. Compararea rezultatelor recensământului cu cifrele privind imigrația legală – această metodă se bazează pe propunerea că un număr total al populației de migranți dintr-o țară ar capta atât migranții aflați legal, cât și cei ilegali în același timp, fără a permite în același timp o distincție între ei. Scăzând numărul total de migranți rezidenți legal din acest număr total, rezultă numărul estimat de migranți ilegali. Această metodă este aplicată cel mai frecvent în Statele Unite ale Americii, unde se consideră că recensământul (efectuat la fiecare zece ani) oferă o bună măsurătoare a populației totale născute în străinătate, inclusiv a populației rezidente ilegal [6].

Metode demografice – sunt bazate pe ideea că, de-a lungul vieții, fiecare individ este expus la anumite „riscuri” de a trăi un eveniment demografic precum nașterea, moartea sau spitalizarea. Statistic, aceste evenimente sunt bine documentate, iar ratele natalității specifice vârstei, sexului și grupului, ratele de deces și ratele de spitalizare sunt disponibile pe scară largă pentru comparație. În principiu, migranții ilegali sunt expuși la multe dintre aceleași „riscuri” demografice ca și cei legali, ceea ce ar trebui să conducă la urme ale acestor evenimente în statisticile demografice (nașteri, decese, accidente). Prin urmare, o comparație a evenimentelor demografice înregistrate din registrele civile cu cele așteptate în mod normal pentru o anumită vârstă, sex și grup, ar putea fi, teoretic, utilizate pentru a deduce o estimare a populației cu statut de ședere ilegală [8].

Compararea statisticilor privind imigrația și emigrația – într-o prezentare generală a unor studii non-europene privind mărimea populațiilor de migranți ilegali [9], sunt descrise mai multe studii care au încercat să estimeze numărul de migranți fără acte din SUA, sosiți din Mexic, pe baza datelor demografice din Mexic. Una dintre metodele aplicate a folosit rezultatele recensământului mexican (1960 și 1970) pentru a calcula diferența dintre populația reală și cea așteptată care trăiește în Mexic ca o aproximare a emigrației reale. Presupunând că cea mai mare parte a emigrării este în SUA și scăzând emigrația legală, autorii ajung la o estimare a mexicanilor fără acte în SUA.

Metodele de estimare a fluxurilor migrației ilegale.

Estimarea trecerilor ilegale a frontierei cu metode multiplicatoare – singura metodologie uti-

lizată în mod explicit pentru estimarea fluxurilor de migranți ilegali către Europa este extrapolarea reținerilor la frontieră cu un multiplicator simplu, utilizând un raport estimat dintre reținerile la frontieră și intrările ilegale (nedetectate). Acest lucru este realizat, de exemplu, de Heckmann și Wunderlich [10. p. 167] și Widgren [11]. Folosind un set mai complet de date privind reținerile la frontieră, procedura de estimare a fost repetată de Jandl [12] pentru a produce o îmbunătățire a procedurii.

Deși estimările bazate pe această metodă și-au asumat multă pondere (nu în ultimul rând din cauza absenței metodelor alternative), aici trebuie subliniate câteva probleme. Prima este calitatea și disponibilitatea datelor privind reținerea migranților ilegali în Europa. Nu se pot face generalizări valide cu privire la această problemă, deoarece o mare parte din materialele statistice colectate de agențiile de control al frontierei sunt ținute secrete și doar puține țări din Europa își publică în mod regulat datele privind reținerea la frontieră. A doua problemă metodologică asociată cu utilizarea datelor privind reținerea la frontieră pentru estimarea fluxurilor de migrație ilegală este faptul că datele reținerii la frontieră se referă la cazuri, mai degrabă, decât la indivizi. Astfel, dacă o persoană este reținută de mai multe ori în timp ce trece ilegal o frontieră internațională, el sau ea va fi numărat de mai multe ori în statisticile privind reținerea.

Pentru a rezuma, există o serie de probleme conceptuale asociate cu estimarea fluxurilor de migrație ilegală pe baza datelor privind reținerile la frontieră, dar până în prezent nu există alternative de încredere disponibile pentru aplicare.

Estimarea numărului de persoane care au depășit termenul de ședere cu aplicarea metodelor reziduale – analizând geneza aflării ilegale pe teritoriul unei țări, este probabil că, chiar mai mult decât intrarea ilegală, depășirea termenelor de ședere legală să fie motivul principal către șederea ilegală în țările europene sau în alte țări industrializate. Cu toate acestea, estimările fluxurilor migrației ilegale făcute pe baza datelor privind reținerile la frontieră sunt susceptibile de a subestima în mod serios așa-numitele persoane care depășesc termenul de ședere legală și au fost aplicate în practică puține alte metode de estimare a prevalenței „depășirii termenului de ședere” [13. p. 60].

Într-un raport, Delaunay [14. p. 62] afirma: „Nici o țară din Europa nu reușește să numere sau

să estimeze persoanele care au depășit termenul de ședere, întrucât evidențele privind plecarea străinilor sunt incomplete”. De fapt, odată cu extinderea progresivă a spațiului Schengen și cu posibilitatea de a călători dintr-o țară în alta cu aceeași viză Schengen, s-ar putea să fie și mai puțin fezabil astăzi, decât acum 30 ani.

Concluzii. Prin acest articol se dorește o îmbunătățire a estimărilor privind migranții ilegali care sunt în Republica Moldova sau care utilizează teritoriul național ca o cale de tranzit, ceea ce până în prezent nu a fost supus cercetărilor sau estimărilor la nivel înalt. „Mai bine” este o afirmație relativă, în mare măsură se propune reducerea nivelului de ignoranță cu privire la această problemă, indicând faptul că deciziile importante ale autorităților sunt luate pe baza presupunerilor și sunt neclare.

Este de remarcat faptul că migranții nu aparțin nici țării lor de origine, nici țării de destinație. Este o iluzie să ne imaginăm că migrația ilegală poate fi eliminată numai prin intervenția statului și prin îmbunătățirea cooperării între țările de origine și cele de destinație. Migrația ilegală, pe lângă faptul că este o încălcare a legii, este și o manifestare a libertății individuale. Între inspectorul care este la serviciu și își îndeplinește datoria și migrantul în căutarea destinului său, problemele nu sunt de aceeași natură. Aceasta este rădăcina problemei.

În situația actuală, evaluarea la nivel național privind dimensiunea migrației ilegale sau șederii ilegale reprezintă un volum infim de studii, iar cele care sunt se bazează adesea pe compilarea aproximativă a unor date incomparabile sau a opiniilor neștiințifice, astfel încât o estimare plauzibilă, bazată pe date comparabile, ar fi deja o îmbunătățire.

Referințe bibliografice

1. Apap J., Radjenovic A., Dobрева A. Briefing. Politicile UE – rezultate pentru cetățeni. Serviciul de Cercetare al Parlamentului European, Iunie 2019. https://what-europe-does-forme.eu/data/pdf/focus/focus04_ro.pdf
2. Jandl M., Vogel D., Igllicka K. Report on Methodological Issues. 2008, 79 p.
3. Chelimsky E. Politics, Policy Making, Data, and the Homeless. In: Housing Policy Debate, Vol. 2, Issue 3, 1991. 683-697 p.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Trends in International

- Migration. Annual report. 1999. <https://www.oecd.org/migration/mig/2717683.pdf>
5. Vogel D. Ausländer ohne Aufenthaltsstatus in Deutschland. Methoden zur Schätzung ihrer Zahl. In: Minthe, Eric (ed.): *Illegale Migration und Schleusungskriminalität*. Wiesbaden, Eigenverlag der Kriminologischen Zentralstelle e.V. 2002. 65-78. p.
 6. Pinkerton C., McLaughlan G., Salt J., Sizing the Illegally Resident Population in the UK. Home Office Online Report 58/04. 2004. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/rdsolr5804.pdf>
 7. Heckathorn D. Respondent-Driven Sampling II: Deriving Valid Population Estimates from Chain-Referral Samples of Hidden Populations. In: *Social Problems*, vol. 49, No. 1. 2002. 11-34 p.
 8. Wanner Ph. Compter les clandestins. Méthodes d'estimation de la population sans autorisation de séjour à partir des données sur la population. Swiss Forum for Migration Studies. SFM Discussion Paper 2002. <https://www.unine.ch/files/live/sites/sfm/files/shared/pub/dp/dp13.pdf>
 9. Lederer H. W. Indikatoren der Migration. Zur Messung des Umfangs und der Arten von Migration in Deutschland unter besonderer Berücksichtigung des Ehegatten-und Familiennachzugs sowie der illegalen Migration. Bamberg, 2004.
 10. Heckmann F., Wunderlich T. Transatlantic Workshop on Human Smuggling. A Conference Report. In: *Georgetown Immigration Law Journal*, Vol. 15, 2000. 167- 182 p.
 11. Widgren J. Communication to J. Kempton: Question re Illegal Migrants. 2002.
 12. Jandl M. Estimates on the Numbers of Illegal and Smuggled Immigrants in Europe. Presentation given at the Workshop on Human Smuggling at the 8th International Metropolis Conference. 2003. <http://www.icmpd.org/default.asp?nav=research&folderid=408&id=296>
 13. Fasani F. Italian Country Report for CLANDESTINO, final version. 2008. 118 p. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/docl_9054_957632787.pdf
 14. Delaunay D., Tapinos G. La mesure de la migration clandestine en Europe. Volume 1: rapport de synthese. 1998. 275 p.
 15. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/La_mesure_de_la_migration_clandestine_en_Europe_1_.pdf

CONTROLUL JUDICIAR AL REZULTATELOR OBTINUTE ÎN BAZA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Cristina CARAJELEASCOV,
*doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova*

Controlul judecătoresc realizat în cadrul urmării penale are sarcina primordială de a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor în cadrul procedurilor penale. Măsurile speciale de investigații inevitabil aduc atingere drepturilor persoanelor, însă aceste restrângeri sunt reglementate de lege și drept consecință prevăd o procedură specială la realizare a acestora incluzând multitudinea de etape de la determinarea necesității ingerinței, autorizarea, efectuarea propriu-zisă și aprecierea rezultatelor obținute, la toate etapele apreciindu-se proporționalitatea restrângerii drepturilor persoanei în coraport cu acțiunea realizată. Efectuarea măsurilor speciale de investigații reprezintă o restrângere a exercițiului drepturilor persoanei permisă prin art. 54 alin. (2) al Constituției RM, îndeplinind astfel condiția de legalitate, accesibilitate și previzibilitate. Legea este clară atunci când nu generează interpretări neuni-voce, este accesibilă atunci când este publicată în Monitorul Oficial și toate persoanele interesate pot lua cunoștință de conținutul legii și este previzibilă atunci când permite persoanelor care cad sub incidența ei să-și ajusteze conduita socială, astfel încât să nu le fie lezat dreptul [7, p. 136].

Codul de procedură penală definește activitatea specială de investigații drept o totalitate de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în modul prevăzute de Codul de procedură penală, prin reglementarea respectivă se exclude aplicarea oricăror altor prevederi cu excepția celor prevăzute în Codul de procedură penală, asigurând principiile de aplicabilitate a restrângerilor enunțate supra.

Din analiza măsurilor speciale de investigații efectuate în baza autorizației judecătorului de instrucție, are o conotație separată măsura specială de investigații prevăzută la lit. c) alin. (1) pct. 1) art.

132/2 Cod de procedură penală, interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau imaginilor. Specificul acestei măsuri se evidențiază prin faptul că legiuitorul a expus detaliat realizarea acesteia din punct de vedere procesual, consacrand un articol separat art. 132/9 Cod de procedură penală, efectuarea și certificarea interceptării și înregistrării comunicărilor. Celelalte măsuri speciale de investigații fiind reglementate în comun în ordine generală expuse la art. 132/4 și art. 132/5 Cod de procedură penală, prevăzând procedura comună de dispunere și consemnare a măsurilor speciale de investigații.

Prin recenta Hotărâre a Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021, s-a declarat neconstituțional textul din alin. (15) al art. 132/9 Cod de procedură penală, sub aspectul deciderii de către judecătorul de instrucție care comunicări înregistrate urmează a fi nimicite, cine urmează a le nimici și consemnarea procedurii de nimicire într-un proces verbal care se anexa la cauza penală. După modificările operate, rezultă că judecătorul de instrucție, prin încheiere, se va expune doar asupra respectării cerințelor legale privind realizarea interceptării, aici se are în vedere controlul respectării drepturilor persoanelor, iar informația propriu-zisă, chiar și cea care nu are relevanță la cauza penală se va păstra intactă.

Distrugerea informației obținute în rezultatul interceptării și înregistrării comunicărilor cuprinde aspectul diametral opus dintre dreptul la apărare și dreptul la respectarea vieții private, acest aspect fiind evidențiat și în Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale din 23.09.2021. Curtea a apreciat că, prin articolul 132/9 alin. (15) din Codul de procedură penală, legislatorul a atribuit o protecție mai mare dreptului la respectarea vieții private al altor persoane și interesului judecării cu celeritate a procesului penal, în defavoarea drepturilor la un proces echitabil și la apărare ale acuzatului. Curtea admite că pe parcursul urmăririi penale ar putea fi

restricționat accesul apărării la interceptările făcute, astfel încât să se asigure eficacitatea urmăririi penale. Totuși, aceste restricții trebuie contrabalansate prin garanții suficiente la o etapă ulterioară, la sfârșitul urmăririi penale și, respectiv, la judecarea cauzei în fond [6, p. 91-92].

Astfel, potrivit prevederilor legale, datele sau rezultatele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații urmează a fi examinate prin prisma relevanței acestora pentru circumstanțele examinate, acest procedeu fiind efectuat de către procurorul care conduce sau, după caz, exercită urmărirea penală. La art. 132/5 alin. (10) Cod de procedură penală, se indică că datele care nu constituie obiectul cercetării, adică nu sunt pertinente, urmează a fi arhivate la judecătorul de instrucție, în loc special amenajat cu asigurarea confidențialității. După modificările operate la art. 132/9 alin. (12)-(15) Cod de procedură penală, care acordă prerogativa procurorului de a decide care date sunt pertinente și de a le transcrie pe un suport aparte care se va anexa la materialele cauzei, pe când suportul inițial care conține toate datele, inclusiv cele irelevante, se vor păstra la judecătorul de instrucție.

Nimicirea informației obținute în rezultatul realizării măsurilor speciale de investigații care s-a apreciat drept nepertinentă, neavând importanță pentru circumstanțele examinate în cadrul urmăririi penale, asigură respectarea drepturilor persoanelor terțe ale căror comunicări au fost supuse interceptării și înregistrării pe motivul autorizării măsurii în privința figuranților în dosar, persoana terță neavând tangențe cu circumstanțele care au stat la baza autorizării măsurii. Prin Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale se poate aduce atingere drepturilor persoanelor terțe la respectarea vieții private ale căror comunicări au fost interceptate, care pot fi afectate semnificativ prin prisma publicității ședințelor de judecată, ori examinarea publică acordă posibilitatea asistării la ședințele de judecată a unui număr impunător de persoane, cu vociferarea conținutului corespondenței cu persoane terțe, evocând atât textul convorbirii cât și subiectul care a participat la conversație.

Spre exemplu, în cauza Craxi c. Italiei, Curtea a decis că a avut loc o încălcare a art. 8 CEDO sub aspectul nerespectării dreptului la viața privată și secretul corespondenței acuzatului, atunci când acuzatorul de stat, în cadrul examinării cauzei în ședință publică, a dat citire stenogramei efectuate

în rezultatul supunerii reclamantului interceptării și înregistrării convorbirilor telefonice, de care până la acea ședință nu a cunoscut acuzatul și apărătorul acestuia, stenograma cuprinzând discuțiile dintre acuzat și diverși oficiali și persoane publice. Deși Curtea remarcă că legislația internă permitea desfășurarea unei ședințe închise în cadrul căreia puteau fi examinate rezultatele interceptării convorbirilor telefonice și excluse cele care nu au relevanță la circumstanțele examinate pentru a nu aduce atingere drepturilor terțelor, această prevedere nu a fost aplicată de instanța națională [4, p. 77-84]. De aici fiind evidențiată atingerea respectării drepturilor persoanelor terțe ale căror conversații de fapt nu interesau organele de urmărire penală, devenind cunoscute întâmplător, având mai mult un aspect indirect ce transpunea modul de viață al inculpatului, dar nu însăși circumstanțele concrete ale învinuirii aduse.

Diametral opus se află dreptul la apărare care include drept element de bază cunoașterea conținutului cauzei penale, ce permite construirea poziției procesuale și asigură echitatea procesului penal, principii pe care se axează desfășurarea procesului penal asigurate fiecărei persoane parte a procesului penal. În cauza Dowsett c. Regatului Unit, Curtea a expus că dreptul la apărare nu este unul absolut și poate fi limitat în vederea asigurării drepturilor terțelor sau un interes public, limitările fiind unele extrem de necesare. Totuși primordial este de a asigura acuzatului garanțiile necesare în vederea realizării unui proces contradictoriu și egalității armelor, prin accesul neîngrădit la materialele dosarului [5, p. 42-43], evident la etapa corespunzătoare a procesului, ori anume informația pe care acuzarea o consideră nepertinentă poate avea un rol important în construcția strategiei de apărare și răsturnarea situație inițiale de acuzare.

Deși prin Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale din 23.09.2019, în vederea asigurării dreptului la apărare s-a exclus prevederea privind nimicirea rezultatelor măsurilor speciale de investigații, observăm că art. 132/5 alin. (5) Cod de procedură penală permite nimicirea imediată după caz de către procuror sau judecătorul de instrucție a datelor obținute în baza efectuării măsurii speciale de investigații cu încălcarea vădită a drepturilor și libertăților omului. Astfel, rezultă că în procesul desfășurării măsurii speciale de investigații sau imediat după încheierea acesteia, subiectul abilitat

de a aprecia datele și informația obținută, dacă constat încălcarea drepturilor persoanelor în privința cărora s-a autorizat măsura, va dispune nimicirea imediată a acesteia, din ce rezultă că partea apărării nu va avea acces la informația respectivă, dar nici acuzarea nu o va putea utiliza în calitate de probă. Totodată, partea apărării nu va cunoaște care anume informație a devenit cunoscută organului de urmărire penală, or va lua cunoștință doar cu procesul verbal prin care s-a nimicit rezultatul măsurii speciale de investigație.

Prin Hotărârea nr. 31 din 23.09.2021 a Curții Constituționale, prevederile supuse examinării au fost într-o măsură ajustate spre o asigurare a dreptului la apărare. Observăm că aceeași abordare se regăsește în Codul de procedură penală a României, care la art. 142 alin. (5) prevede expres că datele rezultate din măsurile de supraveghere (aici se includ interceptările și înregistrările convorbirilor telefonice) care nu privesc fapta ce formează obiectul cercetării se arhivează la sediul parchetului cu asigurarea confidențialității. Distrugerea informației se realizează peste 1 an de la soluționarea definitivă a cazului. Deci, datele obținute se vor păstra intacte atât timp cât durează procesul penal, ceea ce asigură posibilitatea revenirii la datele obținute în cadrul măsurilor speciale de investigații în situația intervenirii circumstanțelor noi, de care nu s-a cunoscut la etapa arhivării datelor.

Beneficiul adus prin declararea neconstituționalității sintagmei „și decide care din comunicările înregistrate urmează a fi nimicite, desemnând persoanele responsabile de nimicire. Nimicirea informațiilor în baza încheierii judecătorești de instrucție este consemnată de către persoana responsabilă într-un proces verbal, care se anexează la cauza penală” derivă din faptul că cu referire la toate măsurile speciale de investigație va fi aplicabilă prevederea art. 132/5 alin. (10) Cod de procedură penală, judecătorul de instrucție sau completul de judecată poate solicita, din oficiu sau la solicitarea părților, datele sigilate dacă există probe noi din care rezultă că o parte dintre acestea privesc fapta ce formează obiectul cercetării, or acestea nu vor mai fi nimicite atât timp cât se desfășoară procedurile penale, fiind asigurată plenitudinea examinării cauzelor penale.

În concluzie la cele relatate, menționăm că măsurile speciale de investigație au rol important

în procesul de colectare și administrare a probelor în cadrul urmăririi penale, reprezentând prin sine un nucleu fortificator al materialului probator. Informația obținută preponderent în mod secret permite organului de urmărire penală să identifice circumstanțe esențiale pentru demascarea intențiilor infracționale ale subiecților vizati. Măsurile speciale de investigație, fiind o parte componentă a procesului penal, au menirea de a realiza scopul procesului penal, protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni. Abordarea problematicei în cauză se impune pentru a determina mecanismele necesare pentru a asigura în mod prioritar respectarea drepturilor persoanelor în privința cărora se dispune acțiunea procesuală, care prin caracterul său limitează drepturile și libertățile persoanei.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14 martie 2003, în vigoare din 12 iunie 2003, MO nr. 104-110 din 07 iunie 2003.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994, MO nr. 1 din 12 august 1994.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 54-55/502.
4. Hotărârea CtEDO în cauza Craxi c. Italiei, din 17.07.2003. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123794>.
5. Hotărârea CtEDO în cauza Dowsett c. Regatului Unit din 24.06.2003. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61174>.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 132/9 alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală, Disponibil:
7. https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf
8. Klaus Sollfrank, coord. de proiect. Constituția Republicii Moldova: comentariu, Editura: Arc „Europress”. Chișinău, 2012. 576 p.

SEMNELE LATURII OBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE PĂRĂSIRE A LOCULUI ACCIDENTULUI RUTIER (art. 266 CP al RM)

Ana CHIRUȚA,
master în drept,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. După cum susțin unii autori autohtoni [3, p. 159], „întreaga structură a normei juridico-penale de incriminare a unei fapte sau alta are ca puncte de reper toate semnele laturii obiective, fiind obligatorii în considerarea faptei drept infracțiune. Iată de ce doctrina divizează semnele laturii obiective în semne obligatorii și facultative. Deși poartă un caracter convențional, această clasificare este utilă din considerentul faptului că reflectă importanța juridică și greutatea specifică a semnelor laturii obiective la construcția componentelor de infracțiuni concrete și la individualizarea răspunderii penale și pedepsei penale”.

Respectivul considerent ne impune să discutăm în textul ce urmează despre toate categoriile de semne ale laturii obiective ce descriu și sunt indispensabile calificării infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier.

Metode și materiale aplicate. *În scopul atingerii rezultatului prestabilit, dar și pentru a pune la dispoziția doctrinei a materialului calitativ, accesibil și util cititorului, la realizarea studiului au fost aplicate un șir de metode de cercetare cum ar fi: metoda istorică, metoda analitică, metoda deducției, metoda sintezei, metoda sistemică, metoda empirică, precum și metoda comparației.*

Rezultate obținute și discuții. Clarificând, în unele lucrări publicate anterior, diversele aspecte ce se pot invoca în planul aprecierii esenței locului accidentului rutier, în contextul examinării faptei de părăsire a locului accidentului rutier, în lucrarea de față urmează să trecem la analiza celui mai important element al laturii obiective ce formează componenta infracțiunii examinate, și anume, cel al **acțiunii de părăsire a locului accidentului rutier.**

La prima vedere, fără multă complicitate, înțelegem, prin „părăsirea locului accidentului rutier”, acțiunea de plecare a făptuitorului de la locul accidentului cu mijlocul de transport personal, im-

plicat în accident sau cu automobilul altei persoane, ori plecarea pe jos de la locul respectiv, neținând cont de interdicția sau impunitățile stabilite de Regulamentul circulației rutiere.

Amintind de prescripțiile Regulamentului rutier, considerăm că fapta de părăsire a locului accidentului rutier nu trebuie să aibă aproape nimic în comun (spunem aproape, deoarece explicăm mai sus părăsirea locului poate fi precedată și de un accident comis cu vinovăție) cu ignorarea normelor impuse de acesta autorului accidentului. Cu titlu de excepție, putem găsi tangență între încălcarea regulilor de circulație cu normele art. 12 din RCR atunci când părăsirea are loc în urma accidentului comis cu vinovăție.

Până a trece la analiza avansată a acțiunii de părăsire a locului accidentului rutier, considerăm de cuviință a arăta că fapta de la art. 266 C. pen. al RM reprezintă o componentă născută din rațiunea legiuitorului de a condamna acțiunea sau inacțiunea autorului accidentului de a îndeplini tot ce prescrie norma de la art. 12 a RCR, și anume:

- să oprească imediat vehiculul, semnalizând în conformitate cu punctul 37 subpunctul 1) litera a) sau subpunctul 2) din Regulament;

- să nu schimbe poziția vehiculului și a obiectelor de pe carosabil provenite ca urmare a accidentului în traficul rutier, cu excepția cazurilor prevăzute în subpunctul 1) literele c) și d) din prezentul punct;

- să acorde primul ajutor, să cheme ambulanța în cazul în care în accident au fost cauzate traumatisme persoanelor, iar dacă aceasta nu este posibil sau în cazurile de urgență – să asigure transportarea persoanei traumatizate la cea mai apropiată unitate medicală cu un vehicul de ocazie ori cu propriul vehicul, să declare la unitatea medicală identitatea sa, prezentând permisul de conducere sau alt act, precum și certificatul de înmatriculare al vehiculului, ulterior să revină la locul accidentului;

- să elibereze carosabilul deplasând vehiculul pe acostament ori cât mai aproape de bordura trotuarului, atunci când în urma accidentului nu sunt persoane decedate și/sau traumatizate, iar prezența pe carosabil a vehiculului implicat în accident face dificil sau blochează traficul rutier;

- să marcheze locul inițial al vehiculului, obiectelor ce țin de accident și a persoanei traumatizate, dacă se impune schimbarea poziției acestora pentru acordarea primului ajutor, transportarea persoanei traumatizate cu propriul vehicul la unitatea medicală sau pentru eliberarea carosabilului;

- să asigure, pe cât posibil, păstrarea urmelor, precum și ocolirea locului accidentului;

- să anunțe despre accident poliția și să rămână la fața locului până la sosirea polițiștilor;

- să nu consume băuturi alcoolice sau droguri, precum și să nu administreze medicamente preparate în baza acestora până nu va fi supus testării alcoolscopice, sau, după caz, examinării medicale și recoltării probelor biologice.

Așadar, dacă observăm, prin art. 266 C. pen. al RM, nu se pedepsește doar fapta de părăsire a locului accidentului rutier, dar în mod indirect și multe alte inacțiuni ale autorului accidentului datorate însăși părăsirii locului faptei, absenței lui, atât de importantă și necesară la acel moment pentru victime sau pentru integritatea bunurilor afectate. Mai mult, rațiunea autorului ce a stat la baza reglementării se extinde și asupra faptului denaturării tabloului infracțional din cauza părăsirii locului cu mijlocul de transport implicat, fapt ce aduce cu sine și imposibilitatea demonstrării vinovăției acestuia, respectiv, zădărniciii activității organelor de drept.

Revenind la esența acțiunii de părăsire a locului accidentului rutier, ar urma să extindem studiul și asupra altor aspecte, forme altfel spus, ale părăsirii locului faptei. Or, situația poate fi diferită atunci când făptuitorul pleacă de la locul faptei cu mijlocul de transport implicat în accident de cea în care acesta părăsește locul pe jos. În acest ultim caz, automobilul rămânând la fața locului, tabloul infracțional nu este afectat, deci nu se obstrucționează activitatea organelor de drept în stabilirea circumstanțelor producerii accidentului și tragerii făptuitorului la răspundere. Cu toate acestea, nu am putea spune că făptuitorul este nevinovat de părăsire, odată ce devine imposibilă stabilirea stării lui la momentul comiterii accidentului (era în stare de ebrietate sau nu), precum și dacă acțiunile sale impuse de preve-

derile RCR erau nerealizate.

Deci, considerăm că părăsirea accidentului rutier fără mijlocul de transport implicat ar putea fi considerată o circumstanță atenuantă, iar pedeapsa pentru această faptă ar trebui să cuprindă în cuantumul ei și cea a comiterii accidentului rutier în stare de ebrietate (art. 2641 C. pen. al RM), aceasta fiind prezumat și considerată principala cauză a părăsirii locului accidentului rutier (și nu a intenției de a distruge probele ce pot fi folosite împotriva sa).

De asemenea, împrejurările și consecințele părăsirii locului accidentului rutier pot fi altele atunci când autorul accidentului fuge de la fața locului cu mijlocul de transport accidentat (deteriorat), generând astfel pericolul comiterii unui alt accident sau distrugerii unui bun. Această circumstanță poate constitui, fără rezerve, o agravantă a săvârșirii infracțiunii analizate. Evident, la stabilirea pedepsei ar urma să se includă în cuantumul pedepsei prevăzute la art. 266 C. pen. al RM și pedeapsa pentru punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite.

O altă faptă penală ce ar putea fi săvârșită în scopul realizării intenției criminale calificate drept părăsire a locului accidentului rutier, ar fi cea de răpire a unui mijloc de transport. Evident, aceasta nu presupune o chestiune ce ar urma să fie problematizată, în contextul în care norma de la art. 266 s-ar aplica în concurs cu art. 1921 din C. pen. al RM.

În ce privește conținutul acțiunii de părăsire a locului accidentului rutier, la calificarea faptei se cere a acorda atenție nu doar formei și modalității de deplasare a făptuitorului, dar și situațiile în care, rămânând la fața locului, anunțând poliția, până la sosirea echipajului, șterge urmele sau introduce modificări ale tabloului infracțional (distrugă odometrul, sistemul de frânare inducând nevinovăția sa etc. sau schimbă poziția automobilelor). Or, în cazul în care legea penală nu consacră o normă aparte pentru aceste fapte, însă ele generează aceleași consecințe pentru care legiuitorul a incriminat părăsirea locului accidentului rutier, pentru acoperire juridică, urmează a fi calificate în baza art. 266 C. pen. al RM.

Potrivit doctrinei române de specialitate [4, p. 27], sintagma „ștergerea urmelor” are semnificația eliminării, răzuirii, îndepărtării, înlăturării urmelor unui accident de circulație în scopul îngreunării cercetărilor, a orientării acestora pe căi greșite în aprecierea vinovăției, ori a cauzelor generatoare.

După același autor, prin acțiunea de ștergere a urmelor se poate ajunge la pierderea lor definitivă și implicit la imposibilitatea identificării corecte a vinovaților. De aceea, în opinia sa, chestiunea conservării locului faptei trebuie să constituie o prioritate pentru toți cei implicați într-un astfel de eveniment, iar mai cu seamă, o obligație pentru autorul accidentului.

Cât privește consecințele ce însoțesc, mai corect spus, se nasc din fapta părăsirii locului accidentului rutier, pentru calificare nu au prea mare importanță. Deși legiuitorul în textul actual de la art. 266 al C. pen. le impune a fi drept determinante pentru incriminare, considerăm totuși că acestea nu sunt obligatorii. Chiar dacă în urma accidentului nu sunt victime, nu ar însemna că fapta părăsirii nu generează alte consecințe prejudiciabile. Anume că face imposibilă stabilirea vinovăției autorului faptei, deoarece la acel moment, putea fi în stare de ebrietate de orice fel, ar fi încălcat regulile de circulație, de altfel nici nu părăsea locul accidentului. În principal, aceste momente au fost importante și esențiale pentru legiuitor atunci când a incriminat fapta în discuție. Or, dacă în accident există și victime, iar din cauza părăsirii locului accidentului s-au amplificat consecințele ce vizează agravarea sănătății sau decesul persoanei, nimic nu împiedica a fi aplicată în concurs și norma de la art. 163 C. pen. al RM (lăsarea în primejdie).

Ce ține de **semnele facultative ale laturii obiective** ce caracterizează infracțiunea examinată, considerăm că doar *timpul* săvârșirii infracțiunii ar avea importanță la stabilirea circumstanțelor agravante. De ce anume? Pentru că comiterea accidentului pe timp de noapte, urmat de părăsirea locului în care s-a produs, poate genera consecințe mult mai grave decât atunci când s-ar fi produs pe timp de zi. În această ultimă situație, șansa victimelor de a fi salvate de altcineva decât autorul accidentului sunt cu mult mai mari. Prin urmare, se reduce și timpul de înștiințare a organelor de poliție despre accident, fapt ce ar favoriza posibilitatea acestora de a identifica și reține pe făptuitor, respectiv, a-i demonstra vinovăția sau starea de ebrietate în care se afla la momentul comiterii accidentului.

Acestea fiind arătate, s-ar mai cere a fi discutate, în context, și acțiunile post-accident care nu pot fi calificate drept infracțiune de părăsire a locului accidentului rutier, și anume:

– situația în care persoana vinovată de accident, neavând altă posibilitate reală, transportă victima traumatizată la unitatea medicală cu mijlocul

de transport propriu implicat în accident sau cu un alt mijloc de transport, în vederea acordării primului ajutor acelei persoane și apoi revine la locul accidentului rutier;

– în cazul în care conducătorul mijlocului de transport s-a prezentat la unitatea medicală sau la poliție pentru a comunica producerea accidentului rutier, dacă lipsesc alte posibilități de comunicare și nu are posibilitatea să acorde primul ajutor persoanei traumatizate, nici să o transporte pentru acordarea primului ajutor. În aceste împrejurări, urmează a se ține cont de toate acțiunile autorului accidentului, anume dacă el a încercat să acorde ajutor și între timp și-a dat seama că poate agrava situația, s-a deplasat spre unitatea medicală pentru a anunța cazul doar după ce a epuizat toate încercările de a anunța (a oprit pe cineva în trafic pentru a cere un telefon, a lăsat victima în supravegherea altor persoane etc.);

– dacă coliziunea are loc cu un mijloc de transport cu regim prioritar, (spre exemplu: cu un echipaj de poliție, de pompieri sau ambulanță), iar aceasta are o necesitate de intervenție urgentă ce nu suferă amânare, atunci părăsirea locului accidentului rutier nu poate fi considerată. De cealaltă parte, situația se schimbă dacă autor al accidentului este conducătorul mijlocului de transport cu regim prioritar, acesta fiind obligat să rămână la fața locului și să întreprindă acțiunile impuse de RCR. Și aici ar exista derogări de la cerințele RCR, respectiv cele deduse din conținutul normei de la art. 266 C. pen. al RM și anume: șoferul automobilului cu regim prioritar poate pleca de la fața locului dacă în ambulanță se află o persoană grav bolnavă, a cărei transportare nu suferă amânare, iar în mijlocul de transport tamponat nu există victime. Or, șoferul trebuie să aleagă a acționa împotriva consecințelor mai grave din toate care se pot produce prin accident;

– situația când conducătorul mijlocului de transport implicat în accident are el însuși nevoie de îngrijire medicală urgentă cu risc pentru viață și sănătate, fapt care necesită a se deplasa cu propriile puteri, cu sau fără autovehicul, pentru a ajunge la cea mai apropiată unitate medicală, exclude evident calificarea faptei în baza art. 266 C. pen. al RM. Și totuși, în această situație trebuie de ținut cont de anumite împrejurări. Dacă autorul accidentului a avut capacitatea fizică de a se deplasa pe jos sau cu automobilul la o distanță mare până la unitatea medicală, dar nu a acordat anterior ajutorul elementar victimelor accidentate sau nu a anunțat prin telefon,

cel puțin, poliția și ambulanța, atunci scutirea lui de răspundere rămâne a fi îndoielnică;

- părăsirea locului faptei după anunțarea instituției medicale și poliției cu încuviințarea notificată a acesteia la fața locului, de asemenea nu constituie infracțiune;

- plecarea de la locul accidentului rutier cu încuviințarea victimei nu constituie infracțiune dacă ultima confirmă în scris despre lipsa pretențiilor față de autorul accidentului. Această excepție, totuși, nu va opera, credem noi, în cazul în care victima a încuviințat plecarea autorului faptei, însă aptitudinea ei de a judeca și evalua eventualele consecințe era afectată din cauza accidentului, fapt demonstrat prin expertiză medicală.

Pentru a vedea în realitate cum actualmente este percepută și aplicată de practicieni norma de la art. 266 C. pen. al RM, credem de cuviință a arăta câteva decizii ale instanțelor naționale pe marginea acestor infracțiuni. În acest sens, vom supune analizei conținutul sentinței Judecătoriei raionului Drochia din 20.08.2006, în care făptuitorul V.I. este condamnat în baza alin. (4) art. 264 și art. 266 C. pen. al Republicii Moldova.

În fapt, la 15.12.2004, conducând, în stare de ebrietate, automobilul „Citroen-C3” pe traseul Drochia-Chișinău, V.I. a depășit viteza și manifestând neatenție la traseu, a tamponat-o pe F.O., care se deplasa pe contrasens cu bicicleta, în urma căror acțiuni, V.I. părăsește locul accidentului rutier. Drept urmare, F.O. suferă o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, periculoasă pentru viață [5]. Prin respectiva faptă, în 2010, prin sentința Judecătoriei raionului Căușeni, V.I. este condamnat în baza lit. a) alin. (3) art. 264 C. pen. al RM.

După cum observăm, într-un final, V.I. nu este pedepsit și pentru faptul părăsirii locului accidentului rutier, ci doar pentru comiterea accidentului rutier (art. 264 C. pen. al RM).

Potrivit unei alte situații practice, la data de 16.04.2005 P.V., conducând automobilul „Ford-Fiesta” pe str. Ștefan cel Mare din or. Căușeni, încălcând prevederile alin. (1) pct. 11, pct. 12, 45, alin. (3) pct. 122 RCR din 27.07.1999, i-a tamponat pe I.A., C.D. și H.V. În rezultat, li s-a provocat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. După comiterea accidentului rutier, D.V. a părăsit locul accidentului rutier, deplasându-se într-o direcție necunoscută [6].

Pentru aceste fapte, prin sentința Judecătoriei

raionului Dubăsari din 24.06.2008, P.V. a fost condamnat în baza alin. (4) art. 264 și art. 266 C. pen. al RM.

Din cele reflectate în conținutul sentinței examinate, observăm că art. 266 C. pen. al RM a fost aplicat, deși prin sentința descrisă anterior, această normă nu a fost aplicată. De ce oare? pentru că și în primul caz și în al doilea, victimelor li s-au adus vătămări grave. Credem totuși că s-a aplicat norma în ultimul caz, fiind apreciate consecințele în contextul încălcării regulilor de circulație, ceea ce în primul caz nu a putut fi constatat.

Astfel, aici se impune precizarea că norma de la art. 266 C. pen. se aplică numai dacă vinovatul de accident, înainte de a se produce a încălcat regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport.

Printre altele, vedem cu claritate că legiuitorul, dar și cei ce aplică legea, leagă de aplicare sau nu a art. 266 C. pen. conduita făptuitorului până la producerea accidentului, ceea ce nu este corect. Or, ceea ce s-a întâmplat până la accident cade sub incidența art. 264 C. pen. al RM, fapta fiind consumată, iar acțiunea de părăsire a locului accidentului rutier constituie o faptă prejudiciabilă comisă anume după producerea accidentului, împrejurare ce urmează a fi calificată drept o altă încălcare a legii penale, ulterioară săvârșirii primei (art. 264), deși sunt în strânsă legătură cu consecințele.

De aici observăm faptul că componența infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier nu este o componență de infracțiune absolut de sine stătătoare, deoarece, în mare parte, aceasta este o derivată [5] a componenței de infracțiune de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, unde infracțiunea precăutată are statut de acțiune secundară ce formează latura obiectivă a altei infracțiuni (art. 266) cu consecințele ei distincte, aflată între cea de la art. 264 și cea de la art. 163, atunci când, din cauza absenței conducătorului auto la fața locului, se agravează situația victimei, iar aceasta din urmă constituind o a treia consecință a accidentului rutier, toate trei (art. 264, 266 și 163) având un izvor comun – încălcarea regulilor de circulație rutieră.

Și totuși, în pofida legăturii dintre ele și influenței primei (ca în jocul de domino), toate au cauze, acțiuni (inacțiuni) distincte și, respectiv, condamnabile distinct, chiar și consecințele fiind diferite. Însă, cu părere de rău, această realitate nu este

recunoscută de legiuitor și nici de cei ce aplică legea penală în circumstanțele arătate.

Infrațiunea de părăsire a locului accidentului rutier nu poate fi aplicată independent fără existența celeilalte (cu excepția art. 266 care ar putea fi aplicată, în opinia noastră, și în lipsa încălcării regulilor circulației rutiere) însă nu se exclud una pe alta ci se completează, ca element caracteristic – definitoriu fiind legătura cauzală.

O altă chestiune/ condiție de aplicare a art. 266 C. pen. al RM, desprinsă din cele două sentințe examinate, ar fi cea a influenței consecințelor accidentului (vătămarea gravă a integrității corporale sau sănătății), când, de fapt, norma în discuție vizează consecințele părăsirii și nu cele ale accidentului sau ale lăsării în primejdie. Deși pot coincide, acest lucru nu se întâmplă în toate cazurile (autorul accidentului poate să nu acorde ajutor victimei pe care a pus-o în primejdie prin acțiunile sale, chiar dacă nu părăsește locul accidentului).

Astfel, reiterăm că infrațiunea de părăsire a locului accidentului rutier, deși are multe în comun cu infrațiunea de lăsare în primejdie (art.163 C. pen. al RM), totuși necesită a se face distincție între ele întrucât, în primul rând, obiectul acestora este diferit, iar în cel de-al doilea rând, unele semne ale laturii obiective sunt diferite după felul acțiunii și consecințele generate.

O altă situație problematică, considerată de noi, pe care jurisprudența o admite în mod constant, este cea a calificării faptei de părăsire a locului accidentului rutier, fără consecințele de la art. 264 alin. (3) și (5), ca fiind contravenție calificată conform art. 243 Codul contravențional al RM [2] – Părăsirea locului în care s-a produs accidentul rutier.

În context, fără a mai ține cont de ideea susținută mai sus, în care spuneam că existența infrațiunii de părăsire a locului accidentului rutier nu trebuie să depindă de consecințele accidentului sau ale încălcării regulilor de circulație, ne punem întrebarea, oare poate să cuprindă intenția făptuitorului de a părăsi locul accidentului rutier, și gradul consecințelor părăsirii dacă nici nu a reușit să le cunoască? Chiar și în cazul în care a oprit, s-a asigurat că nu sunt victime sau pericol de a se răspândi efectele accidentului, cum rămâne cu zădărnicierea activității organelor de drept în a cunoaște vinovăția făptuitorului, tabloul infracțional, starea șoferului la momentul comiterii accidentului, cauza produceri acestuia, dacă părăsirea locului le-a dat

peste cap pe toate?

În concluzie, acestea, de fapt, ar fi întrebările, răspunsul cărora ne-ar duce la ideea că gradul consecințelor accidentului rutier nu au nici o legătură cu gradul consecințelor părăsirii locului accidentului la diferențierea faptei ca fiind una de natură penală sau contravențională. Da, nu negăm necesitatea incriminării contravenționale a faptei de părăsire a locului accidentului rutier, însă aceasta trebuie să depindă de altfel de consecințe ale părăsirii. Or, dacă consecințele părăsirii locului accidentului în traficul rutier sunt destul de periculoase¹, atunci în cazul accidentului produs în afara traficului rutier (în parcare, în câmp, în stație PECO etc.) gradul prejudiciabil este cu mult mai redus, ceea ce coincide cu natura legislației contravenționale. Doar fapta contravențională, la modul general, se deosebește de cea penală prin gradul prejudiciabil al faptei, respectiv prin categoria consecințelor generate sau posibile a fi cauzate, iar în situația analizată, gradul vătămărilor sau pericolul cauzării acestora depinde de *locul* în care a fost părăsit evenimentul, pentru că se examinează *părăsirea locului accidentului rutier* nu cea a încălcării regulilor de circulație, mai cu seamă, consecințele prejudiciabile ale părăsirii.

Referințe bibliografice:

1. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 art. 227, 228.
2. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. Monitorul Oficial, nr. 78-84 din 17.03.2017.
3. Boșcaneanu M., Ardelean G., Ursu V. Răspunderea penală și civilă pentru poluarea apei. Artpoligraf SRL. Chișinău, 2022.
4. Dungan P. Analiza conținutului infracțiunilor contra siguranței circulației pe drumurile publice prin prisma noului cod penal. În: Revista română „Dreptul” 2011, nr. 3, p. 27.
5. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-700/2007 din 16.12.2007. Disponibil: www.csj.md.
6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-309/2009 din 7.04.2009. Disponibil: www.csj.md.

¹ cu automobilul accidentat se pot ciocni alte mijloace de transport care circulă cu viteză, din cauza neîndeplinirii acțiunilor de semnalizare a accidentului, pot fi strivite persoanele aruncate pe traseu, poate izbucni un incendiu etc.

ACȚIUNEA CIVILĂ VS ÎNCETAREA PROCESULUI PENAL LA FAZA URMĂRIII PENALE

Olesea CREȚU,

doctorandă, formator,

Departamentul formare continuă și managerială
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauza de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional [1].

Dreptul de proprietate este inviolabil. În situația în care titularului dreptului de proprietate i s-a pricinuit un prejudiciu material, acesta are dreptul să ceară recompensă de la persoana care i-a cauzat acest prejudiciu, fiind obligat să-l repare.

Mijlocul legal pentru protejarea dreptului patrimonial și dezdăunarea persoanei fizice/ juridice în procesul penal este acțiunea civilă.

Acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente în vederea reparării juste și integrale a pagubelor cauzate prin infracțiune.

Prejudiciul este format din valoarea pagubei efectiv suferite (*damnum emergens*) [7] și folosul nerealizat (*lucrum cessans*) [8]. Se pot acorda și daune morale în caz de suferințe fizice produse printr-o infracțiune de omor, vătămări corporale grave etc.

Conform prevederilor art. 219 C.pr.pen. [2], „acțiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputației profesionale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia”.

Acțiunea civilă în procesul penal este cererea făcută de persoana fizică/ juridică, care a suferit o pagubă materială, produsă prin infracțiune, pentru repararea pagubei adresate învinutului, inculpatului sau persoanei care poartă răspundere materială pentru acțiunile acestuia.

Acțiunea civilă în procesul penal nu poate avea ca obiect decât repararea prejudiciilor cauzate

prin infracțiune. Trebuie de reținut că acțiunea civilă, deși își are izvorul într-o infracțiune, suportul său legal îl găsim într-o normă de drept civil, fiind considerată instituție de procedură penală numai în măsura în care se exercită într-un proces penal [3, p. 71].

Acțiunea penală și acțiunea civilă își au originile în ramuri de drept diferite, fapt care justifică diferențele de caracteristici între acestea și impune abordarea lor dintr-o perspectivă și prin instrumente juridice distincte. Cu toată natura lor de principiu independentă, cele două acțiuni sunt strâns legate între ele: astăzi, în sistemul de drept intern (ca și în alte state), acțiunea civilă poate fi înaintată separat, sau în același timp și înaintea acelorași instanțe cu acțiunea penală, adică poate fi alăturată acțiunii penale, în procesul penal, și atunci „își servesc una alteia sprijin” [3, p.71].

În cadrul procesului penal, acțiunea civilă are ca obiect angajarea răspunderii civile a inculpatului, iar în cazurile prevăzute de lege – a părții civilmente responsabile. Acțiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal, numai în măsura în care i-a fost alăturată și împreună au ajuns în fața instanței investite cu judecarea cauzei penale. De aici și concluzia: acțiunea civilă în procesul penal are un caracter accesoriu acțiunii penale [4, p. 10], aceasta trebuind să aibă izvorul în același fapt material ca și acțiunea penală, fapt material care trebuie să constituie o infracțiune.

Soluționarea acțiunii civile depinde de aceea a acțiunii penale, astfel încât dacă, spre exemplu, organul judiciar va reține că fapta nu există, nu a fost săvârșită de inculpat sau acesta beneficiază de o circumstanță care îl eliberează de răspunderea penală, acesta va putea respinge acțiunea civilă sau reduce proporțional cuantumul despăgubirilor.

Totodată, un șir de circumstanțe ce exclud

urmărirea penală au ca condiție de aplicare repararea prejudiciului cauzat în săvârșirea infracțiunii, însă în cazul nesoluționării acesteia, partea vătămată poate înainta cererea de reparare a prejudiciului în cadrul unui proces civil. Acțiunea civilă, judecată pe cale separată, are caracter principal, putând fi formulată împotriva persoanei responsabile de producerea prejudiciului, indiferent de calitatea acesteia și putând fi analizată și soluționată de sine stătător sub aspectul existenței, întinderii prejudiciului și daunelor eventual acordate.

Pentru ca instanța civilă să poată fi sesizată cu judecarea acțiunii civile, este suficientă îndeplinirea condițiilor răspunderii civile delictuale, și anume, existența: prejudiciului, a ilicitului faptei săvârșite, a raportului de cauzalitate dintre fapta ilicită săvârșită și prejudiciul cauzat și a vinovăției autorului faptei. În această situație, acțiunea civilă are un spațiu de exercitare lărgit, fiind îndeajuns ca prejudiciul să se nască din fapta ilicită, care nu mai trebuie calificată de instanță ca infracțiune [3, p. 72].

În acest context, menționăm că odată cu împăcarea, partea civilă pierde dreptul de a exercita acțiunea civilă în cadrul unui proces civil. Aceeași situație este și în cazul retragerii plângerii prealabile, care are același efect ca și împăcarea părților. Soluționarea litigiului penal prin împăcarea părților trebuie să stabilească și metoda de reparare a prejudiciului cauzat, prevedere care trebuie să fie introdusă și în acordul de împăcare sau mediere. Omiterea clauzei despre repararea prejudiciului cauzat din acordul de împăcare servește temei de a rămâne cu prejudiciu nereparat.

În cazul amnistiei, se înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită, fără a avea însă efecte asupra drepturilor persoanei vătămate și, în consecință, dacă a produs prejudicii materiale și daune morale părții civile, instanța va obliga pe cel exonerat de răspundere penală să repare paguba produsă prin infracțiunea pe care a săvârșit-o. În cazul menționat, instanța are obligația să soluționeze acțiunea civilă. Procurorul va dispune încetarea procesului penal, în temeiul adoptării actului de amnistie cu respectarea mai multor condiții, una dintre care fiind repararea prejudiciului cauzat.

Amnistia se aplică în cazul căinței active, iar alin. (2) al art. 1 din Legea nr. 210 [5] stipulează expres că căința activă a persoanei se determină, în conformitate cu criteriile stabilite la art. 57 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18

aprilie 2002.

Din conținutul art. 57 Cod penal [6], eliberarea de răspundere penală, în legătură cu căința activă, este posibilă numai în cazul în care sunt întrunite următoarele criterii: persoana s-a autodenunțat de bună voie, a contribuit activ la descoperirea infracțiunii, *a compensat valoarea daunei materiale cauzate sau a reparat în alt mod prejudiciul pricinuit de infracțiune*.

Instanța de judecată sau procurorul trebuie să țină cont că amnistia nu se aplică dacă prejudiciul cauzat prin acțiunile infracționale nu a fost reparat integral de învinuit, inculpat.

La intervenirea termenului de prescripție de răspundere penală, organul competent în adoptarea soluției de încetare a procesului penal, va obliga învinuitul/ inculpatul la repararea prejudiciului cauzat, dacă acțiunea civilă nu s-a prescris conform normelor dreptului civil în materia prescripției. O problemă este în cazul clasării cauzelor penale, în temeiul intervenirii termenului de prescripție, deoarece nu se cunoaște subiectul infracțiunii, lipsește învinuitul, inculpatul și, respectiv, nu avem cui înainta acțiunea civilă. În astfel de situații ar fi binevenit ca prejudiciul material cauzat să fie avansat de stat, deoarece prin nesoluționarea acțiunii civile în cazul expirării termenului prescripției răspunderii penale se încalcă garanțiile consfințite la art. 6 din CEDO.

În cazul în care a intervenit decesul făptuitorului, instanța nu poate respinge acțiunea civilă sau rezerva folosirea de către parte a căii unei acțiuni separate în instanță, dar atrage în calitate de parte civilmente responsabilă moștenitorii inculpatului.

În situația pronunțării unei hotărâri de încetare a procesului pe motivul neaterării vârstei pentru atragere la răspundere penală, sau când există o hotărâre a organului de urmărire penală asupra aceleiași persoane, pentru aceeași faptă, de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de clasare a procesului, vicimei i se propune de a înainta o acțiune în cadrul procesului civil.

Putem concluziona faptul că acțiunea civilă în procesul penal este mijlocul juridic prin intermediul căruia se realizează în justiție tragerea la răspundere civilă a inculpatului sau a persoanei responsabile civilmente. Este mijlocul legal prin care persoana păgubită material sau moral cere să-i fie reparat prejudiciul cauzat. Acțiunea civilă, fiind alăturată

acțiunii penale și având un caracter accesoriu, poate fi exercitată în cadrul procesului penal numai în măsura în care poate fi pusă în mișcare acțiunea penală.

Referințe bibliografice

1. Primul protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiat la Paris la 20 martie 1952.
2. Codul de procedură penală, Legea nr. 122-xv din 14 martie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
3. Danilov A., Ciobanu O., Soluționarea acțiunii civile în procesul penal al Republicii Moldova. În: Revista „Legea și Viața” nr. 1-3, 2018, CZU: 347.922:343.13.
4. Păcurariu I., Acțiunea civilă în procesul penal: exercitarea acțiunii în răspundere civilă delictuală la instanța civilă. București: Universul Juridic, 2016.
5. Legea nr. 210 din 29 iulie 2016 privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.
6. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002.
7. *damnum emergens* (expr. lat. „paguba efectivă”) – dauna propriu-zisă produsă printr-o faptă ilicită. Acțiunea civilă în procesul penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente; repararea pagubei se face potrivit dispozițiilor legii civile, în natură ori prin plata unei despăgubiri bănești, în măsura în care repararea în natură nu este cu putință. Detalii: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/damnum-emergens>.
8. *lucrum cessans* (expr. lat. „beneficiul nerealizat”) – expresie folosită pentru a denumi beneficiul de care o persoană (fizică sau juridică) a fost lipsită (pe lângă paguba efectiv suferită) prin producerea daunei (de exemplu, prin avariarea unui autocamion, o firmă de transport este păgubită nu numai cu valoarea lucrărilor de reparație, dar și cu beneficiul pe care l-ar fi realizat dacă autocamionul, în perioada cât s-a aflat în reparație, ar fi fost în circulație). Aspecte teoretice și practice referitoare la l.c. apar frecvent în procesul penal în legătură cu aprecierea corectă a despăgubirilor cuvenite părții civile. Detalii: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/lucrum-cessans>.

ÎNCĂLCAREA DREPTULUI LA VIAȚĂ PRIVATĂ CA URMARE A INTERCEPTĂRII CONVORBIRILOR PERSOANELOR CARE NU SUNT PĂRȚI ÎN PROCES

Cristea DANIEL,
*doctorand, Școala doctorală „Științe juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova*

Potrivit art. 30 din Constituția RM, „statul asigură secretul convorbirilor telefonice și a celorlalte mijloace legale de comunicare” [1], iar potrivit art. 28 din Constituția României, „secretul convorbirilor telefonice și a celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil” [2], articole care fac parte din drepturile și libertățile fundamentale, printre care și dreptul la viață privată. Încălcarea acestui drept duce la încălcarea constituțiilor. Încă de la apariția dispozitivelor mobile, se obțineau o serie de informații foarte intime întrucât acestea, terminalele mobile, au fost și sunt strâns legate de o anumită persoană, telefoane care se păstrează foarte aproape, în buzunare, în genți etc. și rareori se întâmplă ca o persoană să împrumute un astfel de dispozitiv. Odată cu avansarea tehnologiei mobile, informațiile au avansat, variind de la e-mail până la poze personale, de la istoricul navigației pe internet până la, de exemplu, o listă de adrese de contact. Acestea permit furnizorilor de servicii bazate pe localizarea geografică să aibă o imagine de ansamblu detaliată asupra obiceiurilor și modelului comportamental al persoanei de interes și să creeze profiluri. Exemple: pornind de la modelul inactivității pe timp de noapte, se poate deduce locul unde doarme; pornind de la modelul deplasărilor frecvente dimineața, se poate deduce locația unui angajator; modelul poate să includă date derivate din caracteristicile de deplasare ale prietenilor bazate pe așa-numitele grafice sociale; modelul poate să includă categorii speciale de date în cazul în care se dezvăluie vizite la spital/ locuri/ prezența la demonstrații politice/ prezența în alte locații de natură a-i compromite persoanei vizate intimitatea/ alte date care nu indică săvârșirea infracțiunii [3, p.7-8]. Aceste profiluri sunt utilizate în cadrul procesului penal, dar, ca propunere, accesul la date și utilizarea acestora trebuie să fie însoțite de garanții de protejare a lor, deci și aducerea la cunoștință a procedurii efectuate.

În jurisprudența instanței europene, noțiunea de respect al vieții private impune autorităților statale, raportat la toate valorile apărute împotriva oricărei ingerințe arbitrare a puterii publice, obligații [4, p. 125-126]. Republica Moldova, prin art. 177 din Codul penal, „încălcarea inviolabilității vieții personale”, a instituit modul de apărare privind noțiunea de respect al vieții private, în baza căruia există deja inițiate anchete penale [5, p. 27] ca încălcări ale acestui drept. Textul se referă la „culegerea ilegală, precum și cu utilizarea mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret profesional sau familial al altei persoane fără consimțământul ei” [6, p.65-66].

În prezentarea de față, ne punem întrebarea: Ce se întâmplă cu datele și informațiile obținute ca urmare a autorizării măsurii interceptărilor convorbirilor și care conțin date cu caracter personal ale altor părți și care nu constituie obiectul cercetării, dar care sunt arhivate la judecătorul de instrucție pentru RM și la sediul parchetului pentru România, și răspundem: pentru a se impune arhivarea, acestea sunt cunoscute de organele de urmărire penală. Nici în CPP RM și nici în cel al României nu se prevede obligativitatea informării celorlalte persoane care nu au legătură cu cauza. Punem întrebarea: de ce organul de urmărire penală să poată lua la cunoștință de astfel de date iar persoanele respective să nu afle de existența lor și să dispună cum doresc, și astfel să primească garanția confidențialității până în momentul distrugerii, care desigur trebuie să le fie comunicat. Secretul, prin arhivarea anumitor informații și date astfel obținute, nu există odată ce astfel de persoane nu iau cunoștință de astfel de aspecte. Astfel, putem considera că art. din CPP al RM și al României, în acest sens, cu privire la denumirea de Secret, nu sunt suficiente pentru protecția

datelor cu caracter personal prin prisma încălcării vieții private și neaducerii la cunoștință. Pentru a nu fi încălcată intimitatea vieții private, toate persoanele aflate în astfel de situații trebuie informate sub garanția confidențialității.

Astfel spus, exploatarea datelor trebuie să fie determinate de țintă, care presupune obținerea de informații despre un suspect identificat și a celor implicați în activitățile infracționale. Sensibilitatea o privim prin prisma încălcării vieții private a celorlalte persoane care nu sunt supuse măsurii autorizării, dar datorită convorbirilor cu „ținta”, interferează cu obținerea de date și informații care, odată obținute, sunt ascultate. În acest sens, au existat încălcări și există încălcări, întrucât astfel de persoane nu au cunoștință și nu sunt înștiințate de organele de urmărire penală cu privire la interferența convorbirilor cu măsura autorizată. Cu atât mai grav, menționez faptul că au existat legislații unde nu a existat nici măcar obligația autorităților de informare a măsurii nici față de persoana împotriva căruia s-a dispus măsura, cum este **Cauza Klass și alții împotriva Germaniei** (Hotărârea din 6 septembrie 1978), unde „cinci avocați germani s-au plâns în special de legislația din Germania care autoriza autoritățile să le monitorizeze corespondența și comunicațiile telefonice fără a obliga autoritățile să-i informeze ulterior despre măsurile luate împotriva lor” [7].

Până la apariția telefoanelor mobile, informațiile în RM și România se obțineau direct de la persoane. Odată cu apariția telefoanelor mobile, mijloacele de comunicare s-au dezvoltat, încât acesta, telefonul mobil, a devenit indispensabil pentru marea majoritate, informațiile putând fi obținute astfel prin ascultarea convorbirilor. Prin interceptările și înregistrările convorbirilor, s-au creat și s-au obținut probe sau încălcări ale legii datorită modului de prezentare a acestor probe care au condus la încălcarea protecției datelor cu caracter personal și implicit la dreptul la viața privată. Chiar dacă art. 132°, alin. (1) din CPP RM prevede „Colaboratorii subdiviziunii din cadrul instituției autorizate prin lege, care asigură tehnic interceptarea și înregistrarea comunicărilor, precum și persoanele care efectuează nemijlocit ascultarea înregistrărilor, ofițerii de urmărire penală și procurorul sunt obligați să păstreze secretul comunicărilor și poartă răspundere pentru încălcarea acestei obligații” [8, p. 457], prin simplul fapt că iau cunoștință de aceste convorbiri, chiar și în cazul unei singure persoane este

încălcat astfel dreptul la viața privată a persoanei și la protecția datelor cu caracter personal. Întărirea și garantarea respectării legislației acestor drepturi se poate face nu prin nedeazăuirea a ceea ce s-a obținut și sub prevederea legislativă a secretului de arhivare, ci prin aducerea la cunoștință acestor persoane asupra faptului că, în urma măsurii autorizării de interceptare, au fost obținute date și informații care nu fac obiectul dosarului în cauză, modul de arhivare/ de distrugere și de garantare a confidențialității în toată această perioadă și nu numai. Prin încunoștințare, pe lângă faptul că se întărește legislația de protecție a datelor cu caracter personal și a dreptului la viața privată, se creează o siguranță a faptului că nici o persoană sub aparența legalității nu poate încălca aceste drepturi care sunt garantate și de Constituțiile celor două state și astfel să nu existe posibilitatea săvârșirii de infracțiuni de către cei responsabili, respectiv prin obținerea de informații prin acest mod și folosite ulterior cu alt scop. Legea nu trebuie să ofere o astfel de posibilitate de obținere a informațiilor doar sub obligația secretului și a răspunderii în caz de încălcare fără ca persoana să nu fie informată în acest sens și despre aceste informații obținute ca urmare a măsurii autorizării convorbirilor.

În sensul celor specificate ca încălcare a confidențialității prin prisma datelor cu caracter personal și a dreptului la viața privată, observăm în art. 132° din CPP RM [8, p. 442-443] ce privește consemnarea măsurilor speciale de investigații unde este specificat faptul că la terminarea procedurii se întocmește proces-verbal pentru fiecare activitate, în interiorul căruia sunt menționate date cu caracter personal; proces-verbal care se anexează la dosarul cauzei împreună cu purtătorul material de informații și care nu au caracter secret, iar procurorul sau judecătorul de instrucție, dacă este cel care a autorizat măsura, *trebuie să informeze persoanele care au fost supuse măsurii speciale de investigații*, nu și persoanele cu care s-au purtat discuțiile și care nu au fost supuse măsurii speciale de investigații. Și CPP al României, prin art. 145, alin. (1), (2) [9, p. 364], privește întocmirea procesului-verbal pentru fiecare activitate de supraveghere tehnică în cadrul metodelor speciale de supraveghere sau cercetare, procese verbale care conțin atât date cu caracter personal, cât și alte date de identificare, iar din momentul încetării măsurii supravegherii, persoanele supravegheate, și numai acestea, au dreptul de a lua

cunoștință de conținutul proceselor-verbale.

De ce exemplific aceste articole? La dosar vor rămâne procesele-verbale privind interceptarea și înregistrarea comunicărilor la care sunt anexate stenogramele comunicărilor în care pot fi incluse și cele ale persoanelor care nu fac obiectul dosarelor în cauză, informații care ulterior pot fi întrebuințate și divulgate. Ca întărire a ceea ce menționez, exemplific **Cauza CtEDO Batiashvili v. Georgia**, (Hotărârea Strasbourg din 10.10.2019, nr. 8284/07), care ilustrează încălcarea în mod vădit a drepturilor și intereselor legitime ale omului, printre care și aceea a încălcării protecției datelor cu caracter personal și a dreptului la viața privată. Astfel, „În urma unei anchete preliminare în privința unui caz penal, a fost obținut un mandat de interceptare a apelurilor telefonice ale liderului unui grup local, fiind înregistrate conversațiile telefonice purtate între lider și reclamant. Curtea a menționat că înregistrările conversațiilor telefonice dintre ei au fost trimise unui canal de televiziune și transmise pe post cu patru zile înainte de punerea sub acuzare formală a reclamantului și de arestarea sa” [10]. Nu intrăm în fondul problemei. Ca remarcă, se observă nevoia de răspundere, întrucât existența unei persoane publice implicate nu dă dreptul organului de urmărire penală să divulge înregistrările obținute care au caracter confidențial și nici datele cu caracter personal canalului de televiziune. Confidențialitatea informațiilor, prin prisma datelor cu caracter personal, obținute în cadrul măsurilor speciale de investigații, reprezintă o necesitate și o obligație în a proteja interesele procedurii penale cu atât mai mult și a persoanelor care nu fac obiectul măsurii autorizării interceptărilor conversațiilor telefonice. Se observă intenția în măsura în care autoritățile au urmărit ca această transmitere să profite în vederea obținerii unui rezultat.

Concluzii și recomandări. Ce observăm ca legalitate, chiar dacă prevederile CPP impun doar înștiințarea persoanei împotriva căruia s-a dispus măsura nu și a celorlalte persoane cu care s-au purtat discuții, dreptul la viața privată al acestor din urmă persoane, care nu sunt informate despre interceptarea convorbirilor, este încălcat.

Odată ce se ia cunoștință de conținutul convorbirii chiar și de o singură persoană, indiferent dacă face obiectul sau nu și se arhivează, acestea sunt considerate date și privesc dreptul la viața privată. Astfel spus, ca măsură, legislația trebuie să conțină și obligația organului de urmărire penală de

a informa și celelalte persoane.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994. Disponibil: www.parlament.md>ro-RO>Default (Accesat: 30.06.2020).
2. Constituția României, din 21.11.1991 republicată, Publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003. Disponibil: www.cdep.ro>pls>dic>site (Accesat 30.06.2020).
3. Grupul de lucru pentru protecția datelor „Articolul 29”, „Avizul 13/2011 privind serviciile de localizare geografică pe dispozitivele mobile inteligente”, adoptat la 16 mai 2011, 41 p. Disponibil: www.legi-internet>PDF (Accesat: 30.06.2020).
4. Dijmărescu D.M. Unele considerații privind dreptul la respectarea vieții private, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, nr. 3/2015, p. 121-146. Disponibil: www.utgjiu.ro>pdf>1...PDF.
5. Manolea B. Protecția Datelor cu Caracter Personal în contextul dialogului privind liberalizarea regimului de vize și negocierii viitorului acord de asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, Republica Moldova, mai 2011, 52 p. Disponibil: www.crpe.ro>2011/05>aici PDF.
6. Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74, Actualizat la 01.10.2018, Tipografia Centrală, Chișinău, 2018, 168 p.
7. Cauza Klass și alții împotriva Germaniei, Hotărârea CtEDO din 6 septembrie 1978, nr. 5029/71. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510>, și pe <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/fise-tematice/FT-Protectia-datelor-cu-cara,p.2 din 24>. (Accesat: 10.02.2021).
8. Dolea I. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, (comentariu aplicativ), Ediția a 2-a, Cartea Juridică, Chișinău, 2020, 1407 p.
9. Morar D.M. (coordonator), ș.a. Codul de Procedură Penală în Jurisprudența Curții Constituționale, Ed. Hamangiu, București, 2021, 1487 p.
10. Cauza CtEDO Batiashvili v. Georgia, Hotărârea Strasbourg din 10.10.2019, nr. 8284/07. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196374>. (Accesat: 08.02.2021).

SCOPURILE CLASIFICĂRII CONDMNAȚILOR ÎN CADRUL UNUI SISTEM PROGRESIV DE EXECUTARE A PEDEPSEI

Alexandr CRUDU,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

În literatura de specialitate au fost formulate mai multe opinii cu privire la conceptul clasificării condamnaților, iar diferiți autori au abordat acest concept în funcție de mai mulți factori precum: tipul clasificării; subiectul care efectuează clasificarea; scopul clasificării sau criteriile de clasificare.

Totuși, majoritatea autorilor împărtășesc opinia că în cadrul procesului de clasificare este necesar de evaluat personalitatea condamnatului ținând seama de eventualul pericol social pe care acesta îl prezintă [1, p. 230].

Studierea caracteristicilor personalității unui criminal a început la sfârșitul secolului trecut. Să remarcăm lucrările unor oameni de știință precum Lombroso C., Tarkovskaya P., Gernet M. și alții. De exemplu, Bekhterev Yu. a subliniat că studiul personalității ar trebui să preceadă influența penitenciarului asupra acesteia și să pătrundă în toate legăturile corecției, asigurând soluționarea următoarelor sarcini:

- clasificarea corectă în cadrul aceleiași instituții corecționale;
- stabilirea unui regim adecvat pentru fiecare categorie de condamnat;
- organizarea rezonabilă a proceselor de muncă;
- organizarea oportună a activităților școlare și extrașcolare;
- evaluarea corectă a rezultatelor influenței penitenciare;
- îmbunătățirea calificărilor pedagogice ale instituțiilor penitenciare [2].

Struchkov P. consideră că procesul de clasificare a condamnaților este o activitate în urma căreia condamnații sunt divizați pe baza unor criterii comune în grupuri (categorii) mai mult sau mai puțin omogene. Această clasificare se efectuează pentru a exclude, în măsura maximă posibilă, influența altor condamnați de orientare negativă asupra persoanelor condamnate pentru prima dată și, în același timp,

pentru a asigura punerea în aplicare a influenței punitive și educaționale necesare din punctul de vedere al gradului de intensitate pentru această categorie specială de condamnați (grup de clasificare) [3, p. 21]. Aceeași definiție este susținută de Florea V. [4, p. 89], care enumeră principalele criterii de clasificare a condamnaților precum: sexul, vârsta și alte particularități ale personalității condamnaților. O definiție similară este propusă și de autorii Carp S., Osadci C. și Rusu O., care consideră că semnalmentele în baza cărora urmează a fi efectuată procedura de clasificare a condamnaților sunt următoarele: nivelul degradării social-morale a personalității, caracterul, gradul prejudicial și motivele infracțiunii săvârșite de ei, procedură care se efectuează în scopul deținerii separate a condamnaților, atât în diferite categorii de penitenciare, cât și în cadrul fiecăruia penitenciar [5, p. 82].

O definiție reușită a conceptului de clasificare a condamnaților este formulată de Finnerty J., care îl definește drept un proces prin intermediul căruia se iau deciziile privind locul de detenție a persoanei și, în același timp, este principalul instrument de management pentru a oferi răspunsuri adecvate acestei populații de condamnați foarte diversificați. Clasificarea determină gradul de supraveghere necesar pentru a controla fiecare deținut în scopul menținerii siguranței instituției și a comunității. De asemenea, clasificarea oferă un diagnostic prin care pot fi identificate nevoile educaționale, sociale, medicale și psihologice ale deținuților nou-admiși [6].

Profesorul american Akers E. face analogie între procesul de clasificare și studiul de caz, procese pe care le consideră a fi identice. La fel, potrivit acestuia, clasificarea condamnaților este o metodă de gestionare a acestora pe baza caracteristicilor fizice, intelectuale, vocaționale, atitudinale și de altă natură întruchipate în fiecare individ. Elementul important în gestionarea închisorii este deținutul individual. Dacă încarcerarea lui este în beneficiul său și, indi-

rect, al societății, el trebuie tratat astfel încât atunci când pedeapsa aplicată va fi executată, să fie gata să iasă un om mai bun din punct de vedere fizic, mental și moral decât atunci când a intrat. Clasificarea implică, în primul rând, o analiză intensivă a condamnatului și, în al doilea rând, plasarea acestuia într-un program de muncă sau școală adecvat capacităților, asigurându-se faptul că el și ceilalți implicați vor profita de pe urma programului [7]. De altfel, anume prin intermediul unui sistem eficient de clasificare se poate contribui la realizarea scopului pedepsei penale, ținându-se cont de necesitatea unui tratament diferențiat pentru fiecare condamnat în parte, așa cum acest tratament presupune un volum diferit de intervenții specifice. Cu alte cuvinte, de rând cu evaluarea condamnatului și planificarea pedepsei, clasificarea este mijlocul juridico-practic de bază în cadrul unui sistem progresiv de executare, care contribuie la realizarea scopului pedepsei penale.

Ansamblul de reguli minime al Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela) conferă un rol deosebit procesului de clasificare a condamnaților, considerându-se că acesta reprezintă un element indispensabil al unui sistem execuțional penal unde condamnații beneficiază cel puțin de un tratament minim necesar pentru a fi respectată demnitatea umană. Conform regulii 93, scopul clasificării trebuie să fie:

(a) separarea de ceilalți a deținuților în cazul cărora există probabilitatea exercitării influenței negative din motivul antecedentelor sale penale sau al caracterului lor;

(b) divizarea deținuților în categorii pentru a facilita tratamentul lor în scopul reabilitării lor sociale [8, regula nr. 93].

Suplimentar, conform regulii nr. 17.2 din Regulile penitenciare europene, unul din scopurile de bază ale clasificării este necesitatea de a oferi regimuri potrivite tuturor condamnaților [9].

Potrivit lui Brennan I. și Wells D. [10], se pot distinge următoarele scopuri ale clasificării condamnaților:

1) *asigurarea securității personalului penitenciar*. Potrivit autorilor, clasificarea condamnaților este necesară în primul rând pentru identificarea și divizarea condamnaților periculoși de restul persoanelor, astfel încât personalul penitenciar să fie mai precaut cu aceștia, precum și să asigure în privința lor o supraveghere mai sporită;

2) *asigurarea securității publice*. Clasificarea

corespunzătoare a condamnaților este necesară pentru securitatea și ordinea publică în sensul în care la eliberarea condamnaților, se pot elabora recomandări necesare serviciilor comunitare coresponzătoare, pentru a preveni recidivismul și perturbarea în alt fel a ordinii publice;

3) *protecția drepturilor condamnaților*. Clasificarea vizează, de asemenea, protejarea drepturilor deținuților pentru a evita tratamentul necorespunzător față de aceștia; oferirea accesului la programe de reabilitare; plasarea într-un mediu mai puțin restrictiv dacă este necesar și, nu în ultimul rând, reducerea izolării nepotrivite a condamnaților de comunitate. O clasificare adecvată oferă personalului penitenciar o bază rațională pentru astfel de decizii;

4) *asigurarea disciplinei și echității, coerenței și corectitudinii*. Clasificarea, chiar și în închisorile mici, poate spori controlul și gestionarea comportamentului deținuților. Diferite niveluri ale regimului penitenciar au de obicei acces la recompense, pedepse și privilegii diferite. Astfel de aranjamente formează adesea baza sistemelor de disciplină bazate pe comportament. De exemplu, comportamentul necorespunzător poate fi „sanționat” prin reclasificarea persoanei la un nivel mai puțin privilegiat, în timp ce comportamentul bun este recompensat prin reclasificarea în niveluri mai privilegiate. Un sistem de clasificare bine implementat poate fi decisiv în transmiterea regulilor instituționale și încurajarea comportamentului pozitiv consecvent. În plus, acesta oferă un sistem de gestionare a deținuților cu o comunicare clară; decizii bazate logic; coerența în proceduri etc.;

5) *asigurarea eficienței în gestionarea penitenciarelor*. Clasificarea adecvată este una dintre cele mai eficiente tehnici pentru evitarea risipei și gestionarea eficientă a penitenciarelor în cazul unor resurse limitate. Orice caz de eroare de clasificare – fie supra-clasificare, fie subclasificare – va avea ca rezultat o nepotrivire între deținuți și serviciile furnizate. De asemenea, va genera costuri suplimentare și eficiență redusă.

Potrivit expertului UNDOC, Moser A. [11, p. 3-9], clasificarea condamnaților urmărește următoarele scopuri de bază:

1) *asigurarea securității condamnaților, personalului penitenciar și a societății*. Evaluarea și clasificarea eficientă a deținuților permite gruparea adecvată a persoanelor relevante în scopuri de monitorizare și executare. Acesta este un element-cheie în reducerea probabilității unor incidente

precum atacuri asupra deținuților și personalului, evadări și tentative de evadare și menținerea ordinii și siguranței în penitenciar, care sunt esențiale pentru a facilita eforturile de reintegrare socială. În plus, servește la identificarea și protejarea condamnaților care pot fi vulnerabili;

2) *detenția umană a condamnaților*. Un element cheie în asigurarea faptului că deținuții sunt tratați uman în sistemele penitenciare în conformitate cu standardele și normele internaționale este aplicarea condițiilor strictamente necesare sau a nivelului minim de securitate adecvat siguranței și supravegherii individului pentru a proteja deținuții, personalul penitenciarului și publicul larg;

3) *planificarea și executarea individuală a pedepsei*. Un sistem eficient de clasificare a deținuților se bazează pe o evaluare a riscurilor și nevoilor condamnatului, nu numai pentru a determina acomodarea și regimul adecvat de detenție, ci și pentru a identifica și aborda factorii legați de implicarea persoanei în infracțiune. Acest lucru permite dezvoltarea de planuri individuale, în baza cărora se determină regimul proporțional în care urmează a fi plasat condamnatul și identifică intervenții care vizează nevoile de reabilitare;

4) *rentabilitatea gestionării penitenciarelor*. Un avantaj suplimentar al utilizării unui sistem de clasificare eficient, uneori trecut cu vederea, este costul. În special investițiile în stabilirea și implementarea sistemelor de clasificare și alocare, bazate pe dovezi, pot duce la economii semnificative pentru sistemele penitenciare prin extinderea oportunităților de reabilitare și, prin urmare, reducerea recidivei fără cheltuieli inutile pentru închisorile de înaltă securitate, precum și alte cheltuieli nejustificate.

Pe lângă scopurile enumerate, considerăm că procesul de clasificare a condamnaților se orientează inclusiv în a crea premise pentru deschiderea locurilor de muncă prin intermediul persoanelor private, odată ce clasificarea corectă poate asigura concentrarea unui număr relativ mare de persoane în cadrul aceluiași sector de detenție, iar destinderea libertății de mișcare permite antrenarea lor în munci cu o varietate mai mare, instituțiile penitenciare fiind în așa fel mai flexibile în atragerea investitorilor și/sau antreprenorilor pentru încadrarea condamnaților în munci.

La fel, opinăm că unul din scopurile de bază al clasificării este asigurarea destinderii regimului de detenție, care este elementul de bază în cadrul unui sistem progresiv de executare a pedepsei. Ast-

fel, odată clasificați și repartizați pe sectoare distincte, în funcție de comportamentul condamnaților și riscurile pe care le prezintă, regimul de detenție a unui anumit grup de condamnați poate fi destins, oferindu-le o libertate de mișcare suplimentară, inclusiv acordarea permisiunii de ieșire însoțită sau neînsoțită în afara locului de detenție. Aplicarea diferențiată a unui tip de regim de destindere în privința întregului grup de persoane permite să fie evitat riscul introducerii unor obiecte și substanțe interzise în penitenciar, de vreme ce grupul respectiv nu va fi influențat de condamnații de orientare negativă, care sunt clasificați și repartizați în alte sectoare sau instituții penitenciare.

Referințe bibliografice:

1. Филимонов В.Д. Общественная опасность личности преступника (Предпосылки, содержание, критерии). Томск: Изд-во ТГУ, 1970. 278 с.
2. Рабочая книга пенитенциарного психолога / Под ред. Мокрецова А.И., Голубева В.П., Шамиса А.В.-М., 1998. (<http://bouriac.ru/PB/PB0004.htm> vizitai la 29.07.2021).
3. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права: проблемы Особенной части. М. 1985, 255 с.
4. Florea V., Florea L. Drept execuțional penal, Chișinău: Editura ARC. 1999, 287 p.
5. Carp S., Osadci C., Rusu O. Drept execuțional penal. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”, 2007, 447 p.
6. Finnerty J. Structuring an Inmate Classification System. The National Sheriff, February-March, 1986.
7. Elmer R. Akers, Classification in the State Prison, 34 J. Crim. L. & Criminology 16, 1943, p. 16-25.
8. Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela).
9. Recomandarea Rec (2006)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind Regulile penitenciare europene.
10. Brennan I., Wells D. The Importance of Inmate Classification in Small Jails. In American Jails, Volume 6, Issue 2, Dated May-June 1992. p. 49-52.
11. Handbook on Classification of Prisoners by the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Vienna, 2020, 89 p.

ATRIBUȚIILE PROCURORULUI ÎN PROCEDURA DE REVIZUIRE

Veaceslav DANDEȘ,

doctorand,

asistent universitar, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Activitatea procesual penală indiferent de etapa desfășurării, examinarea sesizării, urmărirea penală propriu-zisă, judecata în prima instanță, judecarea în apel sau recurs, sau în cadrul procedurilor extraordinare de atac, este legată nemijlocit de părțile proces, care pentru a putea să-și realizeze obiectivul, scopul posedă anumite drepturi și obligații, care, în final, le determină statutul în cadrul procesului. Unul dintre acești subiecți este procurorul.

Conform prevederilor art. 6 pct. 31) CPP RM [2], este statuat că „partea acuzării sunt persoanele abilitate prin lege să efectueze sau să ceară efectuarea urmăririi penale (procurorul, organul de urmărire penală, precum și partea vătămată, partea civilă și reprezentanții acestora)”.

Respectiv, prevederile art. 51 alin. (1) CPP RM, expun că „procurorul este persoana care, în limitele competenței sale, exercită sau, după caz, conduce în numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanță, exercită sau, după caz, conduce și alte atribuții prevăzute de codul de procedură penală. Procurorul care participă la judecarea cauzei penale are funcție de acuzator de stat”.

În lista etapelor procedurii penale, la care participă procurorul, o importanță deosebită o reprezintă calea extraordinară de atac – revizuirea procesului penal.

La capitolul revizuirii procesului penal, remarcăm o primă reglementare de procedură și anume art. 51 alin. (6) CPP RM [2], care reglementează că „Procurorul General și adjuncții lui sunt în drept să atace pe căi extraordinare de atac hotărârile judecătorești rămase definitive pe care le consideră ilegale sau neîntemeiate”, deoarece din explicația sensului art. 6 pct. 8) CPP RM, reiese că revizuirea este o cale extraordinară de atac.

Cu toate acestea, lecturarea și analiza prevederilor capitolului V a Secțiunii a 2-a, relevă că „cererea de revizuire poate declara oricare parte din

proces, în limitele competenței”, reglementare care, în conformitate cu norma citată supra, include și subiectul procurorului.

Art. 460 alin. (1) CPP RM aduce explicații suplimentare, și anume, că „procedura de revizuire se deschide în baza cererii adresate procurorului de nivelul instanței care a judecat cauza în fond. În cazul temeiurilor prevăzute la art. 458 alin. (3) pct. 3) și 4), procedura de revizuire se deschide în baza cererii adresate instanței de judecată care a judecat cauza în primă instanță”.

Și, respectiv, conform prevederilor art. 460 alin. (5)-(6) CPP RM, avem situația că „procurorul poate din oficiu să inițieze procedura revizuirii”, iar, dacă există vreunul din temeiurile prevăzute în art. 458 alin. (3) pct. 1)-3) CPP RM, procurorul, în limitele competenței sale, dă o ordonanță de deschidere a procedurii de revizuire și efectuează cercetarea circumstanțelor sau dă o însărcinare în acest scop ofițerului de urmărire penală.

Din cele enunțate, este evident că chiar dacă în sens larg, „procurorul general sau adjuncții lui” sunt tot procurori, o probă în acest sens fiind și prevederile Legii cu privire la Procuratură [3, art. 2], din punct de vedere procesual, atât prevederile Constituționale [1, art. 125] ale Legii cu privire la Procuratură [3, art. 7], cât și prevederile de procedură penală [2, art. 6 pct. 37¹], art. 53¹], indică că „procurorul general sau adjuncții lui” sunt procurori ierarhic superiori față de ceilalți procurori ai sistemului organelor procuraturii, rolul cărora în procedura penală este „exercitarea controlului ierarhic” precum și exercitarea atribuțiilor specifice atribuite doar „procurorului general sau adjuncților lui”.

În consecință, noțiunea de „procuror” și cea de „procuror general sau adjuncții lui” sunt noțiuni distincte, din care motiv, în coroborarea normelor indicate supra, relevăm o neclaritate de reglementare și anume ce ține de „subiectul” concret al pro-

curorului care poate iniția procedura de revizuire, adică a Procurorului General sau adjuncții lui, sau procurorul de nivelul instanței care a judecat cauza în fond.

Analiza acestora identifică că norma de la art. 51 alin. (6) CPP RM coroborează doar cu prevederile art. 452 alin. (1) CPP RM, care stabilește calea extraordinară de atac – recursul în anulare, nu și cu prevederile secțiunii revizuirii procesului penal, din care motiv, considerăm că textul art. 51 alin. (6) CPP RM ar urma să fie interpretat și aplicat în sensul atribuției acestor subiecți procesuali distincți pentru recursul în anulare, pe când în cazul căii extraordinare – revizuirea, oricare din procurori pot fi subiecți cu atribuții de inițiere a procedurii de revizuire, singura condiție ținând de teritorialitate.

Din punct de vedere procesual, în cadrul procedurii de revizuire, rolul procurorului poate fi divizat în 2 etape diferite:

1. verificarea de către procuror a existenței sau lipsei temeiurilor de revizuire.
2. participarea în instanță la examinarea cererii de revizuire.

În prima situație, normele de procedură stabilesc că cererile de revizuire în temeiurile prevăzute în art. 458 alin. (3) pct. 1)-3) CPP RM se adresează procurorului.

De remarcat că normele de procedură nu reglementează în nici un mod modalitatea de înregistrare a unei cereri de revizuire, situație în care sunt aplicabile regulile interne de activitate în cadrul organelor Procuraturii cu adresările cetățenilor [5, pct. 3 lit. a)]. Iar după înregistrarea acesteia, conform rezoluției procurorului ierarhic superior, o astfel de cerere este atribuită spre verificare unui procuror din subordine, însă nu este exclus să fie atribuită și unui grup de procurori.

Din sumarul prevederilor art. 460 CPP RM, reiese că, după recepționarea cererii (sesizării) de revizuire, procurorul ia una din următoarele decizii:

- emite o ordonanță de deschidere a procedurii de revizuire (art. 460 alin. (6) CPP RM);
- emite o ordonanță de refuz în deschiderea procedurii de revizuire (art. 460 alin. (7) CPP RM).

Din punct de vedere procesual, aceste tipuri de ordonanțe sunt reglementate doar de normele respective, fără să fie indicat ce reprezintă acestea după conținut, din care motiv, în coroborare cu prevederile art. 255 CPP RM, acestea trebuie să

fie motivate și să cuprindă: data și locul întocmirii, numele, prenumele și calitatea persoanei care o întocmește, cauza la care se referă, obiectul acțiunii, temeiul legal al acesteia, temeiul de fapt, argumentele și probele pe care se întemeiază admiterea sau respingerea cererii de inițiere a revizuirii.

Adică, la această etapă sunt prezente așa-numite etape de admisibilitate.

Cu toate acestea, din punct de vedere al „logicii” procesuale, considerăm că la acest capitol se impune a contrapune conținutul prevederii de la art. 460 alin. (6) CPP RM și de la art. 461 CPP RM.

Astfel, conform art. 460 alin. (6) CPP RM, „dacă există vreunul din temeiurile prevăzute în art. 458 alin. (3) pct. 1)–3), procurorul, în limitele competenței sale, dă o ordonanță de deschidere a procedurii de revizuire și efectuează cercetarea circumstanțelor sau dă o însărcinare în acest scop ofițerului de urmărire penală. În cursul cercetării circumstanțelor noi descoperite se pot efectua, cu respectarea dispozițiilor prezentului cod, audieri, cercetări la fața locului, expertize judiciare, ridicări de obiecte sau documente și alte acțiuni de urmărire penală care vor fi necesare”.

Iar, ca rezultat, conform art. 461 CPP RM, „după terminarea cercetării circumstanțelor noi, procurorul înaintează toate materialele, împreună cu concluziile sale, instanței care a judecat cauza în fond, iar dacă temeiul cererii de revizuire constă în existența unor hotărâri judecătorești ce nu se pot concilia, materialele se înaintează la instanța competentă conform dispozițiilor art. 42 CPP RM.”

Astfel, *stricto sensu*, reiese că de iure, legiuitorul, pe de o parte, fără o cercetare propriu-zisă a circumstanțelor și eventualelor probe invocate în susținerea cererii de revizuire, acordă procurorului dreptul (atribuția) de emitere a ordonanței de refuz în deschiderea procedurii de revizuire, iar pe de altă parte, dacă a admis cererea în sensul deschiderii procedurii de revizuire, și a efectuat cercetarea circumstanțelor invocate, inclusiv a efectuat acțiuni procesuale și a acumulat probe, nu are altă opțiune decât să remită materialele, cu așa-numita concluzie” în instanță.

Considerăm că așa o modalitate procesuală de derulare a examinării cererii de revizuire de către procuror este neîntemeiată și chiar ilegală, ori contravine principiului accesului la justiție, prin prisma asigurării unei cercetări efective și reale a

cererilor înaintate cu emiterea deciziilor motivate.

În consecință, această neclaritate și incertitudine în cursul procedurii de revizuire ar urma să fie înlăturată, prin modificarea normelor de procedură, în modalitatea în care, pe de o parte ar simplifica procedura, iar pe de altă parte ar exclude ambiguitățile.

Optăm pentru varianta prin care procedura de deschidere a revizurii să fie condiționată mai mult prin condiții de conținut pentru cererea (sesizarea) de revizuire, care să fie soluționată anume prin ordonanța prin care se expune admisibilitatea cu deschiderea procedurii sau de inadmisibilitatea cererii. Și, respectiv, în cazul deschiderii procedurii de revizuire cu efectuarea cercetărilor dispuse, ar urma să se finalizeze sau cu ordonanța procurorului de încetare a procedurii de revizuire ca neîntemeiată, sau cu ordonanță de trimitere a cererii și probelor (materialelor) administrate instanței pentru examinare conform competenței.

Nemijlocit, în rezultatul deschiderii procedurii de revizuire, conform art. 460 alin. (6) CPP RM, procurorul personal efectuează cercetarea circumstanțelor sesizate sau dă o însărcinare în acest scop ofițerului de urmărire penală.

Această situație procesuală demonstrează că există un drept discreționar al procurorului de a decide asupra subiectului cine efectuează acțiunile procesuale de verificare – cercetare a circumstanțelor sesizate.

Nici legiuitorul, nici literatura de specialitate nu reflectă competența materială de depunere a sesizării și respectiv de efectuare a cercetărilor.

În Decizia CSJ din 07 mai 2013 privind examinarea recursului în interesul legii, cu privire la problemele de interpretare a competenței organului de urmărire penală și a procurorului [4, pct. 7], Curtea Supremă de Justiție a indicat că normele legale reglementează mai multe forme de competență. Modul cum urmează să procedeze, în primul rând organul de urmărire penală și procurorul în cazul descoperirii infracțiunii, este reglementat de art. 257 CPP RM.

Astfel, în mod analogic, considerăm că urmează a fi interpretate și aplicate prevederile ce țin de competență și în cadrul procedurii de revizuire, în sensul identificării procuraturii de nivelul instanței de fond care a examinat cauza, procuratură care trebuie să corespundă eventual cu cea de competență

căreia este infracțiunea pe cauza concretă.

Totodată, remarcăm că normele de procedură, implicit prevederile art. 52 alin. (1) pct. 14) CPP RM, utilizează sintagma „indicații”, din care motiv, considerăm oportun a modifica termenul „însărcinare” de la art. 460 alin. (6) CPP RM, cu sintagma „indicații scrise”.

Reglementările procedurale nu reflectă care sunt termenele în cadrul cărora procurorul și/sau organul de urmărire penală, urmează să efectueze cercetările ce se impun, însă reieșind din practica judiciară națională și practica CEDO, cu certitudine, că un astfel de termen ar urma să fie unul rezonabil, reieșind din complexitatea cauzei, comportamentul părților și specificul acțiunilor de urmărire penală, în concordanță cu condițiile de respectare a termenelor de prescripție.

Astfel, odată fiind deschisă procedura de revizuire, în cursul cercetării circumstanțelor noi, descoperite conform aceluiași prevederi ale art. 460 alin. (6) CPP RM, se pot efectua, cu respectarea dispozițiilor codului de procedură penală: audieri, cercetări la fața locului, expertize judiciare, ridicări de obiecte sau documente și alte acțiuni de urmărire penală care vor fi necesare.

Din interpretarea textului acestei reglementări, reiese că, pe lângă lista concretă indicată de legiuitor, totuși legiuitorul indică reglementarea cu caracter generic că se admite și efectuarea altor acțiuni de urmărire penală.

În atare circumstanțe, considerăm suficientă reglementarea cu caracter generic, fără dublarea cu indicarea doar a unor tipuri de acțiuni procesuale.

Totodată, remarcăm, că din interpretarea strictă a normei date, reiese că în cadrul procedurii de revizuire nu pot fi efectuate măsuri speciale de investigații, limitare care nu își regăsește sensul în contextul în care nu există nici limite în acțiuni procesuale.

Normele de procedură nu reglementează detaliat modalitatea de terminare a cercetării cererii de revizuire și de trimitere a acesteia instanței, însă în condițiile principiilor generale de acces la justiție, în coroborare cu prevederile art. 246-247, 277-278 CPP RM, considerăm că despre soluțiile emise pe cererea de revizuire, urmează a fi informați atât solicitanții cât și persoanele interesate.

În partea ce ține de atribuțiile procurorului în instanța de judecată, reieșind din prevederile art.

463 alin. (1), art. 465 CPP RM; deducem că în fața instanței, procurorul, fără anumite limite, face uz de atribuțiile consfințite de art. 53, 320 CPP RM.

Drept concluzie a celor indicate supra, relevăm că normele de procedură penală au evoluat în timp, însă reglementările existente la capitolul revizuirii procesului penal, și implicit a activităților procurorului, sunt depășite, și ar urma să fie ajustate întru asigurarea calității legii și, drept consecință, a accesului la justiție.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, republicată la 29.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 78, art. nr. 140. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, republicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251, art. nr. 699. Data intrării în vigoare: 12.06.2003.
3. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură, publicată la 25.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 69-77, art. 113.
4. http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=1.
5. http://procuratura.md/file/2016-10-24_Regulament%20petitiei%20adresari%20procuratura.pdf

**ROLUL JUDECĂTORULUI DE DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI
ÎN CURSUL URMĂRIII PENALE PRIVIND MĂSURILE ASIGURATORII
LUATE FAȚĂ DE PERSOANA JURIDICĂ SUSPECTĂ/ INCULPATĂ**

Florin George DUMITRESCU,
*doctorand, Școala doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova*

Competența judecătorului de drepturi și libertăți este reglementată de art. 53 din Codul de procedură penală: *Judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind:*

- a) măsurile preventive;*
- b) măsurile asiguratorii;*
- c) măsurile de siguranță cu caracter provizoriu;*
- d) actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege;*
- e) încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii;*
- f) procedura audierii anticipate;*
- g) alte situații expres prevăzute de lege.*

Chiar din textul de lege se observă că instituția „judecătorului de drepturi și libertăți” are competența legată strict de faza de urmărire penală. De altfel, în celelalte faze procesuale, aceleași competențe sunt preluate de către „judecătorul de cameră preliminară”, respectiv „instanța de judecată”.

În scurta analiză ce urmează se vor avea în vedere doar măsurile asiguratorii [1], acestea fiind măsuri procesuale de *constrângere reală* și constau în indisponibilizarea bunurilor (mobile și imobile) și a sumelor de bani aparținând, după caz, suspectului, inculpatului, părții responsabile civilmente sau ale altor persoane.

Din analiza dispozițiilor art. 252-254 din Codul de procedură penală, se poate trage concluzia că există trei categorii de măsuri asiguratorii, respectiv *sechestrul propriu-zis, notarea ipotecară și poprirea*, apreciindu-se în doctrină [2] că notarea ipotecară și poprirea sunt considerate forme speciale ale sechestrului.

Condițiile luării măsurilor asiguratorii. Pe parcursul urmăririi penale, doar procurorul, prin ordonanță, poate dispune luarea măsurilor asiguratorii, din oficiu sau la solicitarea părții civile, cu condiția ca persoana vătămată să se fi constituit parte civilă cu respectarea dispozițiilor art. 20 din Codul de procedură penală.

În situația în care intervine obligativitatea luării de măsuri asiguratorii, așa cum sunt prevăzute în Codul de procedură penală – art. 249 alin. 7 sau în legi speciale – art. 11 din Legea nr. 241/2005, art. 50 din Legea nr. 129/2019, art. 20 din Legea nr. 78/2000, organul judiciar competent (procurorul în faza de urmărire penală) *este ținut să le dispună, chiar și în situația în care se învederează că persoana cu privire la care se pune în discuție luarea măsurii nu are, la data instituirii măsurii, bunuri în proprietate, întrucât condiția existenței bunurilor în patrimoniul persoanei cu privire la care se dispune măsura nu este prevăzută de lege și orice conduită contrară ar contraveni scopului urmărit de lege prin instituirea obligatorie a unei asemenea măsuri.*

Chiar mai mult, *atunci când se instituie măsuri asiguratorii în procesul penal nu este necesar să se indice sau să se dovedească ori să se individualizeze bunurile asupra cărora se înființează măsura asiguratorie* [3].

Față de aceste aspecte, autoarea Eliza Ene-Corbeanu a opinat că *măsurile asiguratorii pot afecta dreptul de proprietate al unor terți străini de procesul penal* – indiferent că sunt persoane fizice, dar mai ales dacă sunt persoane juridice [4, p. 185].

În cuprinsul dispozițiilor art. 249 din Codul de procedură penală sunt prevăzute condițiile generale de luare a măsurilor asiguratorii.

Astfel, măsurile asiguratorii pentru garantarea executării pedepsei amenzii se pot lua nu-

mai asupra bunurilor suspectului sau inculpatului. *Măsurile asigurătorii în vederea confiscării speciale sau confiscării extinse se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului ori ale altor persoane în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce urmează a fi confiscate. Măsurile asigurătorii în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului și ale persoanei responsabile civilmente, până la concurența valorii probabile a acestora.*

Aceste norme sunt aplicabile atât persoanei fizice, cât și persoanei juridice. Totodată, conform art. 249 alin. 8 din Codul de procedură penală, cu referire la suspectul sau inculpatul persoană juridică, se precizează în mod expres că *nu pot fi sechestrate bunuri care aparțin unei autorități sau instituții publice ori unei alte persoane de drept public.*

Persoana juridică poate avea calitatea de parte în procesul penal în orice modalitate prevăzută de lege, respectiv inculpat, parte civilă sau parte responsabilă civilmente. O situație interesantă apărută în practică, imediat după posibilitatea legislativă a incriminării persoanei juridice, adică începând cu octombrie 2006, se referă la posibilitatea cumulării calității de inculpat și de parte responsabilă civilmente în cadrul aceluiași proces penal. Chiar dacă inițial s-a apreciat că persoana juridică nu poate avea în aceeași cauză și calitatea de inculpat și calitatea de parte responsabilă civilmente [5, p. 537], în prezent, opinia majoritară este că există posibilitatea cumulului celor două calități [6, p. 437], aceasta având și utilitate practică. În acest sens, este dată cu titlul de exemplu, Decizia nr. 471/P din 18 mai 2012 a Curții de Apel Constanța, secția penală, în care instanța a hotărât că *nu sunt întrunite condițiile răspunderii pentru fapta proprie, dar sunt întrunite cele ale răspunderii pentru fapta altuia, condamnând persoana juridică în calitate de persoană responsabilă civilmente.* Suntem în asentimentul opiniei că o persoană juridică poate fi condamnată civil având atât calitatea de inculpat – care presupune o răspundere pentru fapta proprie, cât și aceea de parte responsabilă civilmente – care implică o răspundere pentru fapta altei persoane [6, p. 437-438].

De altfel, Curtea Constituțională [7] a reținut că, în raport cu infracțiunile cercetate într-o anumită cauză, *este posibil ca aceeași persoană să aibă calități diferite, putând fi în același timp inculpat în*

raport cu una dintre infracțiuni, persoană vătămată, parte civilă sau parte responsabilă civilmente în raport cu o altă infracțiune. Așadar, nu este exclusă posibilitatea cumulării mai multor calități în cadrul unui proces penal.

Contestarea măsurilor asigurătorii. În cursul urmăririi penale, la o perioadă de cel mult 6 luni, procurorul verifică dacă subzistă temeiurile care au determinat luarea sau menținerea măsurii asigurătorii, dispunând, după caz, menținerea, restrângerea sau extinderea măsurii asigurătorii dispuse, respectiv, ridicarea măsurii dispuse.

Împotriva măsurii asigurătorii luate de procuror sau a modului de aducere la îndeplinire a acesteia, *suspectul ori inculpatul, sau orice altă persoană interesată poate face contestație în termen de 3 zile de la data comunicării ordonanței de luare a măsurii sau de la data aducerii la îndeplinire a acesteia, la judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în fond.*

Dacă pentru suspect sau inculpat interesul se prezumă, pentru orice altă persoană trebuie să se facă dovada îndeplinirii acestei condiții.

Prin „*orice altă persoană interesată*”, se înțelege, în opinia noastră, orice persoană care este afectată de măsura asiguratorie individualizată sau de modul de aducere la îndeplinire a acesteia (căreia i se aduce atingere în mod concret asupra unui drept). De pildă, așa cum am arătat mai sus, persoanelor terțe de procesul penal ce le sunt atinse drepturile de proprietate. Astfel, persoana vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente, chiar dacă sunt persoane interesate (în sensul că urmăresc un avantaj personal), în ceea ce privește luarea și aplicarea măsurilor asigurătorii în ansamblu lor, nu au *de plano* calitate procesuală activă. Astfel, printr-o hotărâre recentă [8], cu privire la solicitarea de citare și a persoanelor vătămate/părților civile ca persoane interesate, s-a apreciat că petentul, martor în cauza dedusă urmăririi penale, este *unica persoană interesată pentru contestarea măsurii asigurătorie*, în calitate de proprietar al imobilului sechestrat și care a fost achiziționat cu banii împrumutați de la suspectul de săvârșirea infracțiunii de spălare a banilor.

Rolul judecătorului de drepturi și libertăți este de a cenzura actele procesuale emise de procuror, precum și „cererile” privind luarea măsurilor asigurătorii [9], cât și a modului de aducere la înde-

plinire a acesteia.

Apreciem că în analiza ordonanței de instituire a măsurilor asiguratorii, judecătorul de drepturi și libertăți are în vedere patru repere de atins: *legalitatea, temeinicia, necesitatea și proporționalitatea* (practic, condițiile pentru luarea măsurilor asiguratorii).

Actul procurorului trebuie să fie motivat, în sensul că ordonanța va cuprinde, conform art. 286 alin. 2 din Codul de procedură penală, motivele de fapt și de drept care au stat la baza luării măsurii asiguratorii. Așa, de pildă, s-a apreciat în jurisprudență că [10] *motivarea în fapt și în drept a ordonanței trebuie să fie suficient de explicită pentru a evita orice suspiciune cu privire la caracterul arbitrar al actului sau al măsurii dispuse și pentru a putea permite un control efectiv pe cale ierarhică, fie de judecătorul de drepturi și libertăți sau cel de cameră preliminară*. Sancțiunea nerespectării dispozițiilor legale referitoare la conținutul ordonanței poate atrage incidența nulității relative, în condițiile art. 282 Cod procedură penală, chiar și în situațiile în care legea prevede obligativitatea luării măsurilor asiguratorii [11, p. 1186].

Pentru a fi necesară, măsura asiguratorie trebuie să fie dispusă în vederea evitării ascunderii, distrugerii, înstrăinării sau sustragerii de la urmărire a bunurilor. În acest sens, Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 629 din 08.10.2015 (publicată în Monitorul Oficial nr. 868/20.11.2015) a reținut că *pentru instituirea sechestrului asigurator nu este necesar ca suspectul sau inculpatul să pregătească ori să realizeze manopere sau activități din care să rezulte că ar intenționa ascunderea bunurilor sale, măsura putând fi dispusă în toate cazurile în care s-a produs un prejudiciu sau legea impune confiscarea specială sau extinsă*.

Pentru a fi proporțională, măsura asiguratorie trebuie să asigure justul echilibru între restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin măsura dispusă. Astfel, se apreciază îndeplinită condiția în situația în care măsura asiguratorie este luată până la valoarea probabilă a eventualului prejudiciu. În acest sens, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin Decizia RIL nr. 19 din 16.10.2017 (publicată în Monitorul Oficial nr. 953/04.12.2017) a arătat că *instituirea unei măsuri asiguratorii obligă organul judiciar să stabilească un raport rezonabil de proporționalitate între scopul în care măsura a*

fost dispusă (de exemplu, în vederea confiscării bunurilor), ca modalitate de asigurare a interesului general și protecția dreptului persoanei acuzate de a se folosi de bunurile sale, pentru a evita să se impună o sarcină individuală excesivă.

Pentru a fi temeinică, măsura asiguratorie trebuie să fie susținută de temeiul juridic invocat și în concordanță cu probele administrate. Într-o hotărâre recentă [6], s-a reținut că organele de urmărire penală au dovedit doar o parte din suma pentru care s-a dispus măsura asiguratorie, motiv pentru care a limitat-o până la concurența acelei sume.

Chiar dacă s-a realizat un pas important în reglementarea măsurilor asiguratorii prin Legea nr. 6/2021, în sensul introducerii art. 250² din Codul de procedură penală [12], prin care s-au adus aspecte noi necesare pentru verificarea acestora, totuși, această materie prezintă numeroase neajunsuri de reglementare, mai ales în ceea ce privește lipsa de claritate. Aceste neajunsuri creează, atât în teorie, cât și în practică, interpretări diferite și soluții contradictorii.

În concluzie, suntem în asentimentul profesorului Dan Lupașcu, în sensul că *„chiar dacă scopul măsurilor asiguratorii este unul patrimonial, impactul acestora constituie un punct de urgență care, în cazul persoanelor juridice, ar putea afecta întreaga activitate, ducând la sfârșitul juridic al acesteia”* [13].

Referințe bibliografice

1. Theodoru G.Gr., Chiș I.P. *Tratat de Drept procesual penal*. București: Ed. Hamangiu, 2020. 1142 p.
2. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic, 2020. 800 p.
3. I.C.C.J., Completul RIL, dec. nr. 19/2017, M. Of. nr. 953 din 4 decembrie 2017.
4. Ene-Corbeanu E. *Evaziunea fiscală*. București: Ed. Hamangiu, 2020. 215 p.
5. Costin D.M. *Răspunderea persoanei juridice în dreptul penal român*. București: Ed. Universul Juridic, 2010. 600 p.
6. Trandafir A.R. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. București: Ed. C.H. Beck, 2020. 563 p.
7. Decizia CCR nr. 639 din 15.10.2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) teza întâi și ale art.

- 32 alin. (2) din Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial nr. 3 din 06.01.2020. Se reține că judecătorul de cameră preliminară din cadrul Tribunalului Brașov, în Dosarul nr. 6.288/62/2016/a1, prin încheierea din data de 25 aprilie 2017, a dispus introducerea în procesul penal, la cererea părții civile, a părții responsabile civilmente, Societatea xxx Bank, situație în care aceasta are atât calitatea de parte civilă, cât și calitatea de parte responsabilă civilmente.
8. Încheierea din 10.11.2021, pronunțată de Curtea de Apel București, Secția I-a penală, în dosarul nr. 7234/2/2021, nepublicată.
9. Lupașcu D. Măsurile asiguratorii în procesul penal (II). În: Revista de drept penal al afacerilor, 2019, nr. 4, p. 64-92.
10. Încheierea din 06 octombrie 2017, pronunțată de Tribunalul București, Secția penală, în dosarul nr. 36071/3/2017.
11. Udroiș M. Sinteze de Procedură penală. Partea generală. Ediția 2. Vol. II. București: Ed. C.H. Beck, 2021. 1438 p.
12. Art. 2502 din Codul de procedură penală a fost introdus prin art. 19 pct. 2 din Legea nr. 6/2021, publicată în Monitorul Oficial nr. 167 din 18.02.2021.
13. Lupașcu D. Măsurile asiguratorii în procesul penal (I). În: Revista de drept penal al afacerilor, 2019, nr. 2, p. 44-63.

MONITORIZAREA ELECTRONICĂ ÎN CONTEXTUL APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE

Ghennadi EPURE,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

În ultima perioadă, practica judiciară din Republica Moldova, la capitolul aplicarea măsurilor preventive privative de libertate, atestă o dinamică sporită legată de aplicarea preponderent de către judecătorul de instrucție a arestului la domiciliu, admițând astfel, parțial, demersurile procurorilor care solicită arestul preventiv.

Această practică a debutat datorită mai multor factori, unul dintre care consistă în faptul că Republica Moldova a pierdut un număr relativ mare de cauze în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în ultimii ani, iar o bună parte din ele se refereau la încălcarea art. 5 – *Libertatea și siguranța persoanei* din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Această practică negativă a generat o influență în rândul judecătorilor de a aplica arestul la domiciliu în mod prioritar, ca măsură ce nu îngrădește total libertatea persoanei sau, cu alt cuvinte, nu-l izolează de societate.

Un alt factor îl reprezintă supraaglomerarea penitenciarelor, care constituie și o problemă la nivel național, ce afectează bugetul Republicii Moldova, aflat într-o criză continuă.

Un al treilea factor este legat de posibilitatea monitorizării electronice a învinutului sau inculpatului, atunci când față de aceștia se aplică arestul la domiciliu, ca măsură alternativă arestului preventiv. Eficiența acestei monitorizări rezidă în faptul că organul abilitat poate verifica în timp real respectarea restricțiilor suplimentare impuse de către judecător, consemnate la art. 188 alin. (3) din Codul de procedură penală.

Premisele apariției „monitorizării electronice” în contextul aplicării unei obligații sau restricții, la aplicarea măsurilor preventive, are drept soriginte Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2014)4 către statele membre privind monitorizarea electronică, potrivit căreia „monitorizare electronică” este un termen general care se referă la forme de supraveghere prin intermediul cărora

să se monitorizeze locația, mișcarea și comportamentul specific al persoanelor din cadrul procesului de justiție penală. Formele curente de monitorizare electronică se bazează pe unde radio, tehnologie de urmărire prin satelit sau biometrică. În general, ele cuprind un dispozitiv atașat de persoana respectivă, care se monitorizează de la distanță” [1].

Așadar, modificările legislative la nivel național au survenit prin Legea nr. 138 din 03.12.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, potrivit căreia pentru prima dată s-a introdus la lit. e) art. 2⁶ noțiunea de „monitorizare electronică”, specificându-se în continuare la art. 2¹⁰ din aceeași Lege, că „(2) Monitorizarea electronică poate fi aplicată la stabilirea unor obligații sau restricții. (3) Asigurarea monitorizării electronice a tuturor categoriilor de persoane monitorizate se efectuează de către organele de probațiune” [2].

În această ordine de idei, prin Hotărârea Guvernului nr. 1322 din 08.12.2016 se pune în aplicare Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, în care la art. 2 pct. 3) se menționează că „Monitorizarea electronică poate fi aplicată persoanelor cărora le este aplicată o măsură preventivă cu stabilirea anumitor obligații sau restricții” [3].

Deși legiuitorul a făcut un set de modificări normative indicate în actele specificate mai sus, observăm că în codul de procedură penală o reglementare aparte referitoare la monitorizarea electronică nu este prevăzută. Astfel, această lipsă poate fi percepută ca o omisiune, inclusiv și din raționamente juridico-aplicative, or, Codul de procedură penală la art. 2 alin. (4), prevede că „Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod” [4].

Sub aspect comparativ, menționăm că în Codul de procedură penală al României este reglementat faptul că în cazul aplicării de către judecătorul de drepturi și libertăți a unei măsuri preventive alternative față de suspect, cum sunt arestul la domiciliu

și controlul judiciar pe cauțiune, instanța poate aplica în paralel și supravegherea electronică.

La art. 9 alin. (2) din Codul de procedură penală al României este prevăzut că, „Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege” [5]. Acest principiu al arestului preventiv ca o măsură aplicată în ultimă instanță este introdus în Codul de procedură penală, care precizează că orice privare de libertate trebuie folosită ca excepție și potrivit legii. Deși nu este formulat explicit, se sugerează că organele judiciare trebuie să ia în considerare mai întâi alternativele la arestul preventiv.

În acest context, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus în nenumărate rânduri la subiect, reiterând că „...articolul 5 al Convenției, ca și articolele 2, 3 și 4, face parte din prima categorie de drepturi fundamentale, care protejează securitatea fizică a persoanei ... și, prin urmare, importanța lui este supremă. Scopul de bază al acestuia este de a preveni lipsirea arbitrară și nejustificată de libertate ... Prezumția este în favoarea eliberării. După cum a fost stabilit în cauza *Neumeister v. Austria* (hotărâre din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, p. 37, § 4), a doua parte a articolului 5 § 3 nu oferă instanțelor judiciare dreptul de a alege între a aduce învinuitul în fața instanței într-un termen rezonabil sau a-l elibera în cursul procedurii. Până la condamnare, el trebuie prezumat nevinovat și scopul acestei prevederi este, în esență, de a cere eliberarea lui provizorie odată ce detenția sa continuă încetează să mai fie rezonabilă...” [6].

Pentru a proteja dreptul fundamental la libertate și a acționa pe baza prezumției de nevinovăție a acuzatului, judecătorii trebuie să cântărească atent și să prefere toate alternativele disponibile la arestul preventiv, analizând în ce măsură măsurile care nu implică privarea de libertate ar putea asigura buna desfășurare a procedurii penale în aceeași măsură ca arestarea preventivă.

În ipoteza aprobării automată a celei mai drastice măsuri preventive de către judecătorul de instrucție, acest fenomen ar putea avea un impact negativ asupra persoanei și a capacității sale de a se pregăti pentru proces. Aplicarea automată a arestului preventiv, ca măsură de excepție are la bază alte cauze și anume: riscul eschivării, riscul săvârșirii de noi infracțiuni, riscul perturbării ordinii publice, lipsa unui loc permanent de trai, personalitatea sus-

pectului etc.

Controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune și arestul la domiciliu sunt cele mai puțin restrictive măsuri alternative prevăzute de legislația românească și, în același timp, de legislația națională. În România, aceste măsuri procesuale pot fi aplicate concomitent cu supravegherea electronică, iar în cazul arestului la domiciliu, art. 221 alin. (3) din Codul de procedură penală al României, stipulează că „Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată poate dispune ca pe durata arestului la domiciliu inculpatul să poarte permanent un dispozitiv electronic de supraveghere și/sau să respecte una sau mai multe dintre obligațiile prevăzute la art. 215 alin. (2) lit. d)-k). Prevederile art. 215 alin. (8), (8¹) și (9) se aplică în mod corespunzător” [7].

De remarcat, o asemenea reglementare în legea procesual penală a Republicii Moldova nu există la momentul actual, iar judecătorii, la aplicarea „monitorizării electronice” față de învinuit/ inculpat, fac uz de norme procesuale ce se regăsesc în alte acte normative.

În pofida faptului că la art. 188 alin. (4) pct. 1) și 2) din Codul de procedură penală, legiuitorul moldav a stipulat că „Persoana arestată la domiciliu poate fi supusă obligațiilor: 1) de a menține în stare de funcționare mijloacele electronice de control și de a le purta permanent; 2) de a răspunde la semnalele de control sau de a emite semnale telefonice de control, de a se prezenta personal la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată la timpul fixat” [8], aceste formulări poartă un caracter vag. În atare condiții, legiuitorul nu a prevăzut o modalitate normativă inclusă în legea procesual penală prin care să fie specificată supravegherea electronică ca măsură complementară față de învinuit sau inculpat, dar a lăsat o marjă largă de interpretare.

Este relevant de menționat că în legislația română supravegherea electronică a fost extinsă și pentru alte măsuri preventive, cum ar fi controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune. Prin urmare, o asemenea prevedere este binevenită și are drept scop prevenirea eschivării învinuitului de la urmărirea penală sau a inculpatului de la judecarea cauzei.

Astfel, se observă că monitorizarea electronică a devenit în ultima perioadă un procedeu procesual mai des aplicabil în practică, în contextul în care această obligație a devenit una eficientă pen-

tru unele categorii de figuranți, față de care nu este oportună aplicarea arestului preventiv.

Pe de altă parte, în cazul aplicării de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată a măsurilor preventive alternative arestului, asigurarea acestora se realizează de către organul de poliție din raza teritorială în care învinuitul/ inculpatul își are domiciliul. De remarcat că în practică nu se atestă o supraveghere riguroasă a măsurilor preventive alternative arestului din partea organului de poliție și, de aceea, există riscul ca persoanele supuse măsurilor neprivative de libertate să se eschiveze de la urmărirea penală sau judecarea cauzei în instanța de judecată.

Inclusiv din aceste considerente, monitorizarea electronică în cazul aplicării arestului la domiciliu este o obligație eficientă în raport cu garanțiile consacrate în art. 25 din Constituția Republicii Moldova, care apără libertatea individuală și siguranța persoanei.

Prin aplicarea în mod prioritar a arestului la domiciliu cu supravegherea electronică a învinuitului/ inculpatului, atunci când această măsură este temeinic justificată, pot fi reliefate un șir de avantaje, spre exemplu: reducerea fenomenului de aplicare a arestului preventiv; scăderea populației din locurile de detenție provizorie; supravegherea eficientă a persoanelor față de care se aplică arestul la domiciliu; prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni (atunci când infracțiunea a fost săvârșită cu folosirea situației de serviciu); eficientizarea justiției penale în raport cu persoanele care comit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave; asigurarea unui proces penal în termen rezonabil, datorită eliminării riscului eschivării învinuitului/ inculpatului față de organele de drept.

În virtutea celor analizate în prezentul demers științific, putem conchide că monitorizarea electronică este privită ca o măsură suplimentară de asigurare a respectării celorlalte restricții stabilite de art. 188 alin. (3) din Codul de procedură

penală. De remarcat că această măsură are un impact pozitiv asupra întregului proces penal, însă reglementarea acesteia în legea procesual penală este una ambiguă în raport cu reglementarea prevăzută de legislația română. De aceea, la moment, se impune ajustarea cadrului normativ la capitolul supraveghere electronică, cu lărgirea sferei de aplicare și asupra altor măsuri preventive, cum ar fi eliberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune.

Referințe bibliografice

1. Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/ Rec(2014)4 către statele-membre, privind monitorizarea electronică (Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 19 februarie 2014, la a 1192-a ședință a Miniștrilor Adjuncți).
2. Legea nr. 138 din 03.12.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial nr. 361-369 din 31-12-2015.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1322 din 08.12.2016 pentru aprobarea Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor. În: Monitorul Oficial nr. 441-451 din 16.12.2016.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
5. Codul de procedură penală al României nr. 135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15.07.2010.
6. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Mușuc contra Republicii Moldova din 06.11.2007, definitivă la 06.02.2008. (Cerearea nr. 42440/06).
7. Codul de procedură penală al României nr. 135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15.07.2010.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.

ASPECTE COMPARATIVE PRIVIND CRIMINALITATEA RURALĂ ÎN DIFERITE STATE

Alexandru FRUNZĂ,
doctorand, Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Conceptul de criminalitate rurală nu are o definiție bine formulată în literatura de specialitate criminologică și nici în reglementările diferitor țări. Această problemă este determinată de faptul că nici conceptul de ruralitate nu este unul clar definit deoarece în diferite state sunt diferite particularități ce țin de așezările populației, nivelul de trai, specificul activităților, tradiții, valori etc.

Un element important în criminologie ar fi analiza comparativă a criminalității rurale în raport cu cea urbană ceea ce ar face posibilă relevarea influenței așezărilor urbane și rurale asupra formării caracteristicilor personale ale infractorilor.

O analiză comparativă a criminalității urbane și rurale face posibilă relevarea influenței așezărilor urbane și rurale asupra formării caracteristicilor personale ale infractorilor [19]. Totodată, o analiză a infracțiunilor din mediul rural în raport cu cele din oraș ajută la identificarea importanței și a specificului situațiilor criminogene [6, p. 9].

Unele studii folosesc un astfel de criteriu precum tipul de așezare socială, care face posibilă împărțirea întregului teritoriu al țării noastre, conform prevederilor legale, în două mari părți, mediul urban și cel rural, care se vor deosebi prin natura socială, obiectele naturale, toți parametrii vieții și activității locuitorilor în societate. Necesitatea urgentă de a studia criminalitatea rurală pe baza comparației acesteia cu criminalitatea urbană se datorează necesității de a stabili motivele diferitor indicatori ai acestor două tipuri de infracțiuni [19]. Unii autori, de exemplu, V.A. Serebryakov, consideră că indicatorii structurali ai criminalității în zonele rurale sunt similari indicatorilor criminalității urbane [7, p. 32]. Alți autori, dimpotrivă, subliniază prezența unor trăsături distincte, în funcție de tipul infracțiunii în structura criminalității urbane și a celei rurale [13, p. 46-47].

Zonele rurale sunt caracterizate prin faptul că au o populație redusă față de cea din mediul urban,

iar locuitorii lucrează adesea pământul. Două tipuri de așezări umane fac parte din mediul rural: satul și cătunul. În Uniunea Europeană, se poate observa o preocupare diferită de problematica spațiului rural, mai ales începând din anii '80. Spațiile rurale sunt legate de valori cum ar fi ocrotirea naturii și păstrarea unor valori culturale, experiența mediului sănătos și de dimensiuni umane, apartenența la o colectivitate, mâncarea gustoasă, pregătită în condițiuni controlabile etc. „Carta europeană a spațiilor rurale” dă următoarea definiție:

Părțile agrare și neagrare ale spațiului rural formează o entitate distinctă față de spațiul urban, care este caracterizat printr-o puternică concentrare de locuitori și de structuri verticale și orizontale. Distincția tradițională între zonele urbane și rurale într-o țară se bazează pe ipoteza că zonele urbane, indiferent cum sunt definite în țara respectivă, oferă un alt standard de viață și, de obicei, un nivel de trai economic superior [14, p. 26-27].

Alte materiale pe care le-am analizat ne permit să afirmăm că nivelul actual al criminalității urbane este de multe ori mai mare decât nivelul criminalității rurale. Această proporție s-a format din nou în societatea sovietică la unele etape ale dezvoltării statului socialist [4, p. 84]. Cu toate acestea, se disting unele tipuri de infracțiuni, pentru care mediul rural prezintă rate destul de ridicate. De exemplu, după părerea unor autori, în ceea ce privește infracțiunile împotriva persoanei în zonele rurale sunt înaintea zonelor urbane [7, p. 32].

Alți cercetători, de exemplu, A.F. Sokolov, neagă orice diferențe fundamentale care caracterizează crimele comise în mediul rural și cele din oraș [12, p. 24]. Cu toate acestea, această evaluare nu ține cont de influența zonei asupra specificului activității, nivelului și stilului de viață, viziunea asupra vieții unei persoane și comportamentul său. În plus, mediul rural și cel urban au dat întotdeauna naștere unor tipuri specifice de comportament cri-

minal și au creat condiții favorabile pentru acestea. La general, s-a constatat că mediul rural este caracterizat de un număr mare de furturi, iar orașul nu este caracterizat doar de furturi, ci și jafuri, tâlhării și escrocherii.

Unii criminologi explică existența predominantă în mediul urban a jafurilor și a tâlhăriilor prin două motive principale:

1) stratificarea socială a societății ceea ce determină acumularea de resurse financiare sau bunuri valoroase la unii oameni;

2) transportul comercial de sume mari de bani, mărfuri, valori fără o protecție adecvată.

Asemenea tipuri de infracțiuni precum jaful și tâlhăria pentru zonele rurale sunt fenomene foarte rare, care sunt comise de persoane care nu sunt rezidente în regiunile în care le comit.

Mai mult, unele tipuri de infracțiuni pot fi atribuite exclusiv zonelor urbane. De exemplu, în cazurile de pungășie, sau a hoților de buzunare, în mediul rural nu există locuri cu aglomerație mare de persoane (spitale, magazine mari, cluburi, gări, transport public activ, piețe mari etc.) în care să fie posibil furtul din buzunare sau geți. Mediul urban facilitează hoții de buzunare să comită infracțiuni și să se ascundă.

Furtul rural are loc din alte motive. Perioada de primăvară-vară intensifică nevoia de combustibili și lubrifianți, benzină, motorină, precum și unelte agricole, greble, furci sau furtunuri de irigare. Acestea devin obiecte ale unor intenții criminale. În perioada vară-toamnă în mediul rural, intenția infractorilor vizează sustragerea pe ascuns a bunurilor altor persoane, și anume, la amurg și noapte, se fură de la populația locală vite, păsări, iepuri, cereale, legume, fructe etc.

În anii '20 ai secolului XX, criminologul rus N. Ghernet a constatat că mediul rural se caracterizează printr-o predominanță a infracțiunilor împotriva persoanei, iar orașul se caracterizează printr-o predominanță a infracțiunilor patrimoniale [5, p. 6].

În prezent, aceste concluzii necesită ajustare din cauza modificărilor raportului populației urbane și cu cele rurale în structura generală a populației, precum și a condițiilor de viață în oraș și în mediul rural. Se consideră că majoritatea crimeilor au loc acum în mediul urban. Cu toate acestea, crimele urbane și rurale au atât asemănări, cât și trăsături distinctive [19].

Cea mai mare parte a crimelor din zonele ru-

rale sunt neintenționate, de natură situațională care au loc în legătură cu o ceartă, luptă sau conflict domestic.

Statisticile penale arată că în mediul rural se constată o scădere constantă a numărului de infracțiuni comise. Acest model este, de asemenea, caracteristic și Republicii Moldova în ansamblu.

Astfel, putem vorbi despre trăsăturile caracteristice ale criminalității urbane care apar sub influența mediului urban și a condițiilor de viață din oraș, care fac posibilă distincția dintre criminalitatea urbană și cea rurală prin selectarea modalităților adecvate de influențare a fiecăreia dintre acestea:

✓ criminalitatea urbană este mai ridicată decât criminalitatea rurală;

✓ infracțiunile urbane se caracterizează mai mult prin infracțiuni contra persoanei;

✓ infracțiunile grave împotriva unei persoane sunt mai des săvârșite în oraș;

✓ în condiții urbane, infracțiunile pe motive casnice și din motive casnice au loc mai rar;

✓ criminalitatea urbană este mai diversă, iar criminalitatea rurală se caracterizează printr-o varietate mai mică de infracțiuni [19].

Pentru mulți oameni, indiferent dacă sunt sau nu victime ale infracțiunilor, pur și simplu temându-se de posibilitatea de a suferi în urma unei infracțiuni poate avea un efect dăunător asupra calității vieții. S-a sugerat că teama de crimă are potențialul de a face mai mult rău decât victimizarea efectivă datorită efectului stresului pe termen lung [18]. Zonele rurale pot fi liniștite, întunecate și relativ pustii. S-ar putea specula că aceștia sunt toți factorii care ar putea contribui la un sentiment de vulnerabilitate și neliniște. Într-adevăr, unii cercetători speculează că teama de criminalitate în zonele rurale poate fi mai mare decât în zonele urbane, în ciuda faptului că nivelurile de criminalitate sunt mai mici [17, p. 137-162].

Au existat dezbateri considerabile cu privire la modul în care frica de crimă ar trebui conceptualizată și măsurată [16]. De exemplu, s-au făcut distincții între frica de anumite tipuri de infracțiuni și o anxietate generală „liberă” de victimizare [15, p. 372-391]. Williams și colab. susțin că termenul „frică de crimă” ar putea fi cel mai bine înlocuit cu termenul „îngrijorare cu privire la victimizare” până când se ajunge la un consens asupra a ceea ce presupune de fapt „frica de crimă”. Depășirea competenței acestei revizuirii este de a intra în această discuție.

Oamenii se pot teme foarte mult de ceva, chiar dacă percep că probabilitatea apariției este redusă. Cu toate acestea, deși nu sunt în întregime legate, pare rezonabil să presupunem că percepția oamenilor asupra probabilității de victimizare contribuie într-un fel la sentimentele de teamă și anxietate ale unei persoane și, în consecință, la calitatea vieții lor.

Regatul Unit. Ținând cont de diferențele de interpretare a termenului „rural”, tiparele de criminalitate din zonele rurale din afara Regatului Unit au asemănări izbitoare cu cele găsite în interiorul său. De exemplu, Sondajul Național de Victimizare a Crimelor din 2002/2003 (NCVS), echivalentul american al BCS, a arătat că victimizarea infracțiunilor asupra proprietății a fost de 21,6%, 14,5% și 12,8% pentru zonele urbane, suburbane și respectiv rurale. Acest lucru sugerează că riscul de infracțiuni asupra proprietății a fost, în medie, cu 70% mai mare în mediul urban decât în mediul rural. Un raport similar a fost găsit pentru infracțiunile violente care au rate de 3,1%, 2,1% și 1,8% pentru zonele urbane, suburbane și respectiv rurale. Aceste raporturi dintre criminalitatea rurală și cea urbană sunt remarcabil de similare cu cele raportate în anchetele de victimizare din Marea Britanie.

Statele Unite ale Americii. Similar situației din Marea Britanie, percepția din SUA a fost că infracțiunile rurale au crescut față de infracțiunile urbane. Privind datele NCVS din 1993 până în 1998, este raportat că în medie, deși atât infracțiunile violente, cât și cele asupra proprietății au fost în mod constant mai răspândite în zonele urbane decât zonele suburbane și rurale, rata în zonele urbane și suburbane a scăzut cu o rată mai mare decât în cele rurale.

Mai recent, însă, unele surse raportează că infracțiunile violente din zonele rurale au scăzut cu aproape 20% în doi ani, în timp ce în zonele urbane acestea au fost de doar 10%. La fel, infracțiunile împotriva bunurilor în mediul rural au scăzut cu peste 10% din 2000/2001 până în 2002/2003, în timp ce în zonele urbane scăderea a fost de doar 0,7%. O privire sumară asupra ratelor de victimizare în decursul anilor 1993 până în 2003 sugerează că creșterile și scăderile criminalității par să se întâmple mai întâi în zonele urbane urmate de zonele rurale.

Într-adevăr, în această perioadă de zece ani, scăderea infracțiunilor în domeniul proprietății în ambele zone este comparabilă: 46,6% în zonele ur-

bane și 44,6% în zonele rurale.

La fel ca BCS, NCVS a arătat că tiparele de victimizare nu sunt uniforme între tipurile de infracțiuni. Ca în Marea Britanie, persoanele din zonele urbane sunt mult mai expuse riscului de furt de autovehicule, cu niveluri de victimizare de trei ori mai mari în zonele urbane (1,3%) decât în zonele rurale (0,4%). De asemenea, riscul de jaf a fost de 2,3 ori mai mare în mediul urban (0,37%) decât în zonele rurale (0,16%). Pe de altă parte, au existat diferențe mici în ceea ce privește ratele de viol și agresiune sexuală (0,08% în mediul urban; 0,06% în mediul rural), iar rata spargerii interne, deși cea mai mare în mediul urban, a fost mai mare în mediul rural decât în mediul suburban (3,9% urban; 3,1% rural, 2,4% suburban).

New South Wales, Australia. În New South Wales, Australia, furtul unui autovehicul și jaful s-au remarcat din nou ca fiind infracțiuni predominant urbane, raportate în mod consecvent mai des în Sydney decât zonele rurale înconjurătoare. Spre deosebire de statisticile din Marea Britanie și America, cu toate acestea, zonele rurale au prezentat o rată a criminalității mai mare pentru daunele intenționate, pătrunderea și intrarea, agresiunea fizică, agresiunea sexuală și infracțiunile legate de droguri. Mai mult, unii autori au remarcat că ratele criminalității au fost cele mai ridicate în zonele foarte accesibile sau foarte îndepărtate, mai degrabă decât în cele din mijloc, cu infracțiuni violente predominante în special în zonele rurale îndepărtate.

Studiile australiene constată că ratele criminalității sunt mai mici în zonele rurale comparativ cu zonele urbane. Analiza lui van Dijk (1999) a Studiului internațional asupra victimelor infracțiunilor concluzionează că, în 55 de țări, urbanizarea este cel mai puternic factor care explică riscul victimizării, cel puțin pentru infracțiuni mai grave. Mai recent, Tseloni, Wittegrood, Farrell și Pease au comparat victimizarea efracției în Anglia și Țara Galilor, SUA și Olanda și au constatat că urbanizarea a fost semnificativ legată de efracție în toate sondajele.

Pe lângă examinarea modului în care se compară ratele criminalității în zonele rurale și non-rurale din diferite țări, datele din sondajele internaționale pot servi ca un barometru util în comparație cu care să se compare ratele de prevalență în zonele rurale din Anglia și Țara Galilor cu mediile naționale pentru alte țări. De exem-

plu, ne putem pune întrebarea, este rata efracției în zonele rurale din Anglia și Țara Galilor mai mare sau mai mică decât media din alte țări? Pentru a explora această problemă, riscurile de criminalitate din zonele rurale, măsurate în 2000 de BCS, au fost comparate cu ratele medii naționale de criminalitate pentru cele 17 țări industrializate chestionate în ICVS din 2000.

Fără a aduce atingere acestor probleme, acest tip de comparație oferă un context util pentru luarea în considerare a riscurilor de criminalitate în zonele rurale. Conform BCS, aproximativ 4,3% din gospodării au suferit unul sau mai multe incidente de spargere în 1999. Conform ICVS, cifra medie a fost ușor mai mare (în jur de 5,2%). Cu toate acestea, limitele de încredere pentru ICVS sugerează că rata reală de prevalență pentru Anglia și Țara Galilor a fost între 4,2 și 6,1%. Astfel, estimarea BCS se încadrează în intervalul estimat de ICVS. Având în vedere prevalența efracției în zonele rurale din Anglia și Țara Galilor, cifra este de aproximativ 2,6% din gospodării. Datele echivalente, deși disponibile pentru ICVS, clasifică zonele „rurale” ca fiind cele cu mai puțin de 100.000 de locuitori și, prin urmare, sunt incomparabile. Cu toate acestea, ceea ce este evident este că această rată, deși este mai mică decât rata medie din toate țările din ICVS (3,3%), este totuși mai mare decât mediile naționale din 7 din cele 17 țări chestionate.

Pentru criminalitatea violentă, cele două sonde utilizează măsuri ușor diferite. BCS ia în considerare incidentele de violență domestică, atacuri și agresiuni, în timp ce ICVS analizează incidentele de jaf, furt personal, agresiuni sexuale, agresiuni și amenințări. Cu toate acestea, cele două anchete acoperă tipuri aproximativ echivalente de infracțiuni violente. Conform BCS, proporția adulților care suferă unul sau mai multe incidente de infracțiuni violente în 1999 a fost de 4,2%. Pentru ICVS, estimarea echivalentă a fost de 3,6% (cu limite de încredere între 2,9 și 4,3). Astfel, la fel ca în cazul spargerilor, estimarea din ICVS a fost ușor mai mare decât cea pentru BCS, deși luarea în considerare a limitelor de încredere sugerează că cele două nu diferă semnificativ.

Pentru zonele rurale din Anglia și Țara Galilor, rata de prevalență a violenței a fost de 2,6 (% din adulți). Această rată este mai mare decât rata medie ICVS de 2,4 și mai mare decât cea pentru 11 dintre celelalte 16 țări chestionate ca parte a

ICVS, inclusiv SUA. Cu toate acestea, după cum s-a menționat mai sus, este posibil ca victimele care locuiesc în zonele rurale să fi suferit infracțiuni violente raportate în BCS în zonele non-rurale. Astfel, trebuie să aveți grijă la interpretarea acestor date. Ar fi necesare cercetări suplimentare pentru a despacheta această problemă.

România. Analizând anumite cercetări românești [8, p. 199-218], s-a constatat că evoluția delictelor cu violență, în funcție de mediul în care au fost comise, relevă o tendință de descreștere mai pronunțată în mediul rural, în timp ce în mediul urban tendința este oscilantă, de creștere în anul 2006 și de descreștere în anul 2007.

Analiza distribuției delictelor comise cu violență, în perioada 2010-2012, evidențiază că, din punctul de vedere al mediului în care ele au fost înregistrate și al mediului de locuire al autorilor, mediul urban deține, pe ansamblu, o pondere mult mai ridicată, comparativ cu cel rural.

Ponderea delictelor comise cu violență în mediul urban reprezintă 62,78%, în timp ce în mediul rural această pondere înregistrează doar 37,1%. La o analiză sumară, această distribuție a delictelor comise cu violență, pare să confirme teza conform căreia orașele sunt mai criminogene decât satele, datorită atât funcțiilor mai complexe ale orașelor (economice, industriale, administrative, rezidențiale), cât și faptului că ele furnizează mai multe oportunități pentru a-i tenta pe făptuitori, ca facilități pentru a realiza diversele activități delincvente [1]. Însă această situație este determinată, în cazul delictelor cu violență, de includerea în această categorie de delikte a tâlhăriilor, care, prin natura și modul de comitere, au dublă ipostază: sunt delikte îndreptate atât împotriva persoanei, sub aspectul modului de producere, cât și împotriva patrimoniului acesteia, sub aspectul obiectului delictului. Dacă avem în vedere distribuția delictelor comise cu violență îndreptate numai împotriva persoanei, excluzând, deci, tâlhăriile și luând în calcul doar omorurile, tentativele de omor, lovirile cauzatoare de moarte, vătămările corporale grave, pruncuciderile și violurile, situația se schimbă sensibil, în sensul că, din perspectiva mediului în care au fost înregistrate, mediul rural deține ponderi superioare celor instrumentate în mediul urban.

Concentrarea, cu prioritate, a delictelor violente în mediul rural relevă că, la nivelul comunităților rurale, s-au produs o serie de mutații și

transformări economice, sociale și culturale, mai ales după 1989, unele dintre acestea putând influența volumul, amploarea și gravitatea criminalității din aceste zone. Cercetările sociologice, desfășurate în ultima vreme într-o serie de zone și comunități rurale, au evidențiat faptul că ruralul a fost neglijat sau chiar ignorat de către guvernele României de după 1989, motiv pentru care se vorbește chiar de o „moarte” a satelor românești [3]. În aceste zone, deși aproximativ 47% din locuitorii țării trăiesc aici, grupați în 2.714 comune, ce însumează circa 13.000 de sate, condițiile de locuire, modul de viață, veniturile și consumul de bunuri și servicii este departe de a satisface exigențele unui trai decent pentru mulți indivizi [10, p. 21-28]. Există numeroase zone rurale în care pământul redobândit în urma legii fondului funciar este împrăștiat sau insuficient pentru a asigura o agricultură rentabilă, fiind cultivat cu mijloace arhaice de către o populație îmbătrânită. Satul românesc nu mai trăiește, cum credea Lucian Blaga [9, p. 5], ci este unul în care, în mod paradoxal, se produc mai multe delictе cu violență, în comparație cu numărul de crime din orașe.

Mediul rural și o mare parte din locuitorii lui suferă de pe urma sărăciei, alcoolismului și a lipsei locurilor de muncă, a disconfortului social cauzat de izolarea în care continuă să se afle, de scăderea sensibilă a speranței de viață, de lipsa perspectivelor de optimizare a șanselor în viitor. La toate acestea se adaugă și numeroasele acte de corupție în care au fost implicați reprezentanții administrațiilor locale și care vizează „împroprietăriri frauduloase, repartizarea ilegală a unor proprietăți, terenuri agricole ori silvice, locuințe și alte bunuri din patrimoniul public unor persoane sau grupuri private, deturnări de fonduri, însușirea în interes privat a bunului public, însușirea unor ajutoare, încheierea unor contracte ilicite în interesul unor particulari, alte acte de abuz, fals, uz de fals, înșelăciune, escrocherie, luare de mită etc.” [11, p. 522]. Abordând în acest fel disfuncțiile și neajunsurile cu care se confruntă lumea satelor, nu încercăm să eludăm, desigur, substratul real și grav al criminalității violente din acest areal, ci doar să evidențiem faptul că delincvența din mediul rural prezintă o serie de note și trăsături specifice, cele mai frecvente fiind delictеle contra persoanei, în special lovirile și vătămările corporale, violurile și omorurile, și mai puțin cele îndreptate împotriva patrimoniului, așa cum se prezintă ele în mediul urban.

Pentru mulți oameni, indiferent dacă sunt sau nu victime ale infracțiunilor, pur și simplu temându-se de posibilitatea de a suferi în urma unei infracțiuni poate avea un efect dăunător asupra calității vieții. S-a sugerat că teama de crimă are potențialul de a face mai mult rău decât victimizarea efectivă datorită efectului stresului pe termen lung. Zonele rurale pot fi liniștite, întunecate și relativ pustii.

Oamenii se pot teme foarte mult de ceva, chiar dacă percep că probabilitatea apariției este redusă. Cu toate acestea, deși nu sunt în întregime legate, pare rezonabil să presupunem că percepția oamenilor asupra probabilității de victimizare contribuie într-un fel la sentimentele de teamă și anxietate ale unei persoane și, în consecință, la calitatea vieții lor.

Nivelul actual al criminalității urbane este de multe ori mai mare decât nivelul criminalității rurale. Această proporție s-a format din nou în societatea sovietică la unele etape ale dezvoltării statului socialist. Cu toate acestea, se disting unele tipuri de infracțiuni, pentru care mediul rural prezintă rate destul de ridicate. De exemplu, în ceea ce privește infracțiunile împotriva persoanei în zonele rurale, au o rată mai ridicată decât cele în zonele urbane. Prin urmare, în literatura de specialitate deseori criminalitatea rurală este asociată cu cea violentă.

Referințe bibliografice

1. Denis S. Crimes et villes. Paris: Cujas. 1960.
2. Bădescu Il. Viața și moartea în satul românesc. București: Ed. Mica Valahie. 2006.
3. Bădescu Il. România rurală. Raport de alarmă asupra satului românesc. București: Ed. Mica Valahie. 2005.
4. Бабаев М.М. Правонарушения в городе и в деревне: социальный и психологический аспекты. М. 1978.
5. Гернет М.Н. Статистика городской и сельской преступности/ М.Н. Гернет. М. 1927.
6. Забрянский Г.И. Актуальные проблемы профилактики преступлений в сельской местности/ Г.И. Забрянский. Краснодар. 1983.
7. Серебрякова В.А. Некоторые вопросы изучения влияния социально-экономических процессов на изменения преступности. М. 1983
8. Banciu D. ș a. Criminalitatea comisă cu violență în comunitățile rurale. În: Revista Română de

- Sociologie nr. 3-4, 2006.
9. Eugen S. Satul românesc nu mai poate exista în afara istoriei. În: Rev. Academica, nr. 43, octombrie, 2005.
 10. Mărginean I. Condițiile de viață din mediul rural. În: Rev. Academica, 2005, nr. 43, octombrie.
 11. Rădulescu S.M., Dâmboeanu C. Corupția în administrația publică locală. În: Revista Română de Sociologie. anul XVI, nr. 5-6, 2005.
 12. Соколов А.Ф. Особенности преступности в городах и сельской местности. автореф. дис. канд. юрид. наук / А.Ф. Соколов. Свердловск, 1971.
 13. Сорокин А.Б. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений в сельской местности. дис. канд. юрид. наук / А.Б. Сорокин. Ростов н/Д, 2005.
 14. Criminalitatea Mediul Rural. p. 26-27. <https://pdfslide.tips/reader/f/criminalitatea-mediul-rural> (accesat: 18.01.22).
 15. LaGrange R.L., Ferraro K.F. (1987). The Elderly's Fear of Crime: A Critical Examination of the Research. *Research on Aging*, 9(3), 372-391. <https://doi.org/10.1177/0164027587093003> (accesat: 17.01.2022).
 16. Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E. Social Psychology and the Fear of Crime: Re-Examining a Speculative Model, September 2000, *British Journal of Criminology* 40(3). https://www.researchgate.net/publication/228187245_Social_Psychology_and_the_Fear_of_Crime_Re-Examining_a_Speculative_Model (accesat: 17.01.2022).
 17. Vania C., Perceived Safety in Swedish Rural Areas, În: *Rural Crime and Community Safety* (p. 137-162) https://www.researchgate.net/publication/349151791_Perceived_safety_in_Swedish_rural_areas, (accesat: 17.01.2022).
 18. Williams F.P., Marilyn D. McShane, and Ronald L. Akers. 2000. Worry About Victimization: An Alternative and Reliable Measure for Fear of Crime. *Western Criminology Review* 2(2). <http://www.westerncriminology.org/documents/WCR/v02n2/williams/williams.html>. (accesat: 17.01.2022).
 19. Левашова О.В. Сравнительный анализ сельской и городской преступности. <http://cscb.su/n/0222s01/0222s01015.htm> (accesat: 17.01.2022).

RETROSPECTIVA REGLEMENTĂRIILOR NORMATIVE INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE DIVULGARE A SECRETULUI DE STAT

Alexandru GAINA,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

șef Secție al Serviciului protecție internă și anticorupție al MAI

Accesul la informație este un principiu fundamental al funcționării statului democratic. Fiecare cetățean are dreptul de a se implica în procesele de decizie ale comunității, dar în egală măsură trebuie să conștientizeze că promovarea intereselor legitime ale acesteia presupune și protecția informațiilor atribuite la secretul de stat.

După părerea autorului S. Diacov, dezvoltarea și perfectarea sistemului juridic și legislativ, a fost mereu determinată de necesitatea soluționării unor divergențe între noile procese obiective de dezvoltare a societății și a statului cu manifestările întârziate a formelor juridice ale acestora. Realitatea cu care este nevoit să se confrunte legiutorul este una multiaspectuală. Prin urmare, acestuia îi revine sarcina sistematizării:

- fenomenelor negative și proceselor de dezvoltare a societății, dintre care unele cu caracter repetitiv, urmând a fi criminalizate;
- aspectelor criminalității per ansamblu și pe categorii;
- ultimelor realizări în domeniul științelor penale;
- nivelului conștiinței sociale și opinia publică referitor la unele chestiuni principiale;
- tradițiilor istorice și continuitatea în reglementarea juridică și legislativă;
- resurselor necesare în aplicarea legii etc. [1, p. 1].

Efectuând o retrospectivă bibliografică privind *secretul de stat*, remarcabil este că termenul „taină” este folosit din cele mai străvechi timpuri. Acest cuvânt deseori îl întâlnim inclusiv în diferite texte religioase, cum ar fi, de exemplu, Biblia, în Vechiul său Testament sau Evanghelie, evidențiind „taina lui Hristos”, „taina Bisericii” sau „taina credinței într-un cuget curat”.

Constituind un tip mai special de informații, aceasta a însoțit omenirea pe tot parcursul dez-

voltării sale, iar fiecare stat, prin diferite metode, a încercat să le protejeze de la posibila pierdere sau scurgere. Una din cele mai vechi metode de protejare a unor asemenea informații era „criptografia”.

Acest cuvânt are origine grecească și se traduce ca „scriere secretă” sau „scriere ascunsă”, κρυπτός *kryptós* (ascuns) și γράφειν *gráfein* (a scrie) [2, p. 1]. Știința nu a stabilit perioada istorică exactă când a apărut criptografia, care au fost formele sale originale și cine a fost creatorul ei. Criptograful american L.D. Smith a menționat că criptografia este mai veche decât piramidele egiptene. Un alt autor, Fletcher Pratt, în cartea sa „History of Ciphers and Codes”, dă următoarea definiție a criptografiei: „*Criptografia – arta cifrării – este metoda de exprimare a cuvintelor care transmit sensul doar câtorva persoane care cunosc acest secret*”. Altfel zis, din definiția dată, rezultă că orice scrisoare redată într-un limbaj necunoscut pentru o persoană sau alta, este o scrisoare cifrată, iar orice alfabet poate deveni cifru. Prin urmare, putem presupune cu o mare probabilitate că, odată ce omenirea a atins un nivel al dezvoltării civilizației și a inventat scrisul, în aceeași perioadă a apărut și criptografia.

În documentele istorice ale civilizațiilor din epoca antică – India, Egipt, Mesopotamia – existau informații despre sisteme și metode de redare a mesajelor cifrate.

Este de remarcat faptul că, în manuscrisele indiene antice, există mai mult de 60 de modalități de scriere. Printre acestea se numără și acelea care pot fi considerate criptografice, care, la rândul său, asigurau secretul corespondenței. Așadar, în acea perioadă, este întâlnită o descriere a sistemului de înlocuire a vocalelor cu consoane și invers. În aceste manuscrise era menționată criptografia ca una din cele 64 de arte pe care și femeile trebuiau să o însușească [2, p. 2].

Printre cele mai vechi texte cifrate, desco-

perite în Mesopotamia și aplicate pe o tăbliță prin scriere cuneiformă, era redată o rețetă privind acoperirea ceramicii cu glazură. Autorul acestei scrieri, având încercarea de a ascunde sensul textului, a folosit, în mod special, niște semne mai rar folosite pe atunci și a ignorat unele vocale și consoane, utilizând cifre în loc de litere.

Deseori, criptografia era utilizată și în monumentele manuscrise din Egiptul antic, fiind criptate textele religioase sau unele rețete medicale.

S-au păstrat informații veridice despre sistemele de cifrare, care erau utilizate în Grecia Antică. Se știe că în Sparta (în sec. V-IV î.Hr.) exista o scriere secretă. Oamenii de știință în acea perioadă foloseau dispozitivul de criptare „Scytala”. Acesta era format din doi cilindri de același diametru. Criptarea se efectua în modul următor: o bandă îngustă de pergament se înfășura pe cilindru; textul care urma să fie criptat a fost scris pe o bandă înfășurată de-a lungul cilindrului, apoi banda era derulată și trimisă corespondentului. Acesta, la rândul său, înfășura banda pe care a primit-o pe cilindrul său și citea mesajul. Păstrarea în secret a diametrului cilindrului asigura, la rândul său, secretul corespondenței.

Criptografia, în perioada respectivă, la fel, era utilizată frecvent în diferite domenii de activitate, așadar, Plutarh, în lucrările sale, relatează că preoții își păstrau divinațiile sale în formă criptată.

Este de menționat că criptografia a jucat un rol semnificativ în consolidarea statalității Imperiului Roman. În special, un rol deosebit în asigurarea protecției secretelor de stat îi revine noilor metode de criptare, inventate de Iulius Caesar, care erau redate în „Note despre războiul galic” (sec. I î. Hr.). Cifru lui Cezar reprezenta în sine o înlocuire a literelor în funcție de substituirea acestora, linia de jos a căroră constituia alfabetul textului deschis, deplasat cu trei litere spre stânga [2, p. 3].

Efectuând o incursiune istorică, observăm că nu doar prin criptarea informațiilor secrete, era asigurată protejarea acestora, dar și prin adoptarea anumitor legi sau coduri, pentru încălcarea cărora era prevăzută pedeapsa penală.

Autorul Gheorghe Diaconescu, susținea că, în perspectiva istorică, infracțiunea de *divulgare a secretului de stat* apare, în diferite conceptualizări și caracterizări juridice, în legile noastre mai vechi. Oricând și oriunde a fost reprimată penal dezvelirea în ochii „străinilor” a tainelor statelor, indiferent

de motivul ce l-a determinat pe cineva la făptuirea sau la ajutarea făptuirii unei asemenea blasfemii, iar la unele popoare, situate pe treptele de început ale evoluției, „limbuții”, în cel mai blând tratament juridic, erau sancționați prin tăierea limbii [3, p. 117].

Potrivit dicționarului român al termenelor juridici uzuali, termenul *divulgare* a provenit din cuvântul latin *divulgare* „a face cunoscut mulțimii” – care desemnează unele infracțiuni care se comit prin destăinuirea, dezvăluirea sau transmiterea unui secret către o persoană neîndreptățită să-l cunoască, cum ar fi divulgarea secretului care periclitează securitatea națională [4, p. 142].

Realizând o retrospectivă a reglementărilor normative ce se referă la aplicarea pedepselor pentru divulgarea secretului de stat, constatăm printre cele mai vechi mențiuni despre acea infracțiune, în așa-numita *Cartea Morților*, întocmită în Egiptul Antic, în epoca dinastiei faraonului Sasihiș (663-525 î.Hr.) [5, p. 3].

În ea se conține pledoaria standart a decedatului în fața judecății lui Dumnezeu: „*Eu n-am mințit învinuindu-l...eu n-am făcut nimic din ceea ce-i interzis...eu n-am ucis...*” [6, p. 43].

Pe lângă aceasta, sunt menționate mai multe infracțiuni, iar la aplicarea pedepselor pentru săvârșirea acestora, deseori, se folosea principiul *talionului* în formă simbolică (*de exemplu, tăierea limbii pentru divulgarea secretelor de stat*) [7, p. 53-54]. Potrivit altor surse, în Egiptul Antic, pentru asemenea infracțiuni era prevăzută pedeapsa cu moartea (*prin decapitare, ardere sau alte modalități*) [8, p. 14]. asemenea infracțiuni făceau parte din categoria celor împotriva statului, de rând cu trădare, complot, răscoală etc. [9, p. 20].

Alte reglementări normative, în conținutul cărora constatăm răspunderea penală pentru divulgarea secretului de stat, constituie codul penal al Chinei medievale, din perioada dinastiei Tang (618-906 d.Hr.). La bazele acestuia erau incluse principiile confucianismului ortodox în sinteză cu ideile legalismului. Statul de drept, în acea perioadă, a fost determinat de respectarea strictă a normelor morale și a normelor juridice de către populație [8, p. 166].

Clasificarea infracțiunilor, în funcție de pericolul social pe care îl aveau, era bazată pe concepția a celor „zece atrocități”. Acestea erau: atentate criminale împotriva imperatorului, trădare, infracțiuni împotriva rudelor apropiate, comportamentul nefi-

resc (*vrăjitorie, pregătirea, păstrarea și transmiterea persoanelor terțe a unor substanțe otrăvitoare etc.*), infracțiuni săvârșite cu deosebită cruzime, acțiuni ce atentează la interdicții de stat (*furtul obiectelor de cult religios, calomnia în adresa imperatorului etc.*) ș.a. [9, p. 162].

Totodată, în codul menționat, la capitolul infracțiunilor împotriva ordinii administrării, era prevăzută și răspunderea penală pentru divulgarea secretului de stat. [8, p. 167].

Importante legiuri au fost promulgate și în timpul domniei dinastiei macedoniene. Vasile I Macedonianul a hotărât să purceadă la un fel de epurare a legilor vechi (*elaborate, în mare măsură, pe timpul domniei în Imperiul Roman de Răsărit (Bizanțul) a împăratului Iustinian (527-565 d.Hr.) și a familiei domnitoare a Izaurienilor (717-867 d.Hr.)*). La începutul domniei sale (*între anii 867-886 d.Hr.*), a perfectat un manual numit *prohiron* de care să se conducă judecătorii [10, p. 173].

Pedepsele în dreptul bizantin erau foarte variate și foarte crude, de exemplu, se aplica moartea prin ardere pe rug pentru transmiterea de secrete militare [10, p. 176].

Realizând o incursiune istorică asupra dezvoltării reglementărilor normative din Rusia ce se referă la secretul de stat, precum și aplicarea sancțiunilor penale pentru divulgarea sau pierderea acestuia, potrivit autorului M. Martîșin, au existat câteva etape, și anume:

I-a etapă – caracterizată prin imperfecțiunea instituțiilor de protecție a secretului de stat (*până în sec. XVI*) – specific acestei perioade era lipsa reglementărilor normative ce se referă la secretul de stat și ale părților componente ale acestuia;

a II-a etapă – (*sec. XVI-XX (până la a. 1993)*) – îi este caracteristic formarea și dezvoltarea reglementărilor normative cu referire la institutul protecției secretului de stat;

a III-a etapă – contemporană (*din a. 1993 până în prezent*), îi este specifică dezvoltarea și consolidarea capacităților instituțiilor protecției secretului de stat [27, p. 9].

În opinia autoarei Soboleva T., prima apariție în Rusia a specialiștilor profilați în scriere secretă, care se aflau în serviciul public, se atribuie anului 1549, în momentul intrării în vigoare a dispoziției Ambasadorului, potrivit căreia era organizată politica externă a țării. Subsidiar, prevederile dispoziției descriau procesul de răscumpărare și schimbul de

prizonieri, organizarea unităților teritorial-administrative din sud-estul țării și a unor categorii de funcționari. Toate aceste activități impuneau necesitatea realizării unui volum destul de mare al activităților de secretizare. În serviciul dispoziției Ambasadorului erau antrenate persoane specializate în cifrarea textului, care se numeau pe atunci „tsifiri”, „cifre” sau „alfabete” [2, p. 12].

Primele mențiuni cu referire la protecția secretelor în domeniul serviciului public în Rusia, precum și aplicarea pedepselor în privința celor care „pe ascuns ceva vor sustrage din scrisorile și documentele colegiale”, cercetătorii le-au găsit în Regulamentul general din a. 1720 [11, p. 13].

Este de menționat, însă, că referințele normative în domeniul protecției secretului de stat au existat și ceva mai devreme. Așadar, în decretul lui Petru I din 4 aprilie 1714 este evidențiată ordinea specială în cadrul examinării a unor chestiuni secrete. [12, p. 2791].

În continuare, dezvoltarea cadrului normativ a fost reflectată în Decretele împăratului rus din 13 ianuarie 1724 „*Privind întocmirea textelor secrete în scrisorile individuale*”, din 16 ianuarie 1724 „*Privind instrucțiunile secrete în Senat destinate oamenilor de încredere*” și Ordonanța conducerii Senatului din 5 martie 1724 „*Privind consemnarea pachetelor ce conțin informații secrete*” [12, p. 4409, 4418, 4481].

Așadar, documentele organizatorico-administrative, menționate supra, au stat la baza formării aceluși prototip, care prevede ordinea accesării și gestionării documentelor ce conțin informații atribuite la secretul de stat, care este utilizat și în prezent. În continuare, cadrul normativ ce se referă la protecția informațiilor secrete este dezvoltat și perfectat. În conținutul acestuia se observă controlul riguros al statului asupra implementării stricte a tuturor normelor ce prevăd protecția informațiilor secrete [28, p. 116].

Astfel, în Ordonanța conducerii Senatului din 30 aprilie 1765, luând în considerare încălcările cadrului normativ ce aveau loc, s-a dispus aplicarea repetată a parafei „*Secret*” pe documente și plicuri ce conțin informații clasificate [28, p. 116].

În documentul menționat este atrasă atenția asupra încălcărilor admise ale cadrului normativ, în mod repetat, din partea unor provincii, fapt pentru care acestora le-a fost aplicată o amendă în mărime de 10 ruble. Remarcabilă este și o scrisoare de la P. Stolypin, datată 2 august 1906 și înregistrată cu nr.

991, adresată țarului, în care sunt raportate rezultatele unei investigații în privința Agenției Ruse de Telegraf, învinuită de divulgarea informațiilor secrete despre livrarea a zeci de bărci cu tunuri către râul Amur, în care se propune întreprinderea unor măsuri pentru a preveni astfel de cazuri [28, p. 116].

Făcând o analiză a legislației penale în domeniul protecției informațiilor atribuite la secret de stat ale Rusiei pre-revoluționare, observăm că pentru prima dată aceste aspecte erau reflectate în *Codul pedepselor penale și corecționale* din 1845 [13, p. 160-408].

Astfel, în Codul nominalizat, era inclusă secțiunea „*Despre infracțiunile împotriva statului*”, în care se conținea lista faptelor ilicite, ce constituiau înalta trădare, și anume: comunicarea de către demnitarul rus a „*secretelor de stat unui guvern străin*”, abuz de încredere de către un diplomat sau un alt demnitar de stat „*cu rea intenție pentru patrie*” și altele. O listă mai detaliată a infracțiunilor împotriva statului, precum și a pedepselor prevăzute pentru săvârșirea acestora, erau prevăzute în Codul penal din 1903, în capitolul „*Despre trădare de patrie*”, care stabilea expres răspunderea penală pentru „*spionaj*” (deși în Cod nu era redată definirea acesteia) [14, p. 303].

Fiind adoptată la 5 iulie 1912, Legea „*Cu privire la modificarea legilor în vigoare privind trădarea de patrie prin spionaj pe timp de pace*”, pe de o parte, a desfășurat descrierea infracțiunii privind trădarea de patrie prin spionaj, prin modificarea unor articole din Codul penal, iar pe de altă parte, a introdus unele amendamente ce se referă la răspunderea penală, pentru anumite tipuri de spionaj, pentru care, anterior, nu era prevăzută pedeapsa penală [15].

Remarcabil este faptul că Primul Război Mondial (1914) a influențat asupra unor rectificări ale cadrului normativ la compartimentul ce vizează protecția secretului de stat în Rusia. Drept rezultat, apare prima lege cu privire la cenzura militară, iar ca ulterior, au fost publicate trei nomenclatoare de informații care constituie secrete militare, anexate la Legea din 5 iulie 1912. Ulterior, la 10 iulie 1914, a fost adoptat Decretul „*Cu privire la aprobarea Regulamentului provizoriu privind cenzura militară*”. Decretul menționat avea ca sarcină primordială controlul riguros asupra tuturor documentelor tipărite în perioada războiului, precum și vizionarea corespondenței în scopul prevenirii divulgării secretelor militare. Mecanismul cenzurii militare

format în acea perioadă s-a dovedit a fi destul de eficient: o mare parte din experiența militară a fost folosită de către organele cenzurii sovietice, în special la pregătirea documentației, precum și circuitul acestora [28, p. 117].

Ulterior, a fost publicat „*Nomenclatorul de informații și imagini ce se referă la securitatea externă a Rusiei, precum și tactici de apărare navală și terestră a acesteia, a căror publicare și difuzare în presă, în discursurile sau rapoartele susținute la ședințe publice, este strict interzisă, având drept temei prevederile art. 1 secțiunea 2 din Legea din 5 iulie 1912 și art. 5 din Decretul Suprem al Senatului Guvernator din 20 iulie 1914*”. Nomenclatorul nominalizat includea 25 de articole care interziceau dezvăluirea aspectelor militare în presă. Totodată, în conținutul acestuia erau incluse practic toate chestiunile, începând cu spionii militari, până la descrierea vizitelor pe câmpurile de luptă de către persoane regale. Ceva mai târziu, la 9 noiembrie 1914, a fost emisă Rezoluția „*Cu privire la completarea Nomenclatorului de informații și imagini ce se referă la securitatea externă a Rusiei, precum și tactici de apărare navală și terestră a acesteia, a căror publicare și difuzare în presă, în discursurile sau rapoartele susținute la ședințe publice, este strict interzisă, având drept temei prevederile art. 1 secțiunea 2 din Legea din 5 iulie 1912 și art. 5 din Decretul Suprem al Senatului Guvernator din 20 iulie 1914*”. Această modificare presupunea completarea Nomenclatorului doar cu un singur punct: „*Despre propuneri, rezoluții și măsuri organizate de către Consiliul de Miniștri, privind cheltuieli extraordinare cauzate de război*” [16, p. 701].

Autorul Certoprud S., studiind parcursul istoric al dezvoltării actelor normative în domeniul protecției secretului de stat, la rândul său, a evidențiat 3 etape:

1) 1892-1912 – se încearcă de a ține pasul cu „*moda europeană*” în lupta împotriva spionajului. Era simțită lipsa de experiență și neînțelegerea pericolului spionajului ca una dintre metodele de a duce lupta, nu doar în perioada războiului, ci și pe timp de pace. La elaborarea propriei legislații în domeniul protecției secretului de stat, Rusia a folosit, drept exemplu, legea penală franceză și codul penal german.

2) 1912-1914 – cea mai favorabilă perioadă pentru dezvoltarea practicii judiciare în domeniul combaterii spionajului. În acești ani, a fost adoptată una dintre cele mai perfecte legi din Europa, fi-

ind totodată, dezvoltat și aparatul represiv (*poliția, armata, corpul de jandarmerie*), care dispunea de o experiență bogată în combaterea inamicului intern – opoziția, iar serviciile secrete ruse au obținut succese în domeniul operațiunilor de contrainformații și protejarea secretelor de stat.

3) 1914-1917 – acestei perioade îi este caracteristică o înapoiere în dezvoltarea cadrului normativ nominalizat. Nomenclatorul informațiilor care constituie secret militar, era necesar de a fi adoptat în corelare cu Legea din 5 iulie 1912, ca și unele prevederi separate ale *Regulamentului provizoriu privind cenzura militară* [17].

În cadrul bogatei activități legislative penale a statului național unitar român, în vremea lui Alexandru Ioan Cuza, a fost elaborat Codul penal român și pus în aplicare la 1 mai 1865 la întocmirea căruia, pe lângă legislația anterioară, s-a avut în vedere Codul penal francez din anul 1810 și Codul penal prusian din anul 1851. Elaborat în condițiile în care legislațiile statelor europene erau dominate de principiile școlii clasice penale (fondator Francisco Carrara), Codul penal român purta amprenta trinității – liber arbitru – culpabilitate – pedeapsă. Pornind de la postulatul că oamenii raționali au capacitatea de a alege între ceea ce este permis și nepermis (liberul arbitru), Codul penal român din 1865 consideră că infractorii sunt dominați de porniri antisociale (culpabile), și, ca atare, ei trebuie pedepsiți și excluși din societate [18, p. 291].

Codul era structurat în 3 cărți, respectiv, prima carte cuprindea dispoziții privitoare la pedepse și felurile lor, a doua carte se referea la crime și delict, iar a treia carte cuprindea materia contravențiilor. Codul clasifică infracțiunile în 3 grupe: crime, delict și contravenții (spre deosebire de celelalte coduri europene care clasifică infracțiunile în 2 grupe: crime și contravenții). Noțiunea de infracțiune era formulată ca o acțiune sau inacțiune vinovată și pe care legiutorul a sancționat-o penal [19, p. 141-142].

Ulterior, în preajma războiului balcanic, pe linie militară se instituie legi speciale care incriminau faptele de natură să aducă atingere securității interne și externe a statului. Prin urmare, Codul penal român din 1865 a suferit unele modificări, iar în conținutul acestuia au fost incriminate și unele cazuri grave, cum ar fi spionajul, trădarea de patrie, nerespectarea regulilor privind păstrarea secretului de stat etc. [19, p. 316-317].

Remarcabil este că Codul nu conținea pedepse corporale, de mutilare, și nici pedeapsa cu moartea. Conform dispozițiilor din prima carte, pedepsele se clasifică în:

- pedepse criminale – pentru crime;
- pedepse corecționale – pentru delict;
- pedepse polițienești – pentru contravenții.

Crimele și delicturile după obiectul lor au fost grupate în:

- infracțiuni îndreptate împotriva statului;
- infracțiuni împotriva Constituției;
- infracțiuni împotriva intereselor publice;
- infracțiuni împotriva intereselor particulare;
- infracțiuni împotriva averii [19, p. 142-143].

Unii cercetători au considerat Codul penal român din 1865 (aplicat până la 1937) ca fiind cel mai blând din Europa. Sancțiunea capitală, după cum s-a menționat mai sus, nu făcea parte din sistemul de pedeapsă [20, p. 199].

După Unirea Basarabiei cu România, la 12 octombrie 1924, sesiunea a III-a a Comitetului Executiv Central al Ucrainei a adoptat hotărârea privind formarea unei republici autonome sovietice, RASSM (*Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească*), în componența RSSU (*Republica Sovietică Socialistă Ucraineană*) [21, p. 141].

Prin urmare, odată cu formarea RASSM, neexistând coduri proprii în sistemul său de drept penal, a acționat Codul penal al Ucrainei și legislația unională.

În perioada anilor '30, legislația penală a fost deformată prin introducerea unor sancțiuni aspre și neargumentate din cauza instaurării regimului totalitar.

Astfel, de rând cu alte acte normative, în anul 1934 este adoptată legea despre trădarea de patrie. Pentru spionaj și diversiuni se prevedea pedeapsa cu moartea și confiscarea averii. Această lege se răspândește și asupra membrilor familiei infractorului (*5 ani de deportări cu lipsirea drepturilor politice*) [20, p. 245-246].

În sensul legii menționate, trădarea se manifesta prin: spionaj, răspândirea informațiilor secrete militare sau de stat, trecerea de partea inamicului, trecerea ilegală a frontierei de stat [21, p. 167].

În ultimii ani, un număr semnificativ de state ale lumii s-au angajat să adopte sau să revizuiască regimurile de secretizare și legislația conexă. La rândul său, această tendință a fost înfrântă de anumite evoluții. Probabil cea mai semnificativă a fost

adoptarea rapidă, după căderea Zidului Berlinului, a legilor cu privire la accesul la informație [24, p. 7].

Printre izvoarele de drept internațional ce se referă la protecția informațiilor clasificate în vederea asigurării siguranței naționale, este necesar de menționat *„Principiile de la Johannesburg privind securitatea națională, libertatea de exprimare și accesul la informație”* (Principiile de la Johannesburg), care au fost adoptate la 1 octombrie 1995 de către un grup de experți în legislația internațională și drepturile omului convocat de *„ARTICLE 19”* și Centrul pentru Studii Juridice Aplicate al Universității din Witwatersrand [25].

Acestea conțin un set minim de principii ce se referă la limitarea dreptului la libertatea de exprimare și dreptului la informație pe motive de protecție a securității naționale. Principiile de la Johannesburg au fost aprobate de către Raportorii speciali ai Națiunilor Unite pentru libertatea opiniilor și exprimării și sunt utilizate ca instrument de referință de către Comisia Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului.

Totodată, în documentul menționat, se stipulează că dreptul de a căuta, primi și răspândi informații, poate, în unele cazuri, fi restrâns din motive specifice, printre care se numără și protecția securității naționale. Totuși, motivele de protecție a securității naționale nu pot restrânge în totalitate dreptul de acces la informație.

Următoarele principii sunt deosebit de relevante:

Principiul 2: Interesul legitim al securității naționale:

„(a) Restrângerea justificată în baza motiveilor de securitate națională nu poate fi legitimă decât dacă scopul primar al acesteia și efectul doveditor constă în protejarea existenței sau integrității teritoriale a statului contra utilizării sau amenințării cu forța, sau pentru protejarea capacității sale de a răspunde utilizării sau amenințării cu forța, fie provenind din exterior, așa cum este cazul forței armate, sau din interior, așa cum este cazul incitării la răsturnarea guvernului prin violență”.

Principiul 15: Regula generală cu privire la divulgarea informației secrete:

„Nici o persoană nu poate fi pedepsită din motive de securitate națională pentru divulgarea informației dacă (1) divulgarea acesteia, de fapt, nu a cauzat nici un prejudiciu și probabil nu va dauna interesului legitim al securității naționale, sau dacă

(2) interesul public în cunoașterea informației prevalează asupra prejudiciului cauzat în urma divulgării acesteia”.

Principiul 16: Informația obținută prin intermediul serviciului public:

„Nici o persoană nu poate fi persecutată din motive de securitate națională pentru divulgarea informației pe care a aflat-o dacă interesul publicului de a cunoaște această informație depășește dauna cauzată în urma comunicării acesteia”.

Principiul 12: Enumerarea exhaustivă a excepțiilor ce țin de securitatea națională:

„Un stat nu poate refuza categoric accesul la toate informațiile privind securitatea națională și trebuie să stabilească prin lege categorii limitate și particulare de informații care trebuie ținute secrete pentru a proteja interese legitime de securitate națională”.

Principiul 13: Interesul public în divulgarea informației:

„În toate legile și deciziile privind dreptul de a obține informații, va prima interesul public în cunoașterea informațiilor” [25].

Având drept scop de a oferi repere orientative celor implicați în elaborarea, revizuirea sau punerea în aplicarea legilor sau a prevederilor referitoare la autoritatea statului în caz de nedivulgare a informațiilor din motive de securitate națională sau de pedepsire a divulgării unor astfel de informații, au fost create *Principii globale cu privire la securitatea națională și dreptul la informație*, finalizate în Tshwane, Africa de Sud, publicate pe 12 iunie 2013. În consecință, la momentul publicării acestor Principii, peste 5.2 miliarde de oameni din 95 de țări din lume beneficiază de dreptul accesului la informație – cel puțin prin lege, dacă nu și în practică. Oamenii din aceste țări, adeseori pentru prima dată, își pun întrebarea dacă și în ce condiții informația poate fi ținută secretă. Alte evoluții care contribuie la sporirea numărului de acte normative care susțin secretizarea au reflectat răspunsul autorităților publice la acte de terorism sau la pericolul savârșirii acestora și interesul pentru reglementarea secretizării prin lege în contextul tranziției spre democrație [25].

Cu referire la cadrul legislativ național în vigoare în domeniul protecției secretului de stat, leghitorul, în procesul adoptării acestuia, s-a ghidat de standardele Uniunii Europene, în special la prevederile *Regulamentului de securitate al Consiliului UE*, aprobat prin Decizia Consiliului din 19 martie

2001 (2001/264/CE), care abrogă, la rândul său, Decizia 98/319/CE a Consiliului din 27 aprilie 1998 *privind procedurile prin care funcționarii și agenții Secretariatului General al Consiliului pot fi autorizați să aibă acces la informații clasificate deținute de către Consiliu* [26].

În *Regulament* sunt definite principiile de bază și standardele minime de securitate pe care Consiliul, Secretariatul General al acestuia, precum și statele membre și organismele descentralizate ale Uniunii Europene se obligă să le respecte într-un mod corespunzător, astfel încât să asigure securitatea și astfel încât fiecare să poată avea certitudinea că este instituit un standard comun de protecție.

Potrivit pct. 4 din *Regulament*, Securitatea are ca principale obiective:

(a) protecția informațiilor clasificate ale UE împotriva spionajului, compromiterii sau divulgării neautorizate;

(b) protecția informațiilor UE care fac obiectul comunicațiilor și care circulă prin sisteme și rețele de informații, împotriva amenințărilor la adresa integrității și disponibilității acestora;

(c) protecția incintelor care adăpostesc informații UE împotriva tentativelor de sabotaj și a actelor intenționate de deteriorare;

(d) în cazul unui eșec, evaluarea prejudiciului cauzat, limitarea consecințelor acestuia și adoptarea măsurilor necesare de corectare [26].

Unele din reglementările menționate supra le întâlnim și în cadrul normativ autohton și anume, potrivit preverilor art. 34 din Constituția Republicii Moldova se stipulează că dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit, iar autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

Subsidiar, prevederile aceluiași articol, la alin. (3) prevăd că, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională [22].

Un rol esențial în apărarea informațiilor atribuite la secret de stat, în mod firesc, îi revine legislației penale a Republicii Moldova.

Astfel, odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, legiutorul, în Capitolul XVII „*Infrațiuni contra autorităților publice și a securității de stat*” din Partea specială, prevede răspunderea penală pentru di-

vulgarea secretului de stat, în art. 344, cu următorul conținut:

„(1) Divulgarea informațiilor ce constituie secret de stat de către o persoană căreia aceste informații i-au fost încredințate sau i-au devenit cunoscute în legătură cu serviciul sau munca sa, dacă nu constituie trădare de Patrie sau spionaj, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 950 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 4 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

(2) Același acțiune soldată cu urmări grave se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani” [23].

Referințe bibliografice

1. Дьяков С. Государственные преступления против основ конституционного строя и безопасности государства и государственная преступность. Издательство НОРМА, Москва, 1999.
2. Соболева Т. История шифровального дела в России. Издательство «ОЛМА-ПРЕСС», 2002.
3. Diaconescu Gh. Infrațiunile în Codul Penal Român. Volumul I. București: Editura OSCAR PRINT, 1997.
4. Derșidan E. Dicționar de termeni juridici uzuali, Ediție revăzută și adăugită. București: Editura Proteus, 2005.
5. Шапошников А. Древнеегипетская книга мёртвых. Слово Устремлённого к Свету. Москва: Издательство «Эксмо», 2003.
6. Черниловский З. История рабовладельческого государства и права, Москва, 1959.
7. Guștiuc A., Chirtoacă L., Roșca V. Istoria universală a statului și dreptului (perioada antică). Volumul I, Chișinău, 2001.
8. Борисевич М., Бельчук О., Евтушенко С. История государства и права зарубежных стран. Краткий учебный курс. М.: Юриспруденция, 2001.
9. Прудников М. История государства и права зарубежных стран. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004.
10. Smochină A. Istoria universală a statului și dreptului. ULIM, Chișinău, 2006.
11. Вус М., Фёдоров А. Государственная тайна

- и её защита в Российской Федерации. СПб., 2003.
12. Полное собрание законов Российской империи. Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. 1830.
13. Российское законодательство X-XX веков. Москва, 1998, Том VI.
14. Российское законодательство X-XX веков. Законодательство эпохи буржуазно-демократических революций. Москва, 1994. Т. 9.
15. Резанов А.С. Закон 5 июля 1912 г. «О государственной измене путем шпионства в мирное время». Москва, 2003.
16. Авербах О. Законодательные акты, вызванные войной 1914 г. с Германией, Австро-Венгрией и Турцией. Вильно, 1915.
17. Чертопруд С.В. Законодательные акты по защите гостайны в Российской империи в начале XX века // Вопросы защиты информации. 1996. nr. 4.
18. Voicu C., Amuza I., Stanciu B. Istoria statului și dreptului românesc. Curs universitar. București: Editura Sylvi, 2001.
19. Bantuș I., Bantuș M. Istoria Statului și Dreptului Republicii Moldova. Colegiul de Poliție „Dimitrie Cantemir”. Chișinău, 2001.
20. Rotaru M. Istoria dreptului românesc. Curs universitar. Chișinău: Editura ASEM, 2008.
21. Лупашку З. История румынского государства и права. Кишинёв: Cartdidact, 2003.
22. Constituția Republicii Moldova din 29.07.94. Publicată: 12.08.1994 în Monitorul Oficial nr. 1. În vigoare: 27.08.1994.
23. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.
24. Principii globale cu privire la securitatea națională și dreptul la informație, finalizate în Tshwane, Africa de Sud. Publicat: 12 iunie 2013.
25. Principiile de la Johannesburg privind securitatea națională, libertatea de exprimare și accesul la informație. Adoptate la 01.10.1995 în Africa de Sud.
26. 2001/264/EC: Council Decision of 19 March 2001 adopting the Council's security regulations.
27. Мартышин М. Государственная тайна как объект конституционно-правового регулирования. Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата юридических наук, Москва, 2009.
28. Гатагонова Р. Правовое обеспечение предпринимательской деятельности, коррупция. Становление и развитие института защиты государственной тайны в России. Статья Журнала «Бизнес в законе», 2010.

**PRACTICA JUDICIARĂ A ALTOR STATE PRIVIND INFRAȚIUNEA
DE PRODUCERE, IMPORT, COMERCIALIZARE SAU PUNERE ILEGALĂ
LA DISPOZIȚIE A MIJLOACELOR TEHNICE SAU PRODUSELOR SOFTWARE**

Sergiu LISNIC,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Darknetul, furtul de date, colectarea și vânzarea de informații personale și financiare, crearea și distribuirea programelor malware, gestionarea rețelelor botnet, infectarea dispozitivelor electronice, sunt printre cele mai comune și în creștere exemple de acțiuni criminale săvârșite în prezent. Odată cu creșterea progresului în hardware și software, infractorii și-au îndreptat acțiunile spre fraudarea sistemelor informatice. Abilitățile sofisticate, avansate, de programare nu mai sunt atât de necesare în ziua de astăzi pentru a fi un hacker. Orice persoană care are acces la darknet, la forumurile închise poate cumpăra și utiliza programe malițioase, mijloace tehnice în scopul săvârșirii diferitor infracțiuni.

Din păcate, realitatea este că mii de noi programe de coduri rău intenționate sunt create și răspândite în fiecare zi și foarte puține sunt cercetate penal.

Legile privind virușii informatici se modifică de la țară la țară. În unele state, scrierea de viruși nu este considerată ca infracțiune. În altele, chiar și partajarea codului de virus între cercetătorii antivirus ar putea fi considerată o ofensă.

Astfel, pentru a putea analiza și compara modalitățile faptice ale art. 260 Cod penal al RM și anume de producere, import, comercializare sau punere la dispoziție, sub orice altă formă, în mod ilegal a mijloacelor tehnice sau produselor software, o importanță deosebită o are practica judiciară a altor state și anume deciziile instanțelor judecătorești privind criminalitate cibernetică, pronunțate în UE și la nivel internațional, care oferă studii de caz relevante și/sau analize comparative, care se concentrează pe cele mai interesante aspecte ale cazului.

Pentru analiza practicii judiciare menționate, au fost selectate mai multe hotărâri judecătorești care au fost transmise la Eurojust în mod voluntar de către practicienii din statele membre și din state terțe. Menționăm că Eurojust este o agenție a Uniunii Europene care se ocupă de cooperarea judiciară în materie penală între agențiile statelor membre

precum și state terțe.

Conform Monitorului Judiciar privind crimele informatice nr. 3 al Eurojust, în anul 2015, infractorii au obținut acces ilegal la site-uri bancare, folosind programe malware special concepute.

„De către aceștia au fost folosite primele webinject-uri, astfel încât browserul de internet să afișeze un site web fals în locul celui autentic. Webinjectul este un instrument ce permite testarea aplicațiilor web. Ulterior, infractorii au colectat și transferat informații de la computerele victimelor prin utilizarea software-ului Tinba și ReactorBot. Cu acreditările obținute ilegal, unul dintre infractori (subiectul hotărârii judecătorești, dosarul nr. 10/960260-16, Țările de Jos) a transferat bani de pe conturile victimelor, comandând diferite bunuri online.

Învinuitul a fost acuzat de săvârșirea următoarelor acțiuni:

- dezvoltarea, achiziționarea și/sau răspândirea de programe malițioase în scopul accesării ilegale a unui sistem informatic;
- acuzații multiple de accesare ilegală a unui sistem informatic;
- infracțiuni multiple de furt;
- spălarea banilor.

În cadrul aceluși dosar, apărarea a invocat lipsa unei dovezi suficiente că acuzatul a dezvoltat, dobândit și/sau răspândit programul malițios. Curtea a infirmat acest argument făcând referire la chat-uri, în timpul cărora acuzatul a explicat că a dorit să dezvolte un program malițios care vizează o anumită bancă. De asemenea, din plângerea depusă de bancă, învinuitul reiese că a făcut niște „teste” cu transferuri de bani și solicitări pentru un nou card bancar. Mai mult, utilitatea unui webinject nu este determinată doar de codul de programare, ci și de calitatea site-ului fals afișat. Curtea a precizat că învinuitul a furnizat cel puțin informații esențiale cu privire la formatul/ conținutul site-ului, astfel încât să poată fi creat codul de programare cores-

punzător. Astfel, Curtea a concluzionat că acuzatul a dezvoltat, dobândit și/sau răspândit programul malițios.

Tribunalul de Primă Instanță din Rotterdam, Țările de Jos, l-a condamnat la 36 de luni de închisoare și a dispus plata unei despăgubiri în valoare de 13.201 EUR uneia dintre victime, o fundație pentru ajutor alimentar” [1, p. 17-19].

Conform aceluiași Monitor Judiciar al Eurojust, „în Marea Britanie, între 1 septembrie 2013 și 4 martie 2015, o persoană cu vârsta de 16 ani a creat și gestionat un program software pentru calculator, capabil să efectueze atacuri distribuite DDoS (încercare frauduloasă de a indisponibiliza sau bloca resursele unui calculator). Ulterior, el a înregistrat un serviciu online care oferea posibilitatea să efectueze atacuri DDoS împotriva utilizatorilor internetului, în numele unor abonați individuali. Pentru a primi și a ascunde plățile de abonament, minorul a creat 328 de conturi PayPal separate. La pronunțarea verdictului, judecătorul a precizat că ar fi pronunțat o pedeapsă totală de șase ani de închisoare. Cu toate acestea, mai mulți factori au influențat decizia judecătorului și, în general, întreaga discuție a cazului.

Factorul decisiv a fost că acuzatul a fost diagnosticat cu sindromul Asperger. Starea medicală a inculpatului, combinată cu vârsta inculpatului la momentul săvârșirii infracțiunilor și întârzierea dintre arestarea sa și declararea vinovăției, a redus pedeapsa totală la cel mult doi ani” [2, p. 30].

Conform informațiilor prezentate de către Consiliul Uniunii Europene, atacurile cibernetice și criminalitatea informatică sunt tot mai numeroase și mai sofisticate în întreaga Europă. Se preconizează că această tendință va continua să crească în viitor, date fiind previziunile conform cărora 22,3 miliarde de dispozitive la nivel mondial vor fi conectate la internetul obiectelor până în 2024 [3].

Criminalitatea informatică îmbracă diferite forme și multe infracțiuni comune sunt facilitate de mijloace informatice, iar acestea fiind săvârșite doar în cadrul unor cooperări strânse a infractorilor localizați pe diferite continente. Astfel, infracțiunile devin transnaționale și efectuate de grupări criminale bine organizate.

Un astfel de exemplu îl putem vedea și în cazul înregistrat în Țările de Jos cu nr. 02/820936-14. „Din octombrie 2013 până în iulie 2014, trei mari bănci olandeze au depus plângeri la poliție pentru presupuse infracțiuni comise prin intermediul programelor malware bancare. Criminalii au spart mai multe site-uri destul de cunoscute și au instalat așa-numitul program malițios „Rovnix” pe aceste site-uri.

Atunci când persoanele vizitau aceste pagini

web, calculatoarele acestora erau infectate iar programul malițios era instalat neobservat. De îndată ce pe calculatorul infectat era folosit serviciul „online banking”, malware-ul declanșa o serie de evenimente, prin intermediul cărora infractorii obțineau acces la datele bancare ale victimei, efectuând transferuri bănești din contul victimelor în conturile cărăușilor de bani.

Curtea a reținut că datorită eforturilor băncilor și ale clienților acestora de a opri, întrerupe sau anula tranzacțiile cu mijloace financiare, un număr mare dintre tranzacțiile frauduloase în cauză nu au avut succes. În astfel de cazuri, infracțiunea urma să fie calificată drept tentativă de furt. În cazul în care transferul de bani a avut succes, instanța a calificat infracțiunea drept furt, indiferent dacă banii au fost sau nu trași din cont sau transferați într-un alt cont bancar.

Probele au arătat că acuzatul s-a implicat intens în obținerea numelor și numerelor de cont bancar, deținea carduri bancare ale terților și s-a prezentat ca altcineva în comunicarea sa cu băncile. În consecință, el a avut acces și la banii care au intrat în conturile afectate. S-a stabilit că învinuitul cunoștea că banii erau transferați în conturile cărăușilor de bani și că au fost utilizate programe malware pentru a transfera ilegal bani din conturile victimelor. În consecință, instanța a reținut acuzatul vinovat de tentativă de furt și furt.

Învinuitul a fost considerat că a îndeplinit un rol de coordonator în activitățile infracționale și a fost acuzat de:

- furt/ tentativă de furt;
- spălarea banilor;
- participarea la o organizație criminală, al cărei scop era săvârșirea de infracțiuni, mai precis:
 - producerea și/sau distribuția de programe malițioase bancare;
 - intruziunea calculatorului;
 - furt;
 - dezactivarea intenționată a unui dispozitiv computerizat sau a unui sistem de telecomunicații;
 - spălarea repetată a banilor.

În continuare, Curtea a trebuit să ia în considerare participarea într-o organizație criminală, ceea ce este specific infracțiunilor cibernetice comise prin utilizarea programelor malițioase. Simpla cooperare între făptuitori nu a fost suficientă pentru a fi calificată drept organizație criminală. În plus, autorii trebuie să se simtă legați de organizație și să contribuie la atingerea obiectivului organizațional. În acest caz, succesiunea de acțiuni necesare obținerii banilor, de la dezvoltarea malware-ului până la retragerea banilor, a fost foarte comple-

xă. Totodată, a fost nevoie de coordonarea fiecărei activități desfășurate, astfel încât doar un grup de persoane, eventual împărțit pe mai multe niveluri, să poată realiza implementarea deplină a actelor necesare. Prin urmare, au fost îndeplinite cerințele unei organizații criminale. În ceea ce privește învinutul, din probe a reieșit că acesta a participat la activități care erau direct legate de realizarea obiectivului organizației criminale, fiind condamnat la 24 de luni de închisoare” [4, p. 21-23].

De menționat faptul că conform art. 6, paragraf. 1, lit. a) a Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică semnată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 și ratificată prin Legea nr. 6 din 02.02.2009, pe lângă modalitățile faptice exclusiv enumerate de producere, comercializare și import, mai observăm încă două modalități și anume de distribuire și de obținere pentru utilizare [5].

Aceste două modalități faptice sunt incriminate în majoritatea codurilor penale europene, în comparație cu art. 260 Cod penal al RM

În ceea ce privește „obținere pentru utilizare”, ca practică judiciară avem cazul cu nr. 2K-188-489/2015 al Lituaniei, unde „inculpatul comisesse atacuri DDoS pe mai multe site-uri web (lituanieni), folosind software-ul din posesia sa. Cazul se referă la recursul depus la Curtea Supremă a Lituaniei. Una dintre principalele temeuri de urmărire penală a fost articolul 1982 alineatul (1) din Codul penal al Lituaniei, care interzice manipularea ilegală a instalărilor, software-ului, parolelor, codurilor de conectare și a altor date, precum și achiziționarea sau deținerea programului software destinat săvârșirii infracțiunii penale, adoptat în conformitate cu Decizia 2005/222/JAI a Consiliului. Întrucât software-ul și alte mijloace electronice pot avea atât scopuri penale, cât și legitime (cu dublă utilizare), Curtea Supremă a afirmat că este necesară stabilirea unei intenții directe de a utiliza astfel de instrumente pentru săvârșirea de infracțiuni. În acest sens, Curtea a anulat decizia atacată și a arătat că, deși software-ul achiziționat de pârâtă ar fi putut fi utilizat în mod legitim – adică pentru a testa fiabilitatea unui sistem – acesta a fost totuși folosit penal, deoarece a fost achiziționat și păstrat pentru a accesa ilegal site-uri web.

În contextul celor expuse, Curtea a respins un argument invocat de apărare în legătură cu competența primei instanțe. Apărarea a susținut că, deoarece pagubele au avut loc în Suedia, unde sunt localizate serverele, instanțele lituaniei nu aveau competență. Cu toate acestea, Curtea Supremă a respins argumentul rememorând Decizia-cadru 2005/222/JAI [7], care conferă competență statului

membru în care infracțiunea a fost săvârșită în totalitate sau în parte. Acestea includ cazurile în care infractorul este prezent fizic pe teritoriul său și, indiferent dacă atacul este sau nu împotriva unui sistem informatic situat pe teritoriul său. Întrucât atacul a fost comis în Lituania, Curtea de Primă Instanță avea competența de a judeca cazul” [6, p. 31].

Practica instanțelor judecătorești internaționale ne demonstrează că, chiar dacă unele infracțiuni sunt interpretabile, instanța trebuie să ofere răspunsuri punctuale și argumentate, care pot fi utilizate ca o experiență atât la nivel național cât și internațional.

Referințe bibliografice:

1. Decizia primei instanțe a Tribunalului din Rotterdam, Țările de Jos, în cazul cu nr. 10/960260-16, Cybercrime Judicial Monitor 3, Decembrie 2017, p. 17-19. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2017_12_cjm_3_en.pdf (Accesat la 15.01.2022).
2. Decizia Tribunalul Penal Central al Marii Britanii din 25.04.2017, Cybercrime Judicial Monitor 3, Decembrie 2017, p. 30. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2017_12_cjm_3_en.pdf (Accesat la 15.01.2022).
3. Securitatea cibernetică: în ce fel combate UE amenințările cibernetice <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/cybersecurity/> (Accesat la 05.01.2022).
4. Decizia primei instanțe a Tribunalului din Zeeland-West-Brabant, Țările de Jos, din 29.06.2016, în cazul cu nr. 02/820936-14, Cybercrime Judicial Monitor 2, Noiembrie 2016, p. 21-23. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2016_11_cjm_2_en.pdf (Accesat la 15.01.2022).
5. Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, semnată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 și ratificată prin Legea RM nr. 6 din 02.02.2009, în vigoare din 01.09.2009.
6. Decizia Curții Supreme a Lituaniei din 12.05.2015, în cazul cu nr. 2K-188-489/2015, Cybercrime Judicial Monitor 2, Noiembrie 2016, p. 31. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2016_11_cjm_2_en.pdf (Accesat la 15.01.2022).
7. Decizia-cadru 2005/222/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind atacurile împotriva sistemelor informatice, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005F0222&from=EN> (Accesat la 15.01.2022).

OBIECTUL INFRAȚIUNII DE ÎMBOGĂȚIRE ILICITĂ

Victor NEDELICIUC,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

„Contracurarea fenomenului de îmbogățire ilicită – un prim pas în lupta cu corupția la nivel înalt”.

Pe parcursul ultimilor douăzeci de ani, s-a conturat o relație strânsă între corupție și democrațiile neconsolidate. Corupția micșorează veniturile la buget, crește costurile de operare a administrației, crește cheltuielile guvernului destinate salariilor și reduce cheltuielile de funcționare și întreținere. Totodată, corupția diminuează încrederea populației în instituțiile guvernamentale, un factor esențial în cadrul procesului de tranziție către democrație, astfel atentând la relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care reprezintă obiectul juridic special al infracțiunilor din capitolul XV din Codul penal și anume „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică”.

Prin Legea nr. 158 din 6 iulie 2007, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004 [1].

Această convenție a avut ca justificare inclusiv faptul că *dobândirea ilicită a bogățiilor personale poate fi îndeosebi dăunătoare statelor democratice, economiilor naționale și statului de drept*, fapt reflectat în art. 20 al Convenției [2].

Prin ratificarea Convenției ONU împotriva corupției, Republica Moldova a acceptat să analizeze serios posibilitatea de a incrimina îmbogățirea ilicită – definită ca fiind deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit. Obligația internațională care Republica Moldova și-a asumat-o constă în a depune eforturi reale pentru a determina dacă dobândirea ilicită a averilor este compatibilă cu sistemul său juridic.

În anul 2013, anume acest fapt a determinat adoptarea Legii nr. 326 din 23 decembrie 2013 [3], privind completarea Codului penal al RM cu art. 330² – *îmbogățirea ilicită* [4], precum și comple-

terea normativului penal cu alte reglementări de resort, care au rezultat din dispozițiile Convenției ONU împotriva corupției.

La temelia includerii art. 330² în Codul penal al RM, după cum este vizat de nota informativă la proiectul legii de adoptare a acestei norme, au stat anumite reglementări de ordin internațional și european, precum și legislațiile penale ale unor state preponderent din America Latină și Europa, precum Argentina, Ecuador, El Salvador, Paraguay, Peru, Venezuela, Hong Kong etc., la nivel european o asemenea componență de infracțiune se regăsește doar în legislația Ucrainei și Lituaniei [5].

Se arată în Nota informativă – pe marginea proiectului legii a fost menționat că *îmbogățirea ilicită*, după cum este definită în proiectul de lege, ar lăsa sarcina probei pe deplin la discreția urmăririi penale. Astfel, gradul de cercetare și investigare a problematicii complexe legate de îmbogățirea ilicită este redus în limite.

Potrivit art. 51 Cod penal al RM, temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar *componența infracțiunii*, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale. Răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală.

Includerea unei norme în legea penală este ca urmare a necesității de a proteja un interes social. Astfel, în toate infracțiunile vom găsi un interes ocrotit în general, de care norma incriminatoare s-a preocupat în mod indirect și un interes ocrotit în special, de care norma incriminatoare s-a preocupat direct.

Pornind în analiza noastră de la general spre particular, menționăm că **obiectul juridic general** al tuturor infracțiunilor, prevăzute de partea specială a Codului penal, este reprezentat de relațiile sociale cu privire la valorile sociale enunțate în alin. (1) art. 2 CP RM: „persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. Așadar, ordinea de drept este acel interes

ocrotit în general, de care oricare normă incriminatoare din partea specială a Codului penal se preocupă în mod indirect. Sintagma de încheiere „precum și întreaga ordine de drept” din alin. (1) art. 2 CP RM indică asupra faptului că nu toate valorile sociale fundamentale, ocrotite de legea penală, sunt nominalizate expres în această normă [6].

Printre valorile sociale fundamentale, care nu sunt specificate expres în alin. (1) art. 2 CP RM, se numără cele care reprezintă obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 330² Cod penal. Din denumirea capitolului XV vizat, putem deduce că obiectul juridic generic al acestor infracțiuni (și al tuturor celorlalte infracțiuni prevăzute de capitolul respectiv) îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică.

Astfel, activitatea în sfera publică este exercitată de autoritățile publice care intervin ca exponenți ai puterii executive în stat și autoritatea publică fiind acel tip al autorității sociale, care se distinge prin capacitatea de a exercita competențe din numele statului sau al unei unități administrative-teritoriale. Încălcarea autorității organelor statului subminează încrederea de care aceste organe trebuie să se bucure, slăbește capacitatea de acționare a acestor organe, diminuează credibilitatea de care trebuie să se bucure în fața cetățenilor acțiunile acestor organe.

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 330² Cod penal, ne vom referi la aspectele tehnico-legislative ale dispozițiilor articolului în cauză, fiind necesar să stabilim care sunt aceste infracțiuni.

În art. 330² al Codului Penal al Republicii Moldova, sub denumirea de „îmbogățire ilicită”, sunt reunite două variante-tip de infracțiuni. Prima variantă-tip, specificată la alin. (1) art. 330² Cod penal, constă în deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Respectiv, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune prevăzută de alin. (2) art. 330² Cod penal se exprimă în deținerea de către o persoană cu funcție de demnitate publică, personal sau prin terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat în baza investigațiilor, că acestea nu erau cu puțință să fie obținute licit. În primul și în al doilea caz pedepsele prevăzute diferă, prima variantă tip fiind o infracțiune gravă, iar a doua variantă tip fiind considerată ca o infracțiune deosebit de gravă.

Analizând componența infracțiunii de îmbogățire ilicită, vedem că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 330² Cod penal al RM îl constituie relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică.

Într-un final, putem conchide următoarea definiție: obiectul juridic special al infracțiunilor legate de îmbogățire ilicită îl formează relațiile sociale care apar și se dezvoltă în legătură cu buna exercitare a activității de serviciu în sfera publică, care presupune respectarea de către persoanele publice, persoanele publice străine, funcționarii internaționali și persoanele cu funcție de demnitate publică a obligației de a nu deține bunuri obținute ilicit a căror valoare depășește substanțial mijloacele dobândite legal [7].

Pentru a contura **obiectul material** al infracțiunii date, este necesar de făcut o analiză a laturii obiective, în vederea constatării caracteristicilor obiectului material.

Conform art. 330² din Codul penal, este pusă răspunderii penale și sancționată pe această cale infracțiunea de **îmbogățire ilicită**, incriminată normativ unei *persoane cu funcție de răspundere, persoane publice*, în contextul art. 330² alin. (1) Cod penal al RM și unei *persoane cu funcție de demnitate publică*, potrivit art. 330² alin. (2) Cod penal al RM, dacă **deține**, personal sau prin intermediul unor terți, bunuri în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că aceste bunuri nu aveau cum să fie obținute licit.

Rezultă că **obiectul material** al infracțiunii date îl reprezintă bunurile. În vederea interpretării noțiunii de „bunuri”, ne putem conduce de definiția formulată la lit. d) art. 2 al Convenției ONU împotriva corupției, precum și în art. 132¹ Cod penal al RM, în urma fuzionării cărora putem defini bunurile în felul următor: mijloace financiare, orice categorie de valori (active), corporale sau incorporale, mobile ori imobile, tangibile sau intangibile, ori actele sau alte instrumente juridice sub orice formă, inclusiv format electronic sau digital sau documentele, care atestă un titlu ori un drept, inclusiv orice cotă (interes) cu privire la aceste valori (active).

Însă nu toate bunurile pot fi ca obiect material al infracțiunilor specificate la art. 330² CP RM. Aceste bunuri trebuie să îndeplinească cumulativ două condiții: a) valoarea lor să depășească substanțial mijloacele dobândite legal; b) în baza probelor, să fie constatat că ele nu aveau cum să fie obținute licit.

De menționat că lipsa oricăreia din cele două condiții, ce caracterizează respectivul obiect, are ca efect lipsa componenței de infracțiune prevă-

zute la această normă, la fel, aceste variante-tip de infracțiuni nu au victimă, fiind specifice la acest capitol.

Astfel, analizând întreg elementul material al infracțiunii date, este nevoie de scos în evidență însăși sensul concret a expresiilor utilizate în dispoziția normei.

În sens gramatical al termenului de **îmbogățire** se evidențiază o *acțiune de a se îmbogăți și rezultatul ei* [8]. **A se îmbogăți** presupune a *deveni sau a face să devină bogat; a se înavuți; a se înstări* [8]; *a agonisi bani mulți sau bunuri numeroase, a acumula bogății, a acumula în cantități mari bunuri materiale sau spirituale* [9].

Interpretarea textuală a termenului „**a deține**” pune în vedere următorul sens: *a avea în stăpânire sau în păstrare un bun material, a dispune de, a poseda* [8]; *a avea în păstrare un bun material (fără a fi numaidcât proprietarul lui); a avea în posesiune un lucru, a stăpâni* [9].

Includerea în acțiune normativă a infracțiunii cu denumirea marginală de *îmbogățire ilicită*, pe de o parte, cu elementul material al infracțiunii în cauză – *deținerea*, pune în seamă anumite incoerențe tehnice. Este evident că, pe baza deținerii unor bunuri, persoana se poate îmbogăți, însă această deținere a bunurilor nu constituie însăși o îmbogățire ilicită [10].

Această dificultate rezultă mai cu seamă din ipoteza precum că acțiunea de deținere are un caracter continuu, iar momentul de consumare a unei acțiuni continue este reglementat expres de lege. În baza art. 29 alin. (2) Cod penal al RM, *infracțiunea continuă se consumă din momentul încetării activității infracționale sau datorită survenirii unor evenimente care împiedică această activitate*. În cazul normativului penal al Republicii Moldova, elementul material al infracțiunii de îmbogățire ilicită este doar formulat printr-o acțiune unică continuă – **deținerea** [10];

Reieșind din cele expuse mai sus, urmează să se detalieze condiția de incriminare a infracțiunii prevăzute de art. 330² Cod penal al RM, și anume că *mijloacele dobândite, care, în baza probelor, nu aveau cum să fie obținute licit*; adică se merge pe ideea verificării mijloacelor prezumate a fi obținute licit, dar nu se cunoaște în fapt dacă ele sunt obținute licit sau ilicit.

În concluzie, legiuitorul din Republica Moldova, deși a adoptat o normă care vizează infracțiunea de îmbogățire ilicită, a deviat de la conținutul normativ care a fundamentat răspunderea penală pentru această infracțiune, precum și nu a descris în volum deplin conținutul elementului material al acestei infracțiuni. Pe baza deținerii unor bunuri,

persoana se poate îmbogăți, însă această deținere a bunurilor nu constituie o îmbogățire ilicită. Aceste soluții de tehnică legislativă adoptate pot pune în seamă o lipsă de eficiență aplicativă a normei care vizează răspunderea penală pentru infracțiunea de îmbogățire ilicită.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr. 158 din 6 iulie 2007 privind ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 20.07.2007, nr. 103-106, art. 451.
2. United Nations Convention against Corruption, Mérida and New York, 09 December 2003.
3. Legea nr. 325 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial din 25.02.2014, nr. 47-48 art. 92.
4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002.
5. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, ulterior adoptată cu nr. 326 din 23.12.2013.
6. http://www.justice.gov.md/public/files/trans-parenta_in_procesul_decizional/NL_L_mod_AL_antiruptie_07-10-2013.pdf.
7. Pavliuc G. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 349 din Codul penal. Doctorand, USPEE „Constantin Stere”. Chișinău.
8. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Obiectul%20juridic%20generic%20si%20obiectul%20juridic%20special%20al%20infracțiunilor%20prevazute%20la%20art.349%20din%20codul%20penal.pdf.
9. Vîrlan P. Îmbogățirea ilicită: aspecte teoretico-practice. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național”, 01-02 octombrie 2019, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.
10. <https://juridicemoldova.md/7044/imbogati-rea-ilicita-aspecte-teoretico-practice.html>.
11. Dicționar Explicativ al Limbii Române. Ediția a II-a. Conducătorii ediției: Coteanu I., Seche L., Seche M. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1194 p.
12. DEX online. <https://dexonline.ro/definitie/de%C8%9Bine>.
13. Ion Crudu. Elementul material al infracțiunii de îmbogățire ilicită. Analiză comparativă. În: Revista „Legea și Viața”, decembrie 2017, CZU 343.352.

ASPECTELE GESTIONĂRII DEȘEURILOR MEDICALE GENERATE DE PANDEMIA COVID-19

Mihaela PASCAL,

*doctorandă, asistent universitar Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
cercetător științific, Institutul de Resurse și Analize Juridice*

Doina ROTARI,

*doctorandă Universitatea Agrară de Stat din Moldova
cercetător științific, Institutul Științifico-Practic de Biotehnologii
în Zootehnie și Medicină Veterinară*

Protecția mediului este o problemă a tuturor, este problema redresării, conservării și ocrotirii mediului în scopul restrângerii și eliminării surselelor de poluare, în cadrul dezvoltării armonioase a societății.

Alături de celelalte tipuri de deșeuri, deșeurile medicale reprezintă o mare problemă atunci când nu sunt gestionate în spiritul acquis-ului comunitar. Dacă ajung să fie eliminate împreună cu deșeurile de tip menajer sau deversate în rețeaua de canalizare, potențialul de transmitere al bolilor contagioase este foarte mare în acest caz.

Cel mai cuprinzător acord internațional de mediu privind deșeurile periculoase, precum și alte deșeuri, care are drept scop protecția sănătății publice și a mediului, este Convenția de la Basel privind controlul transportului transfrontalier al deșeurilor periculoase și a eliminării acestora, la care Republica Moldova a devenit parte la 2 iulie 1998, în baza Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova nr. 1599-XIII din 10 martie 1998 privind aderarea Republicii Moldova la această Convenție.

În Republica Moldova, cadrul juridic și instituțional al gestionării deșeurilor este prevăzut de Legea nr. 209/2016 privind deșeurile care reglementează evidența și gestiunea deșeurilor și stabilește măsurile cu caracter obligatoriu pentru protecția mediului și a sănătății populației, prin acțiuni de eficientizare a folosirii resurselor, dar și de prevenire sau reducere a efectelor adverse generate de producerea deșeurilor. Textul acestui act normativ are la bază principiile dezvoltării durabile care îmbină în mod armonios dezvoltarea economică, protecția mediului și ocrotirea sănătății publice [4].

Cadrul normativ național privind domeniul

gestionării deșeurilor cuprinde următoarele acte normative:

➤ Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată conform Hotărârii Guvernului nr. 248 din 10.04.2013;

➤ Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 459-471, art. 916 din 23.12.2016, în vigoare din 23.12.2017;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 696/2018 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, publicată în Monitorul Oficial nr. 295-308 art. 835, în vigoare din 10.08.2018;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 5 din 14.12.2001 privind aprobarea și implementarea „Regulamentului privind gestionarea deșeurilor medicale”, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13-15, art. 29 în vigoare din 24.01.2002;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 637/2003 privind controlul transportării transfrontaliere a deșeurilor și eliminării acestora, publicată în Monitorul Oficial nr. 99-103, art. 676, în vigoare din 06.06.2003;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 99 din 30.01.2018 pentru aprobarea Listei deșeurilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 33-39 art. 115, în vigoare din 02.02.2018;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 589 din 24 iulie 2017 privind aprobarea Regulamentului transporturilor rutiere de mărfuri periculoase, publicată în Monitorul Oficial nr. 277-288 art. 706, în vigoare din 04.08.2017;

➤ Hotărârea Guvernului nr. 501 din

29.05.2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea evidenței și transmiterea datelor și informațiilor despre deșeuri și gestionarea acestora, publicat în Monitorul Oficial nr. 176-180 art. 552, în vigoare din 01.06.2018;

➤ Ordinul nr. 1346 din 26.11.2018 cu privire la aprobarea listei de verificare nr. 1.2/ANSP aplicate în cadrul controlului de Stat asupra activității de întreprinzător privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 513-525, art. 1846, în vigoare din 28.12.2018 [3].

Potrivit Hotărârii de Guvern nr. 693 din 11.07.2018 privind aprobarea Regulamentului sanitar de gestionare a deșeurilor rezultate din activitatea medicală, „Ministerul Sănătății, prin intermediul Agenției Naționale pentru Sănătate Publică, va efectua monitorizarea departamentală a sistemului de gestionare a deșeurilor rezultate din activitatea medicală.

La momentul actual, în Republica Moldova, măsurile de prevenire, protecție și, totodată, de combatere a pandemiei generează diverse tipuri de deșeuri medicale, cum ar fi: echipamentele de protecție infectate, precum mănușile, măștile, ochelarii, vizierele de protecție folosite, reprezintă una dintre problemele principale de gestionare cu care se confruntă țările în acțiunile lor de combatere a poluării [7].

Pe parcursul ultimilor 5 ani, în Republica Moldova se colectează anual câte 3 milioane m³ de deșeuri. Două treimi din întreaga cantitate sunt deșeuri colectate de la cetățeni, și mai mult de jumătate sunt din municipiul Chișinău. Printre deșeuri sunt și produse periculoase, cum ar fi cele provenite din activitatea medicală care pot conține elemente infecțioase, provenite de la pacienți contagioși sau din laboratoare medicale. Instrumentarul face și el parte din categoria deșeurilor medicale periculoase, provocând traume sau infectări. La fel, deșeurile farmaceutice expirate sau care nu pot fi utilizate din alte motive pot provoca intoxicații. Deșeuri deosebit de periculoase sunt cele care conțin chimicale și cele care au o concentrație înaltă de metale grele, cum ar fi sticlele de aerosol, termometrele, dispozitivele de măsurare a presiunii sângelui, soluțiile de fixare și dezvoltare, utilizate la radiografii, se arată în „Planul Național de Acțiuni privind Gestionarea Deșeurilor Activității Medicale”, realizat de Organizația Mondială a Sănătății [5].

Conform Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, fiecare producător de deșeuri este responsabil de gestionarea deșeurilor în siguranță, de colectarea separată și împachetarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, de stocarea temporară și transportarea în condiții sigure a deșeurilor, tratarea și eliminarea finală. În același timp, producătorul de deșeuri medicale este obligat să ducă o evidență a datelor și informațiilor privind deșeurile produse și gestionarea acestora, educarea și formarea personalului.

Cu toate acestea, în Republica Moldova, problema deșeurilor medicale încă nu a ajuns pe ordinea de zi. Nu există statistici în acest sens, iar problema păleşte pe fondul cifrelor alarmante ale cazurilor de îmbolnăvire. Totodată, unii ecologiști atenționează că Moldova nu are la moment soluții pentru această problemă. Probabil nu e departe momentul când pe crengile copacilor și pe dealuri vor flutura, pe lângă „tradiționalele” pungi de plastic, și măștile aruncate la gunoiști [1].

Din informația publică la care oferă acces instituțiile statului, nu putem deduce statistici privind cantitatea de deșeuri medicale generată în Republica Moldova. În acest sens, PP Ziarul de gardă SRL a realizat o investigație jurnalistică în anul 2021, în care a scos în evidență principalele probleme cu care se confruntă sistemul: lipsa datelor și lipsa cooperării între autorități. De asemenea, conform informațiilor prezentate în investigație, se atestă că în pandemie, la Spitalul „Toma Ciorbă” a crescut cantitatea de deșeuri medicale, respectiv dacă până la apariția noului coronavirus, în 2019, de exemplu, au avut 1500 de kg de deșeuri medicale rezultate din activitatea medicală, atunci în 2020, din cauza pandemiei de COVID-19, cantitatea de deșeuri generată este de peste 9300 de kg. Creșterea cantității de deșeuri a dus și la creșterea costurilor pentru evacuare, dat fiind faptul că acest serviciu se achită per cantitate, dar și din cauza faptului că deșeurile necesită ambalaje speciale, care reprezintă cheltuieli semnificative pentru spitale [5].

Tergiversarea implementării unui sistem de management al deșeurilor medicale va genera o serie de costuri, mai ales în plan socio-economic, și respectiv este imperios de a promova o nouă abordare în privința finanțării sistemului de management al deșeurilor rezultate din activități medicale.

În această ordine de idei, în vederea stopării

timpurii și operative a răspândirii COVID-19, dar și în vederea gestionării corespunzătoare a deșeurilor medicale, este necesar ca instituțiile statului să întreprindă un șir de măsuri îndreptate spre realizarea unui management de succes al deșeurilor medicale generate de epidemia COVID-19, dar și pentru a asigura o gestionare eficientă a deșeurilor medicale asociate cu coronavirusul de tip nou, cât și pentru a minimiza riscurile ulterioare de infectare.

Referințe bibliografice:

1. Starea mediului în Republica Moldova 2015-2018, raport realizat de Agenția de mediu, Chișinău, 2020.
2. Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: MO al RM, nr. 104-109, art. 328 din 06.05.2014.
3. Gaibu S., Cantaragiu I., Gumene V., Coșeru I. Implementarea mecanismelor de responsabilitate extinsă a producătorilor pentru asigurarea reciclării deșeurilor. Chișinău, 2020.
4. Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. În: MO al RM, nr. 459-471, art. 916 din 23.12.2016.
5. Gestionarea deșeurilor – o problemă vizibilă pentru Moldova. Articol realizat în cadrul Proiectului „Statistica deșeurilor – facilitator-cheie pentru economia circulară” finanțat de Agenția Austriacă pentru Dezvoltare, din fondurile Cooperării Austriece pentru Dezvoltare.
6. Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: MO al RM, nr. 104-109, art. 328 din 06.05.2014.
7. Revista Sănătatea, disponibilă pe: <http://sanatateinfo.md/News/Item/9498>;
8. Hotărârea Guvernului nr. 696 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală. În: MO al RM, nr. 295-308, art. 835 din 10.08.2018.
9. Proiectul Băncii Mondiale „Răspuns de urgență la COVID-19 în Republica Moldova”.
10. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. În: Monitorul Oficial al R. Moldova, 30.10.1993, nr. 10, art. 283.
11. Legea nr. 89 din 11.06.2020 pentru ratificarea Contractului de finanțare dintre Republica Moldova și Banca Europeană de Investiții privind implementarea Proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova”. În: MO al RM, nr. 180-187 art. 343 din 17.07.2020.
12. Hotărârea Guvernului nr. 99 din 30.01.2018 pentru aprobarea Listei deșeurilor. În: MO al RM, nr. 33-39, art. 115 din 02.02.2018.
13. Hotărârea de Guvern nr. 561 din 31.07.2020 pentru aprobarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje. În: MO al RM, nr. 212-220, art. 743 din 21.08.2020.

**ASPECTE PROCESUALE PRIVIND RECUZAREA EXPERTULUI JUDICIAR
ÎN FAZA DE JUDECATĂ**

Artiom PILAT,
doctorand,

*asistent universitar al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Prin ratificarea Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Republica Moldova și-a asumat o obligație pozitivă de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor care se află în jurisdicția sa.

Curtea Europeană a statuat în sensul că responsabilitatea unui stat pe temeiul Convenției poate să fie angajată pentru actele tuturor organelor, agenților sau funcționarilor săi, cu motivarea că, așa după cum se admite în general în dreptul internațional, nu interesează rangul acestora, pentru că actele persoanelor ce acționează în cadrul funcțiilor lor oficiale sunt, în orice caz, imputabile statului căruia ele aparțin, în special obligațiile care incumbă statelor pe temeiul Convenției pot să fie încălcate de persoane care exercită funcții oficiale ce le-au fost încredințate [4].

Dreptul la apărare a bănuیتului, învinuitului sau a inculpatului ca o parte inherentă a dreptului persoanei la un proces echitabil reprezintă totalitatea prerogativelor și a posibilităților pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Atunci când persoana nu are posibilitatea de a-și prezenta probele și de a-și demonstra nevinovăția, ea nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa, așa cum garantează articolul 26 din Constituție [9].

Curtea Constituțională notează că o problemă distinctă în contextul asigurării dreptului la apărare al acuzatului ține de accesul acestuia la toate probele care au legătură cu dosarul pentru a-și realiza dreptul la apărare, însă în unele situații statul ar avea dreptul de a nu divulga unele elemente, garantând astfel respectarea altui drept fundamental, e.g., dreptul la viața privată. Ponderea drepturilor concurente se stabilește prin punerea lor în balanță de către instanțele de drept comun, în funcție de

circumstanțele fiecărui caz particular [7].

La fel, în cauza Bykov c. Rusiei, Curtea Europeană a menționat că pentru a se stabili dacă procedura în ansamblu a fost echitabilă, este necesar să se determine dacă a fost respectat dreptul la apărare. În special, trebuie verificat dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune folosirii acestora. Totodată, trebuie să se ia în considerare calitatea probelor, inclusiv să se clarifice dacă circumstanțele în care au fost obținute pun la îndoială credibilitatea sau exactitatea lor [1].

Cu privire la dreptul la recuzare a unor participanți la proces s-a expus Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Micallef c. Maltei. Conform legislației Maltei, nu este posibil de a cere recuzarea judecătorului dacă el este unchiul avocatului. Curtea consideră că problema unei pretense deficiențe în legislația relevantă care făcea imposibilă recuzarea unui judecător în baza faptului că avocatul care pledează în fața sa este nepotul acestuia sau că problema în litigiu are legătură cu conduita fratelui acestuia ridică probleme legate de administrarea echitabilă a justiției și, în consecință, reprezintă o problemă importantă de interes general [2].

Imparțialitatea expertului judiciar reprezintă un element-cheie al obiectivității concluziilor expertului judiciar. Cu privire la imparțialitatea expertului judiciar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus în cauza Lind Eggertsdottir c. Islandei, reclamanta a depus plângere împotriva instituției medicale în privința acordării asistenței medicale necalitative. Plângerea depusă de către reclamantă era soluționată de către Agenția de expertiză judiciară islandeză, a cărei angajați erau și angajați în cadrul instituției medicale împotriva căreia era depusă plângerea. Curtea Europeană, examinând circumstanțele cauzei, a constatat încălcarea art. 6 din

Convenție, deoarece angajaților Agenției de expertiză judiciară li s-a pus în sarcină să evalueze profesionalismul colegilor săi [3].

De facto, informarea inculpatului cu privire la instituția expertizei și numele expertului judiciar oferă posibilitatea acestuia de a cere recuzarea acestuia.

Însă, pentru a cere recuzarea expertului judiciar, instanța de judecată trebuie să comunice părților date despre expertul judiciar care va efectua cercetarea. Dar nu este clar care informație despre expert judiciar va fi comunicată părților.

În acest sens, menționăm opinia autorului Ia. Paliashvili, care afirmă că nu este suficient ca părților să le fie adusă la cunoștință doar identitatea și competența expertului judiciar, dar și informația cu privire la locul de muncă al acestuia, funcția acestuia, gradul special, titlul științific, studiile [12, p. 73].

Necomunicarea părților a datelor despre expertul judiciar, ca urmare, a determinat efectuarea expertizei judiciare fonoscopice de către persoana care nici nu cunoaște limba vorbită în înregistrările audio dar în baza acestor înregistrări audio trebuia să identifice persoana. Prin urmare, în cauza Mirilashvili c. Federației Ruse, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că în faza de urmărire penală a fost dispusă efectuarea expertizei judiciare fonoscopice în comisie. Grupei, formate din trei experți judicari, i-a fost pusă la dispoziție mostrele vocii în limba rusă ale reclamantului. Experții au cercetat înregistrările audio în care au fost înregistrate discuții în limba georgiană. Doi din cei trei experți incluși în comisie, care nu cunoșteau limba georgiană au constatat că vocea îi aparține reclamantului, la rândul său, expertul judiciar, vorbitor de limba georgiană inclus în comisia de experți, a concluzionat că vocea nu îi aparține reclamantului.

Susținem părerea că instanța de judecată era obligată să comunice părților despre faptul că doi din cei trei experți judicari incluși în comisia de experți nu cunoșteau limba de comunicare după care a fost identificată persoana.

În practica judiciară națională, organele competente au comunicat părților informația despre expert judiciar în urma efectuării cercetării. În cauza penală 202008041, la 12 octombrie 2020, a fost dispusă expertiza medico-legală, în aceeași zi, apărătorul semnat procesul-verbal de notificare privind dispunerea expertizei medico-legale în sarcina

CML. În procesul-verbal, apărătorul, cât și bănuitul M.V. au solicitat punerea la dispoziția expertului a actelor medicale suplimentare cu caracter primar care au stat la baza Raportului de expertiză extra-judiciară nr. 202002P258 din 1 septembrie 2020, precum și numirea unui expert independent, conform art. 145 CPP, dar nu au primit nici un răspuns conform art. 246 CPP. Raportul de expertiză judiciară nr. 202002D1886 din 20 octombrie a fost adus la cunoștință părților la 6 noiembrie 2020, fiind perfectat și procesul-verbal corespunzător în care este indicat că părțile au dreptul să ceară recuzarea expertului (*post factum*) [11]. Deci, la dispunerea și efectuarea expertizei judiciare în cauză nu fost asigurată respectarea drepturilor bănuितului – de a solicita punerea la dispoziția expertului, de a recuza expertul, de a propune un expert pentru efectuarea expertizei, în consecință fiind îngrădit iremediabil dreptul la apărare.

Normele de procedură penală precum și Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar doar superficial creează o imagine a echității și transparenței procesului de dispunere a expertizei judiciare, dar analizând mai în detaliu aceste norme, au fost identificate o serie de neclarități care nu permit organelor competente să acționeze în spiritul transparenței și obiectivității procesului de cercetare cu aplicarea cunoștințelor speciale de către experți judicari.

Elementul-cheie în cazul informării părților despre dispunerea expertizei judiciare, pe care codul de procedură penală precum și Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar l-a omis, constituie termenul când părțile la proces vor fi informate referitor la dispunerea expertizei judiciare. Într-un exemplu menționat supra, am constatat că părții apărării i s-a comunicat despre dreptul de recuzare după ce expertiza judiciară a fost deja realizată.

În acest sens, menționăm Decizia Curții Constituționale a României care reiterează că procesul penal implică desfășurarea unei activități compuse dintr-o succesiune de acte reglementate de legea de procedură penală, activitatea care impune ca, în disciplinarea actelor procesuale și procedurale, să se țină cont și de timp [5]. De aceea, printre condițiile cerute de lege pentru ca un act procesual sau procedura să fie valabil, se numără și condiția privind timpul în care trebuie să fie realizat actul.

Astfel, intervalul de timp înăuntrul căruia sau până la care pot ori trebuie îndeplinite anumite activități sau acte în cadrul procesului penal trebuie fixat astfel încât procesul să păstreze în desfășurarea sa un ritm accelerat, fără însă să se împiedice aflarea adevărului sau respectarea drepturilor părților [6, p. 719].

Codul de procedură penală, în art. 145, indică doar faptul că organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată, în cazul în care dispune efectuarea expertizei judiciare, informează în scris părțile despre obiectul expertizei judiciare și întrebările la care trebuie să dea răspunsuri expertul și le explică părților că au dreptul de a face observații cu privire la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor, precum și dreptul de a cere numirea a câte un expert recomandat de fiecare dintre ele pentru a participa la efectuarea expertizei judiciare. La rândul său, Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar prevede că în cazul în care expertul judiciar sau experții judiciari din componența comisiei nu sunt nominalizați în conținutul actului de dispunere a expertizei judiciare, conducătorul instituției publice de expertiză judiciară numește un expert anume sau o comisie de experți în sarcina cărora se pune efectuarea expertizei judiciare solicitate. Însă, dacă experții nu sunt menționați în actul de dispunere a expertizei judiciare, conducătorul instituției publice de expertiză judiciară are dreptul să delege șefilor subdiviziunilor de expertiză responsabilitatea de numire a expertului sau a comisiei de experți, iar șefii respectivi au obligația să numească, în termen de 2 zile lucrătoare, expertul sau comisia de experți în sarcina cărora se pune efectuarea expertizei dispuse [10].

Analizând prevederile menționate supra, nu este clar cum se va cere recuzarea expertului judiciar, dacă la momentul dispunerii expertizei judiciare însuși ordonatorul nu cunoaște cine va efectua expertiza judiciară, deoarece experții vor fi numiți numai după ce actul de dispunere a expertizei judiciare va parveni în instituția de expertiză judiciară.

În sesizarea Curții Constituționale nr. 21g, menționată anterior, părții apărării i-a fost comunicată informația despre expertul judiciar deja după ce expertiza judiciară a fost efectuată, astfel, a fost limitat dreptul de a cere recuzarea expertului judiciar la etapa dispunerii expertizei judiciare.

Conform reglementărilor legale, organele competente, la dispunerea expertizei judiciare, nu pot să cunoască cine va efectua cercetarea, expertul, la rândul său, deja va fi desemnat după ce materialele vor parveni la instituția de expertiză judiciară. Așadar, norma juridică prevăzută la art. 145 al CPP nu reglementează cum ordonatorul va informa părțile referitor la identitatea expertului dacă acesta nici nu cunoaște cine va efectua expertiza judiciară. Art. 145 posedă o marjă foarte mare de interpretare. În acest sens, menționăm că Curtea Constituțională a reținut că la elaborarea unui act normativ legiuitorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acestea să corespundă exigențelor de calitate. De asemenea, textul legislativ trebuie să corespundă principiului unității materiei legislative sau corelației între textele regulatorii, pentru ca persoanele să-și poată adapta comportamentul la reglementările existente, ce exclud interpretările contradictorii sau concurența între normele de drept aplicabile [8].

Referințe bibliografice

1. Cauza Bykov c. Federației Ruse. Hotărârea din 12.03.2009. (accesat la 19.11.2021). Disponibil la: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-91704>.
2. Cauza Micallef c. Maltei. Hotărârea din 15.10.2009. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122959> (vizitat la 19.11.2021).
3. Cauza Sara Lind Eggertsdottir c. Islandei. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81432> (accesat la 21.11.2020).
4. Cauza Wille c. Lichtenstein. Hotărârea din 28.10.1999. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Wille%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-62920%22%5D%7D> (accesat la 18.11.2021).
5. Decizia Curții Constituționale a României nr. 336 din 30 aprilie 2015. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/168078> (accesat la 20.11.2021).
6. Dolea Igor. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Vol. II. Chișinău: Ed. „Cartea Juridică”, 2020.
7. Hotărârea Curții Constituționale a RM nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituțională.

- litate a unor prevederi ale art. 22616 alin. (11) din Codul Fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122834&lang=ro (accesat la 19.11.2021).
8. Hotărârea Curții Constituționale a RM nr. 26 din 27 septembrie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 142-XVI din 26 iunie 2008 cu privire la ipotecă. <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h2627092016ro94ec9.pdf> (accesat la 19.11.2021).
9. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a art. 1329 alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf (accesat la 19.11.2021).
10. Legea cu privire la expertiză judiciară și statutul expertului judiciar nr. 68 din 14 aprilie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 157- 162.
11. Sesizarea nr. 21g privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 64, 66, 68 și 149 ale CPP prezentată în conformitate cu art. 135 din Constituție. <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h2627092016ro-94ec9.pdf> Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/21g_2021.02.04.pdf
12. Палиашвили А.Я. Экспертиза в суде по уголовным делам. Москва: Юрид. Лит., 1973.

ASPECTE ETICE ÎN CONTEXTUL EFICIENTIZĂRII ACTIVITĂȚII AUTORITĂȚILOR PUBLICE

Ghenadie PREȚIVĂȚÎL,
doctorand,
asistent universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Atitudinile și așteptările cetățenilor noștri cu privire la guvernarea publică se schimbă. Suntem martorii creșterii nivelului de neîncredere în rândurile cetățenilor față de instituțiile publice și reprezentanții acestora. În acest sens, mecanismele eficiente de implementare și respectare a standardelor de conduită sunt esențiale pentru restabilirea încrederii în administrația publică. Prevenirea corupției, reducerea riscurilor sale și dezvoltarea unor instituții eficiente, responsabile și transparente la toate nivelurile sunt componente esențiale ale societăților echitabile și inclusive. Organizarea mai bună a societății în întregime, în concordanță cu imperativele științifice, cu principiile etico-normative și eficientizarea impactului instituțiilor sociale, atât naționale, cât și internaționale, pentru un management mai eficace al crizei globale multidimensionale, sunt acceptate și de savanți, și de politicieni, și de opinia publică, drept căi principale de ieșire din situația în care s-a pomenit omenirea, dar și ca obiective prioritare la care tind să se ralieze toate sistemele vieții sociale.

Etica este un termen provenit din grecescul „ethos” – morav, obicei, caracter și desemnează o disciplină filosofică care studiază problemele teoretice și practice ale moralei. În limbajul curent, termenul de etică se utilizează în sinonimie cu cel de morală [1].

Din punct de vedere moral, etica aplicată analizează o serie de situații concrete din practica socială sau profesională, în vederea luării/ adopțării unor decizii adecvate. În domeniul eticii aplicate sunt integrate etica medicală, etica juridică, etica în mass-media, etica profesională, etica mediului înconjurător, etica afacerilor etc. [2]. Accesarea și însușirea valorilor etice fundamentale se impun în dobândirea profesionalismului, ele constituindu-se împreună cu ansamblul normelor și principiilor morale, într-o veritabilă propedeutică, într-un organon

pentru buna desfășurare a mecanismelor implicate de exercitarea profesiei [3].

Etica și responsabilizarea publică sunt caracteristici esențiale ale unei autorități publice eficiente. Acestea se referă la cultura, procesele, structurile și regulile care garantează locul acestora în actul de guvernare în interesul publicului larg, și nu în propriul interes. Acestea reprezintă caracteristici esențiale ale unei bune guvernări și sunt valabile în mod egal pentru organizațiile din sectorul societății civile, cât și din cel privat, precum și pentru autoritățile publice.

Etica reprezintă regulile care definesc conduita funcționarilor publici cu scopul de a garanta că cetățenii sunt tratați corect și în mod egal. Etica poate ajuta funcționarii să ia decizii mai bune în interesul cetățenilor, precum și să permită oamenilor să evalueze deciziile luate în numele lor de către funcționarii publici [4]. Însă, există o provocare majoră la adresa democrației și a statului de drept – corupția. Aceasta determină luarea unor decizii și o alocare a resurselor care nu reflectă interesele publicului și concentrează puterea politică în mâinile unui cerc restrâns. La rândul său, acest lucru face ca liderii politici și instituțiile să își piardă legitimitatea și încrederea populației, ceea ce le scade capacitatea de a guverna, dar și ineficacitatea în exercitarea atribuțiilor autorităților locale și regionale, mai ales că desemnarea funcționarilor publici pe baza favoritismului și nu pe meritocrație, înseamnă că autoritățile locale și regionale nu au acces la cele mai pregătite cadre și cele mai strălucite talente. La rândul său, acest lucru creează un mediu propice pentru răspândirea corupției și reduce și mai mult eficiența și eficacitatea administrației. Drept urmare, deciziile sunt luate neavând la bază interesele societății per ansamblu, ci pornind de la interesele personale ale celor care iau deciziile și ale asociațiilor acestora. Acest lucru duce la utiliza-

rea ineficientă/ greșită a banilor publici, la încheierea contractelor cu furnizori cu prestație slabă și la alocarea necorespunzătoare a bugetului. Mai mult ca atât, duce la delapidare de bani și resurse, iar funcționarii publici se folosesc de poziția pe care o ocupă pentru a se îmbogăți pe seama celor care au datoria de a-i sluji. Mai grav, însă, este faptul că duce la costuri umane semnificative, inclusiv la sărăcie, moarte, boală și oportunități de trai reduse.

Deci, doar în anul 2016, Centrul Național Anticorupție a depistat 102 acte de corupție comise de angajații administrațiilor publice locale, inclusiv 15 primari. Unul dintre cele mai izbitoare exemple din anul 2016 este legat de fostul prim-ministru al Republicii Moldova. El a fost condamnat la 9 ani de închisoare cu privire la acuzațiile de corupție legate de abuz în serviciu în 2016 [5]. A primit o amendă de 3000 de unități convenționale și a fost lipsit de dreptul de a ocupa funcții publice pe o perioadă de 5 ani. Distincția de stat „Ordinul Republicii” [6], la fel, i-a fost retrasă. El a fost acuzat de luare mită în legătură cu delapidarea a cel puțin 13,5 miliarde de lei (aproximativ 750 de milioane de euro) din sistemul bancar, care aproape că a provocat prăbușirea economiei naționale [7].

Reieșind din cele de mai sus, etica poate reduce cele mai grave abuzuri de putere, poate încuraja decizii mai responsabile și mai echitabile din partea autorităților publice. Chiar și acolo unde corupția nu este endemică, absența eticii poate submina încrederea populației în guvern, în instituțiile publice și funcționari.

Republica Moldova a reușit să înregistreze progrese importante în adoptarea legislației privind anticorupția, cele mai semnificative fiind adoptate între 2011 și 2013 ca parte a Planului de acțiune privind liberalizarea vizelor UE. Uniunea Europeană a solicitat constant Republicii Moldova rezultate tangibile în lupta sa împotriva corupției. Astăzi, corupția continuă să existe sub orice formă, de la mită și fraudă până la delapidare și clientelism. În plus, corupția rămâne una dintre cele mai grave probleme ale Republicii Moldova, Indexul de control al corupției [8] înregistrează 14,42% în 2016, față de 17,31% în 2015 și 28,23% în 2009 (pe o scară de la 1 [foarte coruptă] la 100 [cel mai puțin coruptă]).

La 28 ianuarie 2021, Berlin, Transparency International a lansat Indicele Percepției Corupției pentru anul 2020 (IPC 2020). Cercetarea relevă faptul că fenomenul corupției adânc înrădăcinat

subminează sistemele de sănătate și contribuie la declinul democrației pe fundalul pandemiei de COVID-19. Clasamentul IPC 2020 cuprinde 180 țări și teritorii, indicele fiind calculat în baza a 13 studii ale unor organizații notorii (inclusiv 9 – pentru Republica Moldova). În „top-ul” clasamentului sunt Danemarca și Noua Zeelandă care au înregistrat un scor al IPC de 88 de puncte. Siria, Somalia și Sudanul de Sud sunt pe ultimul loc, cu 14, 12 și, respectiv, 12 puncte. Țările din fruntea clasamentului IPC investesc mai mult în ocrotirea sănătății, ele fiind mai capabile să ofere populației o protecție universală a sănătății și mai puțin susceptibile de a submina normele și instituțiile democratice sau statul de drept [9]. Anul 2020 a scos în evidență probleme de integritate chiar și în cele mai performante țări, demonstrând că niciuna nu este imună la corupție. Pentru a reduce corupția și a răspunde viitoarelor provocări, Transparency International recomandă guvernelor: consolidarea organismelor de supraveghere pentru a se asigura că resursele ajung la cei care au cel mai mult nevoie de ele; autoritățile anticorupție și organele de control trebuie să dispună de fonduri și independență pentru a-și exercita funcțiile; transparentizarea încheierii contractelor pentru a combate delapidările, identificarea conflictelor de interese și asigurarea prețurilor echitabile; apărarea democrației și promovarea spațiului civic pentru a crea condiții care ar responsabiliza guvernarea; asigurarea accesului la informații, astfel încât publicul să primească în timp util informații clare, relevante și ușor de înțeles.

Din punct de vedere al combaterii corupției, anul 2020 a fost pentru Republica Moldova unul foarte controversat. Pe de o parte, țara a ieșit din „teasc” unui stat capturat. Pe de altă parte, noii guvernanți au preluat unele scheme criminale, iar Parlamentul le-a oferit cetățenilor „o surpriză de Crăciun”, scoțând de sub masă un pachet de legi care contravin interesului public, cu intenția de a împiedica activitatea Autorității Naționale de Integritate (ANI), de a prelua controlul asupra Serviciului de Securitate și Informații (SIS), și de a încerca restabilirea facilităților magazinelor duty-free. Doar circa jumătate din acțiunile Planului de Acțiuni pentru implementarea Strategiei Naționale pentru Integritate și Anticorupție au fost realizate integral, însă ceea ce nu este finalizat nu aduce rezultate. Și mai proastă este situația la capitolul tragerii la răspundere a beneficiarilor finali ai fraudei banca-

re. În 2020 s-a făcut o încercare de a modifica însăși noțiunea de beneficiari finali, compromițând, a câta oară, întreg procesul de recuperare a banilor furati. Or, în 2020, Republica Moldova a înregistrat un scor al IPC de 34 puncte, fiind pe locul 115 din 180 țări (în IPC 2019, Moldova, cu un scor de 32 puncte, a fost pe locul 120 din 180 țări). Printre „vecinii de clasament” ai Republicii Moldova sunt Filipinele (34), Egiptul (33), Panama (35), Macedonia de Nord (35), Bosnia și Herțegovina (35). De remarcat că România a înregistrat un scor al IPC de 44 puncte, Estonia (74), Lituania (60), Letonia (57) [10].

În final, etica și responsabilizarea publică reprezintă, de asemenea, elemente-cheie în îmbunătățirea serviciilor publice. Acest lucru pornește de la premisa că serviciile publice vor funcționa mai bine dacă sunt receptive la necesitățile cetățenilor, fiind bazate pe perspectivele, ideile, viziunile acestora. Împreună, etica și responsabilizarea publică pot garanta că luarea deciziilor și alocarea resurselor sunt echitabile, eficiente și efective, ceea ce, la rândul său, face posibilă existența unei societăți, economii și democrații înfloritoare. Transparența și participarea cetățenilor reprezintă mecanisme importante pentru promovarea eticii și răspunderii publice în guvernarea națională și locală. Un raport recent al Comitetului European al Regiunilor privind „Prevenirea corupției și promovarea eticii publice la nivel local și regional în țările Parteneriatului estic” consideră că lipsa transparenței a fost principalul punct vulnerabil în toate cazurile analizate [11]. Cadrul de reglementare al Republicii Moldova are un mare potențial de abordare a corupției, asigurând transparența, responsabilitatea și guvernarea deschisă în general. Totuși, sunt un șir de acțiuni care rămân a fi întreprinse până când legea va fi implementată cu adevărat în practică, iar autoritățile publice vor înțelege mai bine decât oricând cât de important este garantarea accesului la informații, mai ales că deschiderea către societate înseamnă a avea avantaje de credibilitate, eficiență și responsabilitate.

Referințe bibliografice:

1. Sommer R., Tomoiagă R. Mic dicționar filozofic (ed. a II-a). București: Editura Politică, 1973.
2. Filip, R., Iamandi, I. Etică și responsabilitate socială corporativă în afacerile internaționale. București: Academia de Studii Economice, 2008, 187 p.
3. Cozma C., Măgurianu L. Valori etice fundamentale: Între constanță și metamorfoză. În: Pivniceru M., Luca C. Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane. București: Hamangiu, 2008, 150 p.
4. Termenul de „funcționar public” se referă la aleșii locali, autorități publice și funcționari publici (fie la nivel local, regional sau național) care reprezintă puterea legislativă, administrativă sau judiciară, și orice persoană care exercită o funcție publică, inclusiv în cadrul unei agenții publice sau întreprindere de stat.
5. Judecătoria Buiucani Chișinău, sentința din 27 iunie 2016, Cazul nr. 14-1-15217-23122015.
6. Distincția de Stat „Ordinul Republicii”, conferită prin Decretul Președintelui Republicii Moldova pe 12 Decembrie 2013.
7. Moldova Corruption Report, GAN, Portalul Anticorupție în afaceri. <http://www.business-anticorruption.com/country-profiles/moldova>.
8. Indexul Controlul Corupției – Un index al Băncii Mondiale, unul din cele șase dimensiuni ale Indicatorilor Globali ai Guvernanței, care măsoară corupția pe o scară de la -2.5 la +2.5, cu cât mai înalt este scorul, cu atât mai jos/ scăzut este nivelul corupției.
9. <https://www.transparency.md/2021/01/28/indicele-perceptiei-coruptiei-2020-coruptia-generalizata-slabeste-raspunsul-la-covid-19-si-pune-sub-pericol-restabilirea-globala-dupa-criza/>
10. Ibidem.
11. Preventing Corruption and Promoting Public Ethics at the Local and Regional Level in Eastern Partnership Countries, Comitetul European al Regiunilor, 2017, 34 p. Disponibil:
12. <https://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/Preventing-Corruption.pdf>.

ASPECTE GENERALE PRIVIND PREVENIREA VICTIMOLOGICĂ A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

Ion ROTARU,
doctorand,

*asistent universitar al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Pentru înțelegerea mai profundă a mecanismului infracțiunii, este insuficientă doar cunoașterea și studierea infractorului. Multe infracțiuni ne demonstrează contribuția considerabilă pe care o are partea vătămată la ceea ce s-a întâmplat cu ea, că infracțiunea se prezintă ca un rezultat al acțiunilor unei perechi, formate din infractor și victimă [5, p. 8]. Este foarte posibil ca insuccesele noastre în domeniul prevenirii criminalității să fie determinate de faptul că de-a lungul secolelor toată atenția era concentrată asupra delictului sau asupra infractorului și nu se acorda atenția cuvenită victimei [1, p. 165].

Totodată, menționăm că procesul de victimizare nu este determinat doar de factorii personali, ci și de cei exteriori în raport cu victima, iar comportamentul părții vătămate este un produs al interacțiunii complicate dintre personalitatea ei și ansamblul circumstanțelor obiective în care a nimerit ea [2, p. 294]. Atât factorii criminogeni, cât și cei victimogeni influențează asupra potențialului infractor și a eventualei victime, asupra conduitei lor și a luării deciziei. De faptul cât de adecvată a fost comportarea lor într-o anumită situație depinde mult. Însă cel care atentează și partea vătămată nu acționează, de regulă, în corespundere cu „protosituația” reală, ci în corespundere cu situația psihică. De aceea, estimarea victimologică a situației de către cercetători presupune studierea situației psihice a fiecărei părți, luând în considerare, în primul rând, punctul de vedere al victimei, și anume: raportul situației psihice a părții vătămate cu situația victimogenă obiectivă; raportul situației psihice a părții vătămate cu situația crimogenă reală creată și realizată în procesul interacțiunii victimei cu infractorul [8, p. 102-103].

Așadar, cercetarea criminologică a personalității victimei, a comportamentului ei și particularităților situațiilor victimogene tipice anu-

mitor categorii de infracțiuni, precum și utilizarea datelor respective la elaborarea și realizarea măsurilor de profilaxie orientate asupra unor grupuri ori persoane concrete, care se evidențiază printr-o vulnerabilitate victimală sporită, reprezintă un potențial de rezervă al activității de prevenire a criminalității [2, p. 295]. Aceasta se explică prin faptul că, într-un șir de cazuri, mai ales la săvârșirea unor astfel de infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave contra persoanei, cum sunt omorurile intenționate, vătămrile intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății și violurile, acțiunile infractorilor sunt determinate frecvent, într-o anumită măsură, de comportamentul și calitățile individuale ale persoanelor vătămate [3, p. 129]. În contextul celor expuse, este inadmisibilă elaborarea măsurilor de prevenire victimologică, dar și criminologică, fără a se lua în calcul caracteristicile psihologice și particularitățile specifice ale celor care au pățimit în urma infracțiunilor. Mai mult ca atât, unele și aceleași măsuri pot influența concomitent atât asupra potențialelor victime, cât și asupra infractorilor [4, p. 115-116].

Specificul prevenirii victimologice, în viziunea profesorului D.V. Rivman, este determinat de obiectul propriu (părțile vătămate reale și potențiale), metodele specifice (preponderența aparține metodelor de convingere), utilizarea largă a ajutorului din partea populației, pregătirea colaboratorilor serviciului de profilaxie în problematica victimologică, baza informațională care include evidența victimelor infracțiunilor etc. [6, p. 69].

Prevenirea victimologică a criminalității violente, la fel ca și prevenirea oricărui alt tip de criminalitate, poate fi divizată în generală și individuală.

Prevenirea victimologică generală a criminalității violente cuprinde accentuarea factorilor victimogeni, redactarea și utilizarea tuturor

măsurilor orientate spre minimalizarea, sublimarea, neutralizarea și înlăturarea factorilor respectivi. Ea se axează pe toate categoriile de persoane, care sunt influențate de împrejurări și situații victimologice negative, datorită cărora, ulterior, cu ușurință, pot deveni victime ale infracțiunilor. De asemenea, aceasta se referă și la stabilirea tuturor cauzelor și condițiilor săvârșirii crimelor de gradul dat, dacă acestea sunt legate de personalitatea sau comportamentul victimelor, precum și înlăturarea circumstanțelor date.

Autorul D. Rivman semnalează trei premise care conturează conținutul prevenției generale victimologice:

- identificarea și înlăturarea factorilor externi care influențează negativ asupra persoanei, formându-i anumite calități vulnerabile, manifestate prin comportamente periculoase de victimizare. În această direcție, urmează a fi constatate și cauzele care condiționează pasivitatea sau neputința victimei de a reacționa la anumite situații de vulnerabilitate;

- identificarea și înlăturarea condițiilor, inclusiv a circumstanțelor și situațiilor, care duc la formarea și existența unor calități sporite de victimizare la unele categorii de persoane, calități ce sunt exprimate prin comportamente victimogene periculoase;

- identificarea și înlăturarea condițiilor, inclusiv a unor împrejurări și situații, care contribuie la formarea calităților de victimizare sporită la anumite categorii de persoane, indiferent de comportamentul lor, victimal sau nonvictimal [7, p. 262].

Prevenirea victimologică individuală a criminalității violente include stabilirea persoanelor care, după comportamentul sau trăsăturile lor, se caracterizează printr-o vulnerabilitate victimală ridicată și organizarea, susținerea unor măsuri instructiv-educative de ocrotire sau autoprotecție a acestora privind asigurarea securității acestor persoane, resocializarea și reintegrarea lor socială în scopul reducerii victimizărilor repetate.

Realizarea eficientă a posibilităților prevenirii victimologice, și în primul rând a măsurilor de profilaxie individuală, este determinată de cât de complet și de oportun sunt relevate victimele potențiale și situațiile victimogene concrete. Rezultatele investigațiilor victimologice și analizele științifice ne permit stabilirea victimelor potențiale și a situațiilor victimogene tipice unor categorii de

infracțiuni.

Totodată, menționăm că identificarea victimelor potențiale este o problemă deosebit de complicată, deoarece o bună parte din persoanele care au suferit deja în urma acțiunilor criminale nu se adresează organelor competente. De aceea, organele de poliție trebuie să utilizeze eficient toate posibilitățile de colectare a informației victimologice. Relevarea și estimarea victimizării latente poate fi realizată parțial și prin efectuarea unor sondaje sociologice [2, p. 302].

Pe lângă prevenirea victimologică generală și individuală a criminalității violente, unii savanți, mai recunosc și prevenirea victimologică urgentă.

Prevenirea victimologică urgentă cuprinde prevenirea infracțiunilor premeditate inclusiv în etapa pregătirii acestora, fiind utilizat potențialul de apărare al victimei, precum și posibilitățile tactice care apar în procesul organizării activității profilactice orientate asupra victimei.

Astfel, din punct de vedere al activității practice, prevenirea victimologică a criminalității violente prevede:

- 1) instruirea cadrelor specializate din MAI în domeniul prevenirii victimologice a criminalității violente;

- 2) prezența în cadrul fiecărui Inspectorat de poliție a unui psihopedagog care ar putea ajuta la necesitate atât grupul operativ, cât și funcționarii de rând din cadrul aceluiași inspectorat, cu acțiunile referitoare la victima infracțiunii;

- 3) crearea și prezentarea populației sub toate formele posibile a unor note informative cu referire la obiectele și locurile ce prezintă pericol sporit din punct de vedere victimologic etc.

În calitate de subiecți speciali ai prevenirii victimologice a criminalității violente sunt instaurate organe ale statului, diverse organizații obștești și private, persoane cu funcții de răspundere chiar și cetățenii care realizează profilaxia tradițională. Bineînțeles, pentru evitarea și realizarea nemijlocită a preîntâmpinării victimologice, trebuie formate organe și organizații specializate, subdiviziuni, grupe, care ar asigura desfășurarea normală a unei activități profesionale îndreptate nemijlocit asupra prevenirii de către cetățeni a riscului victimal, a victimizării, iar în unele cazuri, pentru prevenirea chiar a recidivei victimizării lor.

Direcțiile esențiale spre care este îndreptată activitatea subiecților prevenirii victimologice a

criminalității violente sunt următoarele:

– educarea, instruirea și formarea victimologică a cetățenilor (elaborarea algoritmilor și a unei conduite optime de comportament în situațiile victimogene și antrenamentele speciale);

– excluderea totală sau reducerea maximă a situațiilor victimogene; prevenirea, anihilarea și înlăturarea lor; informarea corectă a cetățenilor despre situațiile victimogene cu scopul unic de a le evita în măsura posibilităților;

– ocrotirea, resocializarea și reintegrarea socială a victimelor infracțiunilor.

Realizarea cercetărilor științifice criminologice (victimologice) în baza unor programe argumentate, utilizând metodici speciale contribuie esențial la efectuarea unei analize complexe și profunde a situației victimologice din țară precum și la elaborarea măsurilor adecvate de profilaxie. Este important ca în cadrul acestor investigații să fie utilizate pe larg cercetarea documentelor (dosarelor penale, materialelor de refuz etc.), sondaje sociologice ale opiniei publice, ale persoanelor cu funcții de răspundere, ale victimelor infracțiunilor și ale infractorilor [2, p. 301].

Pentru asigurarea unei activități eficiente în domeniul prevenirii criminalității violente, necesită de a nu fi ignorată problematica victimizării persoanelor și prevenirii victimologice a acestora. După cum a fost specificat anterior, în momentul gândirii și implementării măsurilor de prevenire a criminalității violente, este necesară atragerea unei atenții sporite asupra victimelor infracțiunii, deoarece că doar prin studierea personalității și cauzelor ce stau la baza formării victimei și a criminalului în cadrul unei fapte infracționale vom putea găsi acele unelte care ne vor ajuta să prevenim fenomenul în cauză. Măsurile specificate în cadrul

prezentei lucrări ar putea aduce o plusvaloare și un ajutor important în vederea combaterii și prevenirii criminalității violente.

Referințe bibliografice:

1. Fattah A. La victimologie. Quest et quel est son avenir? Revue internationale de criminologie et de poise technique, vol. XXI, nr. 2-3, 1967, Paris, cit. de Алексеев А.И., Криминология. Москва: Изд-во «Щит-М», 1998, 336 p.
2. Gladchi Gh. Criminologie Generală. Manual pentru facultățile de drept. Chișinău: Ed. Museum, 2001, 310 p.
3. Gladchi Gh. Victimologie. Chișinău: Tipogr. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2014, 294 p.
4. Larii Iu. Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană”, 05 octombrie 2007. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008, p. 115-124.
5. Ривман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений. Ленинград, 1975, 154 p.
6. Ривман Д.В. Виктимологическая профилактика преступлений. Проблемы профилактики преступления в условиях дальнейшего расширения и углубления демократии, гарантированной новой Конституцией СССР. Иркутск, 1978, 154 p.
7. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. Санкт-Петербург: Питер, 2002, 305 p.
8. Франк Л.В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии. Изд-во «Ирфом». Душанбе, 1977, 237 p.

SPECIFICUL APLICĂRII PEDEPSEI ÎNCHISORII FAȚĂ DE MINORI

Valentina RUSSU,
doctorandă, asistent universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Fiind forma de bază de exprimare a răspunderii penale a minorilor, pedeapsa ar trebui să se distingă prin anumite particularități în aplicare, în special în ceea ce privește scopurile urmărite ca rezultat al aplicării acesteia față de minori. Conceptul de politici penale și lege penală umane și liberale se bazează, printre altele, pe principiul conform căruia pedepsele privative de libertate ar trebui considerate drept pedepse de ultimă instanță. Prin urmare, acestea ar trebui dispuse numai în acele cauze în care, ținând seama de circumstanțele relevante, gravitatea infracțiunii ar face în mod clar ca orice altă pedeapsă să fie inadecvată. În acest scop, legiuitorul ar trebui să ia în considerare indicarea unei sancțiuni sau măsuri neprivative de libertate în loc de pedeapsa cu închisoare ca sancțiune de referință pentru anumite infracțiuni. Cu toate acestea, chiar și atunci când o pedeapsă privativă de libertate este justificată, durata acesteia nu ar trebui să fie mai mare decât ar fi oportun pentru infracțiunea (infracțiunile) pentru care persoana în cauză este condamnată [1, p. 22].

Scopul articolului este de a evidenția specificul aplicării pedepsei închisorii față de minorii care au săvârșit infracțiuni, având în vedere că recurgerea la detenția minorului trebuie să aibă un caracter de *ultimum remedium*.

În scopul elaborării acestei lucrări științifice, autorul utilizează metode de cercetare specifice, dintre care metoda logică, metoda sintezei, metoda comparativă, descrierea, metoda sistemică etc. La baza cercetării se află prevederile legislației în vigoare, cât și interpretările doctrinare, de asemenea, fiind valorificate rezultatele diverselor studii efectuate în domeniul justiției pentru copii etc.

Evidențiind particularitățile răspunderii penale a minorilor, în diverse studii se constată pe bună dreptate că partea generală a CP RM, act ce poate fi apreciat drept un pas progresist în comparație

cu legea penală anterioară a RM (CP RM din 1961), conține un șir de norme care, fie în special reglementează acest domeniu, fie în mod indirect vizează răspunderea minorilor. Astfel de reglementări se referă, de exemplu, la cercul mai restrâns de infracțiuni în comparație cu adulții, pentru care poate fi angajată răspunderea penală a minorilor, la constatarea stării de recidivă, când nu se ține cont de infracțiunile săvârșite în timpul minoratului (până la vârsta de 18 ani), la reducerea în jumătate a pedepselor în cazul comiterii infracțiunilor de către minori, considerarea drept circumstanță atenuantă săvârșirea infracțiunii de către un minor. Codul Penal din 2002, deși se distinge prin mai multe reglementări noi și progresiste în domeniul răspunderii minorilor, acestea așa și nu au ajuns să fie grupate într-un capitol separat, după modelul legislațiilor din alte țări. Acest lucru ar fi de o utilitate extremă în scopul simplificării procedurii de aplicare a legislației, precum și păstrării coerenței dintre normele Codului Penal și Codului de Procedură Penală [2, p. 19]. Deci, problematica minorului aflat în conflict cu legea penală rămâne încă deschisă.

Având în vedere eforturile de raliere a legislației naționale la standardele internaționale, legea penală a instituit un regim sancționator mai blând pentru minori, reglementând totodată anumite particularități ale pedepselor aplicabile acestei categorii de subiecți ai infracțiunii.

Un principiu de bază în dreptul penal este cel al individualizării răspunderii și pedepsei penale, potrivit căruia *la aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală* [3]. Prin urmare, pentru a evita dificultățile neobișnuite și a nu afecta reabilitarea infractorului, trebuie să se țină seama de circumstanțele personale ale infractorului și, în special, de impactul proba-

bil al pedepsei asupra fiecărui infractor în mod individual. Mai mult, caracterul de *ultimum remedium* al pedepselor privative de libertate este crucial pentru conceptul de politici penale și al unei legi penale umane și liberale [1, p. 38]. Pedepsa cu închisoarea ar trebui aplicată numai în acele cazuri în care, prin recurgerea la o pedeapsă mai blândă, nu s-ar asigura realizarea scopurilor pedepsei.

În conformitate cu art. 61 CP RM, *pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor. Potrivit aceleiași norme, pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Totodată, executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate* [3].

Sistemul pedepselor penale (prevăzut de lege, exclusiv și obligatoriu, incluse în ordine logică) [4, p. 32], nu este unul integral aplicat în raport cu toate persoanele fizice. Astfel, legiuitorul admite individualizarea pedepsei penale inclusiv prin posibilitatea/ imposibilitatea aplicării unor pedepse penale în raport cu diferite categorii de persoane fizice.

În cadrul stabilirii categoriilor de pedeapsă și a limitelor acestora în Partea generală a CP RM, se face individualizarea pedepsei penale sub forma închisorii aplicată în privința minorului, și anume art. 70 alin. (3) CP RM prevede că la stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infracțiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduse la jumătate [3]. Totodată, conform prevederilor legii penale, la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 25 de ani pentru adulți și 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe – de 30 ani pentru adulți și 15 ani pentru minori. De asemenea, considerăm important a menționa că față de minori detențiunea pe viață nu poate fi aplicată.

Potrivit art. 72 alin. (5) CP RM, persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa

cu închisoare în centrele de detenție pentru minori și tineri, ținându-se cont de personalitatea condamnatului, antecedentele penale și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite [3].

Pentru comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului, iar în cazurile prevăzute de art. 93 CP minorul poate fi liberat de pedeapsa penală cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ. Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea mai este considerat de către legiuitor ca o circumstanță excepțională și temei pentru a-i aplica minorului o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege în conformitate cu prevederile art. 79 CP [3].

La individualizarea pedepsei în cazul minorilor, instanța urmează să țină seama de nevoile speciale și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, prevăzute de lege de aplicare a pedepsei copilului. O asemenea atitudine față de minorii delincvenți este prevăzută în Ansamblul de reguli minime ale Organizației Națiunilor Unite pentru minori (Regulile de la Beijing). Punctul 17 din Ansamblul de reguli minime reglementează principiile directe care guvernează judecata și luarea hotărârii. Astfel, instanțele, la adoptarea hotărârii în privința minorilor, trebuie să se inspire din următoarele principii:

a) hotărârea trebuie să fie întotdeauna proporțională, nu numai cu împrejurările și gravitatea delictului, ci și cu circumstanțele și nevoile delincventului, precum și cu cele ale societății;

b) nu vor fi aduse restricții libertății personale a minorului – și acestea limitate la un minim necesar – decât după examinarea minuțioasă a cauzei;

c) privațiunea de libertate va fi impusă minorului numai dacă acesta este considerat vinovat de un delict săvârșit prin promovarea de daune împotriva altei persoane sau pentru recidivă, dacă nu există altă soluție convenabilă;

d) bunăstarea minorului trebuie să constituie criteriul hotărâtor în examinarea cauzei lui [5].

Aceste principii au fost implementate de către legiuitorul național în CP și CPP, principii care urmează să fie respectate cu strictețe de către instanțe la adoptarea hotărârilor în privința minorilor, mai ales atunci când se decide aplicarea pedepsei închisorii față de aceștia.

Potrivit art. 75 alin. (3) CP, pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, minorului i se aplică pedeapsa numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea acestuia. Astfel, minorul care a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, poate fi liberat de răspundere penală de către instanța de judecată la judecarea cauzei în fond până la adoptarea sentinței. Acest fapt este stipulat și în CPP la art. 483, potrivit căruia, dacă, la desfășurarea urmăririi penale, în cazurile infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave săvârșite de minor, se stabilește că minorul pentru prima dată a săvârșit o asemenea infracțiune și corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală, procurorul dispune încetarea urmăririi penale și eliberarea minorului de răspundere penală în temeiul prevăzut în art. 54 din CP, cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ conform prevederilor art. 104 din CP [6].

Pe lângă criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzute de art. 75 CP, pentru minori legiuitorul a prevăzut la art. 475 CPP circumstanțe suplimentare care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii, cum ar fi:

1) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;

2) influența adulților sau a altor minori asupra minorului;

3) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, și, pentru a stabili aceste circumstanțe, urmează a fi în mod obligatoriu dispusă întocmirea referatului prezentențial de evaluare psihosocială a minorului [6].

Legiuitorul, la art. 75 alin. (2) CP, a prevăzut că o pedeapsă mai aspră, din categoria celor alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blândă, din lista celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. La stabilirea pedepsei unui minor pentru o infracțiune pentru care sunt prevăzute pedepse alternative, instanța urmează să motiveze de ce aplică o pedeapsă mai gravă din șirul celor alternative și care sunt argumentele care au dus la concluzia instanței că o pedeapsă mai blândă din cele prevăzute de lege nu va asigura atingerea scopului pedepsei [3].

În completarea celor enunțate mai sus, reiterăm faptul că potrivit *Hotărârii Plenului CSJ cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii*, la adoptarea sentinței în cauza minorului, pe lângă chestiunile enunțate în art. 385 CPP, urmează să fie soluționate și alte chestiuni prevăzute de art. 485 CPP. Este necesară examinarea posibilității eliberării de pedeapsă penală în conformitate cu dispozițiile art. 93 CP sau suspendarea condiționată a executării pedepsei în conformitate cu dispozițiile art. 90 CP. În context, urmează să se întreprindă toate măsurile prevăzute de lege pentru a aplica inculpatului minor pedeapsa non-privativă de libertate sau pentru a-i stabili o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege (art. 79 CP), ori pentru a dispune suspendarea condiționată a pedepsei în conformitate cu dispozițiile art. 90 CP [7].

Aplicarea pedepsei cu închisoare unui minor trebuie să fie ultima soluție a instanței și doar în cazul în care o altă pedeapsă nu va atinge scopul acesteia. La adoptarea sentinței în privința minorului, instanța este obligată, după cum am menționat anterior, să examineze posibilitatea eliberării de pedeapsă a acestuia în conformitate cu dispozițiile art. 93 CP sau a suspendării condiționate a executării pedepsei, conform dispozițiilor art. 90 CP.

Reieșind din principiul motivării hotărârilor judecătorești, menționăm că la judecarea cauzelor, instanțele de judecată ar trebui să expună în mod adecvat motivele pe care se bazează, iar motivele prevăzute pentru hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești nu ar trebui să fie automate sau stereotipice. Caracterul excepțional la aplicarea pedepsei cu închisoare urmează a fi argumentat de către instanța de judecată, în sensul că anume prin aplicarea închisorii pot fi atinse scopurile pedepsei. Astfel, se poate asigura una dintre cele mai importante garanții pentru individualizare și consecvență în pronunțarea sentințelor.

Concluzii. La nivel național, sunt elaborate diverse planuri și strategii care prevăd activități care vizează revizuirea politicii în ceea ce privește pedeapsa și privarea de libertate, reintegrarea socială a persoanelor deținute și sancțiunile alternative. De asemenea, se urmărește promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului. Unul dintre cele mai tradiționale instrumente pentru umanizarea legislației penale este reducerea asprimii sancțiunilor și menținerea

proporționalității acestora în funcție de scopul urmărit, gravitatea infracțiunii și personalitatea infractorului. Mai multe studii și rapoarte sugerează că, în pofida numeroaselor eforturi depuse și a modificărilor frecvente aduse legislației, mai este încă de lucrat la dezincriminarea și umanizarea legislației penale, mai ales în privința minorilor. De asemenea, se constată că în pofida existenței unei game largi de alternative la pedeapsa cu închisoarea și sancțiuni neprivative de libertate, în practică aceste alternative nu sunt folosite în mod adecvat, în timp ce tendința prevalentă la sancționare rămâne pedeapsa cu închisoarea [1, p. 9]. Se impune, deci, revizuirea politicii penale în sensul umanizării acesteia, dar și sensibilizarea în această direcție a tuturor actorilor implicați în înfăptuirea justiției.

Referințe bibliografice

1. Ildir Peci. Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova, Consiliul Europei, februarie 2021 <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>. (accesat la 20.12.2021).
2. Respectarea drepturilor minorilor în locurile de detenție. Rap. de monitorizare realizat în cadrul proiectului „Acordarea asistenței juridice și psiho-sociale pentru copiii în sistemul de justiție penală”./ Col. de autor.: Igor Dolea, Adrian Vulpescu, Vladimir Grosu,... Inst. de Reforme Penale, UNICEF Moldova. – Ch.: S.n., 2005, 60 p.
3. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.
4. Boțian E. Reabilitare minor. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie). București. 2002, p. 114-115.
5. Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 263-269, art. 855.
7. Hotărârea Plenului CSJ Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr. 39 din 22.11.2004. Buletinul CSJ a RM, 2005, nr. 7, p. 6. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=360 (accesat la 15.11.2021).

CORELAȚIA PRINCIPIULUI DREPTULUI LA APĂRARE CU ALTE PRINCIPII ALE PROCESULUI PENAL

Sergiu SOCEVOI,

*doctorand, asistent universitar al Catedrei „Drept public și securitatea frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
absolvent al cursurilor de formare inițială a candidaților la funcția de judecător
din cadrul Institutului Național al Justiției*

Victor CIMBIR,

*master în drept, absolvent al cursurilor de formare inițială a candidaților
la funcția de procuror din cadrul Institutului Național al Justiției*

În abordarea noțiunii de sistem al principiilor fundamentale ale legii procesual-penale trebuie avute în vedere două aspecte: pe de o parte, cunoașterea elementelor componente ale acestuia și, pe de altă parte, interdependența dintre aceste principii în realizarea scopului procesului penal. Fiecare principiu al procesului penal reprezintă o regulă generală, care permite realizarea celorlalte principii.

Dreptul la apărare, ca principiu al procesului penal, are legătură cu alte principii, care, la rândul lor, asigură posibilitatea asigurării dreptului la apărare și la un proces echitabil, în general. Nici un principiu al procesului penal nu este superior sau inferior, fiecare având o importanță de sine-stătătoare.

Principiul vizat are tangență cu astfel de principii ale procesului penal, precum: legalitatea, prezumția nevinovăției, egalitatea în fața legilor, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, accesul liber la justiție, libertatea de mărturisire împotriva sa, dreptul de a nu fi urmărit, judecat și pedepsit de mai multe ori, asigurarea drepturilor victimei în urma infracțiunilor de serviciu și erorilor judiciare, cât și principiul contradictorialității în procesul penal [4].

Garanțiile procesual-penale formate inclusiv din principii reprezintă mijloace care permit exercitarea efectivă, reală și consecutivă a tuturor drepturilor procesuale, în conformitate cu interesele legitime ale fiecărui subiect și ale înfăptuirii justiției în procesul penal pe o bază legală.

Formularea acestui principiu în codul de procedură penală al Republicii Moldova ca „asigurarea dreptului la apărare” diferă după conținut de situația „dreptului de apărare”, fiind binevenită o modificare în acest sens. Această formulare, însă, nu redu-

ce totalitatea formelor de exercitare a dreptului de apărare doar la prezența unui avocat. În art. 17 este prescrisă obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată de a asigura participanților la procesul penal deplină exercitare a drepturilor lor procesuale în condițiile prevăzute de legea procesuală. În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție [3] din 24.10.2010 nr. 11 „Cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare a bănuیتului, învinuitului și inculpatului în procedura penală” în pct. 11 stabilește criteriile când interesele justiției cer prezența avocatului:

✓ complexitatea cazului – cu cât mai complicat este cazul, cu atât mai necesară este acordarea asistenței obligatorii a avocatului;

✓ capacitatea bănuیتului, învinuitului, inculpatului de a se apăra singur – urmează să fie luate cunoștințele și deprinderile fiecărei persoane în parte;

✓ gravitatea faptei, de a cărei săvârșire persoana este bănuită sau învinuită, și de sancțiunea prevăzută de lege pentru săvârșirea ei.

În conformitate cu conținutul art. 17 din Codul de procedură penală ce susține valoarea de principiu a obligației pozitive a statului de a asigura dreptul la apărare, pe tot cursul procesului penal, părților (bănuیتului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și martorului) de a fi asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau în caz de necesitate, numit din oficiu și remunerat din bugetul de stat [2].

De asemenea, în art. 16 din Codul de procedură penală prevede că în desfășurarea procesului penal se utilizează limba de stat, iar persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul să ia cunoștință de toate actele și materialele dos-

rului, să vorbească în fața organului de urmărire penală și în instanța de judecată prin interpret [2]. Accele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată se înmânează bănuțului, învinutului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaște.

Principiul asigurării dreptului la apărare, potrivit art. 17 Cod de procedură penală, stipulează că:

(1) În tot cursul procesului penal, părțile (bănuțul, învinutul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.

(2) Organul de urmărire penală și instanța judecătorească sunt obligate să asigure participanților la procesul penal deplină exercitare a drepturilor lor procesuale, în condițiile prezentului cod.

(3) Organul de urmărire penală și instanța sunt obligate să asigure bănuțului, învinutului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, independent de aceste organe.

(4) La audierea părții vătămate și a martorului, organul de urmărire penală nu este în drept să interzică prezența avocatului invitat de persoana audiată în calitate de reprezentant.

(5) În cazul în care bănuțul, învinutul, inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei sunt asistați gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat [2].

În abordarea noțiunii de sistem al principiilor fundamentale ale legii procesual-penale trebuie avute în vedere două aspecte: pe de o parte, cunoașterea elementelor componente ale acestuia și, pe de altă parte, interdependența dintre aceste principii în realizarea scopului procesului penal. Principiile au o relație interdependentă, corelate unele cu altele și privite sistemic, iar nerespectarea chiar a unui singur principiu are efecte nefaste asupra celorlalte principii, subminând garanțiile unui proces penal echitabil [5].

Fiecare principiu al procesului penal reprezintă o regulă generală, care permite realizarea celorlalte principii. Principiile în cadrul sistemului se deosebesc prin faptul că nu se află pe poziții contrare, între ele existând o completare reciprocă.

Dreptul la apărare, ca principiu al procesului penal, are legătură cu alte principii, care, la rândul lor, asigură posibilitatea asigurării dreptului la apărare și la un proces echitabil, în general.

Principiul vizat are tangență cu astfel de principii ale procesului penal, precum: legalitatea, prezumția nevinovăției, egalitatea în fața legilor, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, accesul liber la justiție, limba în care se desfășoară procesul penal și dreptul la interpret, libertatea de mărturisire împotriva sa, dreptul de a nu fi urmărit, judecat și pedepsit de mai multe ori, asigurarea drepturilor victimei în urma infracțiunilor de serviciu și erorilor judiciare, cât și principiul contradictorialității în procesul penal.

Principiul legalității. Legalitatea procesului penal este principiul fundamental potrivit căruia desfășurarea întregului proces penal are loc potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Realizarea scopurilor procesului judiciar penal este posibilă doar în condițiile executării stricte și fără de echivoc a prevederilor legii procesual penale.

Din cadrul principiului legalității procesului rezultă următoarele cerințe [4]:

a) activitatea procesual penală se desfășoară numai de către organele judiciare prevăzute de lege, în componența și în limitele de competență precizate de ea, iar normele juridice procesual penale care reglementează organizarea și funcționarea organelor judiciare, sunt norme imperative;

b) procedura de urmărire penală și de judecată are loc numai în condițiile și cu formele prevăzute de lege;

c) în desfășurarea activității procesual penale, organele judiciare trebuie să respecte și să asigure exercițiul drepturilor procesuale ale părților pentru soluționarea corectă a cauzelor penale.

Aplicarea de către organele competente de drept a prevederilor contrare Constituției, Codului procesual penal, tratatelor internaționale sau a principiilor unanim recunoscute afectează grav legalitatea procesului penal, inclusiv dreptul la apărare, urmând a fi despăgubite bănesc din partea statului.

Mecanismul realizării principiului dreptului la apărare necesită fixare normativă și executare ireproșabilă a elementelor dreptului la apărare: prezența apărătorului sau reprezentatului legal la toate fazele procesului penal, oferirea de condiții egale părții apărării în lumina legislației naționale și celei internaționale, în special, a prevederilor Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, cât și oferirea realizării apărării prin orice mijloace și metode legale.

Subliniem faptul că dreptul la apărare e limitat totodată de principiul legalității, deoarece doar o apărare prin metode și mijloace legale este admisă

de lege.

Prezumția nevinovăției și corelația acesteia cu dreptul la apărare se desprinde chiar din prevederile art. 21 al Constituției RM [1], ce stipulează că „orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”.

Prezumția de nevinovăție este o entitate, o prevedere obiectivă, a reprezentanților organelor de resort care realizează actul de reținere în situația temeiurilor prevăzute de legea procesual penală și care, în momentul reținerii, au o bănuială rezonabilă în prezența vinovăției celui bănuit. Această prevedere acționează pe durata întregului termen al urmăririi penale și judecării cauzei până la momentul când hotărârea judecătorească devine definitivă, iar rolul apărării este de a face ca această prezumție să nu fie combătută.

Totuși, prezumția nevinovăției este limitată în cazul în care inculpatul încheie acordul de recunoaștere a vinovăției, acord încheiat doar în prezența apărătorului ales sau numit și cu explicarea tuturor consecințelor juridice.

Principiul egalității în fața legii presupune că toate persoanele sunt egale în fața legii, a instanței de judecată, a organului de urmărire penală, fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, avere, origine națională sau socială. Corelat cu principiul dreptului la apărare, aceasta presupune acordarea de aceleași facilități în exercitarea apărării fără nici o discriminare și fără a facilita o anumită categorie de cetățeni, adică conținutul dreptului la apărare este stabil pentru toți, cu unele excepții pentru unele categorii de cetățeni precum: președintele, deputații, judecătorii și membrii ambasadelor țărilor străine.

Principiul respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, îmbinat cu dreptul la apărare. Acestuia îi corespunde faptul că orice persoană este în drept să-și apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertățile și demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal, iar prejudiciul cauzat drepturilor, libertăților și demnității umane în cursul procesului penal se repară în modul stabilit de lege.

Tot aici, menționăm că nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană, iar sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor

tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate.

Principiul limbii în care se desfășoară procesul penal se manifestă în cadrul principiului dreptului la apărare prin faptul că învinuitul care nu cunoaște limba procedurii judiciare, indiferent de cetățenia lui sau de împrejurarea că este locuitor al statului i se oferă în mod gratuit un interpret pentru a se putea apăra prin orice mod permis de lege, inclusiv să ia cunoștință de toate actele și materialele dosarului, să vorbească în fața organului de urmărire penală și în instanța de judecată în limba pe care o cunoaște acuzatul, iar o hotărâre pronunțată fără asigurarea unui interpret duce la desființarea hotărârii [6].

Accesul liber la justiție raportat la dreptul la apărare este caracterizat prin existența unei posibilități reale a persoanei de a-și apăra viața, sănătatea, inviolabilitatea domiciliului etc. prin adresarea (denunțului, plângerii) la organele competente în vederea efectuării controlului pentru depistarea infracțiunii și tragerea la răspundere a persoanelor vinovate. Asigurarea dreptului la apărare este o premisă a tuturor participanților la procesul penal, nu doar posibilitatea înaintării acțiunii sau cererii în instanța de judecată, ci și posibilitatea de a folosi căile de atac prevăzute de lege, fiind consacrat totodată în art. 20 din Constituția RM [1]. O particularitate a apărării este obligația procurorului și organului de urmărire penală de a lua toate măsurile legale pentru cercetarea sub toate aspectele, complet și obiectiv a circumstanțelor cauzei și evitarea unui formalism excesiv pentru exercitarea dreptului la apărare [6].

Principiul libertății de mărturisire împotriva sa, în corelație cu dreptul la apărare, se manifestă prin dreptul de a nu face nici o declarație cu privire la o faptă ce i se atribuie ori învinuire ce i se aduce, fără a i se putea imputa anterior nesinceritatea ca circumstanță agravantă, cât și imunitatea de a depune declarații contra rudelor apropiate atât la urmărirea penală, cât și la faza judecării cauzei.

Motivul recunoașterii dreptului de a tăcea ține în special de protecția acuzatului contra aplicării forței coercitive, abuzive a reprezentanților organelor de drept împotriva sa, acesta nefiind obligat să conlucreze cu partea acuzării, iar tăcerea nu poate genera consecințe negative [6].

Principiul asigurării drepturilor victimei în urma infracțiunilor de serviciu și erorilor judiciare în lumina dreptului la apărare presupune existența unui remediu în cazul în care funcția acuzării, în

timpul urmăririi penale sau în instanța de judecată, a comis unele abateri sau abuzuri care pot fi depistate doar cu ajutorul unei sesizări, invocări realizate concomitent cu apărarea bănuțului, învinutului sau inculpatului [7].

Totodată, dacă au fost comise grave încălcări pe parcursul procesului penal privind drepturile învinutului, atunci instanța îi poate reduce proporțional suferințelor pedeapsa la individualizarea pedepsei aplicate.

Principiul egalității armelor corelat cu principiul dreptului la apărare prevăzut în art. 6 al CEDO și care exprimă ideea că fiecare parte din proces trebuie să aibă șanse egale de a administra și completa materialele cauzei și că nimeni nu trebuie să beneficieze de un avantaj substanțial asupra adversarului său procesual.

Totuși, în practica judiciară națională, procurorul dispune de mult mai largi atribuții în administrarea probelor decât partea apărării, chiar faptul că toate probele se anexează, prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței de judecată la materialele dosarului, iar avocatul și învinutul și inculpatul dispun de mecanisme modeste la administrarea probelor, având dreptul de a solicita efectuarea unor acțiuni procesuale suplimentare sau de a cere excluderea anumitor probe, ceea ce din start duce la un proces inechitabil [5].

Egalitatea armelor presupune accesul egal al părților la înscrisuri și alte acte procedurale prezente în dosarul penal, cel puțin datorită faptului că ele joacă un rol în formarea opiniei instanței, cu toate că în unele situații accesul la apărare poate fi limitat.

Dacă procesul penal se desfășoară prin avantajarea uneia dintre părțile participante în raport cu cealaltă parte, dreptul pus în discuție în cadrul litigiului este prejudiciat, un proces inechitabil conducând chiar la negarea dreptului [7]. Dreptul la un proces echitabil trebuie să se regăsească pe toată durata derulării procesului penal, ca o totalitate de garanții procedurale acordate persoanelor implicate, fie în calitate de bănuț, învinut sau inculpat, fie de parte vătămată, parte civilă, responsabilă civilmente sau martor.

Principiul contradictorialității reprezintă principiul cu cele mai strânse legături cu dreptul la apărare, deoarece apărarea apare doar atunci când există o învinuire adusă bănuțului, învinutului sau inculpatului. În toate fazele procesului penal, părțile au scopuri diametral opuse, partea acuzării, reprezentată de procuror, organul de urmărire penală – de a trage la răspundere penală, și partea apărării,

asigurată de reprezentantul legal sau convențional – de a evita sau atenua răspunderea [7].

Lipsirea inculpatului de dreptul la apărare exclude contradictorialitatea, deoarece anume prin intermediul acesteia, prin polemică, în instanța de judecată, inculpatul se poate apăra, iar avocatul poate apăra persoana reprezentată. Modalitățile de realizare a dreptului la apărare constau în posibilitatea de a contesta poziția oponentului, cât și posibilitatea de a obiecta la fiecare argument al acestuia, a aduce argumente proprii, folosind drepturi procesuale egale cu cele ale oponentului în fața organului capabil a lua hotărârea finală [4].

În ansamblu, urmărirea penală a Republicii Moldova se bazează pe toate principiile procesual-penale, dar care, din păcate, nu sunt implementate suficient pentru a garanta o deplină corectitudine, de aceea, legiuitorul trebuie să îmbunătățească normele ce vizează aceste principii, deoarece încălcând un singur principiu, automat încălci mai multe, inclusiv unul sau mai multe articole ale Curții Europene.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110 din 07.06.2003.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 11 din 24.12.2010 cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului și condamnatului în procedura penală.
4. Mărgineanu Iu. Principiile justiției penale în Republica Moldova: Exegeză comparativă de drept procesual penal. Chișinău: Monograf, 2006, 128 p.
5. Mărgineanu Iu. Principiile procedurii penale în Republica Moldova. Cercetare comparativă de drept procesual penal: teză de doctor în drept. Chișinău, 2003, 109 p.
6. Rusu L. Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat. Teză de dr. în drept. Chișinău, 2016, 182 p.
7. Lichii B., Rusu V. Participarea apărătorului în cadrul probatoriului conform legislației procesual-penale a Republicii Moldova. În: Avocatul poporului, Chișinău, nr. 4-6, 2014, p. 9-13.

ATMOSFERA DIN ESTUL UCRAINEI – PRETINS FACTOR DE GENERARE A UNUI CONFLICT INTERNAȚIONAL, PASIBIL CU PARTICIPAREA MERCENARILOR

Igor SOROCEANU,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Introducere. Statele, ca formațiuni de sine stătătoare, au intrat în raporturi reciproce, la început sporadic și incidental, ca apoi relațiile să se extindă treptat asupra tuturor domeniilor vieții sociale. La început, aceste relații au îmbrăcat două forme principale: de colaborare și de confruntare, ultima provocând deseori adevărate cataclisme mondiale, distrugând culturi și civilizații.

Fenomenul de confruntare poartă și denumirea de diferend internațional, acesta fiind definit ca o „neînțelegere, o opoziție între două sau mai multe state, care au atins stadiul în care părțile au formulat pretenții sau contra-pretenții și care constituie un element de tulburare a relațiilor dintre ele” [2, p. 212]. Precizând noțiunea dată, vom adăuga că diferendul este de *facto* o „contestată, litigiu, divergență sau conflict dintre actorii internaționali” [5, p. 185]. Conform Dicționarului Enciclopedic, diferendul este „o neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă” [1, p. 54]. Diferendele internaționale apar nu numai între state, ci și în raporturile dintre state și organizațiile internaționale sau între organizațiile internaționale [3, p. 57] și [4, p. 86].

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan procesul actual de derulare a evenimentelor geopolitice din perimetrul estic al Ucrainei, precum și informarea publicului larg despre acest aspect.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlaturii, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu, adresele online de

referință și literatura de specialitate – care, direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute și discuții. Tensiunile dintre Federația Rusă (FR) și Ucraina au o istorie care ajunge până în Evul Mediu. Rădăcinile ambelor țări sunt comune și se regăsesc în așa-numita Rusie Kieveană, motiv pentru care președintele FR (V.P.) se referă deseori la „un singur popor”. În realitate, drumurile celor două națiuni au fost secole la rând separate și s-au dezvoltat două limbi și două culturi – înrudite și totuși diferite. În vreme ce FR a evoluat politic până a ajuns un imperiu, Ucraina nu a reușit să pună bazele unui stat propriu.

În secolul al XVII-lea, mari zone din actuala Ucraină deveneau parte a Imperiului Țarist. După dezintegrarea acestuia, în 1917, Ucraina a devenit pentru scurt timp independentă, până când Rusia sovietică a recucerit-o cu arma în mână.

În decembrie 1991, Ucraina, alături de FR și Republica Belarus (RB), sunt cele trei republici înfrățite care pecetluiesc dezintegrarea Uniunii Sovietice. Din dorința de a-și păstra influența, Moscova pune bazele Comunității Statelor Independente (CSI), ca instrument de control. FR credea să statul vecin va rămâne un aliat de nădejde și prin dependența sa de gazul rusesc. Realitatea este însă diferită. În vreme ce FR și RB au format o alianță strânsă, Ucraina a privit tot mai cu jind spre vest.

FR a fost iritată de atitudinea Kievului, dar nu s-a ajuns la un conflict în anii '90. FR părea relaxată, pentru că occidentul nu intenționa să integreze Ucraina. FR însăși era slăbită economic și adânc implicată în războiul din Cecenia. În 1997, prin semnarea așa-numitului „Acord de prietenie dintre Ucraina și Federația Rusă”, Moscova recunoștea granițele Ucrainei, inclusiv Peninsula Crimeea, locuită majoritar de etnici ruși.

Sub președinția lui V.P. s-a înregistrat prima mare criză diplomatică dintre Moscova și Kiev. În toamna anului 2003, FR începe, în mod surprinză-

tor, construirea unui dig, pornind din peninsula rusească Taman până în apropiere de insula rusească Tuzla, din strâmtoarea Kerchi. Kievul considera că astfel FR restabilește granițele de stat. Conflictul s-a intensificat inițial, dar a fost dezamorsat după o întâlnire personală între președinții celor două state. Construcția a fost oprită, dar prietenia bilaterală declarată a căpătat atunci primele fisuri.

La alegerile prezidențiale din Ucraina din anul 2004, FR l-a sprijinit pe candidatul pro-rus Viktor Ianukovici (V.I.). Dar „Revoluția portocalie” a împiedicat atunci falsificarea alegerilor, scrutinul fiind adjudecat de politicianul pro-occidental Viktor Iușcenko. În timpul mandatului acestuia, FR a oprit de două ori livrările de gaz către Ucraina, în 2006 și 2009. Întrerupt a fost și tranzitul către Uniunea Europeană.

În 2008, președintele american de atunci, George W. Bush, a încercat să integreze Ucraina și Georgia în NATO, propunând un program formal de pregătire a aderării. V.P. însă a protestat. FR a demonstrat atunci clar că nu acceptă pe deplin independența Ucrainei. Germania și Franța au împiedicat planul lui Bush. La summitul NATO de la București, celor două state li s-a oferit perspectiva de a fi admise în NATO, dar fără a se fixa o dată concretă în acest sens.

Pentru că aderarea la NATO se lăsa așteptată, Ucraina a încercat să se apropie de occident printr-un acord de asociere cu UE. În vara anului 2013, cu puține luni înainte de semnarea documentului, Moscova a exercitat presiuni economice puternice asupra Kievului interzicând importurile din Ucraina. Pe acest fundal, guvernul președintelui de atunci, V.I., care își adjudecase scrutinul din 2010, a suspendat acordul de asociere cu UE. Au urmat protestele opoziției din Ucraina, care s-au soldat cu fuga lui V.I. în FR în februarie 2014.

Moscova a folosit vidul de putere de la Kiev pentru a anexa Crimeea. A fost practic un punct de cotitură, începutul unui război nedeclarat. În paralel, forțe paramilitare ruse au reușit mobilizarea populației în zona minieră din estul Ucrainei, în regiunea Donbas. S-au autoproclamat atunci „republicile populare” Donețk și Luhansk, conduse de ruși. Guvernul de la Kiev a așteptat până după alegerile prezidențiale din mai 2014, pentru a porni o amplă ofensivă militară, numită „intervenție anti-teroristă”.

În iunie 2014, nou-alesul președinte ucrainean Petro Poroșenko (P.P.) și V.P. s-au întâlnit în premieră la evenimentele ce marcau împlinirea a 70 ani de la debarcarea din Normandia, prin mijlocire

franceză și germană. Astfel a apărut atunci așa-numitul „Format Normandia”.

Armata ucraineană a reușit să-i alunge pe separatiști, dar la sfârșitul lunii august 2014, FR a intervenit masiv cu forțe militare, după cum acuza Kievul. Moscova a respins aceste acuzații. Teritoriile ucrainene din zona Ilovaisk, la est de Donețk, au fost cucerite. Războiul pe frontul extins s-a terminat în septembrie, prin semnarea **Armistițiului de la Minsk**.

De atunci s-a trecut la un război imobil, pe poziții, care continuă și astăzi. La începutul anului 2015, separatiștii au trecut din nou la ofensivă și Kievul acuza armata rusă că îi sprijină. Aceste acuzații, la fel, au fost respinse de Moscova. Soldații ucraineni au suferit o înfrângere, de data aceasta în zona strategică a orașului Debalțeve, pe care l-au părăsit precipitat. Atunci, cu mediere occidentală, s-au pus bazele **Acordului Minsk 2**, care a rămas până în prezent fundamentul eforturilor de pace, dar care nu a fost aplicat ca atare.

Ultima rază de speranță a apărut în toamna anului 2019. Atunci s-a reușit retragerea unor trupe din anumite linii de demarcare. Însă după summitul „Formatului Normandia” de la Paris, din decembrie 2019, nu au mai avut loc astfel de întruniri. V.P. nu dorește, deocamdată, să îl întâlnească pe actualul președinte al Ucrainei, Volodîmîr Zelenski, argumentând că acesta nu respectă, din perspectiva FR, prevederile Acordului de la Minsk [6].

FR a amenințat anterior o nouă escaladare a războiului în Donbas ce ar putea „distruge” Ucraina, iar NATO își exprimă îngrijorarea față de o importantă consolidare a prezenței militare ruse în estul acestei țări, devastat de război. Moscova și Kievul se acuză reciproc, de mult timp, de faptul că nu pun în aplicare, în Donbas, în estul Ucrainei, acordurile de pace de la Minsk.

Relațiile ruso-ucrainene s-au tensionat și mai mult din cauza proiectului gazoductului *Nord Stream 2* către Germania, pe care Kievul și Washingtonul vor să-l oprească. NATO se declară îngrijorată de consolidarea prezenței militare ruse în apropiere de Ucraina, iar ambasadorii la Alianță s-au reunit pentru a discuta despre o intensificare recentă a violenței în Donbas, unde trupele guvernamentale ucrainene luptă împotriva unor forțe separatiste pro-ruse susținute de Moscova [7].

În octombrie 2021, au început să apară primele raportări despre consolidarea trupelor ruse la granița cu Ucraina [8].

În decembrie 2021, V.P. a solicitat oficial Sta-

telor Unite ale Americii garanții că Ucraina nu va adera niciodată la NATO și nu va primi niciun fel de ajutor militar. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord însă, a respins aceste solicitări [6].

Situația din Ucraina a devenit tot mai tensionată din cauza conflictului cu FR, iar unele rapoarte americane denotă explicit că FR ar invada țara vecină după ce se vor termina Jocurile Olimpice de la Beijing. Totodată, peste 30 de state au recomandat cetățenilor lor să părăsească Ucraina în cel mai scurt timp [8].

Cu părere de rău, atmosfera tensionată din Estul Ucrainei a continuat și în primele zile ale anului 2022 – ca un pretins factor de generare a unui conflict internațional, pasibil cu participarea mercenarilor.

La etapa actuală, unele poziții din mass-media susțin că, FR nu se mai bazează doar pe strategia războiului clasic, ci ar recurge în cazul Ucrainei la utilizarea mercenarilor, atacuri cibernetice, dezinformare ținută etc.

Prin urmare, Ucraina a fost ținta mai multor atacuri: centrul ucrainean pentru securitate cibernetică a anunțat public că site-uri ale Ministerului Apărării și ale băncilor *Privatbank* și *Oșadbank* sunt vizate de un atac cibernetic. Unii clienții nu-și mai pot folosi cardurile, iar serviciile bancare online sunt întrerupte.

De asemenea, lupte tot mai intense sunt raportate și de pe linia frontului din estul Ucrainei, între rebelii pro-ruși din Luhansk și Donețk, antrenati de FR, susținuți de soldați, și armata ucraineană.

Lista amenințărilor poate fi extinsă cu ușurință. Acestea sunt doar câteva dintre acțiunile individuale curente în războiul hibrid pe care FR îl duce împotriva Ucrainei de opt ani [9].

Mai indulgentă cu FR, Germania și-a schimbat brusc tonul după apariția unor informații privind un atac iminent în Ucraina. Chiar înainte de a pleca spre Kiev, cancelarul german Olaf Scholz l-a sunat pe președintele V.P. și i-a cerut să detensioneze situația și a avertizat FR că riscă sancțiuni dure dacă atacă Ucraina.

Reales președinte al Republicii Federale Germania, Frank Walter Steinmeier a acuzat FR că amenință securitatea europeană. Oficialul Germaniei a susținut faptul că „suntem în fața pericolului unui conflict militar, a unui război în Estul Europei, iar FR este responsabilă pentru acest lucru”.

Pe de altă parte, Pentagonul (instituție ce contribuie la planificare și execuția planurilor de apărare a SUA) nu a confirmat zvonurile privind

un posibil atac pregătit de Moscova la mijlocul lunii februarie 2022, dar a anunțat că acesta ar putea fi iminent.

Astfel, secretarul de presă al Pentagonului, John Kirby, susține faptul că „o acțiune militară majoră poate avea loc oricând. Din nou, aceste evaluări vin din diverse surse și nu exclusiv de la serviciile de informații, dar ceea ce se vede clar este că sunt masați peste 100.000 de militari la frontiera Ucrainei”.

Totodată, o altă dovadă că situația este extrem de tensionată – reprezintă și plecarea observatorilor Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) din estul Ucrainei.

Statele Unite ale Americii (SUA) a decis să-și retragă personalul din Ucraina în timp ce Marea Britanie i-a mutat pe membrii săi ai misiunii OSCE în zone sub controlul guvernului de la Kiev. Calea diplomației rămâne deschisă iar Kievul a început să trimită semnale că ar avea o soluție pentru evitarea unui conflict. Ambasadorul Ucrainei în Marea Britanie a declarat că țara sa ar putea renunța la tentativa de a adera la NATO [10].

Totodată, secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, susține ideea că „în apropierea graniței cu Ucraina se află cea mai mare concentrare de trupe militare de la Războiul Rece. Fiind mult mai mult decât manevre și FR este cu siguranță în măsură, fără altă formă de avertisment, să atace Ucraina”.

Kievul și Washingtonul acuză de asemenea Moscova că pregătește o invazie în Ucraina sau o provocare prin care să justifice o invazie, ceea ce FR, de asemenea, neagă în continuare, în timp ce, conform SUA, circa 190.000 de militari ruși sunt desfășurați în apropierea graniței ucrainene [11].

O regiune rusă care se învecinează cu Ucraina a declarat starea de urgență în fața unui aflux de refugiați din regiunile separatiste din estul Ucrainei, care au ordonat evacuarea civililor.

În acest context, guvernatorul regiunii Rostov, Vasili Golubev, a menționat că „având în vedere creșterea numărului de persoane care sosesc în regiune, se creează oportunitatea introducerii stării de urgență”.

Liderii autoproclamatelor „Republici Populare Donețk și Lugansk”, din estul Ucrainei, au anunțat evacuarea civililor (femei, copii, bătrâni) în FR vecină, acuzând Kievul că pregătește o invazie după izbucnirea unor ciocniri [12].

Dintr-o altă poziție, în spațiul mediatic din FR se enunță faptul că Ucraina a atacat Rusia! Acuzațiile vin după ce, pe teritoriul districtului Tarasovsky din regiunea Rostov, la un kilometru de granița

Federației Ruse cu Ucraina, ar fi explodat un obuz, adică prin crearea unei mici adâncituri plină cu apă, pe un drum de pământ. Rușii au delimitat zona, pentru a scoate în evidență ceea ce susțin că ar fi un atac al Ucrainei împotriva FR în condițiile date, o tabără de corturi a fost înființată de Ministerul Situațiilor de Urgență la Rostov, unde vor fi cazați refugiații.

Secretarul Consiliului de Securitate Națională și Apărare al Ucrainei, Oleksiy Danilov, a acuzat vineri FR de organizarea unor provocări în estul Ucrainei pentru a încerca să provoace armata ucraineană să răspundă, dar a adăugat că țara sa va acționa pe căi pașnice pentru a dezamorsa criza [13].

Președintele Ucrainei (Volodîmîr Zelenski) a inițiat consultări în cadrul Memorandumului de la Budapesta. Prin urmare, în cazul în care Kievul nu va fi auzit, atunci Ucraina ar putea pune sub semnul întrebării obligațiile țărilor garante. Dar conform Memorandumului de la Budapesta, Kievul și-a recunoscut statutul non-nuclear.

Astfel, președintele ucrainean susține ferm poziția că va depune eforturi pentru a stabili pacea prin diplomatie și nu va răspunde provocărilor din regiunea estică Donbas [8].

Concluzie. Atmosfera tensionată din zona de est a frontierei Ucrainei persistă de o perioadă îndelungată. Acest fapt este datorat neînțelegerilor care au loc între cele două state ale lumii: Federația Rusă și Ucraina. Cronologia evenimentelor care se desfășoară în această zonă frontalieră ne demonstrează vădit faptul că uneori participă și persoanele terțe – mercenarii. Acest flagel este unul foarte periculos, deoarece poate atenta direct la suveranitatea și independența statului ucrainean. Însă, nădăjduim și sperăm în viitorul apropiat ca această atmosferă tensionată să ia sfârșit într-o manieră cooperativă, diplomatică și prietenoasă la nivel internațional.

Referințe bibliografice:

1. Dicționar Enciclopedic, Chișinău, 2003.
2. Dictionnaire de la terminologie de relation internationale, Paris, 2000.
3. Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele și noțiunile de bază ale diplomatiei, Chișinău, 1998.
4. Bucătaru V. Noțiunea de conflict internațional și esența războiului ca formă de manifestare a conflictului. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr.1 din 2006, ISSN 1857-1999 /ISSNe 2345-1963.
5. Nicu I. Drept internațional public, ediția a VII-a, Iași, 1993.
6. Rusia și Ucraina: Cronica unui război nedeclarat. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.dw.com/ro/rusia-%C5%9Fi-ucraina-cronica-unui-r%C4%83zboi-nedeclarat/a-60523314>, accesat la 23.01.2022.
7. Noi tensiuni în Donbas – Rusia amenință cu distrugerea Ucrainei. NATO se declară îngrijorată de intensificarea activităților militare ale Rusiei. Poate fi accesat la următorul link: https://www.stiripesurse.ro/noi-tensiuni-in-donbas-rusia-ameninta-cu-distrugerea-ucrainei-nato-se-declara-ingrijorata-de-intensificarea-activitatilor-militare-ale-ruse_1721385.html, accesat la 21.01.2022.
8. Tensiuni armate în regiunile separatiste Donețk și Luhansk. Care este situația în Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: <https://diez.md/2022/02/19/livetext-tensiuni-armate-in-regiunile-separatiste-donetk-si-lugansk-care-este-situatia-in-ucraina/?fbclid=IwAR3z7MBuxdiWfNUcUDTzQcaqZEzg-ZbNfGS6LSGhVbWLqm88jZpGOKrbVv8>, accesat la 23.01.2022.
9. Războiul hibrid al Rusiei contra Ucrainei și miza lui economică. Poate fi accesat la următorul link: <https://stiri.md/article/international/dw-razboiul-hibrid-al-rusiei-contra-ucrainei-si-miza-lui-economica>, accesat la 21.01.2022.
10. Situația din estul Ucrainei este critică. Poate fi accesat la următorul link: http://stiri.tvr.ro/situa--ia-din-estul-ucrainei-este-critica_899933.html#view, accesat la 22.01.2022.
11. Europa este la un pas de război: Jens Stoltenberg spune că este cea mai mare concentrare militară de la Războiul Rece. Poate fi accesat la următorul link: https://www.stiripesurse.ro/europa-este-la-un-pas-de-razboi-jens-stoltenberg-spune-ca-este-cea-mai-mare-concentrare-militara-de_2248480.html, accesat la 22.01.2022.
12. Rusia declară stare de urgență în Rostov: Kievul pregătește o invazie. Poate fi accesat la următorul link: https://www.stiripesurse.ro/rusia-declara-stare-de-urgenta-in-rostov-kievul-pregateste-o-invazie_2248700.html, accesat la 23.01.2022.
13. Ucraina a atacat Rusia: Un obuz a căzut în Rostov. Poate fi accesat la următorul link: https://www.stiripesurse.ro/ultima-ora-ucraina-a-atacat-rusia-un-obuz-a-cazut-in-rostov-foto_2248615.html, accesat la 24.01.2022.

**ATRAGEREA MINORILOR LA ACTIVITATE CRIMINALĂ – MODALITATE
NORMATIVĂ DE COMITERE A FAPTEI PREJUDICIABILE PREVĂZUTE
LA ART. 208 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA**

Alina STAHURACHI,
doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Infracțiunile contra familiei și minorilor prezintă grupul de infracțiuni prevăzut în Capitolul VII din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova, fiind fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care aduc atingere relațiilor sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și dezvoltarea minorului. Mediul familial este considerat decisiv pentru exercitarea drepturilor minorului, deoarece drepturile minorului încep anume din familie. După cum rezultă din prevederile art. 17 al Convenției cu privire la drepturile copilului, copilul are dreptul să fie protejat împotriva informațiilor și materialelor care dăunează dezvoltării sale sociale, spirituale și morale. Realizarea acestui drept este una dintre condițiile formării corecte a personalității copilului. Deci, activitatea statului este îndreptată spre neutralizarea și eradicarea, pe cât posibil, a influențelor indezirabile pentru scopurile de educație. Una dintre manifestările acestor influențe este atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale. Pericolul social al acestei infracțiuni se exprimă prin faptul că sub influența unei persoane adulte, minorul, caracterizat prin vulnerabilitate sporită, repetă informația și actele de conduită care, din punct de vedere al normelor penale și etice, nu sunt acceptate de societate.

În vederea realizării scopului propus, în respectul articol s-au utilizat următoarele metode: metoda sistemică, metoda comparativă și, nu în ultimul rând, metoda logică (bazată pe analiza deductivă și cea inductivă).

Componenta de infracțiune înglobează totalitatea semnelor care caracterizează fapta prejudiciabilă ca infracțiune. Prin latura obiectivă a infracțiunii, la rândul său, se înțelege totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii [5, p. 190].

Latura obiectivă reprezintă totalitatea acelor

semne care caracterizează fapta prejudiciabilă ca infracțiune doar sub aspect exteriorizat, fiind manifestarea în exterior a infracțiunii, exprimată în comportamentul persoanei vinovate, și anume în cauzarea daunelor sau amenințarea cu cauzarea daunelor obiectelor ocrotite de legea penală în anumite condiții, într-un anumit loc și în timpul prescris [14, p. 3].

După cum afirmă distinsul autor V.N. Kudreavțev, interacțiunea și corelația laturii obiective și subiective ale infracțiunii reies din aceea că fapta conștientă a omului întotdeauna este dirijată de trăsăturile psihologice, de voința și conștiința lui. Dependența laturii obiective a infracțiunii de latura subiectivă se exprimă prin faptul că „latura subiectivă naște, orientează și reglează latura obiectivă” [11, p. 9].

Latura obiectivă a infracțiunii reprezintă partea componentă a infracțiunii care se caracterizează prin manifestarea exterioară a unui comportament social periculos, a unor încălcări care se produc în anumite condiții, loc și timp și care cauzează daune relațiilor sociale ocrotite de legea penală [8, p. 19].

Este important de menționat faptul că latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 208 CP RM se exprimă în fapta prejudiciabilă care se caracterizează în acțiune. Dat fiind faptul că nu poate avea loc infracțiunea fără ca să existe atragerea minorului la activitate criminală, instigarea sau determinarea lui la săvârșirea unor fapte imorale, adică fără ca să existe o oarecare influență din partea unei terțe persoane. Această acțiune cunoaște următoarele trei modalități normative cu caracter alternativ: 1) atragerea victimei la activitate criminală; 2) instigarea victimei la săvârșirea infracțiunilor; 3) determinarea victimei la săvârșirea unor fapte imorale (cerșetorie, jocuri de noroc, desfrâu).

Aceste modalități normative ale faptei prejudiciabile au un caracter alternativ, adică este necesară prezența cel puțin a uneia dintre ele pentru a

avea loc infracțiunea examinată.

Important este de menționat faptul că infracțiunea dată se realizează doar prin acțiune.

Drept urmare, este necesar de caracterizat fiecare din cele trei modalități normative de comitere a infracțiunii, prima fiind **atragera victimei la activitate criminală**.

Este lesne de observat că pentru aplicarea corectă a legii penale este necesară explicarea minuțioasă a conținutului acesteia, în cazul nostru, de a tălmăci înțelesul termenului de „atrageră”. Este esențial ca conținutul normei penale să aibă un sens bine determinat, care să nu permită o interpretare diferită și să denatureze conținutul acesteia. În legislația penală moldavă nu există o explicație a noțiunii de atragere, din acest motiv, atât în doctrină, cât și în practică, acestei noțiuni i se atribuie înțelesuri diferite, chiar dacă există o hotărâre explicativă în acest sens. Iar atunci când nu există o claritate a respectivului termen, conținutul său poate fi identificat prin intermediul interpretării juridice, în special istorice și sistematice. În acest sens, autorul Gh. Avornic afirmă: „Dacă în lege nu este stabilită semnificația termenului respectiv, atunci trebuie să i se atribuie acel sens, care îi este caracteristic în știința și practica judiciară” [1, p. 441]. În doctrină se susține că atragerea reprezintă un proces de influențare activă asupra conștiinței minorului cu scopul de a-l determina la practicarea activității infracționale [12, p. 207].

În sensul infracțiunii prevăzute la art. 208 CP RM, atragerea constituie o acțiune de determinare, doar că reprezintă o modalitate neconcretizată a influenței exercitate în privința victimei. În acest sens, subscriem opiniei exprimate de autorii S. Brînza și V. Stati, potrivit căreia atragerea victimei la activitate criminală reprezintă influențarea neconcretizată asupra acesteia, prin manipularea psihologică a victimei, când i se inoculează în conștiință modul criminal de viață sau când se întreprinde o racolare a acesteia într-un grup infracțional [3, p. 766].

Alți autori sunt de părere că atragerea minorilor la activitate criminală prezintă de fiecare dată un caracter neconcretizat, acțiunile persoanei adulte presupunând în sine propaganda modului de viață criminal, recrutarea noilor adepți ai lumii interlope care ar completa rândurile criminale, acțiuni care nu sunt îndreptate spre a-l determina pe minor la săvârșirea unei infracțiuni concrete [9, p. 420-421].

Astfel, prin atragerea minorilor la activitate

criminală, urmează să înțelegem totalitatea acțiunilor întreprinse de o persoană care a atins vârsta de 18 ani în privința unui minor, acțiuni care nu au un caracter concretizat, cu scopul de a forma în conștiința minorului un mod antisocial de viață, când acesta este captat de viața criminală.

Dacă facem comparație cu legislația penală rusă în ceea ce privește dispoziția art. 208 CP RM, atunci la ei este utilizat doar termenul de atragere sub două forme (atragera concretizată și neconcretizată). De aici reiese faptul că legislatorul rus în dispoziția normei de incriminare indică asupra unei modalități normative a faptei prejudiciabile. Astfel, tălmăcind înțelesul juridic al cuvântului atragere, cercetătorii au conchis asupra necesității interpretării acestuia, atât sub forma atragerii concretizate, cât și a celei neconcretizate.

Conform prevederilor art. 210 CP RSFSR, în redacția din 1960 (actualmente abrogat) [16], denumirea articolului era următoarea: „Atragerea minorului la activitate criminală”. În împrejurările titulaturii existente la acel moment, atragerea era concepută atât în sensul unei forme concretizate, cât și neconcretizate. Ulterior, ca rezultat al adopției Codului penal al Federației Ruse în redacția din 1996, denumirea articolului a fost modificată: sintagma „activitate criminală” a fost înlocuită cu termenul „infracțiune”. Actualmente, părerile cercetătorilor cu referire la modalitățile pe care poate să le îmbrace acțiunea de atragere variază.

Dacă facem comparație cu doctrina rusă, atunci acțiunea evidențiază trei forme de atragere:

1) atragerea neconcretizată – atunci când are loc prelucrarea psihologică a minorului, insuflarea modului de viață criminal sau racolarea acestuia în rândurile lumii criminale;

2) atragerea concretizată – atunci când matutul tinde să-i formeze minorului intenția de a săvârși o infracțiune, așa-numita instigare;

3) atragerea concretizată – atunci când minorul are calitate de coautor sau complice al infracțiunii.

Prima formă este una din cele mai dificile din punct de vedere al percepției practice, care, practic, nu poate fi dovedită (probată). Pregătirea minorului pentru comiterea unei infracțiuni presupune o activitate bine planificată și gândită din timp cu scopul de a-i forma minorului o viziune antisocială. Aceasta poate fi sub formă de propagandă a modului antisocial de viață, cu expunerea unor exemple despre cât

de interesantă și plină de aventuri poate fi viața fără de a respecta legea. Atragerea neconcretizată poate fi realizată atât prin modalități de informare (intellectuale), cât și prin intermediul aplicării forței fizice. Minorul este îmbunătățit, îi sunt lăudate unele calități de caracter pe care ar putea să le pună în evidență prin comiterea infracțiunii, îi sunt cultivate sentimentele și instinctele de bază ale vieții de infractor, i se insuflă modul parazitar de existență, i se pot propune spre consum băuturi alcoolice, i se poate invoca dependența materială față de făptuitor, minorul este învățat să mînuiască unelte/ arme etc.

În unele cazuri, impactul psihologic asupra minorului, în procesul atragerii la activități criminale sau determinarea la săvârșirea unor fapte imorale, poate fi definit cu ajutorul conceptului bine cunoscut în psihologie numit – manipulare. Adică, manipularea poate fi caracterizată ca fiind impactul psihologic folosit pentru obținerea foloaselor, prin intermediul intențiilor ascunse, manifestate de către manipulator care impune terțului o anumită conduită [10, p. 3].

Pentru ca manipularea să aibă loc, este necesară existența unor precondiții:

1) existența unei ținte care va fi influențată, aici se mizează pe calitățile negative ale minorilor și anume răutate, agresivitate, iritabilitate. Anume pe aceste calități, dar și pe sugestibilitatea crescută mizează maturul;

2) posibilitatea de a opera cu informația, se fac diferite promisiuni, minciuni, se folosesc toate mijloacele posibile de convingere, se amenință cu aplicarea forței sau chiar se aplică;

3) caracterul ascuns al manipulării. Se ascunde nu însuși faptul manipulării, ci intențiile adevărate ale manipulatorului;

4) se pune miză pe executarea întocmai a sarcinilor în urma influenței din partea partenerului de discuții.

Manipularea poate fi realizată cu ajutorul elementelor impersonale, adică prin intermediul folosirii calităților personale ale celor implicați. Recunoașterea faptului că minorul este o personalitate este o măsură impusă și are loc atunci când constrângerea și înșelăciunea nu pot fi folosite. Este importat ca minorul să simtă că este o personalitate și nu o jucărie în mâinile cuiva, aceasta poate avea loc dacă îl facem să vrea să răspundă pentru acțiunile săvârșite. Esența manipulării constă în tendința de a transpune responsabilitatea pentru

faptele săvârșite de pe umerii manipulatorului pe cei ai manipulatului (minorului).

Atragerea concretizată (instigarea) este cea mai răspândită și tangibilă formă. Instigarea minorului la săvârșirea infracțiunilor în dezvoltarea sa logică are trei etape:

1) influența asupra minorului, trezirea dorinței de a comite infracțiuni;

2) apariția deciziei de a comite infracțiunea;

3) comiterea propriu-zisă a infracțiunii.

Datorită particularităților componente de infracțiune, atragerea se va considera consumată odată cu încheierea primei etape.

Este dificil de a dovedi că a avut loc atragerea neconcretizată la nivel probatoriu. Aceasta este din cauza necesității de a demonstra că minorului i s-a insuflat nu doar un comportament antisocial, dar și viziuni antisociale. Adică s-a produs un proces de pregătire care poate avea loc sub forma propagării modului de viață criminal, a ideologiilor antisociale, atât prin metode fizice, cât și psihice.

Comparând cu prevederile art. 208 CP RM, atunci observăm că primei forme îi corespunde acțiunea de atragere la activitate criminală, celei de-a doua – acțiunea de instigare a minorilor la săvârșirea infracțiunilor [4]. Deci, legiuitorul moldav a abordat într-un mod diferit de legiuitorul rus răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale.

În lucrarea sa, C.C. Speranschi indică asupra procedurilor aplicate asupra minorilor precum: îmbunarea, lăudarea anumitor trăsături de caracter ale minorului, cultivarea sentimentelor și dezvoltarea instinctelor neschimbate, propagarea modului de viață parazitar, îndemnul de a consuma băuturi alcoolice, crearea față de minor a dependenței materiale precum și antrenarea deprinderilor și priceperilor chiar la locul infracțiunii [15, p. 84-85].

Este de menționat că interpretarea termenului de atragere în literatura de specialitate rusă este una foarte variată. Autorul N.I. Vetrov susține că sub termenul de atragere trebuie de înțeles diferite acțiuni (influențarea psihică sau fizică), îndreptate spre trezirea față de minor a dorinței de a participa la comiterea uneia sau a mai multor infracțiuni [8, p.119].

Un alt autor, V.I. Nicolaeva, susține că prin termenul de atragere trebuie de înțeles acea acțiune îndreptată spre trezirea la minor a dorinței,

aspirației, a determinării de a participa în calitate de autor (coautor), complice la comiterea infracțiunii [13, p. 34].

O altă viziune asupra termenului de atragere o prezintă autorul E.A. Hudeacov, care susține că acesta reprezintă inducerea unui anumit comportament, determinarea unei anumite activități sau atragerea de a lua parte la ea [17, p. 55].

Putem susține că toate aceste definiții sunt adevărate și înglobează în sine diverse formulări ale activității ilegale a maturilor care este îndreptată la familiarizarea minorilor cu activitatea criminală.

Potrivit pct.16 al Hotărârii Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr. 39 din 22 noiembrie 2004, prin *atragerea minorilor la activitate criminală sau instigare a lor la săvârșirea infracțiunilor*, se înțeleg acțiunile îndreptate spre a-i provoca minorului dorința de a participa la săvârșirea uneia sau a câtorva infracțiuni, însoțite de aplicarea constrângerii fizice sau psihice, loviturilor, asigurarilor de nepedepsire, măgulirilor, amenințărilor, intimidări, înșelăciune, provocarea sentimentului de răzbunare, invidie și alte îndemnuri josnice, dării de sfaturi despre locul și modul de săvârșire a infracțiunii, promisiunii de a-i acorda minorului ajutor în recăpătarea obiectelor sustrase [18].

Deși prin această explicație s-a urmat scopul de a face o claritate în ceea ce privește atragerea minorilor la activitate criminală, legiuitorul moldav nu a reflectat în explicații înțelegerea sensului de atragere dar a pus un semn de egalitate între două modalități normative (vorbim aici de instigare). Mai cu seamă avem explicația acțiunii de instigare la săvârșirea infracțiunii ca modalitate normativă diferită a faptei prejudiciabile cu o semnificație separată. Anume din acest motiv se creează confuzii cu privire la cele două modalități normative.

Analizând practica judiciară a infracțiunii prevăzute la art. 208 CP RM, nu am găsit vreo cauză penală unde făptuitorul să fi atras minorul la activitate criminală (atragere neconcretizată), totuși de cele mai multe ori acțiunile făptuitorului sunt încadrate anume ca atragere la activitate criminală.

Însă în practica judiciară există cazuri când faptele infracționale sunt calificate și ca atragere la activitate criminală și ca instigare la săvârșirea infracțiunilor. Nu este clar din ce motiv două modalități alternative de comitere a faptei prejudi-

ciabile sunt confundate, ele sunt egalate ca fiind cu același sens, deși au înțelesuri și semnificații diferite. Spre exemplu, semnul egalității pus între două modalități normative de comitere a faptei prejudiciabile ni-l demonstrează următorul caz din practica judiciară: *Instanța de fond a constatat că inculpatul B.F., având intenția de sustragere a bunului altei persoane, cunoscând faptul că nu va putea de sine stătător să comită infracțiunea sus-menționată, a atras în comiterea infracțiunii cunoscuții săi, și anume pe I.V., V.V. și O.G., care erau la acel moment minori și, împreună cu ei, la 07 iunie 20XX, au sustras 30 de iepuri din domiciliul lui P.G. Astfel, inculpatul a comis infracțiunea prevăzută de art. 208 alin. (1) Cod penal, ca atragerea minorilor la activitatea criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor de o persoană care a atins vârsta de 18 ani [6].*

Corect, însă după părerea noastră, au fost calificate acțiunile persoanei din următorul caz al practicii judiciare: *T.M., cunoscând despre faptul că XXXXX este minor, având scopul instigării ultimului la comiterea acestei infracțiuni, l-a instigat pe acesta să sustragă bunuri. Astfel, ca urmare a acțiunilor lui T.M. și ale minorului XXXXX, în noaptea de 02 spre 03 ianuarie 20XX au pătruns în ograda vilei situată în s. XXX r. XXX ce-i aparține lui O.A., au sustras pe ascuns bunurile ultimului, cu care s-au ascuns și au pricinuit un prejudiciu material considerabil, în sumă totală de 7820 MDL. Instanța a conchis că întregul sistem de probe enumerate demonstrează faptul că inculpatul T.M. a comis infracțiunile imputate lui, inclusiv cea prevăzută la art. 208 alin. (1) Cod penal, adică instigarea minorului la comiterea infracțiunii [7].*

Deci, atragerea victimei la activitate criminală reprezintă influențarea neconcretizată asupra acesteia, prin manipularea psihologică a victimei, când i se inoculează în conștiință modul criminal de viață sau când se întreprinde o racolare a acesteia într-un grup infracțional [2, p. 1053].

Prin urmare, în dispoziția normei de incriminare a art. 208 CP RM sunt indicate trei modalități normative de comitere a infracțiunii care sunt diferite.

Astfel, nici într-un caz nu poate fi pus semnul egalității între acestea, cu atât mai mult că în dispoziția normei de incriminare este prezentă conjunctura „sau”, care demonstrează că au conotații diferite.

Referințe bibliografice:

1. Avornic Gh., Aramă E., Negru B. ș.a. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier, 2004. 656 p.
2. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I, Chișinău, 2015. 1324p.
3. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol. I, Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
4. Cod Penal al Republicii Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122429&lang=ro (accesat la 05.02.2021).
5. Dima T. Drept penal. Partea generală. Vol. I. București: Lumina Lex, 2001, p. 190.
6. Sentința CSJ din 10 februarie 2021. Dosarul nr. 1ra-499/2021//<http://jurisprudenta.csj.md/> (accesat la 20.05.2021).
7. Sentința CSJ din 20 martie 2019. Dosarul nr. 1ra-346/2019//<http://jurisprudenta.csj.md/> (accesat la 28.04.2021)
8. ВЕТРОВ Н.И. Уголовное право. Особенная часть. Москва. 2002, с. 119.
9. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том I. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.
10. ДОЦЕНКО Е.Л. Механизмы межличностной манипуляций Вестн. Моск. Ун-та. Сер.14 Психология 1993, nr. 4, 342 с.
11. КУДРЕАВЦЕВ В.Н. Объективная сторона преступления. Москва, 1960, 245 с.
12. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.Д. Иванова. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002, 512 с.
13. Комментарий к Уголовному кодексу РФ под ред. Н.Г.КАДНИКОВА. Москва, 2004, 512 с.
14. ПОПОВ А.Н., ЗИМИРЕВА Л.А., ФЕДЫШИНА П.В. Объективная сторона преступления. Учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2015, 64 с.
15. СПЕРАНСКИЙ К.К. Уголовно-правовая борьба с преступлениями несовершеннолетних и против несовершеннолетних. Ростов на Дону.1991, 179с.
16. Уголовный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. В: Ведомости Верховного Совета РСФСР, 1960, nr. 40.
17. ХУДЯКОВ Е.А Уголовная ответственность за вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность. Дисс.кан.юр.наук. Москва, 1967, с. 55.
18. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=205 (accesat la 04.02.2021).
19. http://www.procuror.spb.ru/izdani-ja/2015_01_04.pdf (accesat la 03.01.2019).

NOȚIUNEA ȘI PARTICULARITĂȚILE INFRAȚIUNILOR ECOLOGICE

Elena STOLERU,
doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Infrațiunea este una dintre manifestările vieții sociale. Criminalitatea, deși este făcută dependentă de interdicțiile legii penale, prin natura sa, este primară. Fenomenul infraționalității nu este generat de stabilirea unor norme cu caracter juridico-penal, ci dimpotrivă, un anumit comportament social periculos care a atins o amploare semnificativă („caracterul de masă”) servește drept premisă pentru stabilirea unor măsuri de răspundere pentru comiterea acestora în viitor. Această teză este confirmată în mod clar de exemplul criminalității ecologice.

În vederea protejării mediului înconjurător, Codul penal al Republicii Moldova prevede răspunderea pentru următoarele infrațiuni ecologice: încălcarea cerințelor securității ecologice (articolul 223), încălcarea regulilor de circulație a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice (articolul 224), tăinuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea aerului (articolul 225), neîndeplinirea obligațiunilor de lichidare a consecințelor încălcărilor ecologice (articolul 226), poluarea solului (articolul 227), încălcarea cerințelor de protecție a solului (articolul 228), poluarea apei (articolul 229), poluarea aerului (articolul 230), tăierea ilegală a vegetației forestiere (articolul 231), distrugerea sau deteriorarea masivelor forestiere (articolul 232), vânatul ilegal (articolul 233), îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, vânatul sau cu alte exploatări ale apei (articolul 234), încălcarea regimului de administrare și protecție a fondului ariilor naturale protejate de stat (articolul 235).

Infrațiunile ecologice devin o problemă serioasă la nivel mondial sub diferite forme, unele dintre ele fiind printre cele mai profitabile activități criminale din lume. De aceea, potrivit Codului penal al Republicii Moldova, articolul 223 a fost inclus în legislația penală în urma agravării situației ecologice în țară, situație strâns legată de încălca-

rea cerințelor securității ecologice la proiectarea, amplasarea, construcția sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea construcțiilor industriale, agricole, științifice sau ale altor obiective de către persoanele responsabile de respectarea lor, și de o serie de documente internaționale cu privire la protecția mediului, cum ar fi materialele Conferinței ONU cu privire la mediu și dezvoltarea lui, care a avut loc la 3-14 iunie 1992 în Rio de Janeiro etc. Totodată, articolele 225 și 226 au fost incluse ca urmare a agravării situației privind încălcarea cerințelor securității ecologice de poluare excesivă a mediului, de poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau de alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației.

Este de menționat faptul că, întrucât infrațiunile de ecocid sunt de proporții globale sau regionale cu consecințe ireversibile pentru natură și om, acestea sunt aceleași infrațiuni ecologice și, după părerea autorului, ar trebui să fie incluse în capitolul IX – Infrațiuni ecologice.

La elaborarea acestui articol a fost utilizat materialul doctrinar-teoretic și normativ cu privire la infrațiunile ecologice. Suportul metodologic și teoretico-științific al cercetării de față îl constituie un complex de metode general-științifice, bazate pe cunoștințe juridico-penale și criminologice. Dintre metodele aplicate, am evidențiat metoda sistemică, comparativă, istorică și sociologică. În cadrul studiului, s-a apelat la un șir de procedee logice precum: analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția.

Impactul criminalității ecologice asupra mediului natural din Europa și din lume se manifestă prin niveluri în creștere de poluare, o degradare a faunei sălbatice, o reducere a biodiversității și perturbarea echilibrului ecologic.

Potrivit prevederilor art. 37 al Constituției Republicii Moldova, fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere

ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, iar statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

Infrafracțiunile ecologice reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în capitolul IX din Partea Specială a Codului Penal al Republicii Moldova. Acestea sunt fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care vatamă sau pun în pericol – în mod exclusiv sau în principal – relațiile sociale cu privire la integritatea mediului. Așa cum rezultă din definiție, obiectul juridic generic al infracțiunilor din grupul specificat îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea mediului [4, p. 1999].

În privința urmăririi infracțiunilor ecologice apar o serie de dificultăți legate de necesitatea existenței unor mijloace și dotări speciale de constatare și de probă, de o anumită calificare a agenților instrumentari, de caracterul difuz ori dificil de constatat al efectelor poluării, ș.a.” [10].

Conform alin. (1) art. 2 al Codului penal al Republicii Moldova, legea penală apără împotriva infracțiunilor și, deci, mediul înconjurător este privit drept componentă a ordinii de drept.

Referitor la semnificația termenului de „mediu”, dicționarul explicativ al limbii române îl interpretează ca natura înconjurătoare alcătuită din totalitatea factorilor externi în care se află ființele și lucrurile [11]. În același context, conform dicționarului juridic, mediul înconjurător reprezintă totalitatea factorilor naturali și ai celor creați prin activități umane (antropici) care determină într-o strânsă interacțiune condițiile pentru existența omului și dezvoltarea societății [12].

Legea Republicii Moldova nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător reglementează faptul că protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor.

Potrivit opiniei autorilor Sergiu Brînză și Vi-

talie Stati expuse în lucrarea „Tratat de drept penal: partea specială”, volumul I [4, p. 2000], mediul reprezintă ansamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv unele valori materiale și spirituale, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului.

În lucrarea „Экологическая преступность и ответственность за экологические преступления” [7, p. 7], Djunosova D.N. (Джунусова Д.Н.) citează mai mulți autori care și-au expus opinia privitor la infracțiunile ecologice, cum ar fi: Kletneva E.G. consideră că infracțiunea ecologică este periculoasă din punct de vedere social, asociată riscului de mediu și/sau dăunător mediului și reprezintă o amenințare la adresa securității mediului și societății, un fenomen relativ masiv și durabil, social, legal și psihologic condiționat, care subminează fundamentele biologice ale vieții pe Pământ, iar potrivit autorului Omigov V.I., infracțiunea ecologică se referă la un set de infracțiuni de mediu care încalcă legile de mediu și dăunează mediului și sănătății umane. În același timp, pentru întreaga pluralitate de definiții, sunt semnalate unele semne comune care caracterizează criminalitatea ecologică.

În primul rând, este un pericol public pentru acest fenomen. Infracțiunile ecologice provoacă daune semnificative intereselor de mediu ale societății, încalcă dreptul tuturor asupra unui mediu înconjurător neprimejdios, din punct de vedere ecologic, pentru viață și sănătate, garantat de Constituția Republicii Moldova, subminează respectarea standardelor legale de mediu și reduce nivelul de siguranță publică.

Caracteristica calitativă a pericolului social este determinată de natura, semnificația mediului, a valorilor sociale, care se opun acestui comportament ilegal, divergenței sale cu interesele și capacitățile reale ale societății și ale persoanei, precum și de întregul conținut al comportamentului dăunător pentru mediu (atunci când se referă la corpus delicti, adică un model legat de comportament – toate semnele sale).

O caracteristică a criminalității moderne pen-

tru mediu este, în primul rând, creșterea accentuată, organizarea și profesionalismul formelor sale, ceea ce duce la cele mai grave consecințe. Mai mult, analiza practicilor relevă existența unor grupări criminale organizate care comit infracțiuni ecologice cu scopuri egoiste.

Caracteristica cantitativă a pericolului public al infracțiunilor ecologice este exprimată în gradul său și este luată în considerare de legiuitor atât în determinarea sancțiunii, cât și în conținutul responsabilității pentru fapta săvârșită.

Criteriile pentru determinarea gradului de pericol public sunt: mărimea prejudiciului cauzat (moartea în masă a animalelor, o schimbare semnificativă a fondului radioactiv, răspândirea epidemiilor, epizootiilor, consecințe grave, vătămări semnificative etc.), un set de diverse semne de calificare și alți parametri cantitativi de diminuare a valorii sociale a obiectelor de mediu.

În acest sens, pentru a înțelege pericolul public al infracțiunilor ecologice, este necesar să se ia în considerație mai multe aspecte:

- în primul rând, ar trebui efectuată o analiză a pericolului social al infracțiunilor ecologice, asupra consecințelor unei fapte ilicite, asupra naturii prejudiciului comis;

- în al doilea rând, este necesar să se țină cont de natura unor astfel de acțiuni ilegale (inacțiuni);

- în al treilea rând, este necesară o analiză amănunțită a obiectului înfrângerii.

Variabilitatea istorică a infracțiunii ecologice se manifestă prin faptul că, de la înființarea sa în societate, a fost în continuă schimbare, în continuă transformare, tabloul criminologic general al infracțiunii ecologice și caracteristicile sale de drept penal arată diferit. Nivelul, dinamica, structura, specificitatea cauzelor și condițiilor, evaluarea de către legiuitori a diferitelor perioade istorice ale gamei de acte care sunt clasificate drept infracționale, a fost modificată constant.

Pericolul social al infracțiunilor ecologice nu se limitează doar la consecințele concrete dăunătoare, la sumele daunelor ecologice și economice cauzate, ci se referă și la dauna concretă adusă sănătății oamenilor. Pericolul social al acestor infracțiuni mai constă în încălcarea intereselor ecologice ale societății, în special în încălcarea drepturilor fiecărui om la un mediu înconjurător sănătos, în cauzarea daunei sănătății, proprietății, naturii, în subminarea

respectului față de normele de drept ce asigură și protejează mediul înconjurător, în scăderea nivelului securității populației, a disciplinei ecologice etc. [5, p. 385-386].

Potrivit caracteristicilor esențiale, infracțiunile ecologice sunt în același timp și economice (utilizarea ilegală a resurselor naturale), violente (legate de vătămarea directă a sănătății umane) sau generatoare de profit (vânătoare ilegală, pescuit ilegal), fapte ilegale, care, prin consecințele lor negative, au cauzat pagube care depășesc orice limită [13].

Ansamblul complex de infracțiuni ecologice reprezintă criminalitatea ecologică, adică actele periculoase din punct de vedere social, săvârșite cu vinovăție, ilegale, care dăunează mediului și sănătății umane, pedepsite de legea penală, ce se manifestă prin încălcarea relațiilor publice pentru protecția mediului natural și utilizarea rațională a resurselor naturale, inclusiv asigurarea securității mediului a individului, populației, societății, națiunii și dezvoltării durabile a statului.

În general, vorbind despre definiția infracțiunii ecologice, pare necesar să subliniem că aceasta trebuie să fie specifică și, în același timp, cât mai universală și să acopere toată varietatea infracțiunilor ecologice; ar trebui să reflecte cele mai importante caracteristici ale infracțiunilor ecologice, permițând să se distingă de alte fapte penale prevăzute de legea penală (în special, un obiect, un comportament semnificativ din punct de vedere ecologic al unui subiect și consecințele unei infracțiuni), exprimată într-o formă care nu permite dubla interpretare. Modul corect de a evita dezacordurile teoretice cu privire la definirea unui anumit concept este „înlocuirea categoriilor filosofice utilizate în conceptele juridice cu un sistem adecvat de termeni „științifici generali”. În același timp, în ciuda prezenței în literatura științifică a diferitelor abordări ale problemei identității conceptelor de „protecția mediului” și „siguranța mediului”, bazate pe interpretarea și analiza juridică a practicii de utilizare a acestor termeni, ar trebui să fim de acord cu opinia specialiștilor despre independența lor și imposibilitatea înlocuirii uneia cu cealaltă [6, p. 42].

Specificul infracțiunii ecologice este supusă dezvăluirii, în primul rând, prin descrierea trăsăturilor sale caracteristice. Alături de trăsăturile caracteristice criminalității, în general (de exemplu,

caracterul de masă, variabilitatea istorică, stabilitatea etc.), criminalitatea ecologică are o serie de trăsături specifice, dintre care cele mai semnificative pare oportun să le enumerăm în această lucrare.

Gradul ridicat de pericol public. Având în vedere influența semnificativă a mediului natural asupra activității vitale a corpului uman, există toate premisele pentru a crede că rezultatul impactului negativ al infracțiunilor ecologice asupra naturii poate fi „distrugerea completă a omenirii sau degradarea sa absolută”, deoarece „amploarea sa, forța distructivă și durata proceselor ireversibile sunt consecințele infracțiunilor ecologice, sunt incomparabile cu toate consecințele altor tipuri de infracțiuni luate împreună” [8].

După cum s-a remarcat în literatura științifică, infracțiunile ecologice „aparțin acelei categorii de încălcări criminale, ale căror pericol social, de regulă, nu este confirmat de statisticile oficiale, dar se bazează în principal pe evaluări ale experților autorizați” [9].

Ținând cont de opinia răspândită în lumea științifică despre nivelul ridicat de latență al infracțiunilor ecologice, se poate ajunge la o concluzie rezonabilă cu privire la gradul mare de impact negativ asupra mediului, în funcție de tipul infracțiunii, dat fiind volumul mare de daune cumulate asupra mediului, cauzate în cursul săvârșirii infracțiunilor ecologice (care este o consecință a interconexiunii profunde existente a elementelor sale și a imposibilității restabilirii complete a echilibrului natural, încălcate ca urmare a săvârșirii infracțiunilor ecologice).

În același timp, dacă o infracțiune ecologică nu este întotdeauna capabilă să aibă un impact negativ grav asupra mediului natural, atunci când se evaluează consecințele acestor infracțiuni, gradul acestui impact crește semnificativ.

Varietatea și natura durabilă a consecințelor negative. Gradul prejudiciabil al infracțiunilor ecologice asupra mediului natural este agravat de tendința de a acumula o mare varietate de consecințe negative ale acestor infracțiuni, care adesea tind să se manifeste numai după o perioadă lungă din momentul săvârșirii infracțiunilor (deși adesea nu intră în sfera de atenție a agenților de aplicare a legii). Trebuie remarcat faptul că, din cauza impactului negativ ireversibil asupra mediului, este destul de dificil să se determine cu exactitate valoarea reală a preju-

diciului mediului cauzat ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni ecologice, depășind adesea valoarea estimată a răspunderii patrimoniale (ceea ce duce, printre altele, la încadrarea incorectă a încălcărilor penale ale legislației de mediu drept contravenții și pot fi atribuite și trăsăturilor infracțiunilor ecologice).

Evidențierea caracterului transfrontalier al infracțiunilor ecologice pare oportună, întrucât, spre deosebire de multe alte tipuri de infracțiuni, manifestarea consecințelor infracțiunilor ecologice sub forma unei deteriorări a stării mediului natural are loc indiferent de limitele administrativ-teritoriale existente, fără restricții de spațiu.

Dependența substanțială de caracteristicile terenului (fizice și geografice, climatice și de altă natură), implicând anumite diferențe în starea și structura criminalității ecologice în diferite regiuni ale Republicii Moldova, poate fi evidențiată ca o trăsătură a criminalității ecologice.

Concluzii. Infracțiunile ecologice constituie o problemă gravă a societății, care, fiind în creștere, vor duce nu doar la poluarea apei, aerului și solului, ci și la dispariția omenirii.

Deci, potrivit autorului, cea mai acceptabilă și potrivită definiție a infracțiunii ecologice este următoarea: un tip de comportament social negativ, reprezentând un ansamblu de infracțiuni împotriva mediului și capabil să conducă la o degradare a stării mediului natural fără restricții de spațiu.

Ca urmare, este important ca instituțiile responsabile de acest domeniu să-și îndrepte toată atenția spre aspectul de prevenire și combatere a infracțiunilor ecologice în vederea salvării speciilor sălbatice valoroase.

Totodată, în vederea protejării ecosistemelor, este necesar să se întreprindă un complex de activități umane care vor avea drept scop ocrotirea speciei umane, întrucât noi – oamenii suntem obligați să prețuim ceea ce ne-a fost încredințat și să oprim degradarea Pământului, menținând și îmbunătățind condițiile de viață.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 27.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat la 14.04.2009 în Monitorul

- Oficial nr. 72-74 art. 195.
3. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 10 din 30.10.1993.
 4. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal: partea specială. Vol. I, Chișinău, 2015. 1328 p.
 5. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Grosu V., Țurcanu I., Drept penal. Partea specială. Vol. II, Ediția a II-a, Ed. Cartier juridic.
 6. Антонян, Ю.М. Преступник как предмет криминологического изучения /Ю. М. Антонян // Вопросы борьбы с преступностью. М., 1981. Вып. 34.
 7. Джунусова Д.Н., Экологическая преступность и ответственность за экологические преступления), Москва, 2012, 135 с.
 8. Арбузова, Е. Золотые горы Сухого Лога могут достаться недропользователю безаукци- она / Е. Арбузова // Вост.- Сиб. правда. Конкурент (еженед. прилож.). 2008. 17 мая.
 9. Бринчук М.М. Экосистемный подход в праве // Экологическое право. 2008, nr. 1.
 10. COBZARU A., Creșterea rolului răspunderii penale pe fondul intensificării fenomenului criminalității de mediu. Acta Universitatis George Bacovia. Juridica – Volume 5. Issue 2/2016. <http://juridica.ugb.ro>
 11. Dicționarul explicativ al limbii române. <https://dexonline.ro/definitie/Mediu> (accesat la 18.12.2021).
 12. Dicționar juridic. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/mediu-inconjurator> (accesat la 18.12.2021).
 13. Долгова А.И. Криминология, 2005, <http://www.be5.biz/pravo/k008/20.html> (accesat la 18.12.2021).

„PUNGA COMUNĂ” ȘI ROLUL SĂU ÎN ATRAGEREA MINORILOR LA ACTIVITĂȚI INFRAȚIONALE

Liudmila ȘUBELIC,
doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

„Punga comună” („obșeak”-ul) „reprezintă baza materială a uniunii comunității criminale care parazitează pe ideea colectivității și ajutorului colegial reciproc. Existența „obșeak”-ului presupune activități de completare permanentă a acestuia (pe seama altor categorii de condamnați), stabilirea unor standarde de distribuire care oglindesc ierarhia în comunitatea criminală. Distribuirea mijloacelor are loc sub stricta conducere a liderilor criminali” [1, p. 60].

„Punga comună”, ca unul din elementele de bază ale subculturii criminale, îndeplinește următoarele funcții: propagarea „legii criminale”, ideologiei criminale, asigurarea materială și financiară a anumitor categorii de infractori și rudelor acestora, asigurarea recrutării minorilor și tinerilor pentru antrenarea lor ulterioară la completarea „obșeak”-ului prin săvârșirea infracțiunilor, influența decisivă în soluționarea unor probleme dintre părțile conflictuale (atât membri ai lumii interlope, cât și persoane fizice și juridice din afară).

Tot mai evidentă devine tendința „obșeak”-ului nu doar să posede surse imense, ci să controleze puterea, chiar să o aibă, să fie legalizat și aprobat în conștiința publică. La momentul actual, „obșeak”-ul și organizațiile controlate de acesta năzuiesc să utilizeze mai mult metode psihologice în comunicarea cu reprezentanții diferitor grupuri de vârstă și sociale [2, p. 53].

În ultimul timp, cercetătorii au atras atenția asupra rolului institutului socio-criminal numit „obșeak” în procesul intensificării delincvenței tinerilor. Oferind suport anumitor tineri prin intermediul „obșeak”-ului, autoritățile criminale și grupurile criminale îi „introduc” în acte infracționale. „Obșeak”-ul constituie o colectivitate criminală, care posedă un șir de însușiri diferențiate ce reprezintă caracterul său organizat [3].

A. Gurov, unul dintre cei mai mari specialiști în domeniul crimei organizate, distinge trei tipuri

de case bănești comune create de comunitățile criminale:

- case, formate din cote de participare ale membrilor asociațiilor criminale organizate, ce se ocupă cu activitate particulară de antreprenoriat (în prezent la acestea se pot raporta diverse activități ilegale, ce cad sub incidența anumitor articole ale codului penal, spre exemplu, organizarea de spelunci, de diferite case de toleranță sub masca cabinetelor de masaj, editarea producției pornografice etc.);

- case („obșeak”-uri) organizate în locurile de încarcerare;

- „obșeak”-ul care funcționează în condiții de libertate și este constituit din următoarele surse: aporturi ale diferitor categorii de infractori profesioniști; „racket” de tip diferit; rețineri pentru ajutor în colectarea datoriilor, soluționarea litigiilor dintre antreprenori, realizarea funcțiilor curții de arbitraj etc. [4, p. 34].

Menirea „pungii comune” este următoarea [5, p. 35]:

- acordarea ajutorului „hoților în lege”, altor autorități, familiilor acestora;

- acordarea ajutorului altor condamnați și familiilor acestora;

- dezvoltarea în continuare a businessului criminal;

- darea de mită reprezentanților puterii executive și legislative în scopul asigurării lobbism-ului intereselor comunităților criminale, precum și obținerea de diverse beneficii și privilegii pentru întreprinderile, fondurile, băncile controlate de comunitățile criminale;

- pentru mituirea poliției, instituțiilor penitenciare și instanțelor judecătorești;

- pentru legalizarea business-ului criminal, transferării lui treptate pe „șine legale”;

- pentru crearea bazei materiale și financiare ale uniunilor criminale;

- pentru îndeplinirea funcției de propagandă

psihologică;

– pentru organizarea opoziției angajaților instituțiilor penitenciare.

De menționat că „încălzirea” zonelor din conținutul „obșeak”-ului și beneficierea de aceste ajutoare de către toți deținuții este doar un mit. În pofida faptului că sunt alese persoane care trebuie să asigure pătrunderea în permanență a ajutoarelor („grev”: alimente, ceai, țigări, alcool, droguri) în penitenciare, precum și împărțirea echitabilă a acestora între toți deținuții, în realitate, desigur, doar castele superioare beneficiază de aceste ajutoare. Asta în condițiile în care, conform normelor nescrise ale subculturii criminale, castele inferioare nu au dreptul de a atinge coletele sale primite de la rude, fără permisiunea castelor superioare, care, de regulă, este dată după ce ultimii își iau tot ce le este pe plac din aceste colete străine.

Despre existența în prezent a organizațiilor criminale în societatea moldovenească și a colectării banilor în „punga comună” a acestora ne relatează mai multe cazuri, printre care reținerea în flagrant de către Procuratura pentru combaterea criminalității organizate și cauze speciale (PCCOCS), în iulie 2018, a trei membri activi ai organizației criminale „kitaet”, care au cerut transmiterea de mijloace financiare în interesul trezoreriei clandestine „obșeak” a acestei grupări. Ulterior, cei trei indivizi au fost condamnați pentru comiterea infracțiunilor de jaf și șantaj, iar unul din ei – și pentru punerea în circulație a drogurilor în proporții deosebit de mari [6].

Minorii infractori urmează, iar cei cu viziuni antisociale tind să urmeze modelul infractorilor adulți de extorcare a banilor, în raport cu semenii săi, iar în schimb dau asigurări de protecție. Asemenea fapte ilegale sunt săvârșite, de regulă, de către copii adunați în grup, care pentru a-și atinge scopul deseori aplică violența și aduc atingere demnității umane a altor copii. Din acest considerent, psihologii, forțele de ordine, asistenții sociali și alți specialiști trebuie să scoată la iveală astfel de cazuri și să le condamne public în incinta școlii, cu aplicarea ulterioară a măsurilor educative în privința făptașilor, care să includă în mod obligatoriu repararea prejudiciului și antrenarea în muncă social-utilă în colaborare cu persoane mature.

În ceea ce privește locurile privative de libertate, resursele financiare destinate „pungii comune” sunt colectate atât în mod voluntar, cât și forțat.

Probele obținute de urmărirea penală finalizată cu succes a clanului din penitenciar condus de „hoțul în lege” Vladimir Moscalciuc (*considerat „hoț în lege” superior în Republica Moldova*) au demonstrat că liderii deținuților distribuiau telefoane mobile deținuților cu scopul de a obliga noii deținuți să facă parte din sistem și de a permite colectarea datoriilor în afara penitenciarului [7].

Sunt folosite un șir de metode de constrângere a deținuților în vederea obținerii banilor în folosul „pungii comune”. Printre cele mai des folosite metode se numără: determinarea la plată pentru protecție (contra violenței fizice și sexuale, și respectiv, contra plasării individului în casta inferioară a ierarhiei subculturii criminale), pentru anumite servicii (punerea la dispoziție a unor obiecte interzise în mediul privativ, cum ar fi alcoolul, țigările, obiecte ascuțite ș.a., a obiectelor de igienă personală de o calitate bună, efectuarea de apeluri sau chiar darea în folosință a unui telefon mobil etc.). Astfel de obiecte și servicii sunt evaluate la un preț exagerat de mare, transformându-se în datorii interminabile. O altă metodă de extorcere de bani este pusă în aplicare prin intermediul jocurilor de hazard, mai cu seamă, jocului în cărți, la care cei invitați sunt sortiți eșecului, datorită șiretlicurilor folosite de infractori, care nu oferă nici o șansă de câștig victimei lor (cărți însemnate, complici care transmit informație prin gesturi și anumite acțiuni despre cărțile avute de „victimă” etc.).

În mediul criminal (în condiții de detenție, dar și la libertate) „punga comună” parazitează pe ideea colectivității, echității, ajutorului reciproc, potrivit căreia ajutoare financiare se oferă membrilor grupului criminal care ispășesc pedeapsa privativă de libertate și familiilor acestora, iar rudelor infractorilor decedați în „luptele” dintre grupări criminale le sunt oferite sume imense de bani.

Liderii grupărilor criminale vorbesc mereu despre principiul egalității care stă la contribuția infractorilor în completarea „obșeak”-ului și la distribuirea acestuia. În realitate, însă, conform „legii” „pungii comune”, completarea acesteia se efectuează pe seama castelor inferioare. Aceeași „lege” stabilește că fiecare infractor primește o anumită sumă de bani, pe care este obligat să o ramburseze cu supraplata unor procente. Aceste obligații față de „punga comună” (adică „punga” tuturor celorlalți membri ai grupului) îi determină să comită noi și noi infracțiuni pentru a întoarce cât mai rapid da-

toria. În același timp, cele mai mari drepturi la utilizarea surselor „pungii comune” le au castele superioare. Echitatea legii „obșeak”-ului, ca și a întregii ideologii criminale e evidentă.

Unii infractori, sesizând accesul personal dificil la „punga comună” și văzând că cei din casta superioară iau sume imense din „punga comună” sub procent mic, iar cei din caste medii – sume mai mici, dar sub procent uriaș, infractorii minori și tinerii nu mai doresc să predea spre folosință comună tot ce dobândesc. Prin tănuirea unor bunuri, bani, acești infractori îi mint pe ceilalți membri ai grupului, iar cele tănuite devin datorii față de ceilalți. „Debitorii” în cauză sunt aspru pedepsiți. Cu toate acestea, „hoții în lege” experimentați reușesc să se îmbogățească din contul „pungii comune” în mod viclean.

În Federația Rusă, în pofida implicării masive în infrafracționalitate, minorii și tinerii participă activ la completarea „obșeak”-ului și respectă regulile acestuia.

La ora actuală, pe cale infrafracțională sunt adunate în „casa comună” a infractorilor minori și tineri sume uriașe de bani (este vorba de multe milioane). Acești bani sunt „spălați” de afaceriști adulți (mafioti) și sunt puși în circulație [8].

Regulile „pungii comune” obligă pe fiecare infractor minor și tânăr să trăiască cu interesele grupului criminal: să păzească și să înmulțească bunurile comune. Prin „punga comună”, infractorii devin atât de „legați” reciproc, încât le este dificil, iar uneori imposibil de a rupe legătura cu mediul criminal [9].

Se întâmplă din următoarele considerente:

- fiecare infractor este dator celorlalți membri ai grupului, care, la rândul lor, toți îi sunt datori lui;

- părăsind grupul criminal, infractorul în cauză rămâne fără nici o susținere morală și fizică, precum și fără vreun sprijin material;

- mai mult ca atât, cel care iese din grupul criminal devine obligat pe viață să achite „tribut” grupului criminal din care făcea parte;

- momentele enumerate mai sus sunt însoțite permanent de maltratări și înjosiri.

Formarea „pungii comune” are loc după următoarea formulă: fiecare infractor care intră în componența grupului criminal este obligat să predea tot ce are, ce a agonisit pe cale infrafracțională în folosință comună. Mai mult ca atât, el are dreptul de a se folosi de lucrurile sale doar cu acordul liderului

și al custodelui „pungii comune”.

În unele instituții penitenciare pentru minori este elaborat chiar propriul cod al „pațan”-ului, spre exemplu: „Ajungând în „zonă”, eu trebuie să trăiesc ca un „pațan” cinstit. „Pațanul” trebuie să cunoască ce i se cuvine și să fie devotat cercului de „hoți”. „Pațanul” nu muncește ca „activist”, tot ce primește și obține predă în „punga comună”. Cel care încalcă legile „obșeak”-ului este trădător”. Aici sunt incluse și interdicții („zapadlo”, „v padlu”) stabilite pentru „pațan”: de a munci, de a învăța bine etc. [10, p. 20]. Interdicțiile în cauză nu fac altceva decât să excludă din viața minorilor opțiunea dobândirii unei specialități și obținerii câștigului în cadrul normativ legal, ca urmare a angajării în câmpul muncii, lăsând doar o singură cale de obținere a venitului, cea infrafracțională.

Luând în considerație faptul că subcultura criminală din Republica Moldova derivă din cea rusească, se cer a fi întreprinse un șir de măsuri pentru a nu admite influența normelor subculturii criminale, în special a „obșeak”-ului, asupra conștiinței copiilor, în vederea educării viziunilor prosoziale la aceștia, precum și diminuării extorcării de bani în rândul deținuților, și anume:

- plasarea corectă a ierarhiei de valori sociale (naționale, culturale, istorice, moral-etice etc.), protejarea și promovarea valorilor naționale și general-umane;

- formarea la minori, prin intermediul unui sistem educativ eficient, a culturii juridice și civice și acordării priorității reglementării prin lege a relațiilor sociale;

- stimularea în mediul școlar a intereselor, țelurilor și idealurilor pozitive, social-utile (reușită înaltă, participare la activități comunitare);

- orientarea către alegerea unei profesii și obținerea aptitudinilor necesare acesteia; promovarea în rândul copiilor a respectului pentru muncă;

- crearea unui mecanism de protecție și susținerea copiilor în școală, în special a celor din familii vulnerabile și rămași fără grijă părintească și în societate;

- manifestarea atitudinii negative și depreciării în opinia publică, față de mediul infrafracțional și elementele subculturii criminale;

- depistarea de către psiholog a situațiilor conflictuale dintre elevi, acordarea asistenței psihologice și a consilierii pentru ambele părți;

- identificarea de către administrația publică

locală a copiilor aflați în pericol care pot fi recrutați pentru activități infracționale;

- intensificarea controlului deținuților și ridicarea eficienței activității psihologice și sociale cu aceștia;

- umanizarea condițiilor de detenție și asigurarea drepturilor și libertăților deținuților;

- studierea condamnaților nou-sosiți în scopul relevării potențialilor lideri sau membri activi ai grupului neformal și a lucrului individual de reeducare a acestora;

- deținerea separată a recidiviștilor de infractorii primari (minori și adulți), din momentul reținerii și până la eliberare;

- deținerea în izolatoare separate a adulților și a minorilor, precum și ispășirea pedepsei privative de către minori, strict în penitenciare pentru minori, în scopul îngrădirii comunicării acestor două categorii de infractori, cultivării ideologiei criminale, transmiterii experienței infracționale și implicării minorilor în acțiunile infractorilor adulți de estorcare de bani;

- utilizarea activităților de muncă social-utilă realizată de către deținuți drept mijloc principal de corecție și resocializare, ceea ce este condiționat de altoirea la deținuți a necesității de a munci conștiincios;

- instituirea, pe lângă liberarea condiționată înainte de termen, a unui sistem de privilegii oficial de recompensare și stimulare a comportamentului prosocial al condamnaților și deținuților, a implicării active în activitățile de muncă pe durata detenției (de exemplu, majorarea numărului de întrevederi de scurtă și de lungă durată, îmbunătățirea condițiilor de detenție și a alimentației din contul veniturilor obținute de condamnați din activitatea de muncă prestată în detenție sau oferirea de alimente suplimentare, obiecte de uz personal și de igienă, de ajutor financiar la eliberare; asigurarea angajării în câmpul muncii după ispășirea pedepsei ș.a.) etc.

În baza celor expuse mai sus concluzionăm că „obșeak”-ul este elementul fundamental al subculturii criminale care motivează, asigură criminalizarea continuă a grupurilor criminale, a grupurilor asociale și a minorilor în parte, fapt pentru care prezintă pericol social sporit.

Referințe bibliografice:

1. Меркурьев В.В., Богачевская Е.А. Тюремная субкультура как динамичный доминантный фактор организованной пенитенциарной преступности. Структура криминальной общности. В: Вестник Владимирского юридического института, Владимир, 2008, № 4 (9), с. 59-66, с. 60, <https://studylib.ru/doc/2307684/vestnik-N-4-9--2008> (accesat la 19.12.2021).
2. Мерзаканов С.А. Влияние криминальной субкультуры на молодежную среду. Общество: политика, экономика, право. – 2008. – № 2, с. 50-53, с. 53, <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-kriminalnoy-subkultury-na-molodezhnuyu-sredu> (accesat la 23.12.2021).
3. idem
4. Александров Ю.К. Очерки криминальной субкультуры. Изд-во «Права человека», Москва, 2001, 152 с., с. 34. https://royallib.com/book/aleksandrov_yuriy/ocherki_kriminalnoy_subkulturi_kratkiy_slovar_ugolovnog_gargona.html
5. Ibidem, с. 35.
6. <http://www.jurnal.tv.md/news/acf7fc-7d5e7358bb/trei-membrii-activi-ai-organizatiei-criminale-kitaet-condamnati-pentru-comiterea-infractiunilor-de-jaf-si-santaj> (accesat la 29.05.2019).
7. Extras din sentința Secției Penale a Curții Supreme de Justiție a Moldovei, 12 aprilie 2013, dosarul nr. 1r-3/13.
8. Пирожков В.Ф., Законы преступного мира молодежи. Криминальная субкультура, Изд-во «Приз», Тверь, 1994, 320 с., <http://yurpsy.com/files/biblio/pirojkov/12.htm>
9. Idem.
10. Александров Ю.К. Очерки криминальной субкультуры. Изд-во «Права человека», Москва, 2001, 152 с., с. 20 https://royallib.com/book/aleksandrov_yuriy/ocherki_kriminalnoy_subkulturi_kratkiy_slovar_ugolovnog_gargona.html.

PERSONALITATEA INFRACTORILOR CARE COMIT INFRAȚIUNI DE PORNOGRAFIE INFANTILĂ

Efrosinia URSU,
doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare”

Evoluția istorică a criminologiei ne dovedește că cele mai acute discuții au fost și sunt purtate pe marginea problemei celor care comit infracțiuni. În funcție de condițiile social-istorice, necesitățile practice și nivelul dezvoltării științei, subiectul în cauză se abordează în mod divers prin prisma soluționării unui șir de probleme, cum ar fi: importanța cunoașterii personalității infractorului, care este rolul acesteia în geneza infracțiunii, cum se poate influența asupra ei pentru neadmiterea faptelor infracționale etc. În acest sens, identificarea și cunoașterea acestor aspecte au o însemnătate esențială pentru procesul prevenirii și combaterii criminalității [1, p. 142].

Din punctul de vedere al criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei [2, p. 231].

Este necesar de menționat faptul că, în dezvoltarea criminologiei, conceptul de personalitate a infractorului a suferit percepere diferite. Aproape fiecare autor, așa cum remarcă H.J. Eysenck, are propria sa definiție, propriul lui punct de vedere asupra personalității [3, p. 2-3].

Dacă vom încerca să creionăm mai în detaliu un portret al individului ce comite infracțiuni sexuale asupra copiilor, ne vom convinge suficient de repede că persoana care exploatează și abuzează un copil nu este neapărat un pedofil, dar poate întreține relații sexuale cu copilul, folosindu-se și de o posibilitate apărută ocazional. De aceea, făcând descrierea persoanei care a întreținut relații sexuale cu un copil, este mai corectă și mai potrivită folosirea sintagmei „persoana care a comis o infracțiune sexuală asupra copiilor” (în limba engleză se utilizează noțiunea de *child sex offender*).

Persoanele care au comis infracțiuni sexuale asupra copiilor pot fi clasificate în două grupe:

1) abuzatori „situaționali” – care nu au preferințele sexuale orientate numai pe copii, dar intră în contact sexual cu aceștia deoarece a apărut o asemenea ocazie;

2) abuzatori „preferențiali” – care constituie un grup ce întrunește pedofili, diferiți abuzatori ce au o varietate de interese sexuale deviate, preferințe față de copii, abuzatori latenți cu preferințe potențial ilicite, dar care se limitează la comunicarea on-line.

Persoanele care fac parte din primul grup pot exploata copii pentru că sunt în situația când aceștia sunt ușor accesibili sau din motivul unor circumstanțe deghizate (de exemplu: nu mi-am dat seama că este minor; el/ea singur(ă) a vrut, m-a sedus). În cazul dat, exploatarea sexuală a copiilor poate să se manifeste o singură dată (de pildă, în perioada vacanței, la odihnă), însă uneori manifestarea singulară se poate transforma în abuz de lungă durată/multiplu. Drept „situaționali” pot fi numiți: adolescenții sau adulții impulsivi/curioși, care au descoperit recent accesul la pornografie sau oportunități cu caracter sexual; persoanele demoralizate, motivate de puterea controlului, de regulă, cu antecedente violente; elemente criminale, scopul cărora este profitul pe seama pieței pornografice și care implică copiii în acțiuni sexuale.

Persoanele din grupul „preferențiale” au deja preferințe stabile față de copii. Numărul acestor persoane este mai mic decât al celor din grupul „situaționalilor” (mai numiți și „ocazionali”), dar potențial pot dăuna și trauma mulți copii, deoarece aceste preferințe devin dorințe și intenții.

La rândul lor, printre persoanele „preferențiale” putem identifica următoarele grupuri comportamentale:

a) seducătorii, care folosesc diferite metode de manipulare pentru a crea o anumită atitudine și dependență copilului față de propria persoană, pentru a seduce ulterior copilul (deseori ei sunt gata să

suporte cheltuieli financiare, curtând victimele timp îndelungat, „pregătindu-le” să le abuzeze; aceste persoane pot recurge la avertizări, șantaj și abuz fizic pentru a împiedica divulgarea de către copil a episodului de abuz sexual asupra acestuia);

b) persoanele *închise* în sine, care, de asemenea, preferă copiii, dar care sunt lipsite de capacitatea „seducătorilor” de a stabili relații cu copiii; discuțiile/ contactul verbal cu copiii se limitează la minimum, dar tind spre relații sexuale cu copii necunoscuți sau de vârstă foarte mică;

c) tipul sadic – este pasionat patologic de relațiile sexuale cu copiii, iar satisfacția sexuală o au în urma provocării unor dureri victimelor; pentru acest tip de abuzatori este caracteristic, îndeosebi, folosirea forței pentru a întreține relații sexuale cu copilul, răpirea, schilodirea și chiar uciderea victimei.

În unele situații, diferențele între preferențiali și situaționali pot fi destul de vage. De exemplu, unele persoane care comit infracțiuni împotriva copiilor tratează sexul ca o modalitate de a-și simți manifestarea puterii și a controlului asupra victimei.

În timp ce persoanele care comit infracțiuni/ abuzuri sexuale asupra copiilor creează cerere pentru sex cu copiii, un alt grup de persoane practică organizarea exploatării sexuale comerciale a copiilor. Din categoria acestora poate face parte oricine – membri ai familiei, lideri ai comunităților, sectorului privat sau grupărilor criminale organizate.

Literatura de specialitate oferă o listă de manifestări ale persoanelor care comit infracțiuni sexuale asupra copiilor, manifestări ce pot servi ca indicatori pentru identificarea infractorilor. Astfel, poate fi vorba despre următoarele:

- ✓ gelozie (a adulților) față de prietenii copilului pe un fon de protecție exagerată a minorului;
- ✓ abuzul de alcool sau stupefiante care creează dependență;
- ✓ încurajarea exhibiționismului la copii, expunerea copiilor la filme/ imagini/ povestiri cu caracter erotic/ pornografic;
- ✓ încurajarea copilului în manifestarea unor comportamente promiscue sau în a se prostitua;
- ✓ încurajarea discuțiilor libere pe teme sexuale cu copiii;
- ✓ împiedicarea copilului să participe la activități extracurriculare sau angajarea activă în organizarea și desfășurarea acestora.

Pe de altă parte, ținem să atenționăm că în practică pot fi întâlnite persoane care nu se vor în-

cadra în caracteristicile prezentate [4, p. 25-27].

Utilizarea pe scară largă a pornografiei infantile reprezintă un marker de atracție sexuală pentru copii și poate reprezenta singurul indicator al acestei tulburări. Cu toate acestea, utilizarea pornografiei infantile (chiar dacă este ilegală) nu întrunește criteriile pentru tulburarea pedofilă.

Dacă o persoană neagă atracția sexuală față de un minor, dar circumstanțele sugerează contrariul, anumite instrumente de diagnosticare pot ajuta la confirmarea acestei atracții.

Criteriile clinice pentru diagnosticarea tulburării pedofile (așa cum apar în Manualul Diagnostic și Statistic al Tulburărilor Mintale, ediția 5 – DSM IV) sunt:

1) fanteziile sau comportamentele sexuale care implică activitate sexuală cu un copil prepubescent (cu vârsta mai mică de 13 ani) pentru o perioadă de cel puțin șase luni;

2) aceste acte au dus la afectarea semnificativă din punct de vedere clinic în mai multe domenii existențiale: social, ocupațional, personal sau în alte domenii importante de funcționare;

3) persoana are cel puțin 16 ani și este cu cel puțin 5 ani mai mare decât copilul care este ținta fanteziei sau comportamentelor sale (excludem adolescenții mai în vârstă care se află într-o relație cu o persoană de 12 sau 13 ani) [5].

Agresorii copiilor sunt persoane care fac parte din toate păturile sociale, cei mai activi fiind *făptuitori din așa numitul „aisberg”* al societății, îndeosebi atunci când persistă instigarea și scopul creării unei grupări criminale bazată pe motive materialiste și de profit în urma comiterii acestei categorii de infracțiuni, sub pretextul practicării unor meserii ce le conferă un grad înalt de credibilitate și de confidențialitate. Cel mai frecvent, este vorba despre preoți, medici, avocați, profesori care, sub pretextul responsabilităților nobile asumate, dispersează orice dubii și acuzații, având de fapt o activitate meschină bine conturată.

Prin urmare, implicarea respectivei categorii de persoane sub forma unor acțiuni de coordonare similare unui șef, prin susțineri, oferire de favoruri, protecție, dispunerea de surse și de contacte directe, conferă un grad sporit de pericol acestui fenomen infracțional. Deși unii dintre infractori nu au înclinații pentru pedofilie și pornografie infantilă, totuși participă la acest tip de activități din motive financiare.

Studiile realizate *în privința* persoanelor aflate în detenție pentru săvârșirea infracțiunilor de pornografie infantilă evidențiază o serie de factori criminogeni cu origini legate de experiența sexuală din perioada minorității: lipsa socializării în perioada minorității, insatisfacții în relațiile interpersonale, o anumită atracție sexuală pentru copii care a fost dezvoltată pe parcursul vieții sau pentru copii în curs de dezvoltare, colaborată cu posibilitatea de a utiliza Internetul. Unii indivizi descoperă că această tehnologie le amplifică fanteziile sexuale, conducându-i spre un risc asumat, într-un mediu care le favorizează contactul nemijlocit cu minorii. Cu timpul, pedofilii se izolează în lumea contactelor online, dezvoltând relații cu persoane care au aceleași preocupări. Sunt vizitatorii site-urilor dedicate pornografiei infantile, or numai o parte dintre ei sunt pedofili. Răspunsul tinde să confirme apartenența majorității vizitatorilor acestor site-uri la categoria pedofililor. Există însă și o categorie a profitorilor de pe urma acestei activități, a celor care comercializează pe propriile site-uri imagini și alt tip de materiale aparținând categoriei pornografiei infantile. Pedofilii schimbă informații între ei și pot opera într-un cadru organizat internațional, adesea sub anonimatul unor pseudonime. Posesorii de pornografie infantilă devin colecționari de astfel de materiale din cele mai diverse motive:

- caută diferiți stimuli sexuali;
- manifestă o simplă curiozitate în privința unor astfel de materiale;
- devin colecționari în scopul de a comercializa ulterior imagini pe internet;
- sunt pedofili autentici care doresc să își amplifice fanteziile sexuale.

Dintre posesorii de materiale pornografice cu minori, 91% sunt bărbați, majori și necăsătoriți. Dintre imaginile vizualizate pe internet, o mare parte cuprind copii expunându-și organele genitale, imagini ce implică sex, violuri și chiar tortură. Mulți dintre cei investigați pentru acest gen de infracțiuni sunt persoane care au victimizat sexual și care posedă materiale pornografice cu minori. Marea parte din pedofili folosesc computerul pentru a organiza și completa propria colecție și pentru a face schimb de imagini similare. Odată ajunse pe internet, imaginile pornografice circulă la infinit. Implicarea pe marginea acestei infracțiuni reprezintă un domeniu de activitate foarte vast și divers în cadrul căruia își regăsesc locul un număr mare de persoane cu dife-

rite abilități, calități și posibilități care pot activa în mod individual, pentru propria satisfacție și interes. Astfel, ferindu-se și păstrându-și confidențialitatea identității sale de cunoașterea și ochii altora despre practicarea a ceva intim, menținându-se în așa mod pentru a-și asigura securitatea personală. Alții, deopotrivă, apreciază indiferent măsurile ordinare asiguratorii, împărtășind cu alții materialul și emoțiile ce le posedă [6].

Pentru a-și realiza interesele meschine, mulți formează un grup criminal în componență de 2-4 persoane sau o grupare criminală organizată interstatală formată din subgrupuri a câte 4-5 persoane. Fiecare participant este înzestrat cu abilități specifice de a comite infracțiuni: colectorul în rețele non-securizate sau securizate; frizerul care cultivă relațiile online; agresorul fizic; producătorul care înregistrează scenele; distribuitorul care distribuie materialele la comandă eventualilor pedofili etc. Astfel, unii participă pentru acumularea de experiențe noi, alții – pentru foloase și profit. În reuniune sau în parte, aceștia prestează servicii, verificând anonimitatea clienților lor. Sub tranzacții legitime de foloase și servicii, contra cost, donații impunătoare, aceștia prestează material și servicii celor din exterior, pedofililor ordinari, cluburilor și cercurilor restrânse de participanți și admiratori care, la rândul lor, oferă acces cu sau fără a percepe foloase. Participanții la traficul de Internet realizează un circuit la infinit chiar peste hotarele statelor prin formarea unor canale și linii conexe, reclamând prin intermediul pedofililor, conexiunile WEB și URL unde sunt prestate servicii, reclama motoarelor de căutare ascunsă a cluburilor și a cercurilor, forumurilor cu un specific de date pentru a atrage din nou același venit material.

Materialul pornografic nu are o structură complexă, este camuflat ca participanții care, fie individual sau în grupe, nu au o subordonare strictă sau un lider. Unii participanții fac doar copii și imprimări ale materialelor pornografice existente, alții determină minorii să apară goi în fața camerele de conversații online, ba chiar spionându-i tainic în regim de inactivitate, salvând imagini și secvențe video cu aceștia. Unii decupează fotografiile din ziare și reviste, efectuând copii sau suprapuneri, apoi le vizualizează pentru satisfacție și uz personal. Alții, dimpotrivă, doresc să se implice abuziv prin obsesie și sadism direct, prin contact nemijlocit cu minorul în scenele pornografice, în rol de partener, ducând

minorul în locul prestabilit din timp și efectuând înregistrările personal sau cu participarea altor complici.

Prin urmare, persoanele care sunt predispușe să se reunească (în calitate de colectori, distribuitori, instigatori, agresori, producători sau utilizatori) în vederea comiterii infracțiunilor de pornografie infantilă, pot fi divizate convențional următoarele categorii:

- persoane care întâmpină dificultăți în comunicare cu persoanele de sex opus;
- persoane cu preferințe sexuale de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv cei care suportă consecințe post-traumă psihică și fizică a agresiunii sexuale, precum și suferințe în copilărie;
- persoane cu schimbări de comportament, suferințe în urma participăției în cadrul unor grupuri criminale sau antisociale izolate, cum ar fi: secte, religii barbare, schimbări ale comportamentului și efecte, suferințe în instituțiile de psihiatrie sau în urma ispășirii pedepsei în penitenciare, sentimental de neputință și neînsemnătate, lipsa respectului față de propria persoană și încredere în sine;
- persoanele cu tendințe maniacale, cu antecedente penale, îndeosebi pentru infracțiunile de viol, hărțuire sexuală, acțiuni perverse, acțiuni violente cu caracter sexual, pentru rapoartele sexuale cu minori, pentru violență în familie, consum de droguri cu determinarea minorilor la consum, pentru trafic de copii și de ființe umane în general, pentru atragerea minorilor în activitate criminală, pentru proxenetism, escrocherii;
- condamnate condiționat sau cu amânarea ispășirii pedepsei;
- eliberate înainte de termen din instituțiile penitenciare;
- care au nimerit sub incidența amnistiei;
- care figurează în dosare penale;
- care duc un mod de viață parazitar;
- care fac abuz de alcool și consum ilicit de droguri;
- minori cu un comportament dificil sau cei care provin din familiile ale căror părinți nu se ocupă de educarea copiilor;
- vârstnici cu un comportament amoral sau chiar ilegal;
- fugarii din instituțiile penitenciare;
- persoanele care nu lucrează și nu învață;
- persoanele care se eschivează de la răspunderea penală.

Infractorii care comit fapte de pornografie infantilă prin sisteme informatice acționează fie sub impulsul preferințelor sexuale, orientate către persoane minore, fie pentru obținerea de foloase materiale din comercializarea de materiale pornografice cu minori, fie din ambele motive.

Materialele pornografice cu minori sunt colecționate de către suspecții preferențiali, de regulă, pentru:

- a) satisfacerea poftelor sexuale – suspecții preferențiali folosesc materialele pornografice cu minori pentru a-și alimenta fanteziile sexuale și implicat pentru excitarea sexuală;
- b) autoinstruirea privind comiterea de abuzuri sexuale asupra copiilor;
- c) reducerea inhibițiilor minorilor – un copil care în mod normal nu dorește să se implice în activitate sexuală cu un adult sau în a poza pentru fotografii explicite sexual, poate fi uneori convins dacă vede alți copii că „se distrează” participând la această activitate;
- d) hărțuire sexuală (șantaj sexual);
- e) monedă de schimb – unii suspecți fac schimb de materiale pornografice cu minori cu alți suspecți pentru a obține alte imagini sau ca să obțină accesul la alți copii, cu scopul abuzului sau exploatarei sexuale. Calitatea și tema materialului determină valoarea acestuia ca mediu de schimb. Cu cât copilul prezentat în material este mai mic (tânăr) și activitățile sexuale mai deviate, cu atât valoarea potențială a materialului în cauză este mai mare;
- f) sursă de venit – unii suspecți implicați în vânzarea și distribuirea de pornografie infantilă derulează astfel de activități pentru realizarea unui profit. Prin contrast, majoritatea suspecților preferențiali colecționează materiale pornografice cu minori pentru alte motive decât profitul.

Suspecții produc materiale pornografice cu minori și, de cele mai multe ori, le transmit pe Internet către alte persoane cu preocupări similare, căroră le indică astfel că în țara respectivă sunt minori care pot fi exploatați sexual. Unii suspecți comercializează materialele respective prin Internet [7, p. 6].

Caracteristicile activității de colecționare a materialelor pornografice cu minori de către suspecții preferențiali sunt următoarele:

- important – colecția este, de regulă, unul dintre lucrurile cele mai importante din viața suspectului, care este dispus să aloce timp și sume considerabile de bani în acest sens. Majoritatea sus-

pecților nu obțin profit din colecții. După ce sunt eliberați din închisoare, mulți suspecți încearcă să își reconstituie colecțiile;

- constant – oricât de mult material pornografic cu minori ar avea un suspect, acesta derulează în mod continuu acte de procurare a materialelor pornografice cu minori;

- permanent – suspectul va încerca să găsească o modalitate de a-și păstra colecția. El ar putea să mute, să ascundă sau să predea colecția către un alt suspect, dacă bănuiește că este în atenția organelor de drept. De regulă, nu distruge colecția pentru că este un lucru important pentru el;

- organizat – suspectul menține, de cele mai multe ori, materialele într-un mod destul de organizat. Există și excepții, dar colecțiile multora dintre suspecți sunt organizate și menținute cu grijă;

- ascuns – din cauza naturii ilegale și latente a activității suspectului, acesta este preocupat de securitatea colecției sale. Dar acest lucru trebuie întotdeauna raportat la necesitatea accesului la colecție, pentru că nu îi este de niciun folos dacă nu o poate accesa. Colecția se află de obicei în casa suspectului;

- împărtășit – suspectul simte frecvent nevoia sau dorința de a arăta și de a spune altora despre colecția lui. El caută validare pentru toate eforturile sale. Angajații poliției pot exploata această nevoie prin manifestarea interesului față de colecție în timpul audierilor, pe parcursul investigațiilor sub acoperire, precum și în timpul interacționării cu persoanele suspecte.

În concluzie, persoana care comite infracțiunea de pornografie infantilă poate fi bărbatul, tânăr și de vârstă medie, care locuiește în oraș sau într-o așezare rurală, are studii medii sau superioare, nu a atins anumite succese în activitatea profesională, într-un șir de cazuri nu are surse de venit permanente, insucces în viața personală, își evaluează subiectiv și neadecvat abilitățile sale și pe sine însuși.

Referințe bibliografice

1. Larii, Iu. Criminologie. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020, 290 p.
2. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: Ed. Museum, 2001, 312 p.
3. Eysenck, H.J. Crime and Personality. London, England, 1964. 204 p. NCJ-04548.
4. Suport informațional. Ce știm despre exploatarea comercială a copiilor, La Strada, 2011, 104 p.
5. Este pedofilia o alegere conștientă sau nu. În: <https://clipsi.ro/este-pedofilia-o-alegere-conștienta-sau-nu/> (accesat la 13.12.2019).
6. Pornografia copiilor pe internet. În: http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/pornografia_copiilor_pe_internet.pdf (accesat la 27.12.2019).
7. Raport de analiză a riscurilor în domeniul crimelor de abuz și exploatare sexuală a copiilor în Internet, pentru anul 2018: În: https://politia.md/sites/default/files/raport_analiza_crime_copii_2018.pdf (accesat la 30.11.2021).